

ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ

ਮਾਪਦੰਡ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ
ਤੋਂ ਲਏ ਫੀਲਡ ਨੋਟਸ

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ
ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ

ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ

ਮਾਪਦੰਡ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ
ਤੋਂ ਲਏ ਫੀਲਡ ਨੋਟਸ

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਤੱਤ

ਇਸ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਰਾਖਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ 'ਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

"ਦ ਵਾਇਰ" ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇੰਟਰਵਿਊ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਰੋਨ ਸਵਾਰਟਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਸੰਨ 2009 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਲਾਗ 'ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਲੇਖ, ਲਾਰੇਲ ਰੁਮਾ (Laurel Ruma) ਅਤੇ ਡੈਨੀਅਲ ਲੈਥਰੋਪ (Daniel Lathrop) ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ, 'ਓਪਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ', ਓ ਰੇਅਲੀ ਮੀਡੀਆ (ਸੇਬੈਸਟੋਪੋਲ, 2011) 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ।

ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਉਪਯੋਗੀ ਰਿਵਿਊਜ਼ ਦੇ ਲਈ, ਮਾਰਟਿਨ ਆਰ. ਲਿਊਕਸ (Martin R. Lucas), ਡੋਮਿਨਿਕ ਵੁਜਾਸਤਿਕ (Dominik Wujastyk), ਬੇਬ ਸਿਮੋਨ ਨੋਵਾਕ, ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ੰਕਰ, ਅਨੀਰੁੱਧ ਦਿਨੇਸ਼ ਅਤੇ ਐਲਕਜਾਂਡਰ ਮੈਕਗਿਲੀਵਰੇ (Alexander Macgillivray) ਨੂੰ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਵਰ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ 'ਚ ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਆਇੰਟ. ਬੀ ਸਟੂਡੀਓ ਦੁਆਰਾ

ਇਹ ਕਿਤਾਬ, ਅੰਨਪੂਰਣਾ ਐਸਆਈਐਲ ਫੌਂਟ 'ਚ ਛਪੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਐਚਟੀਐਮਐਲ 5 'ਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੀਐਸਐਸ ਸਟਾਇਲ (CSS Style) ਸ਼ੀਟਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸ ਐਕਸਐਮਐਲ (Prince XML) ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਪੀਡੀਐਫ (PDF) 'ਚ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਲੈਕਟਡ ਵਰਕਸ (ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ) ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਐਡੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਲੇਖਕ, ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ। ਸਾਰੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਫੋਟੋਵਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫੋਟੋਵਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਲੇਖਕ, ਮੰਤਰਾਲੇ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਸੋਰਸ ਕੋਡ ਇੱਥੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ: <https://public.resource.org/swaraj>

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ: (Public.Resource.Org, Inc.), ਸੇਬੈਸਟੋਪੋਲ (Sebastopol), ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ 2018।

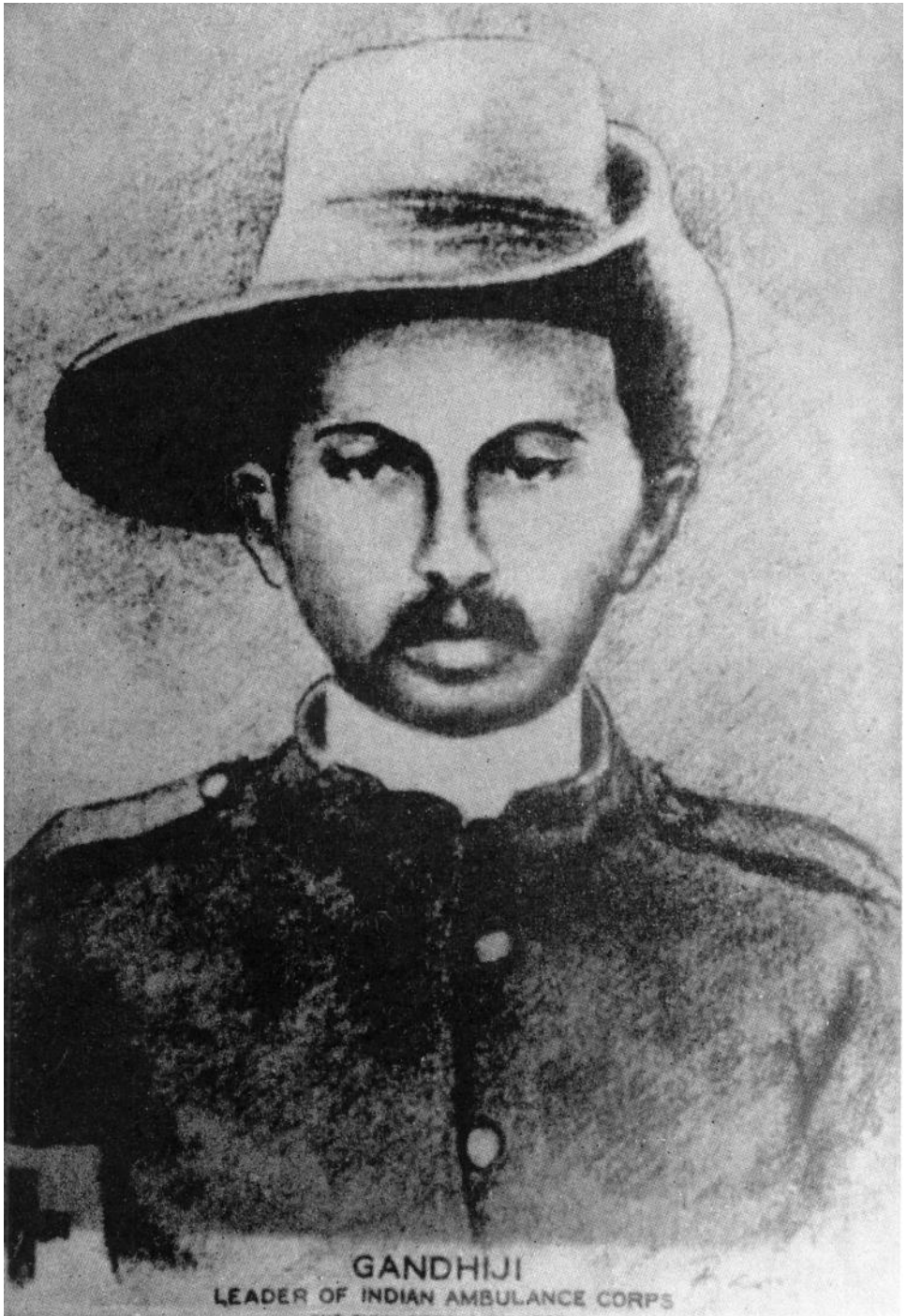
ਆਈਐਸਬੀਐਨ 978-1-892628-10-7 (ਪੇਪਰਬੈਕ ਐਡੀਸ਼ਨ)

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ

ਮਾਪਦੰਡ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ
ਤੋਂ ਲਏ ਫੀਲਡ ਨੋਟਸ

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ
ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 5, ਪੇਜ 368, ਗਾਂਧੀ ਜੀ, ਭਾਰਤੀ ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਕੋਰਪਸ ਦੇ ਨੇਤਾ, 1906

ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ

ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਲਈ	1
3 ਅਕਤੂਬਰ 2016, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੀ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਆਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ (ਭਾਰਤ) ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਟਿੱਪਣੀਆਂ	7
5 ਅਕਤੂਬਰ 2016, ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ 173 ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ	17
14 ਜੂਨ, 2017, ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ, ਸਾਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ	33
ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ, ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ	45
8 ਜੁਲਾਈ, 2017, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਡਿਜੀਟਲ ਯੁੱਗ 'ਚ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ: ਇੱਕ ਇਕੱਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?	57
15 ਅਕਤੂਬਰ, 2017, ਬੈਂਗਲੁਰੂ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ: ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ	65
ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ: ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ	77
26 ਅਕਤੂਬਰ, 2017, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਇੰਟਰਵਿਊ: ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਯੂਐਸਬੀ 'ਚ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ। 'ਇਸਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ '?	95
ਦਸੰਬਰ 4-25, 2017, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ 'ਤੇ ਨੋਟ	115
ਅੰਤਿਕਾ : ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਟਵੀਟਸ	185
ਅੰਤਿਕਾ: ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਕਦੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?	191
ਚੋਣਵੇਂ ਪਾਠ	205
ਲਿੰਕ ਸਾਰਣੀ	213

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ. 5 (1905-1906), ਫ੍ਰੈਂਟਿਸਪੀਸ, ਬਿਨਾਂ ਤਰੀਕ

ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਲਈ

ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਅਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਇਹਨਾਂ ਫ਼ੀਲਡ ਨੋਟਸ 'ਚ ਨੱਥੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਭਾਸ਼ਣਾਂ 'ਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਰਿਕਾਰਡ 'ਚ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੈ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ (standards) ਉੱਪਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਮਾਨਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 19,000 ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਚ ਉਹ ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ, ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਈ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ: ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਭਵਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ 'ਚ ਕੱਪੜਾ ਉਦਯੋਗ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਖਤਰਨਾਕ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ, ਖਾਣਯੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਮਸਾਲਿਆਂ 'ਚ ਮਿਲਾਵਟ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ, ਸਿੰਜਾਈ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਆਦਿ।

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ, ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਰੂਰਤਮੰਦਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਵਾਜ਼ਬ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰੋਕ-ਟੋਕ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਪੋਸਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਾਡੇ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਸਮੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸੰਸਕਰਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਮਾਣਯੋਗ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਇੱਕ ਜਨਹਿਤ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਦਮ ਨੂੰ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਮੰਨ ਕੇ ਚੁੱਕਿਆ, ਇਹ "ਆਤਮ ਸੱਚ" ਦੀ ਖੋਜ 'ਚ ਇੱਕ ਅਹਿੰਸਕ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਝਿਜਕ ਤੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਾਂ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਲਈ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੱਡਮੁੱਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ "ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ" ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ "ਕੋਡ" ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਉਹਨਾਂ ਸੋਰਸ (source) ਕੋਡ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਕੇ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲਸ (protocols) ਜਿਹਨਾਂ 'ਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਡ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਅਜਿਹੀ ਨਿਯਮ ਕਿਤਾਬ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲਸ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਉਹ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ, ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ 'ਖੁਦ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਨ' ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ, ਜਨਤਾ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਕੰਮ

ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਿਤਾਬ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨਿਯਮ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅੱਜ ਦਾ ਇੰਟਰਨੈਟ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਲੱਗ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਡਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ (ਇਨਫਰਾਸਟਰਕਚਰ) ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਨਿਯਮਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਵੇ ਕਿ ਸਿਸਟਮ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸੀਂ 'ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰੀ' ਬਣਾਉਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਾਉਣ 'ਚ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਸਾਡਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ 'ਚ ਸੱਚੇ ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ (universal access) ਵਰਗੇ ਇੱਛੁਕ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਓਪਨ ਸਿਸਟਮ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡਿਆਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਬਕ ਨੂੰ ਹੁਣ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਅਜਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜਾਦੀ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ 'ਚ ਸਵੈਸ਼ਾਸਨ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਜਾਦੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੀ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਦੇ ਲਈ ਸਮਾਨ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ, ਟਰਾਂਸਪੀਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਆਮ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਜਿਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੋਖਮ ਅਸੀਂ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਓਨੇ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਦੋਵਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਮਾਅਨੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ 'ਚ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਜਨਤਕ ਕੰਮ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਸੀਂ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਮੋਹਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਾਂਗੇ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ 'ਚ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਕਲੈਕਡਟ ਵਰਕਸ ਆਫ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਰੂਮ (archive) 'ਚ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਗਿਆਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ (internet) 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਲਈ ਮੁਫਤ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਲੱਖਣ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦੇ ਲਈ ਸਮਾਂ ਕੱਢੋਗੇ। ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਗਿਆਨ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਗਿਆਨ 'ਚ ਯੋਗਦਾਨ ਵੀ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਲਈ

ਅਸੀਂ ਦੇਵੇਂ, ਤਕਨੀਕੀ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੋਕ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਬਿਤਾਈ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ, ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਕਈ ਤਕਨੀਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਨਵੀਂ ਐਪ (App) 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਐਡ ਕਲਿੱਕ (Ad Clicks) ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ 'ਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਵਪਾਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆ, ਸਾਲਸੀ (arbitrage) ਅਤੇ ਏਕਾਧਿਕਾਰ (monopoly) ਦੇ ਜਰੀਏ ਨਿੱਜੀ ਫਾਇਦੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਵੇਂ-ਉਵੇਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਹਿਕਰਮੀ, ਜਨਤਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕੱਢਣਗੇ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਉਣ 'ਚ ਮਦਦ ਕਰਨਗੇ। ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜੋ ਸਿਰਫ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਿੱਤ ਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ।

ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਕਰਨਾ, ਹਵਾ 'ਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਰਗਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹਨਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੀ ਘੜੀ 'ਚ ਗੰਭੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੰਦੇਹੀ ਸੰਪਾਦਕ ਇਹ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਭੁੱਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਗ੍ਰਹਿ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਨੈੱਟਵਰਕ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਧਿਆਨ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

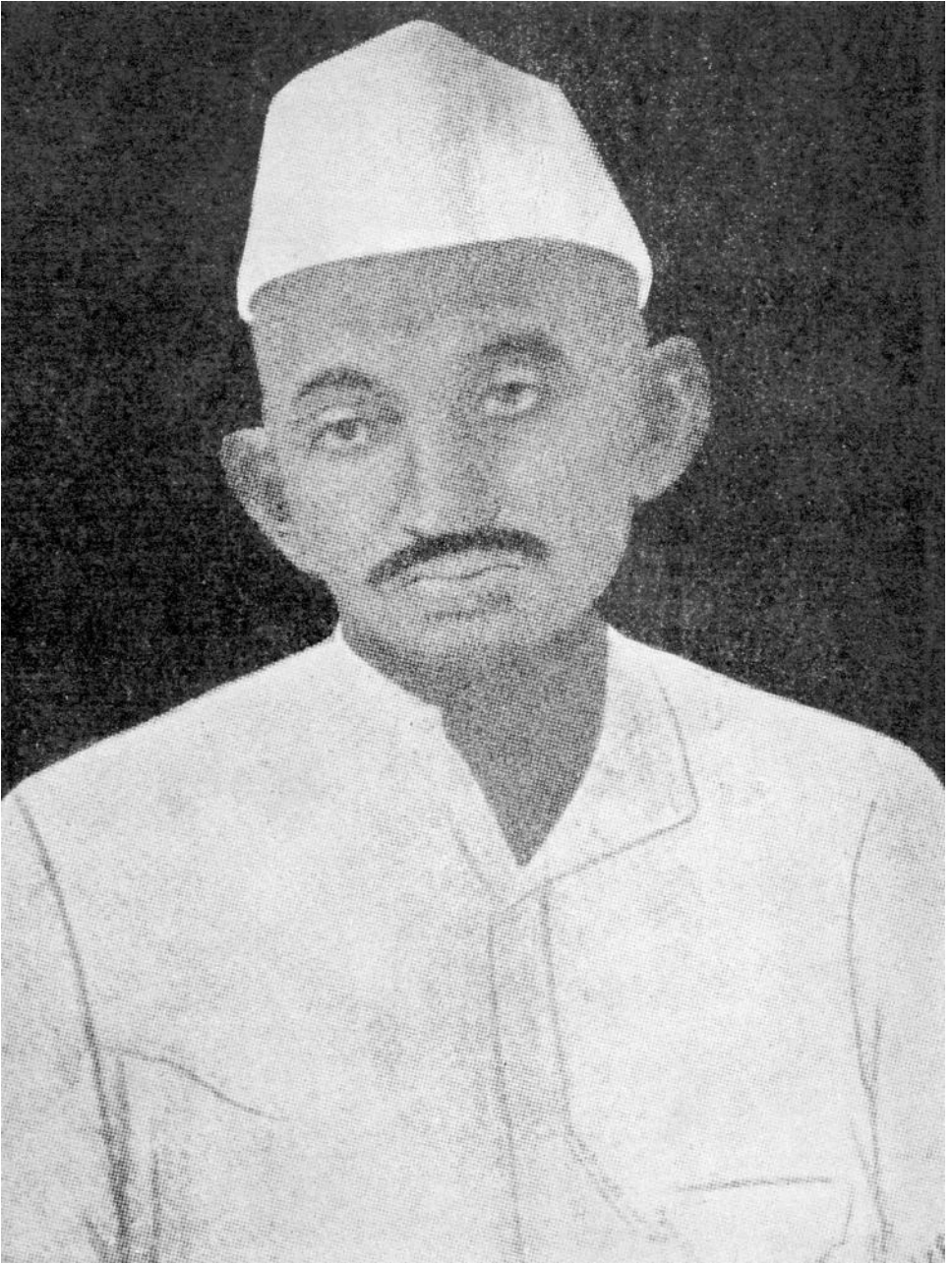
ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸਦੇ ਦੋ ਜਵਾਬ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਿ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਅਸੀਂ ਉਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਅਸਲੀ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ (access to knowledge) ਇਮਾਰਤ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜਨਤਕ (ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਾਈਜ਼) ਕਰਨਾ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਨੀਂਹ ਉੱਪਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੀਂਹ ਨੂੰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮੁੜ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ 'ਚ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਜਨਤਕ ਲਾਭ ਦੇ ਬਜਾਏ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ 'ਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਿਹਤ, ਆਵਾਜਾਈ, ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ 'ਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ 'ਚ ਵੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ 'ਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜਨਤਕ (ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਾਈਜ਼) ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੀ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਫਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਚੱਲੀਏ।

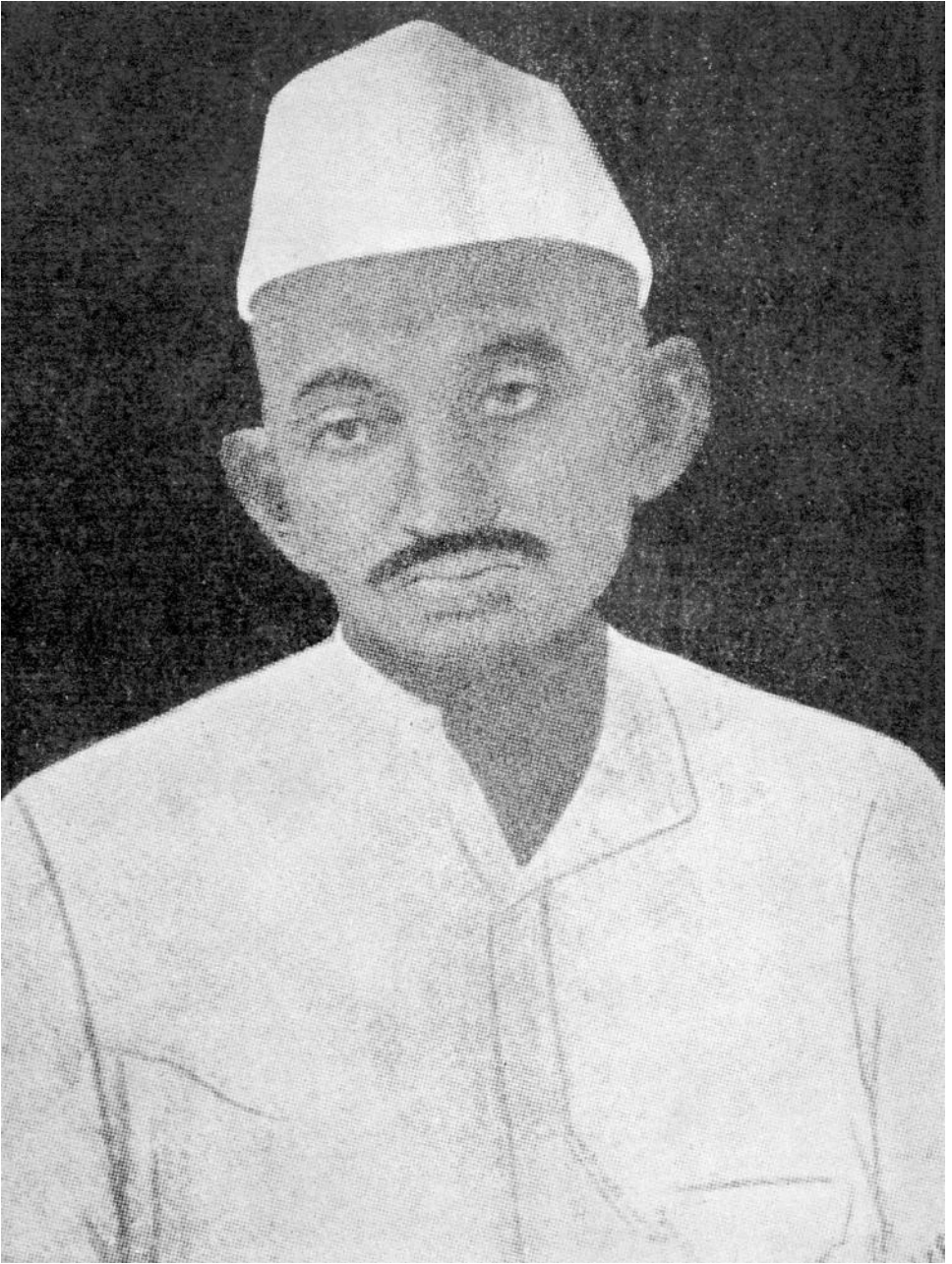
ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਅਤੇ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ

CWMG, vol. 3 (1898-1903), ਫਰੰਟੀਸਪੀਸ. ਸੰਨ 1900 'ਚ ਜੋਹਾਨਸਬਰਗ।

CWMG, vol. 9 (1908-1909), ਫਰੰਟੀਸਪੀਸ, ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਲੰਡਨ 'ਚ, 1909

CWMG, vol. 20 (1921), ਫਰੰਟੀਸਪੀਸ, ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਲੰਡਨ 'ਚ, 1921

ਦੀ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਆਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ (ਭਾਰਤ) ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਸੈਮ ਪਿਤਰੇਦਾ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ, 3 ਅਕਤੂਬਰ 2016

[ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ]

ਧੰਨਵਾਦ!

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਜੋ ਪਿਛਲੇ 25 ਜਾਂ 30 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕਾਰਲ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਕਾਰਲ ਇੱਕ ਸਰਗਰਮ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਜ ਕਰਤਾ ਵੀ ਹਨ। ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜੁਟਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਨਤਕ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਕਾਰਲ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਭਾਰਤ 'ਚ ਨਿਰਮਾਣ, ਸੁਰੱਖਿਆ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰੀ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਵੱਲੋਂ 19,000 ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ। ਇਹ ਮਾਪਦੰਡ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰੀ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਜਨਤਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਕੁਝ ਮਾਪਦੰਡ ਖਰੀਦੇ ਅਤੇ ਕਾਰਲ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਘਬਰਾ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਹੈ।" ਇਹ ਮਾਪਦੰਡ ਸੁਲੱਭ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਮਾਪਦੰਡ ਤੁਹਾਡੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਤਾ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਪੈਸਾ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ।

ਉਹ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।" ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਨਿਰਮਾਣ ਮਾਪਦੰਡ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ 16,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਨਿਰਮਾਣ ਮਾਪਦੰਡ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ 160,000 ਰੁਪਏ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਜੇ ਮੈਂ ਸਿਵਿਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ। ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, "ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਹੈ।" ਕਾਰਲ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਮਲਾ ਹੁਣ ਵੀ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਚੱਲ

ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, "ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਹਰੇਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਥਿਤੀ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੋ। "

ਹਰੇਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਲੜਾਈ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਵੀ ਲੜ ਰਹੇ ਹਾਂ।

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਡਿਜੀਟਲ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਜਾਂ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਹਤ ਡੈਟਾ, ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਹਤ ਡਾਟਾ ਕਿਸ ਕੋਲ ਹੈ? ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਿਹਤ ਡੈਟਾ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰੋਗੇ? ਨਿੱਜਤਾ ਅਤੇ ਗੋਪਨੀਅਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ? ਪਰ ਮੁੱਖ ਚੁਣੌਤੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸਿਸਟਮ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸਰਕਾਰ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਪਲੈਟਫਾਰਮ, ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਹੈ।

ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਂ ਗਾਂਧੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਪੂਰੇ ਦਿਨ ਅਹਿੰਸਾ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਓਪਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜਰੂਰ ਓਪਨ ਸੋਰਸ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦੇ। ਜੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅੱਜ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਟਵੀਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਫੇਸਬੁੱਕ 'ਤੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਬਲਾਗ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੀਡੀਆ, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਅਤੇ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਸਾਨੂੰ ਇਸਦੇ ਲਈ ਲੜਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਦੀ ਡਿਜੀਟਲ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਅਰਥ, ਕੋਰਟ ਕੇਸ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦਰਜ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਕਿ, "ਤੁਸੀਂ ਗਲਤ ਹੋ, ਜਨਤਾ ਸਹੀ ਹੈ। " ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਡਿਜੀਟਲ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰੋ, ਕਈ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ 'ਵਰਲਡ ਵਾਇਡ ਵੈਬ' ਦੇ ਬੋਰਡ 'ਚ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਬੋਰਡ 'ਚ, ਵੈਬ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਟਿਮ ਬਰਨਰਸ ਲੀ (Tim Berners Lee) ਵੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵੈਬ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਸਾਰ ਨੂੰ ਹੱਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣ 'ਚ ਲੱਗਿਆ ਹਾਂ।

ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰ ਵਿਨਟਨ ਸਰਫ (Vinton Cerf) ਹਨ ਜੋ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਟਿਮ ਬਰਨਰਸ ਲੀ ਵੈਬ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਹਨ ਉਵੇਂ ਹੀ ਅਤੇ ਵਿਨਟਨ ਸਰਫ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਹਨ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨਪਸੰਦ ਕੰਮ (labor of love) ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨੌਕਰੀ 'ਚ ਵਿੰਟ ਸਰਫ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇਗਾ। ਇਹ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਪਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹੇਗਾ ਕਿ "ਜਾਓ,

ਦੀ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਆਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ (ਭਾਰਤ)

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਵੈਬ ਦੇ ਖੋਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੋਸਤ ਬਣਾਵੇ। " ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ।

ਮੈਂ ਅਤੇ ਕਾਰਲ ਨੇ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਇਕੱਠੇ ਬਿਤਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ 6-7 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਭਾਰਤ 'ਚ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨਾ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਥੇ ਕੇਸ ਲੜਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤ 'ਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਜਨਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਇੱਥੇ ਘਾਟ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਧੰਨਵਾਦ।

ਕਾਰਲ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇੱਥੇ ਮੰਚ 'ਤੇ ਆਓਗੇ? ਕੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਭੇਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ-

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਕਾਰਲ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪੈਕਟ ਹੈ। ਇਸ ਪੈਕਟ 'ਚ ਇੱਕ ਡਿਸਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਕਾਲ ਦੀਆਂ 90,000 ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ।

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਵਰਗੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਵਰਾਜ ਇੰਡੀਆ 'ਤੇ 4,00,000 ਸਫਿਆਂ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ।

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ (ਸਟੈਂਡਰਡਸ) ਵੀ ਹਨ।

[ਤਾੜੀਆਂ]

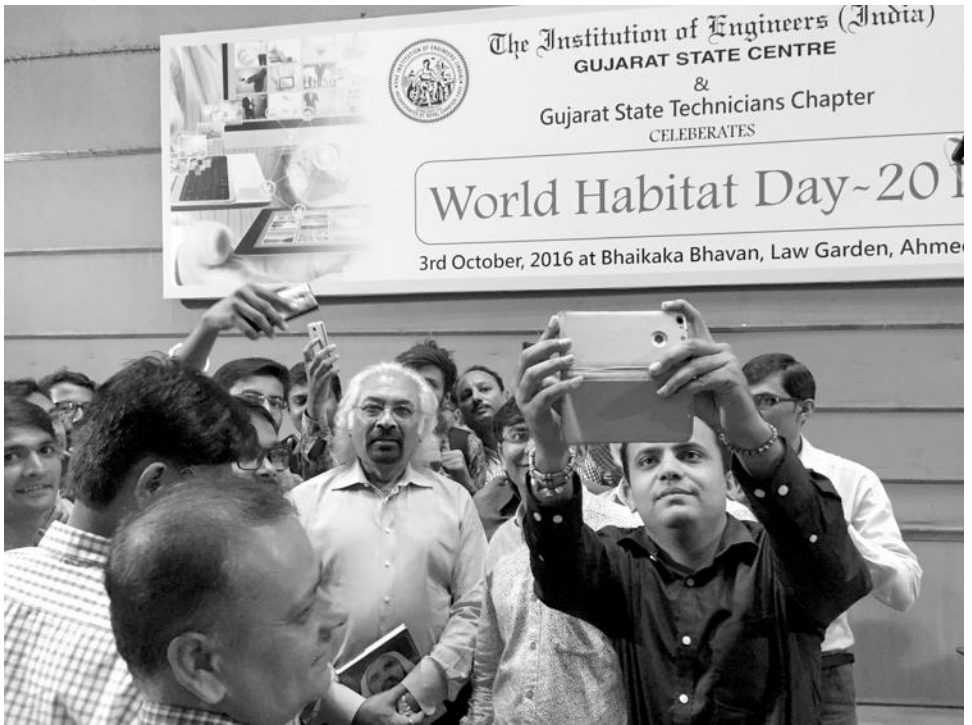
ਇਹ ਸਭ 435 ਜੀਬੀ (ਗੀਗਾਬਾਇਟ) ਮੈਮਰੀ 'ਚ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਰਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇੱਕ ਤੋਹਫੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇਵੇ।

[ਤਾੜੀਆਂ]

[ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਨੂੰ ਡਿਸਕ ਡਰਾਇਵ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ]

[ਕਾਰਲ ਨੂੰ ਗੁਲਦਸਤਾ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ]

[ਸਭਾ ਦੇ ਅੰਤ 'ਚ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ]

ਦੀ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਆਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ (ਭਾਰਤ) ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਨੇ ਫੋਟੋ ਖਿਚਵਾਈਆਂ।

ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਦ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਲੋਕ

ਸੈਮ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਟੈਰਾਬਾਈਟ ਡਿਸਕ ਡਰਾਈਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 'ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ' ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਨਾਲ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਵੀ ਹਨ।

10 ਚੋਂ 4 ਗਾਂਧੀ ਡਰਾਈਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਇੱਕ ਟੈਰਾਬਾਇਟ 'ਵੈਸਟਰਨ ਡਿਜੀਟ' ਡਰਾਈਵ 'ਚ 19,000 ਮਾਪਦੰਡ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਲੇਖ, ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਦੇ 129 ਬਰਾਡਕਾਸਟ ਅਤੇ 12,000 ਫੋਟੋਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

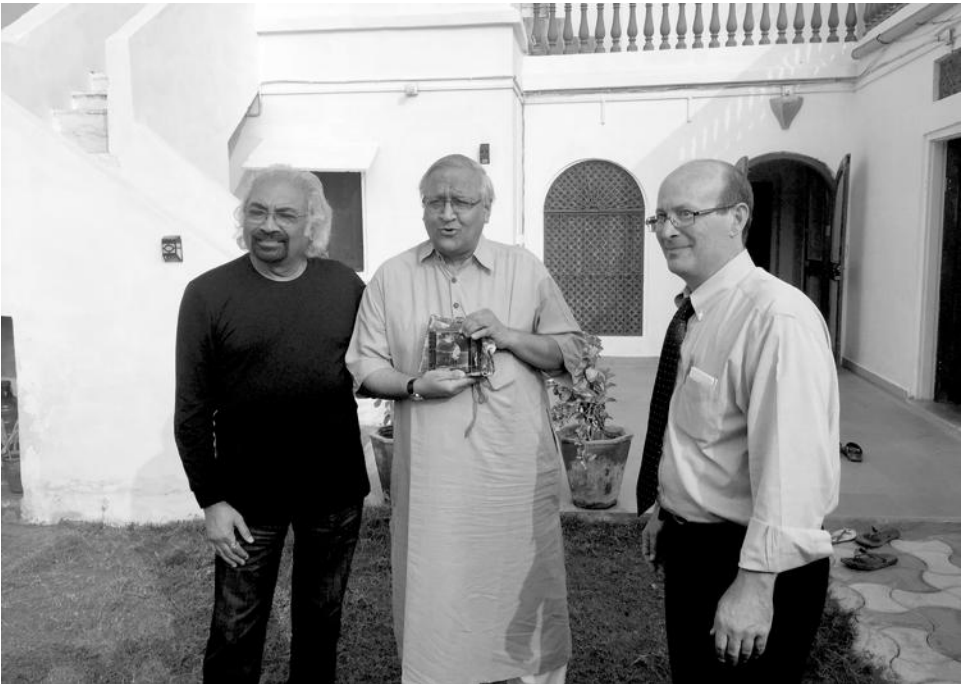
ਹਰੇਕ ਡਰਾਈਵ ਸੂਤੀ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਢੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਭਰੋਗੋਯੋਗ ਲਾਲ ਫੀਤੇ 'ਚ ਲਪੇਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

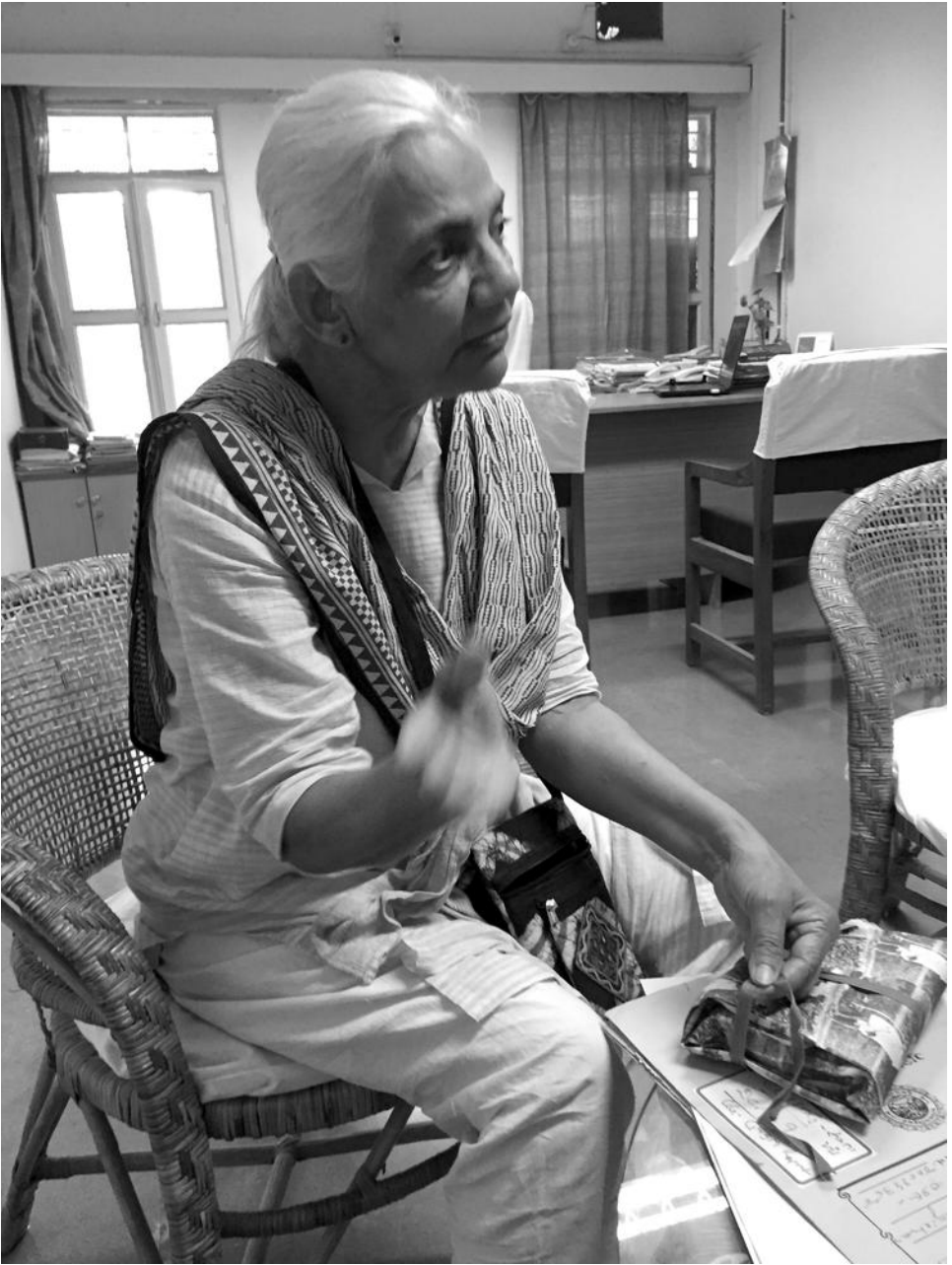
ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਦਿਆਪਾਠ ਦੇ ਕੁਲਪਤੀ ਅਨਾਮਿਕ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਡਿਸਕ ਡਰਾਈਵ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ।

ਰਾਜਸਥਾਨ ਸੈਂਟਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਉਪ-ਕੁਲਪਤੀ ਨੂੰ ਤੋਹਫੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ

'ਬੇਅਰਫੁਟ ਕਾਲਜ' ਦੇ ਬਾਨੀ ਸ਼੍ਰੀ ਬੰਕਰ ਰਾਏ ਨੂੰ ਤੋਹਫੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ

ਗਾਂਧੀ ਡਿਸਕ ਡਰਾਈਵ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀ ਦੀਨਾ ਪਟੇਲ।

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ, 5 ਅਕਤੂਬਰ 2016, ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ 173

ਸਾਡੀ ਕਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ 'ਚ ਸਥਿਤ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਹੀ ਆਸ਼ਰਮ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਟ ਤੱਕ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਡਾਂਡੀ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਕੇ ਲੂਣ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਆਖਰੀ 18 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਜਿਸਨੇ ਆਖਿਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਦਵਾਇਆ।

ਸਾਡੀ ਕਾਰ 'ਚ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਹਿਮਾਸ਼ੂ ਵਿਆਸ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਗੁਜਰਾਤ 'ਚ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਬੁਲਾਰੇ ਹਨ। ਗੁਜਰਾਤ ਉਹ ਰਾਜ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਵਾਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਿਨੇਸ਼ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਐਮਪੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 'ਚ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਰ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੋ-ਦੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੈਬਨਟ ਮੰਤਰੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਪਿੰਡ 'ਚ ਟੈਲੀਫੋਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਿਆ ਕੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ।

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਗੇਟ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ 2 ਅਕਤੂਬਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਮਤਲਬ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਛੁੱਟੀ ਵੀ। ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਆਯੋਜਿਤ ਰਵਾਇਤੀ ਸਭਾ 'ਚ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਡੀ ਕਾਰ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਗੇਟ ਦੇ ਵੱਲ ਮੁੜੀ, ਸਾਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਫੌਰਨ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਾਡੀ ਕਾਰ ਦੀ ਛੱਤ ਨੂੰ ਜੋਰ-ਜੋਰ ਦੀ ਠੋਕਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਚੀਕਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਾਪਸ ਮੋੜਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਹਿਮਾਸ਼ੂ ਵਿਆਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖਿੜਕੀ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਥੱਲੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਬੋਲੇ "ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ! ਦਿਨੇਸ਼ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ! ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ!"

ਜਲਦੀ ਹੀ ਗੇਟ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਕਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਿੱਕੜ ਭਰੇ ਪਾਰਕਿੰਗ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕੀ, ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਭਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਆਸ਼ਰਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵਾਹਨ, ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਸੈਮ ਅਤੇ ਦਿਨੇਸ਼ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੈਲਫੀ ਲੈਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦੇਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਪੈਣ ਲੱਗੇ।

ਸੈਮ ਅਤੇ ਦਿਨੇਸ਼ ਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਉਸ ਭੀੜ 'ਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧੇ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ। ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਨੇ ਸੈਮ ਅਤੇ ਦਿਨੇਸ਼ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿਚਵਾਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੇਣ ਲੱਗੇ।

ਇਸ ਸ਼ੁੱਭ ਦਿਨ 'ਤੇ ਸਾਡਾ ਆਸ਼ਰਮ ਆਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੈਮ ਦੁਆਰਾ ਮੈਨੂੰ ਭਾਰਤ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ "ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਹਿੰਸਾ 'ਤੇ ਸੰਵਾਦ (Gandhi : Dialogue on Violence)" ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਵਰਕਸ਼ਾਪ 'ਚ ਭਾਗ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੈਮ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੰਬ ਵਿਸਫੋਟਾਂ, ਕਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੱਧਦੀ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਇਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਆਵਾਂਗਾ।

ਸੈਮ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਮਹਿਜ਼ ਗੱਲਬਾਤ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਦੁੱਖ ਜਾਹਰ ਕਰਨ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਇੱਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰੇ। ਅੱਜ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਜੋ ਕੁਝ ਗਲਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਇਹ ਅੰਦੋਲਨ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇ।

ਜਦੋਂ ਸੈਮ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੈਮ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸਾਡੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੇ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵੀਜ਼ਾ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

...

ਜਦੋਂ ਸੈਮ ਅਤੇ ਦਿਨੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇਖਿਆ। ਆਸ਼ਰਮ ਸੈਕੜੇ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਅਨੇਕ ਸਮੂਹਾਂ 'ਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਸਨ। ਉਹ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਈ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਸਨ। ਉਹ ਰਿਵਾਇਤੀ ਭਜਨ (ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਗੀਤ) ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਭਜਨ ਸਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸੂਤ ਕੱਤ ਰਹੇ ਸਨ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਮੂਹ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਕਮੀਜ਼ ਪਾਏ ਇੱਕ ਲੰਬਾ ਨੌਜਵਾਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ। ਉਹ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਕੋਡਾਲੀ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਆਵਾਜਾਈ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹਨ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ 'ਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਹਿ-ਮੁਦੱਈ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜੁੜੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਰਹਿਣ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਆਚ ਜਾਣਗੇ।

ਦਿਨੇਸ਼ ਦੀ ਕੂਹਟੀ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਸੈਮ ਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਭੀੜ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਚੱਲੋ ਚੱਲੀਏ"। ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਕੋਡਾਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰ, ਆਸ਼ਰਮ ਅਤੇ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵਰਾਂਡਿਆਂ 'ਚ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਇਡਲੀ ਅਤੇ ਉਪਮਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ

ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਬਿਲਡਿੰਗ 'ਚ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਗੱਦੇ ਵਿੱਛੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਲਈ ਬਾਲਕੋਨੀ 'ਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾਨ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸੈਮ ਕਮਰੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਦਿਨੇਸ਼ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਜਗ੍ਹਾ ਕਾਫੀ ਛੋਟੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਦਰਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਸਨ।

ਸਾਡੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਕਾਰਤਿਕੇ ਸਾਰਾਭਾਈ ਸਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੁਲਾੜ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ, ਵਿਕਰਮ ਸਾਰਾਭਾਈ ਦੇ ਬੇਟੇ ਹਨ। ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਟਰੱਸਟੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ, ਕਾਰਤਿਕੇ ਜੀ ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਕਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਾਂਧੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਵਰਕਰਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ।

ਰਿਵਾਇਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਘਰ 'ਚ ਹੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਚਿੱਟੇ ਖਾਦੀ ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਚ ਅਮਰੁਤ ਮੋਦੀ ਬੈਠੇ ਸਨ ਜੋ 1955 ਤੋਂ ਇਸ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਨੋਦ ਭਾਵਾ ਦੇ ਭਾਰਤ ਭਰਮਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਇਲਾ ਭੱਟ ਸੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ 1972 'ਚ ਸਵੈ-ਨਿਯੋਜਿਤ ਮਹਿਲਾ ਸੰਘ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਡੇਸਮੰਡ ਟੂਟੂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਨ।

ਇਲਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀਨਾ ਪਟੇਲ ਬੈਠੀ ਸੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ 'ਕਲੈਕਟੇਡ ਵਰਕਸ ਆਫ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ' ਦੇ 100 ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ 56,000 ਪੇਜਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਨ 'ਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦੀਨਾ ਨੇ 'ਕਲੈਕਟੇਡ ਵਰਕਸ' ਦੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸੰਸਕਰਨ ਬਣਾਉਣ 'ਚ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਲੈਕਟਡ ਵਰਕਸ ਦੇ ਮੂਲ ਸੰਸਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਟਿਕਲ ਕੈਰੇਕਟਰ ਰਿਕਾਗਨਿਸ਼ਨ (ਓ. ਸੀ. ਆਰ) ਦੁਆਰਾ ਸਕੈਨ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੂਲ ਸੰਸਕਰਨਾਂ 'ਚ ਸਾਰੀਆਂ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਹੀ ਸੰਸਕਰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਂਧੀ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ ਚੌਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮਾਹਰ ਆਗੂਆਂ 'ਚੋਂ ਦੀਨਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਔਰਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਕਲਿਤ ਕੰਮ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਇੱਕਦਮ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੀਨਾ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨੂੰਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਦਿਲ-ਖਿੱਚਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

ਚਰਚਾ ਦੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਸਮੂਹ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਬੈਠਕ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਵਕਤ ਸੈਮ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਰਾਜਸਥਾਨ 'ਚ ਸਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸੈਮ ਨੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ ਕਾਨਵੋਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੀਤੀ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਚਾਂਸਲਰ ਹਨ। ਕਾਰਤਿਕੇ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਹੋਈ ਚਰਚਾ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸਭਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ।

ਸਾਡਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਨਾ ਹੈ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਕੀ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਜਿਹੇ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਕੀ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਹੀ ਦਿਨ 'ਚ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਾਂ। ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਇਸ

ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਸਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਐਤਵਾਰ ਦੀ ਦੇਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੈਮ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਸ ਗੰਭੀਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੰਮ ਕੇਵਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਡਿਸਕ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਡਿਸਕ 'ਚ ਕਾਪੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ, ਸੀਮਾ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁੱਦੇ, ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਹਿੰਸਾ ਰੋਕੇ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਸਨ।

ਕਾਰਤਿਕੇ ਜੀ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਹੋਈ ਚਰਚਾ ਦਾ ਨਿਚੋੜ, ਤਿੰਨ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਪਹਿਲਾ, ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਸਿੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਹਿਮਤੀ (dissent) ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੀਜਾ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਸਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਨਿਡਰਤਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤਿੰਨ ਬਿੰਦੂ, ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹਨ।

ਸੈਮ ਪਿਤਰੇਦਾ ਨੇ ਚਰਚਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਿਉਂ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸੈਮ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਉਹ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਇਹ ਸੈਮ ਦਾ ਨਵਾਂ ਥੀਸਿਸ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅੱਜ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਸਦਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁਦਰਾ ਕੋਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੋੜਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇੱਕ 'ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆ' ਹੈ ਜੋ ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਗੈਰ-ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ 'ਚ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹਨ।

ਪਰ, ਮਹਾਨ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜਾਨ ਮੇਨਾਰਡ ਕੀਨਸ (John Maynard Keynes), ਅਲਫਰੈਡ ਮਾਰਸ਼ਲ (Alfred Marshall) ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸੀ ਗਾਂਧੀ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਵਾਈ ਸਗੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਇਆ।

ਅੱਜ ਸੋਵਿਅਤ ਸੰਘ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯੂਰਪੀ ਸੰਘ ਤੋਂ ਗ੍ਰੇਟ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਕਾਫੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆ ਸੂਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੈਮ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ, ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਆਪਣੀ ਜਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਭੋਜਨ (ਖਾਣਯੋਗ ਪਦਾਰਥ) ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਅੱਜ ਵੀ ਭੁੱਖਮਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਆਮਦਨੀ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਘਟਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਬਿਮਾਰਿਆਂ, ਲੋੜ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਵਰਗੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ

ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਥੇ ਹਿੰਸਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਹਿੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹਿੰਸਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਲਾਤਕਾਰ, ਹੱਤਿਆ ਅਤੇ ਬਦਜ਼ਬਾਨੀ ਕਾਫੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਫੈਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸੈਮ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਦੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨੋਖਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਨੇਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੀ ਗਤੀ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੂੰ ਮੁਫਤ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ, ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਤੰਤਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੈਮ ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਸਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਲੋੜਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਜਦੋਂ ਸੈਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਦਿਨੇਸ਼ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਨੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਦਿਨੇਸ਼ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਐਮਪੀ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਫੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਹਨ। ਸੈਮ ਅਤੇ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਘਰ 'ਚ ਰੁਕੇ ਸਾਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਜਾਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ।

ਦਿਨੇਸ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਧੁਨਿਕ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰਾ ਦੂਜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰਕ ਨਫਰਤ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਫਰਤ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਬਲਕਿ ਉਹ ਸਾਡੀ ਨਫਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਬੇਨਾਮ ਪਾਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਹਿੰਸਾ ਅਕਸਰ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਨਸਲੀ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਿਨੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਕਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਲੋੜ ਕੇਵਲ ਧਰਮ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਆਧਿਆਤਮਿਕਤਾ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਬਦਲੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰਫ ਉਦੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਫਿਰ ਦੀਨਾ ਪਟੇਲ ਨੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਰੋਕਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਤੋਂ ਕਰੋ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ, ਜਿਸਦਾ ਵਰਨਣ ਵੀਅਤਨਾਮ ਯੁੱਧ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਨੇ ਉਸਦੇ ਖਤ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰੋ (Do like Gandhi)"

ਲੜਕਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਖਤ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਸਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ। ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, " ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੋ (disobey the law)"। ਉਹ ਲੜਕਾ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੇ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਸ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਮ ਜੀਨ ਸ਼ਾਰਪ (Gene Sharp) ਸੀ, ਜੋ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਕੰਮ ਨੇ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੱਲਬਾਤ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅੱਗੇ ਵਧੀ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਨੋਟ ਲਿਖੇ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸੰਖੇਪ ਬਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਟਵੀਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਬੋਲਾਂਗਾ, ਮੇਰਿਆਂ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਲਿਖਾਵਟ 'ਚ ਲਿਖੇ ਨੋਟਸ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਮਵਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਢਾਰਸ ਬੰਨ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸੁਸ਼ਮਾ ਆਇੰਗਾਰ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ 'ਚ ਪੇਂਡੂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣ, ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਵਾਜ਼ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਰਗਰਮ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹਿੰਸਾ 'ਤੇ ਚੁੱਪੀ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਕੁਝ ਰੂਪ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਸਰ ਅਸੀਂ ਯੌਨ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਨੂੰ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਬਲਾਤਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਔਰਤ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੀ ਉਂਗਲੀ ਚੁੱਕਦੇ ਹਾਂ, ਉਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਗਲਤ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਅਪਰਾਧੀ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਗਾਂਧੀ ਜੀ, ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਆਲੋਚਕ ਸਨ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਬੇਰਹਿਮੀ ਅਤੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ, ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਥਾਪਿਤ ਹਿੰਸਕ ਢਾਂਚਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਹ ਸੰਨ 1857 ਦੇ ਵਿਦਰੋਹ ਦੇ ਆਲੋਚਕ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਲਕੱਤਾ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਹੱਤਿਆਕਾਂਡ 'ਚ, ਅਤੇ ਸਾਲ 1946 'ਚ ਬਿਹਾਰ 'ਚ ਦੰਗਾ ਫੈਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਾਰ-ਕੱਟ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਨਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਉਹ ਹਿੰਸਾ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹਾਂ ਤੱਕ ਅਨਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ।

"ਦ ਅਫਰੀਕਨ ਐਲੀਮੈਂਟ ਇਨ ਗਾਂਧੀ (The African Element in Gandhi)" ਦੇ ਲੇਖਕ ਅਨਿਲ ਨੌਰੀਆ ਨੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਚ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਰੰਗਭੇਦ ਦਾ ਤੰਤਰ, ਸੰਪੂਰਨ ਨਸਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅੱਤਿਆਚਾਰੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ 'ਚ, ਮੰਡੇਲਾ ਵਰਗੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਜਨਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੰਡੇਲਾ ਅਫਰੀਕਾ 'ਚ ਹੋਰ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਾਗੂੰ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਨ।

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਆਪਣਿਆਂ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕੀ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਲਈ ਹਿੰਸਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਅੰਦੋਲਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਲੱਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤੋੜਫੋੜ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਿੱਥੇ ਜਾਨ-ਮਾਲ ਦਾ ਖਤਰਾ ਘੱਟ ਸੀ।

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ

ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਇਲਾ ਭੱਟ ਨੇ ਬਾਅਦ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ 'ਸੈਲਫ ਇੰਪਲਾਇਮੈਂਟ ਵੀਮੈਨਸ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ' ਜਿਸ ਵਿੱਚ 13 ਲੱਖ ਔਰਤਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਦੀ ਬਾਨੀ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਹੱਤਵਕਾਂਥੀ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਇਸਦੇ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਨੇਰਾ ਜਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਲਾ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਹਿੰਸਾ ਦੀ ਜੜ੍ਹ, ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ 'ਚ ਹੈ। ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਨੇ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ 'ਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਸੇ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਨਫਰਤ ਕਦੇ ਵੀ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਸਿਰਫ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।" "ਇਲਾ, ਜੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਸੰਰਚਨਾਤਮਿਕ ਹੈ, ਇਹ ਬੰਬ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਨਾਮਿਕ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਦਿਆਪੀਠ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ "ਗਾਂਧੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ" ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸਾਲ 1920 'ਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਾਰੀਆਂ ਖੇਜਾਂ 'ਚ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਕਦਰ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੁੱ ਕੱਟਣਾ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਜਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਸਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਵਾਈ ਨਾ ਖਰੀਦ ਸਕਣ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਆਰਥਿਕ ਹਿੰਸਾ 'ਚ ਲੁੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਨਿਰੰਤਰ ਵੱਧਦੀ ਹੋਈ ਆਰਥਿਕ ਪਾੜੇ ਵਾਲੇ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਨਾਮਿਕ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕਰਕੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਪਾਨ 'ਚ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਖੇਤਰ 'ਚ ਪੇਟੈਂਟ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪੇਟੈਂਟ, ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਗੈਰ-ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਅਸਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਜੇ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਯੂਐਸ 'ਚ ਪੇਟੈਂਟ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਇਸ ਜਰੂਰੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਦੇ ਬਾਰੇ 'ਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਧਾਰਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੋਮਾਂਚਕ ਲੱਗੀ। ਪੂਰੇ ਦਿਨ ਇਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ 'ਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਅੰਤਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਅਧਿਐਨ, ਗਾਂਧੀ ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਆਧੁਨਿਕ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਲਈ ਲੋਕ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੁਧੀਰ ਚੰਦਰਾ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਚੰਦਰਾ ਨੇ ਇਸ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ "ਵਰਤਮਾਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ (the society for the

preservation of the present)" ਕਿਹਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਲੇਟ ਵਾਂਗੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸੋਧ ਲੈਣੀ ਪਵੇਗੀ।

...

ਨਾਲ ਦੀ ਇੱਕ ਕੰਟੀਨ 'ਚ ਪੂੜੀ ਸਬਜ਼ੀ, ਢੋਕਲਾ, ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਸਵਾਦੀ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਅਤੇ ਲੱਸੀ ਪੀਣ ਮਗਰੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਸਰਮ ਮੁੜ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਲਈ ਹਿੰਮਤ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਤਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਨੇਟ ਲੈ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ 17 ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਫਲਾਇਟ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਸਾਲ 1963 'ਚ ਜਾਨ ਐਫ ਕੈਨੇਡੀ, ਲੈਟਿਨ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਜਦੂਤਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਜੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਈ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਈਏ ਤਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਈ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ।

ਜਾਨ ਐਫ ਕੈਨੇਡੀ ਇੱਕ ਪਾਗਲ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹਿੰਸਕ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਨੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀਅਤਨਾਮ ਯੁੱਧ ਦੇ ਵਿਰੋਧ 'ਚ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੀਅਤਨਾਮ ਯੁੱਧ, ਵੀਅਤਨਾਮੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਸਾ ਸੀ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਯੱਧ ਅਮਰੀਕੀ ਲੜਕਿਆਂ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਲੜਨ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਉਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਿੰਗ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਜ 'ਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸੀ, ਇਹ ਸੀ ਕਾਲੇ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਰਹੀ ਹਿੰਸਾ।

ਕਿੰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੈਨੇਡੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ "ਕਦਰ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਇਨਕਲਾਬ (radical revolution in values)" ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ 'ਚ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਧਨ ਅਧਾਰਿਤ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਅਧਾਰਿਤ ਸਮਾਜ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅੱਜ ਜਿਸ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ 'ਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਰਚਾਤਮਕ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਗੁਲਾਮੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 'ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਐਲਾਨ (Emancipation Proclamation)' ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਚ 13ਵੀਂ ਸੋਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ।

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ

ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ, ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਰਸਮੀ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਖੇਤ 'ਚ ਬਟਾਈਦਾਰੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੇ ਲੈ ਲਈ। ਭਾਰਤ 'ਚ, ਨੀਲ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਚ ਬਟਾਈਦਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਠੇਕਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ 'ਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣਇੱਛਕ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਅੰਤ ਉਦੋਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਾਲਮਾਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਗਿਰਮਿਤੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਆਖਰਕਾਰ 1917 ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਵੋਟਿੰਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੇਵਲ ਵੋਟ ਦੇ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋਇਆ। ਯੂਐਸ 'ਚ 1964 ਦੇ ਸਿਵਲ ਰਾਈਟਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਨਸਲੀ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ 'ਚ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋਇਆ। ਹਰੇਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੇ ਲਈ ਸੁਲਾਝਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਜਨਤਕ ਵੋਟ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵੋਟਿੰਗ ਟੈਕਸ (Poll Tax) ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੁਣ 'ਵੋਟਿੰਗ ਪਛਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ (Voter Identification Laws)' ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਵੋਟਰ ਦੀ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦੇ ਅਵਸਥਾਵਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਲਟਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਿੰਗ ਦੇ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਬੁਰਾਈ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਕੇ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਪਲਬਧ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ 'ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ' (Rule of Law)। ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਮਾਜ 'ਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਚੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਬੇਲਾਗ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹ ਲੱਗਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬੇਲਾਗ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ), ਪਰ ਜਦੋਂ-ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਮੁੜ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਅਸਲੀ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

'ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ' ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿਧਾਂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਖ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲਦੇ-ਚੱਲਦੇ ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨਾ ਜਾਈਏ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬਾਅਦ 'ਚ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਾ ਐਲਾਨ ਦਈਏ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਨ ਐਡਮਸ (John Adams) ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ "ਅਸੀਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸਮਰਾਜ ਹਾਂ, ਨਾ ਕਿ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰ (we are an empire of laws, not a nation of men)।"

ਇਸਦਾ ਦੂਜਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਜਿੱਥੇ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ' ਬਖਸ਼ਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਜਿਹੇ 'ਚ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸਾਫ ਅਤੇ ਅਸਾਨ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਡੂੰਘੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਅਕਸਰ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਹ ਦੋ ਸਿਧਾਂਤ ਜਰੂਰੀ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਦੱਖਣ

'ਚ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਗੋਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਊਂਟਰ 'ਤੇ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕੇਵਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਹੋਇਆ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ।

ਤੀਜਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ "ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆਈ" ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰਡ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੌਡ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣੇ ਪੈਣਗੇ, ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਏਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੀ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ 'ਚ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਸੀ।

ਇਹ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਧੁਨਿਕ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਹਿੰਸਾ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਾਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਉਹ ਹਿੰਸਾ ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ 'ਚ ਸੈਮ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਰਾਜ ਦੀ ਹਿੰਸਾ, ਅੱਤਵਾਦ ਦੀ ਹਿੰਸਾ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਿੰਸਾ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸਰੀਰਕ ਹਿੰਸਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਿੰਸਾ ਹਨ। ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵੀ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਸਾ ਹੀ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਕਾਲ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ 'ਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮੌਕਿਆਂ 'ਚ ਬਰਾਬਰਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕੇਵਲ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆ 'ਚ, ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਕਰਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੋਂ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਗਿਆਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਾਅਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਲਿਆਉਣਾ ਸਾਡੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਲਈ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਜੋ ਇਸ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਸਵਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ 'ਚ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।

...

2016 ਦੇ ਅੰਤ 'ਚ ਸੈਮ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਸਫਰ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਇਹ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਮੇਰੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਜਖਮਾਂ 'ਤੇ ਮੱਲ੍ਹਮ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਫੈਡਰਲ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਫਰ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਦਵਾਇਆ ਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ

ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਦਾ ਦੌਰਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ 'ਚ ਭਾਸ਼ਣ, ਦਿੱਲੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਰਗੇ ਇਹਨਾਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਿੱਲੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਫਰ ਖਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੈਮ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਕਸਟਮਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਦਿਨੇਸ਼ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਗਲੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਦਿਨੇਸ਼ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਹਮੇ-ਸਾਹਮਣੇ ਮਿਲਿਆ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇੱਕ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਮਾਨਵ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ, ਜੋ ਐਵੀਏਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਏਅਰ ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਸੇਵਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਉਹ ਦਿਨੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੈਮ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੋਸਤ ਵੀ ਹੈ। ਮਾਨਵ ਸਾਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦੇ ਲਈ ਤਾਜ ਹੋਟਲ ਦੇ ਜਾਪਾਨੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ 'ਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਮਾਤਸੂਤੋਕ (Matsutake) ਸੂਪ ਪੀਤਾ ਅਤੇ ਸੁਸ਼ੀ ਖਾਧੀ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਮਦਰ ਟਰੇਸਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਚੱਲ ਪਈ।

ਮਾਨਵ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਓ ਹੋ! ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸੀ!" ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਮਾਨਵ ਮੁਸਕਰਾਏ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਦਰ ਟਰੇਸਾ ਉਸਦੇ ਨਾਮਕਰਣ ਸਮਾਰੋਹ ਦੀ ਕਰਤਾ-ਧਰਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਕੈਥੋਲਿਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਹੱਸਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਪੁਰਾਣੀ ਦੋਸਤ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਬਣੂਆ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਮਦਰ ਟਰੇਸਾ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਦਿਖਾਈ।

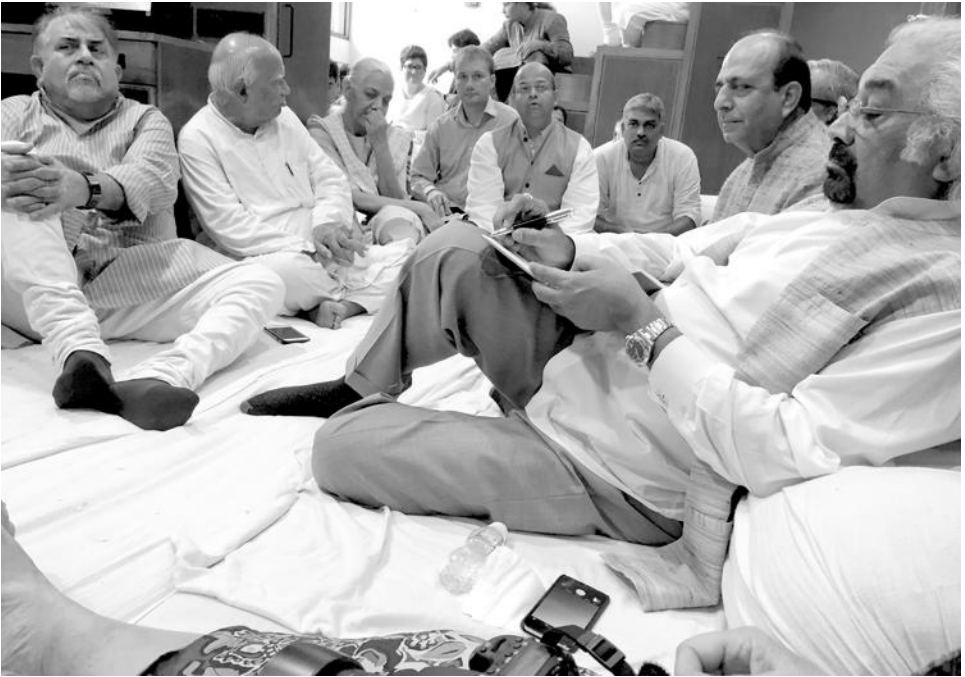
ਮੈਂ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਸੈਮ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹਾਂ, ਉਹ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਉਹ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਸੈਮ ਤਹਾਨੂੰ ਇਹ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਉਸ ਨੇ ਸੈਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਬਾਇਬਲ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੈਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਈ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਰਡ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪਏ ਹਨ।

ਮੈਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਜਣੇ ਡਿਨਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਦੋ ਜਣੇ ਮਦਰ ਟਰੇਸਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਸੈਮ ਅਤੇ ਮਾਨਵ ਨੇ ਹੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਦਿਨੇਸ਼ ਕਲਕੱਤਾ ਤੋਂ ਐਮਪੀ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਮਦਰ ਟਰੇਸਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਸੀ। ਦਿਨੇਸ਼ ਨੇ ਝਿਜਕ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਕਾਰ 'ਚ ਪੂਰੇ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਮਦਰ ਟਰੇਸਾ ਦੇ ਨਾਲ ਘੁੰਮਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਾਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਦਿਨੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਡਰਾਈਵ ਕਿੰਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਡਰਾਈਵ ਕਰਨਾ ਹੈ ਬਾਰੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਨੋਬਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤੀ ਤਾਂ ਦਿਨੇਸ਼ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕਲਕੱਤਾ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤੱਕ ਛੱਡਣ ਗਿਆ। ਦਿਨੇਸ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਸੀ।"

ਡਿਨਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਚਾਰ ਲੋਕਾਂ ਚੋਂ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਮਦਰ ਟਰੇਸਾ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਕੋਲ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਚੱਲਦੇ ਇਸ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਸੰਭਵਿਤ ਸਫਲਤਾ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਬੁਰ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਾਅ-ਪੇਚਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਹਮਲਿਆਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਸ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਭਾਰਤ 'ਚ ਮੈਨੂੰ ਦੂਰ ਕਿਤੇ ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਲੋਕ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਉਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਸਟਿਸ ਰਾਨਾਡੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨਿਆ ਸੀ, ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ।' ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਵਿਆਪਕ

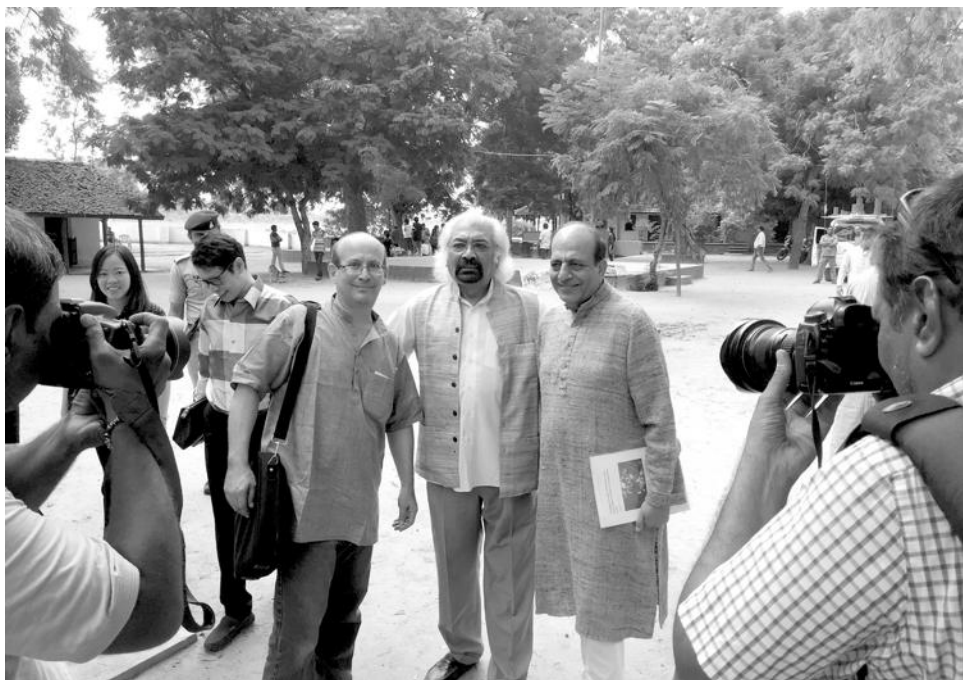
ਪਹੁੰਚ ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਅਸਲ 'ਚ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲੈ ਕੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਪਸ ਪਰਤਿਆ।

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ 'ਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਂਦਾ।

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਰਾਭਾਈ ਜੀ (ਫੋਲਡਰ ਫੜੇ ਹੋਏ)

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਤਸਵੀਰ ਖਿਚਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਾਰਲ, ਸੈਮ ਅਤੇ ਦਿਨੇਸ਼ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ।

ਕੋਚਰਬ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਸੂਤ ਕੱਤਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ।

ਕੋਚਰਬ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਪੋਸਟਕਾਰਡਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦੇ ਹੋਈ ਇਲਾ ਭੱਟ।

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚੇ।

ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

14 ਜੂਨ, 2017, ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ, ਸਾਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ

ਰਾਜਦੂਤ ਵੈਂਕਟੇਸ਼ਨ ਅਸ਼ੋਕ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਾਰਲ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਕਾਹਲੇ। ਭੈਣੇ ਅਤੇ ਭਰਾਵੇ। ਗੁੱਡ ਇਵਨਿੰਗ।

ਅਸਲ 'ਚ ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬੜੇ ਸੁਭਾਗ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਾਂ।

ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 'ਚ ਮੇਰੀ ਰੁਚੀ ਅਸਲ 'ਚ ਉਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਲ 2006 ਦੇ ਅੱਧ 'ਚ ਸਥਾਪਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਿਆਨ ਕਮਿਸ਼ਨ (Knowledge Commission) ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟਾਂ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ 'ਚ ਉਤਸੁਕ ਸੀ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ 21 ਵੀਂ ਸਦੀ 'ਚ, ਗਿਆਨ ਅਧਾਰਿਤ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ।

ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਨੈੱਟਵਰਕ, ਅਨੁਵਾਦ, ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਕਾਰਜ (Affirmative Action) ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ, ਬ੍ਰਾਡਬੈਂਡ ਨੈੱਟਵਰਕ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਕੈਂਡਰੀ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਸੰਬੰਧੀ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਮੈਡੀਕਲ ਸਿੱਖਿਆ, ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਈ (Distance learning), ਓਪਨ ਕੋਰਸਵੇਅਰ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਰਗੀਆਂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਗਿਆਨ ਸਿਰਜਕਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਵਿਧੀ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਸਿਹਤ, ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਉਦਯੋਗਾਂ 'ਚ ਬੌਧਿਕ ਸੰਪੱਤੀ (Intellectual Property), ਪੇਟੈਂਟਸ, ਕਾਪੀਰਾਈਟ, ਟਰੇਡਮਾਰਕ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ (Application) 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਅੰਤ 'ਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 'ਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪਹਿਲ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਸੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਿਆਨ ਨੈੱਟਵਰਕ (National Knowledge Network) ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ।

ਅਸੀਂ ਵਾਤਾਵਰਨ, ਊਰਜਾ, ਪਾਣੀ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੋਰਟਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਖੀਰ 'ਚ ਅਸੀਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੋਰਟਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ।

ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਜਦੋਂ ਮੈਂ 10 ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਸਕੂਲ 'ਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਚ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਓਡੀਸ਼ਾ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਇੱਕ ਗੁਜਰਾਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਗੁਜਰਾਤ ਨਾਲ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਗਾਂਧੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਚ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੰਮਾਂ 'ਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਦੇ ਸਾਂ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਪੋਰਟਲ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ, ਲਗਭਗ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਕਾਰਲ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ। ਕਾਰਲ ਦਾ ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮਾਨਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਾਰਲ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ।

ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਪਦੰਡ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਅਗਨੀ, ਜਾਂ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਕਾਰਲ ਬੌਧਿਕ ਸੰਪੱਤੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਉਤਸੁਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਇੱਕ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਤਰੀਕਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਕਾਰਲ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਨੈਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਹਨ।"

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਅਸਲ 'ਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਾਪਦੰਡ ਲੋਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਦੇ ਲਈ ਹਨ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ? ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ 'ਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵਾਇਰਿੰਗ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਖਰੀਦਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ਜਦੋਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖਰਾਬ ਵਾਇਰਿੰਗ ਨਾਲ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਕਾਰਲ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ, ਜਰਮਨੀ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਅਦਾਲਤੀ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਲਈ ਨੈਤਿਕ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਲੜਾਈ ਲੜਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਪੁਰਾਣੇ, ਅਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੁਆਰਾ ਉਪਲਬਧ ਮੌਕਿਆਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਬਹੁਤ ਪੱਛੜੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉੱਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ (mentality) ਹੈ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਯੁੱਗ (information age) ਦੇ ਮੌਕੇ ਹਨ।

ਕਾਰਲ, ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜਿਸ 'ਚ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹਨਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਹੇ, "ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।" ਬਦਲਾਅ ਤਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਸ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।

ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ 'ਚ ਗਿਆਨ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਚੌਥਾ ਸਤੰਭ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਤੰਭ ਹਨ: ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ, ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ।

ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਚਾਬੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਜੋ ਕਮੀ ਦੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ (economy of scarcity) 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹਨ, ਜਦੋਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ (economy of abundance) ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਭਾਰਤ 'ਚ ਅਸੀਂ ਭਰਪੂਰ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਰਤ 60 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਵਾ ਸਕੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅੰਨ ਦੇ ਲਈ ਝੋਲੀ ਅੱਡਣ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਭਾਰਤ, ਨਾ ਸਿਰਫ 120 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੋਲ ਵਾਧੂ ਅਨਾਜ ਵੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਭਾਰਤ 'ਚ 20 ਕਰੋੜ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਭੁੱਖੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਭੋਜਨ ਦੀ ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਸਹੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਨਵੀਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸੋਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਮੁੜ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਕਾਰਲ ਅਤੇ ਮੈਂ, ਲਗਭਗ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਯੂਐਨ, ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁਦਰਾ ਕੋਸ਼, ਨਾਟੋ, ਡਬਲਯੂਟੀਓ, ਜੀਡੀਪੀ, ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ, ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ, ਵਪਾਰ ਘਾਟਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਚਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਠੀਕ 20 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਬਸਤੀਵਾਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਚੀਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਦੌਰਾ ਜ਼ਿਆਓ ਪਿੰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਮੈਂ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਜੋੜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।" ਜੇ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਗੋਰਬਚੇਵ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸਦੇ ਉਲਟ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਯੋਗ 'ਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਪਰ ਉਹ ਕਈ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ 'ਚ ਸਫਲ ਰਹੇ।

ਹਰ ਕੋਈ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਸੁਤੰਤਰ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਪੂੰਜੀਵਾਦ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵੱਲ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਸਨ। ਉਹ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕਾਰਗਰ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ 'ਚ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸੂਚਨਾ (Information) ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਜਰੂਰਤਾਂ 'ਤੇ, ਨਵੇਂ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ, ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ (regenerative

economics) 'ਤੇ, ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਤੇ, ਖਪਤ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੰਭਾਲ 'ਤੇ ਅਤੇ ਅਖੀਰ 'ਚ ਅਹਿੰਸਾ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਇਹ ਕੰਮ ਵੀ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 'ਚ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅੱਜ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲਈ ਜਿਆਦਾ ਢੁੱਕਵੇਂ ਹਨ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਅਸਲ 'ਚ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜੋ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਉਹਨਾਂ 'ਚ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੰਬੀ ਉਮਰ, ਪੈਦਾਵਾਰ, ਭੋਜਨ, ਢੋਆ-ਢੁਆਈ, ਸੰਚਾਰ, ਚਿਕਿਤਸਾ, ਵਾਤਾਵਰਨ, ਊਰਜਾ 'ਚ ਖਾਸਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਦਲਾਅ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਲਈ ਇੱਕਦਮ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ।

ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਸਰੂਪ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗੱਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ 'ਚ ਹੀ ਫਸ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਓਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ 70 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ, ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਚੋਂ ਹਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਹੁਣ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਮੈਂ, ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਰਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਕਰਨ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖ 'ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੋਕਤੰਤਰ 'ਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਬਣਾਉਣ।

ਅੱਜ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ, ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਕਿਤੇ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੁਫਤ 'ਚ, ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਸਲ 'ਚ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਆਯਾਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਰਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਂ।

ਕਾਰਲ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 2 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਗਏ ਸਾਂ। ਮੇਰਾ ਗਾਂਧੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਇਵੈਂਟ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਲਗਭਗ 100 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬੈਠਕ ਬੁਲਾਈ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਿਤਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ 'ਚ, ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ 'ਚ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ, ਰਾਜਾਂ 'ਚ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਹਿੰਸਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ਫੈਲਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਸਥਾ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਫੌਜ 'ਚੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਹਿੰਸਾ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਹਿੰਸਾ ਕਦੇ ਵੀ ਸਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਮੈਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ 53 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ 'ਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਨੀਕ, ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪਿਛਲੇ 53 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ। ਸ਼ਿਕਾਰੀ 'ਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜਿਆਦਾ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਸਭ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਅਬਾਦੀ ਦਾ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀ ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੈਦੀ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਔਸਤ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੇਲ੍ਹ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਹਰ ਸੌ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਕੈਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਜੋ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਸਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਸਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਏਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਭਾਰਤ ਤੋਂ 5,00,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤੀ, ਬੰਗਾਲੀ, ਓੜੀਆ, ਤਾਮਿਲ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਕਈ ਮਹਾਨ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ।

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਰਥਪੂਰਨ ਹੈ। ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਮਿਲ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੋਚਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੀ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ 'ਚ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਦੇਖੀ ਜੋ 600 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਸੀ ਉਸ 'ਚ ਉਸਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਧਿਆਏ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਉਸ ਅਧਿਆਏ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਅੱਜ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡਾਕਟਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਹਿਤ ਗੁਆਚ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਸਕਣ। ਕਾਰਲ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਜਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਕਿਤਾਬਾਂ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਕਾਰਲ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸਦੀ ਦਿਲੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ ਦੇ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਵੋਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਓਗੇ।

ਮੈਨੂੰ ਇੱਥੇ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਤੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਲ 'ਚ ਇੱਕ ਮੰਦਰ 'ਚ ਆਉਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਾਅਨੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮੰਦਰ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਾਰਲ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਿਰਫ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਾਂ, ਅਤੇ ਅਸਲ 'ਚ ਇੱਥੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਿੱਖਾਂ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ, ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਪੈਨਲ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕਰੀਬੀ ਦੋਸਤ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਰੀਬੀ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਪੋਤੀ, ਆਰੀਆ ਵੀ ਇੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲੈਕਚਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪੁੱਛਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਵੀ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਦਾਦਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ।"

ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਸ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਨਹੀਂ।"

[ਹਾਸਾ]

ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਆਪਣੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕੰਮ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਨਹੀਂ।"

ਤਦ ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਪਰ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?" ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਧੀ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਨਤਕ ਸਭਾ 'ਚ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹੀ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਭਾਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੇਗੀ ਕਿ, "ਪਿਤਾ ਜੀ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ।"

[ਹਾਸਾ]

ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਨੂੰਹ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਕਰੀਬੀ ਦੋਸਤ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਸੂਰਜ ਕ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਇੱਥੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ।

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰ, ਰਜਤ ਗੁਪਤਾ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ।

[ਤਾੜੀਆਂ]

ਅੰਤ 'ਚ, ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰ, ਨਿਸ਼ੀਥ ਦੇਸਾਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਧੰਨਵਾਦ, ਨਿਸ਼ੀਥ ਭਾਈ।

ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ।

ਜੂਨ 2017, ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਅਤੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪੋਸਟਰ ਭਵਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਡੇਵਿਡ ਗਲੈਨ ਰੀਨਹਾਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਫੋਟੋ।

ਸਮੋਸੇ, ਨਾਨ, ਅੰਬ ਦੀ ਲੱਸੀ ਅਤੇ ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਏ ਗਏ ਅਚਾਰ ਅਤੇ ਮਸਾਲੇਦਾਰ ਡਰਾਈ ਫਰੂਟਸ ਪਰੋਸੇ ਗਏ।
ਡੇਵਿਡ ਗਲੇਨ ਰੀਨਹਾਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਫੋਟੋ।

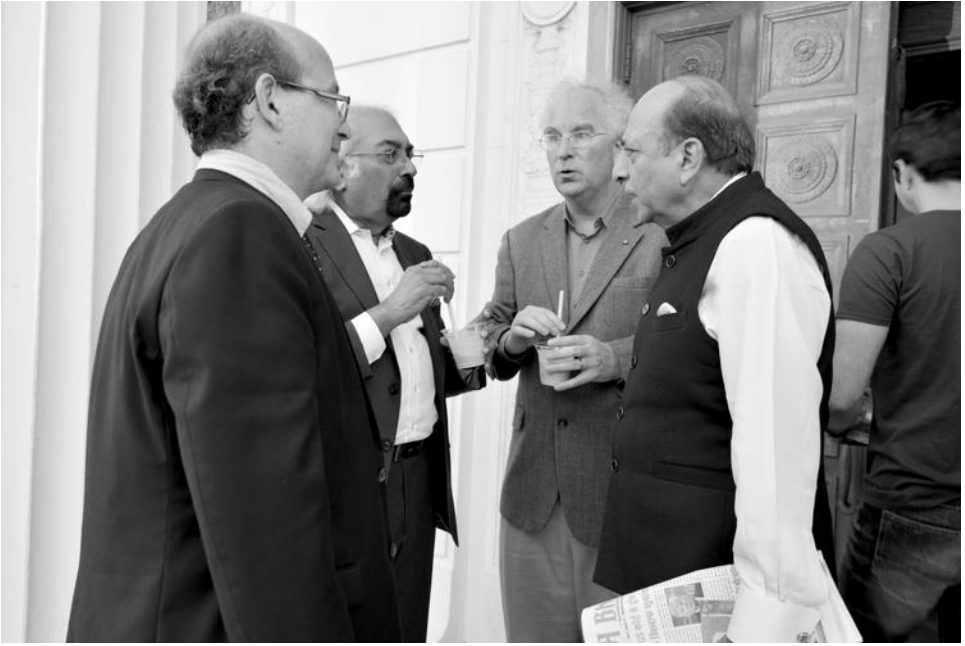
ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਚ, ਸੂਰਜ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ (ਖੱਬੇ) ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮੋਸੇ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ। ਡੇਵਿਡ ਗਲੇਨ ਰੀਨਹਾਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਫੋਟੋ।

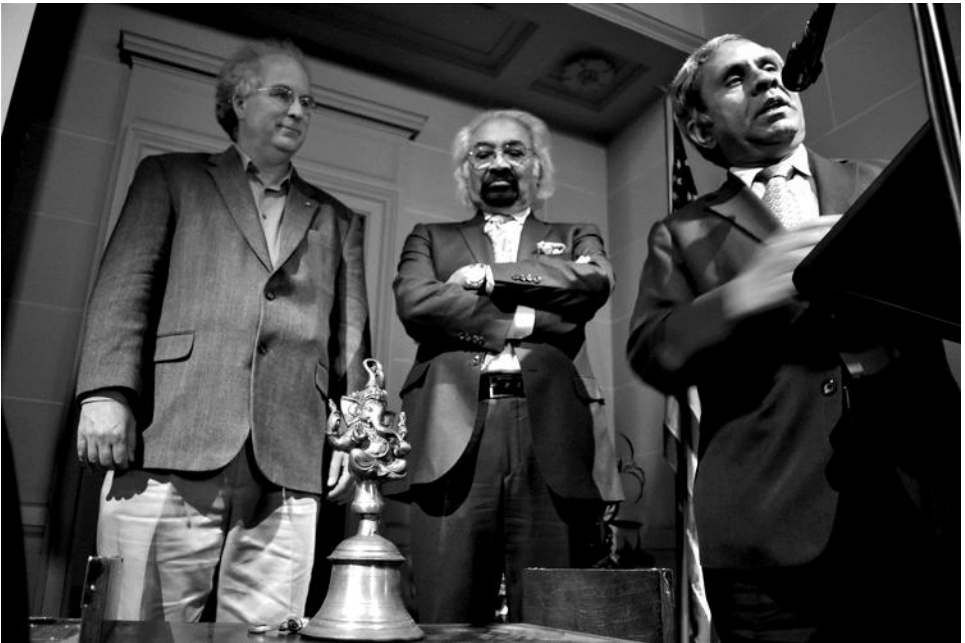
ਬ੍ਰਿਵਸਟਰ ਕਾਹਲੇ (Brewster Kahle) ਅਤੇ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਇਸ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।
ਡੇਵਿਡ ਗਲੇਨ ਰੀਨਹਾਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਫੋਟੋ।

ਸੂਰਜ ਕ੍ਰਿਵੇਦੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਭਾਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡੇਵਿਡ ਗਲੇਨ ਰੀਨਹਾਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ
ਫੋਟੋ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਬ ਦੀ ਲੱਸੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ। ਡੇਵਿਡ ਗਲੇਨ ਰੀਨਹਾਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਫੋਟੋ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਚ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਦੂਤ ਵੈਂਕਟੇਸ਼ਨ ਅਸ਼ੋਕ ਪੂਜਾ ਦੀ ਘੰਟੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ। ਡੇਵਿਡ ਗਲੇਨ ਰੀਨਹਾਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਫੋਟੋ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ, ਇੱਕ ਕਨਵਰਟਡ ਚਰਚ 'ਚ ਸਥਿਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮੰਦਿਰ, ਉਸਦੇ ਲਈ 20 ਪੌਂਡ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਘੰਟੀ ਭੇਂਟ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਰਾਜਦੂਤ ਅਸ਼ੋਕ। ਐਡੇਵਿਡ ਗਲੇਨ ਰੀਨਹਾਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਫੋਟੋ।

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ, ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

14 ਜੂਨ, 2017, ਦ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ

ਧੰਨਵਾਦ ਸੈਮ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੈਮ ਦੇ ਨਾਲ ਅਕਤੂਬਰ 'ਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੁੜਿਆ ਜਦੋਂ ਉਹ ਭਾਰਤ 'ਚ ਜਗ੍ਹਾ-ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਦੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤੇ। ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ 'ਚ, ਮਾਇਓ ਬੋਇਜ਼ ਕਾਲਜ (Mayo Boy's College) ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਸੈਂਟਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ ਵੀ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਗਏ ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਸੀ। ਗਾਂਧੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਲਗਭਗ 100 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੈਲਫੀ ਲੈਣ ਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਉਹ ਪਿਛਲੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੱਕ ਟੈਲੀਫੋਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਹਾਲ 'ਚ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਫੁਡ ਬੈਂਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇਣਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਤ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਮਾਪਤੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਅਸੀਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ। ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ, 'ਕਾਰਨੇਗੀ ਮੈਲਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ' ਅਤੇ ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਤਾਬ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (Million Books Project) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰਾਜ ਰੈਡੀ ਅਤੇ ਡੀਨ ਗਲੋਰੀਆ ਸੈਂਟ ਕਲੇਅਰ (Dean Gloria St. Clair) ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਭਾਰਤ 'ਚ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਾਰਾਇਣਸਵਾਮੀ ਬਾਲਾਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਹਨ। ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚ ਇਸਦੇ 25 ਸਕੈਨ ਕੇਂਦਰ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ।

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ 'ਚ ਸਕੈਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ 5,50,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ 'ਚੋਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ 'ਚ 4,00,000 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਤਾਬਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਕਾਫੀ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ 45,000 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਿੰਦੀ 'ਚ, 33,000 ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ 'ਚ, 30,000 ਬੰਗਾਲੀ 'ਚ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 50 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ 'ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਓਸੀਆਰ ਸਕੈਨਿੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਲ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਫਾਰਮੈਟ 'ਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਾਠਕ ਆਪਣੇ ਈ-ਰਿਡਰ, ਕਿੰਡਲ ਅਤੇ ਟੈਬਲਟ 'ਤੇ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਸਕਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਨਤ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚ ਕਿਤਾਬ ਖੋਜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਖੋਜ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚ ਮੈਟਾਡਾਟਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਇੱਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ 'ਤੇ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿਰਲੇਖਾਂ, ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਟਾਡਾਟਾ ਫੀਲਡ ਦਾ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰੇਕ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਆਈਐਸਬੀਐਨ (ISBN) ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਓਪਨ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਕਾਰਡ ਕੈਟਲਾਗ ਨਾਲ ਲਿੰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਹਰੇਕ ਇਕਾਈ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਗੌਰ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਕਿਤਾਬ ਦੀ "ਸਮੀਖਿਆ" ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਲਬਰਟਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡੋਮਿਨਿਕ ਵੁਜਾਸਟਿਕ (Dominik Wujastyk) ਉਸ ਸਥਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਦਰਜਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਮੈਟਾਡਾਟਾ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੇ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਓਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਜਰਾਤੀ ਬੋਲਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ 13,000 ਗੁਜਰਾਤੀ ਦੇ ਮੂਲ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖਕ ਹੈ ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਇਸਦਾ ਦੂਜਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ, ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕਰਨ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਉਦੋਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੈਮ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਲੈਪਟਾਪ ਕੱਢ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ "ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਨਡਰਾਇਵ ਹੈ?"

ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਯੂਐਸਬੀ ਡਰਾਈਵ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨੌਂ ਗੀਰਾਬਾਇਟ ਦੀ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਨਵੇਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਕੰਮਾਂ ਦੇ 100 ਖੰਡ।" ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੰਕਲਿਤ ਕੰਮਾਂ ਦੇ 100 ਖੰਡਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਖਾਸਕਰ ਦੀਨਾ ਪਟੇਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਸਥਾਈ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਐਡੀਸ਼ਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਅਸਲ 'ਚ ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਫਿਲਹਾਲ ਉਹ ਇਹਨਾਂ 100 ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੁਭਾਗ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਕਲਿਤ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨੌਂ 'ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਕੰਮ ਮਿਲਿਆ ਪਰ ਉਸਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲ 'ਚ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਖੰਡ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਦੋ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰ ਕੇ ਲੜੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਖੰਡ ਲਈ ਆਰਡਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ 78 ਖੰਡਾਂ 'ਚੋਂ ਲਗਭਗ 77 ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਵੈੱਬ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਡਾ. ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਵੀ 20 ਖੰਡ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਆਖਰੀ ਛੇ ਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਸੈੱਟ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 'ਚ ਕਿਤੇ ਜਿਆਦਾ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ 'ਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦੀਆਂ 129 ਆਡੀਓ ਫਾਈਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਆਡੀਓ ਫਾਈਲਾਂ 'ਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ, ਸੰਕਲਿਤ ਕੰਮ 'ਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਇਕਾਈ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੇ ਲਈ ਸੰਕਲਿਤ ਕੰਮ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਜਨਤਕ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਆਡੀਓ ਫਾਈਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਰਬਿੰਦਰਨਾਥ ਟੈਗੋਰ, ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ, ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਨੇਤਾਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰਮਾ ਬੋਸ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ, ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕਈ ਆਡੀਓ ਫਾਈਲਾਂ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚ ਸਾਲ 1988 'ਚ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਖੋਜ ਦੇ ਸਾਰੇ 53 ਐਪੀਸੋਡ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਖੋਜ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਲਿਖੀ ਸੀ।

ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ 53 ਐਪੀਸੋਡਾਂ ਦੇ ਸਬਟਾਇਟਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੀ ਇੱਕ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਕੰਪਨੀ, ਈ-ਭਾਸ਼ਾ ਲੈਂਗੂਏਜ ਸਰਵਿਸੇਜ਼ (E-Bhasha Language Services) ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਰਮਾਇਣ ਦੇ ਛੇ ਐਪੀਸੋਡਾਂ ਦੇ ਸਬਟਾਇਟਲਸ ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਗੋਂ ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਤੇਲਗੂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਇਹ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ 53 ਐਪੀਸੋਡਾਂ ਦੇ ਸਬਟਾਇਟਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਹੋਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੋ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ 90,000 ਤਸਵੀਰਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ 12,000 ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁਆਲਟੀ ਜਿਆਦਾ ਵਧੀਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਕਰਕੇ ਫਲਿਕਰ (Flickr) 'ਤੇ ਪਾਇਆ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਰੇਲਗੱਡੀ, ਮੰਦਰਾਂ, ਪੇਂਡੂ ਭਾਰਤ, ਕ੍ਰਿਕਟ ਜਾਂ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲਗਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦਾ ਟੈਕਨੀਕਲ ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਸਟੈਂਡਰਡਸ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 19,000 ਤੋਂ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਅਧਿਕਾਰਕ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਆਰਕਾਈਵ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਰਵਰ law.resource.org 'ਤੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਅੱਜ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਤਕਨੀਕੀ ਦੁਨੀਆ ਹੈ। ਟੈਕਨੀਕਲ ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਸਟੈਂਡਰਡਸ 'ਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਸਟੈਂਡਰਡਸ ਫਾਰ ਦ ਸੇਫਟੀ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਆਫ ਪੈਸਟੀਸਾਇਡਜ਼, ਸਟੈਂਡਰਡਸ ਫਾਰ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਸਪਾਈਸੇਜ਼ ਐਂਡ ਫੂਡ, ਸਟੈਂਡਰਡਸ ਫਾਰ ਦ ਪ੍ਰੋਪਰ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਮਸ਼ੀਨਸ, ਦ ਸੇਫਟੀ ਆਫ ਬਰਿਜੇਜ਼ ਐਂਡ ਰੋਡ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕਈ ਮਾਪਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ। ਸੀਮਿੰਟ, ਘਰੇਲੂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦ, ਖਾਦ ਉਤਪਾਦ ਅਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁਰਜੇ ਆਦਿ ਅਜਿਹੇ ਦਰਜਨਾਂ ਉਤਪਾਦ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ 'ਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਖਰੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੇ।

ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੋਡ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ।

ਪਰ ਇਹ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਇਹ ਸਾਫ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਮਾਗਰੀ ਦਾ ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਚ ਢੁੱਕਵੀਂ ਨਿਕਾਸ ਸੁਵਿਧਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ, ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਸਕੂਲ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ, ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਭਾਰਤ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਬੈਸਟ ਕੋਡੀਫਾਇਡ ਗਿਆਨ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ, ਸਿਵਲ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਮਾਪਦੰਡ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਸਾਧਨ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਸੱਠ ਲੱਖ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੇਸਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਵੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲਗਭਗ 1,000 ਮੁੱਖ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਮਾਡਰਨ ਐਚਟੀਐਮਐਲ 'ਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਿੱਤਰਾਂ (ਡਾਇਗਰਾਮਾਂ) ਨੂੰ ਓਪਨ SVG ਫਾਰਮੈਟ 'ਚ ਫਿਰ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਜਾਂ ਖੋਜ ਪੱਤਰ 'ਚ ਉੱਚ ਕੁਆਲਟੀ ਵਾਲੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਚਿਪਕਾਉਣਾ ਅਤੇ ਜਾਂ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ 'ਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਟੈਕਨੀਕਲ ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਲਾਅ ਕਾਫੀ ਉੱਚੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵਿੱਕਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਆਪਣੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਉਸਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਭਾਰਤ 'ਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਕੀਮਤ 13,760 ਰੁਪਏ, ਮਤਲਬ 213 ਡਾਲਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ 1.4 ਲੱਖ ਰੁਪਏ, ਮਤਲਬ 2,000 ਡਾਲਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼, ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਲਾਅ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪੱਖਪਾਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੇ ਲਈ 10 ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਫੀ ਲੰਬੀ ਯਾਤਰਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ, ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵੰਡ ਦੇ ਲਈ ਮੰਤਰਾਲੇ 'ਚ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੈਮ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਜਨਮਦਾਤਾ ਵਿੰਟ ਸਰਫ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਹਲਫਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜਨਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਆਪਣੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉੱਥੇ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੁਣ ਵੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਦਰਜ ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਜਿਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੀ. ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਕੋਡਾਲੀ ਆਵਾਜਾਈ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹਨ ਡਾ. ਸੁਸ਼ਾਂਤ ਸਿਨਹਾ ਜੋ ਇੰਡੀਅਨ ਕਾਨੂੰਨ (Indian Kanoon) ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਹਨ। 'ਇੰਡੀਅਨ ਕਾਨੂੰਨ' ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਜੋ ਮੁਫਤ 'ਚ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤੀ ਸਲਾਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਚ ਸਾਡੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਸ਼੍ਰੀ ਨਿਸ਼ੀਥ ਦੇਸਾਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫਰਮ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸਲਾਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ, ਸਾਬਕਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਸਾਈ ਅੱਜ ਰਾਤ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਨ।

ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲਸ 'ਚ ਅਤੇ ਯੂਰਪ 'ਚ ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਵੀ ਲੜ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਯੂਰਪੀ ਯੂਨੀਅਨ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੇਫਟੀ ਸਟੈਂਡਰਡਸ ਨੂੰ ਮੁਫਤ 'ਚ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਲਈ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਆਫ ਕੋਲੰਬੀਆ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਸਾਡੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਈਐਫਐਫ ਅਤੇ ਫੈਨਵਿਕ ਐਂਡ ਵੈਸਟ (EFF and Fenwick & West) ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਤ ਈਐਫਐਫ ਦੇ ਮਿਚ ਸਟੋਲਟਜ਼ (Mitch Stoltz) ਵੀ ਅੱਜ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਭਿਆਨ 'ਚ ਜਿਕਰਯੋਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਸਾਈ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਵਕੀਲ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਨੌਂ ਲਾਅ ਫਰਮਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ 'ਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਮੁਫਤ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼, ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਜ਼ਰੂਰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ 'ਚ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ

ਮਾਲਕ ਹਾਂ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ 'ਚ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਨ। ਉਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਵੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੇ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਹ ਬਲਾਗਰ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਸਮਾਚਾਰ ਸਿੰਡੀਕੇਟਰ ਵੀ ਸਨ। ਉਹ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਵਰਤੋਂ 'ਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫੀਨਿਕਸ (Phoenix) ਆਸ਼ਰਮ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਡਰਬਨ ਦੇ ਛਾਪਾਖਾਨੇ ਨੂੰ ਪੁਰਜਾ-ਪੁਰਜਾ ਕੀਤਾ, ਉਸਨੂੰ ਚਾਰ ਗੱਡਿਆਂ 'ਚ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਗੱਡੇ ਨੂੰ 16 ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਜਾੜ 'ਚ ਲੈ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੀਨਿਕਸ ਦੇ ਲਈ ਨਵੀਂ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਮਾਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਜੇ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਈ ਉਹ ਸੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਮਾਰਤ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਈ ਉਹ ਉੱਥੇ ਬਾਹਰ ਕੈਂਪ 'ਚ ਰਹੇ। ਫੀਨਿਕਸ 'ਚ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਟਾਈਪ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ 'ਤੇ ਕੰਮ ਜਰੂਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰੈਡ ਲੇਬਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਮਤਲਬ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰਨਾ। ਇੰਜੀਲ 3:19 ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ "ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਦਾ ਪਸੀਨਾ ਵਹਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਪਾਲੋ (by the sweat of your brow you will eat your food)", ਏਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਬਣਿਆ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:

"ਬੌਧਿਕ ਬ੍ਰੈਡ ਲੇਬਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੀ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਹੈ।"

ਇਹ ਕਥਨ ਜਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਬ੍ਰੈਡ ਲੇਬਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਮਾਜ ਸੇਵਕ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਮਾਜ ਸੇਵਕ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਫਾਇਦੇ ਦੇ ਲਈ। ਬ੍ਰੈਡ ਲੇਬਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕੰਮ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਦੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਂਝੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ, ਡੀਸੀ 'ਚ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਇੰਨੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਅਰਾਜਕਤਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੜਬੜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਜੰਗਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਦੋ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਹਿੰਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਰਾਜ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਤੇ ਕਦੀ

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਿੰਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਅੱਤਵਾਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਡਰਾਉਣੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਅਕਾਲ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੇ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ ਸਾਡੇ ਇਸ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਕਈ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਹਿੰਸਾ, ਭਾਵੇਂ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਤੀਤ 'ਚ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵੱਸ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਉਸੇ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਰੋਸ਼ੇ-ਹਵਾਸ 'ਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰੂਪ 'ਚ, ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਗਤੀਵਿਧੀ 'ਚ ਗੁਆਚੇ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਜੋ ਸਾਡੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਨ, ਜਨਤਕ ਜੀਵਨ 'ਚ ਹਿੰਸਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭੱਜਣਾ, ਆਪਣੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਯਾਦ ਦਵਾਉਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾਉਣਾ, ਇਹ ਸਭ ਲੁਭਾਵਣਾ ਤਾਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ।

ਜਾਨ ਐਫ ਕੈਨੇਡੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਅਸਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਹਿੰਸਕ ਹੋਣਾ ਯਕੀਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਅਰਾਜਕਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੱਕ ਸਾਰੀਆਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਸਾਧਨ ਹਨ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅਪਣਾਈਏ।

ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲੀਏ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਾਨ ਐਡਮਸ (John Adams) ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਅਜਿਹੇ ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ, "ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸੰਗੀਨ ਕਾਰਨ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ।" ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਇੱਕ ਜਾਣਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ "ਸਾਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਹਿਜਤਾ ਨਾਲ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੋਚਣ, ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਖ ਸਕਣ।"

ਭਾਰਤ 'ਚ ਜਿੱਥੇ ਸਵਰਾਜ ਦੇ ਲਈ ਸਾਹਸੀ ਲੰਬਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਨਵੇਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸੰਘਰਸ਼, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਅਜਾਦੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ, ਅਜਿਹਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਿਸਨੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ, ਅਜਿਹਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਜੋ ਸਿੱਖਿਅਤ ਨਾਗਰਿਕਤਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਜੱਜ ਰਾਨਾਡੇ ਨੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਸਕੀਏ।

ਜਿਹਨਾਂ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਮਾਹਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਅਤੇ ਨੇਤਾ ਵੀ ਸਨ। ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਲਿਖੀ ਅਸਧਾਰਨ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਦੇਖੋ। ਡਾ.

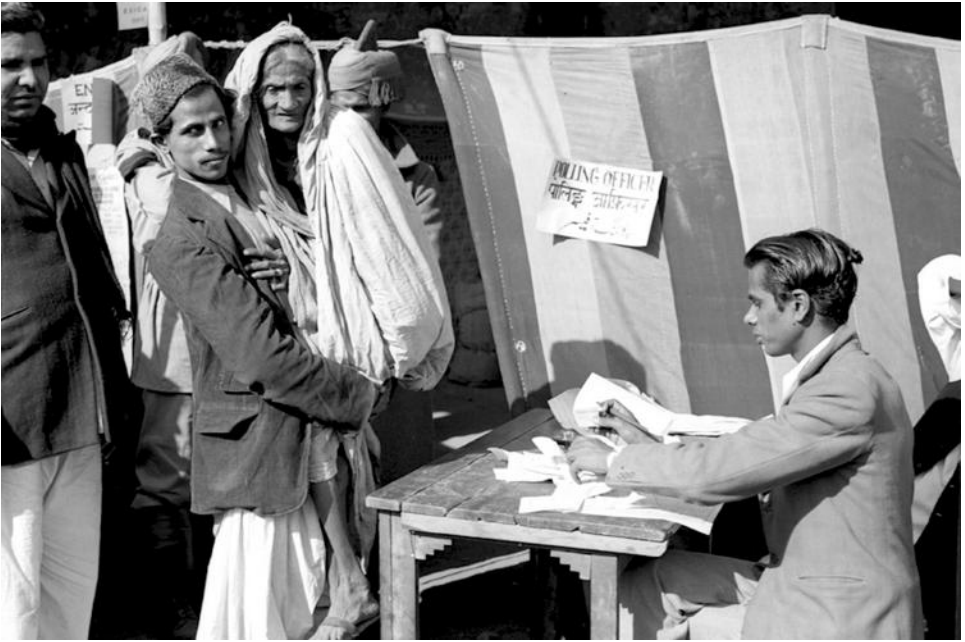
ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵੱਲ ਦੇਖੋ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਪ੍ਰੋਫਸਰ ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਜੋ ਇੱਕ ਉੱਘੇ ਨੇਤਾ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ 'ਚ, ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ।

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਲੋਕੰਤਰ ਹਨ। ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸਾਡੀ ਖਾਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਰਗਰਮ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਾਅਦਾ ਹੈ। ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਹੱਥੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਚੱਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਅਕਸਰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, "ਟੇਢੇ-ਮੇਢੇ ਰਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਰਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਸੀਂ ਮੇਢੇ ਨਾਲ ਮੇਢਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚੱਲਾਂਗੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਿੱਥੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਮੁਫਤ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇ ਸਕੀਏ।

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਬਣਾਉਣ 'ਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰੋ। ਇਹ ਇੱਕ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਹ ਜਨਤਕ ਕੰਮ ਹੈ।

ਜੈ ਹਿੰਦ! ਰੱਬ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ 'ਚ ਰੱਖੇ! ਧੰਨਵਾਦ

ਇੱਕ ਬੁਰਜੁਗ ਔਰਤ ਨੂੰ ਜਾਮਾ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦਿੱਲੀ, ਜਨਵਰੀ 1952

ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣ ਦੇ ਲਈ ਵੋਟਿੰਗ ਕੇਂਦਰ, ਦਿੱਲੀ, 1946

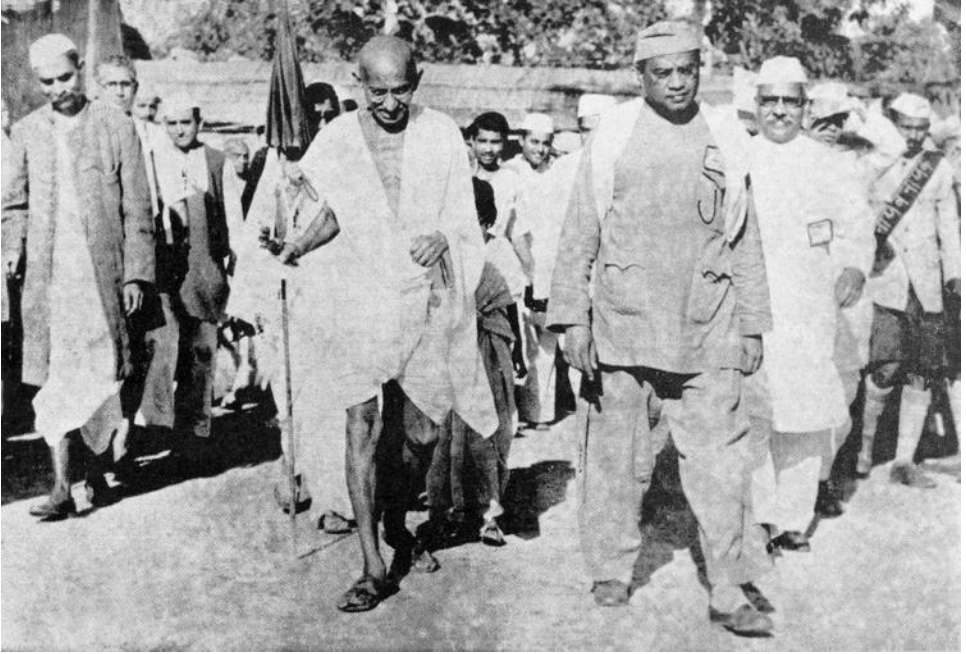
ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਚੋਣਾਂ, 15 ਅਕਤੂਬਰ, 1951

ਪੱਕੀ ਸਿਆਹੀ ਨੂੰ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਦਿੱਲੀ 'ਚ, ਜਨਵਰੀ, 1952

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾਂਗਲੋਈ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵੋਟਿੰਗ ਪਰਚੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸਤੰਬਰ 1951

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ., ਖੰਡ 71 (1939-40), ਪੇਜ 337, ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਕਾਂਗਰਸ 'ਚ ਡਾ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਨਾਲ

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ., ਖੰਡ 72 (1940), ਜਮਨਾਲਾਲ ਬਜਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਫ੍ਰੀਟਿਸਪੀਸ, ਦਿੱਲੀ

ਡਿਜੀਟਲ ਯੁੱਗ 'ਚ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ: ਇੱਕ ਇਕੱਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਹੇਰਾਲਡ, 8 ਜੁਲਾਈ, 2017, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ 75 ਸਾਲਾ ਯਾਦਗਾਰੀ ਐਡੀਸ਼ਨ

ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੇ ਸਾਡੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਸੁਲੱਭ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਲੇਖਕ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਖੋਫ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦੇ (ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲ 'ਚ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ) ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਫਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਆਮਦਨੀ 'ਚ ਪਾੜਾ ਵੱਧਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਭੁੱਖਮਰੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਵੱਧਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਇਕੱਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਜਵਾਬ ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਚ ਮਿਲਿਆ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਹੋਏ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੱਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਆਧੁਨਿਕ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਗਾਂਧੀ, ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ, ਥਰਗੁਡ ਮਾਰਸ਼ਲ (Thurgood Marshall) ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲਈ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਲਗਨ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਚਾਬੀ ਹੈ। ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੋਂ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿਣਾ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਫੇਸਬੁੱਕ ਜਾਂ ਟਵੀਟਰ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਜਿਆਦਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਗਲਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ 'ਚ, ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ 'ਚ, ਅਤੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ 'ਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਤਮ ਸਿੱਖਿਆ ਕੀ ਹੈ, ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ 'ਚ ਆਪਣਿਆਂ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 'ਚ, ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨੈਤਿਕਤਾ, ਸਦਾਚਾਰੀ ਅਤੇ ਚਰਿੱਤਰ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਮਾਨ 'ਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਨੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਣਾਓ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਕਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ, ਕਾਊਂਟਰ 'ਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ-ਖਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਬਟਾਈਦਾਰੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਆਦਿ।

ਮੈਂ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੀਚੇ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਰੱਖਿਆ, ਉਹ ਸੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਤੀਬਰ ਕਰਨਾ। ਜਾਨ ਐਫ ਕੈਨੇਡੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਹਿੰਸਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਸਮਾਜ 'ਚ, ਇੱਕ ਵਿਕਸਤ

ਲੋਕਤੰਤਰ 'ਚ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਹੈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

>ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੋਡ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸੀਮਤ ਕਿਉਂ ਹੈ?

ਆਧੁਨਿਕ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਕਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੋਡ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਅਸੀਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ 'ਚ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਤੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਸਾਗਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਆਦਿ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ।

ਕੁਝ ਅਪਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ "ਫੋਰਸ ਆਫ ਲਾਅ" ਵਾਲੇ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੋਡ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਸੀਮਾਬੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਲੜੀ ਹੈ ਜੋ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਦੇ ਕੋਡਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਕੋਡਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਡਾਂ ਦੀ ਲਾਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਪੀ ਸੈਂਕੜੇ ਡਾਲਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲਏ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਨਾ ਦੱਸ ਸਕੇ।

ਭਾਰਤ 'ਚ ਵੀ ਏਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇੱਥੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਸੀਮਾਬੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਬਿਊਰੋ (Bureau of Indian Standards) ਇਹਨਾਂ ਕੋਡਾਂ 'ਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲਈ 13,760 ਰੁਪਏ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਊਰੋ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਪਦੰਡ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਬੋਲਣ ਦੇ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫੀਸ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਊਰੋ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹਨਾਂ ਕੋਡਾਂ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਲਾਭਕਾਰੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਇਸਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ।

ਮੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ 'ਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਦੀ ਬੈਠਕ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਐਮਰਜੰਸੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੋਡ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ। ਪਰ ਬਿਊਰੋ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕਾਪੀਆਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਦੋਂ ਹਰੇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸਦੇ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ 13,760 ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਸਨੂੰ ਕਾਪੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇੱਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਜਰੀਏ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੋਡ ਖਰੀਦਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਮੈਂ 1,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਘੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਰੂਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਮੈਂ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਖਰੀਦੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪੋਸਟ ਕਰ ਕੀਤਾ।

ਡਿਜੀਟਲ ਯੁੱਗ 'ਚ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ

ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਉਹਨਾਂ ਪੇਪਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਅਤੇ ਸਕੈਨ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਦੁਬਾਰਾ ਟਾਈਪ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਵੈਬ ਪੇਜਾਂ 'ਚ ਪਾਇਆ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ 'ਚ ਛਪੇ ਸਾਰੇ ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ। ਪਾਠ ਦੀ ਛਪਾਈ ਆਧੁਨਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਕੋਡਾਂ ਦਾ ਮਾਨਕੀਕਰਣ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਹੀਣ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਕੋਡਾਂ ਨੂੰ ਈ-ਬੁੱਕ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਇਆ। ਅਜਿਹੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪੂਰੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਬੁਕਮਾਰਕਸ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਵੈਬਸਾਈਟ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵੀ ਕੀਤਾ।

>ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ

ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਛੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਠੇਕਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੱਸਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਲਈ ਸਾਡਾ ਮਾਮਲਾ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲਸ 'ਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਬਿਊਰੋ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੰਤਰਾਲੇ 'ਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇੱਕ ਜਨਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ 'ਚ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਕੀਲ ਮੁਫਤ 'ਚ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮਤਲਬ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਲਈ ਰੁਪਏ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾ ਫੀਸ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਕਰੀਬ 1 ਕਰੋੜ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੀ ਮੁਫਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਨਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਹਰੇਕ ਸਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟਾਂ 'ਚ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਪਦੰਡ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮੁਫਤ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਹਰੇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ 'ਚ ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਅਦਭੁਤ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ: ਉਹ ਹੈ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫਰਮਾਨਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਨਿਗੂਣਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਉੱਚੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਦੁਨੀਆ 'ਚ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ, ਤਕਨੀਕੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਹੋਰ ਭੰਡਾਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਰਤਰੀਹਰੀ ਨੇ ਨੀਤੀਸ਼ਤਕਮ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਗਿਆਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਚੁਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।" ਗਿਆਨ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਫੀਸ ਦੇ ਸਭ ਲਈ ਮੁਫਤ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੱਕ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਬਣਾ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਜਿਸਦੀ ਚਰਚਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਅਕਸਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੀ

ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੀਚਿਆਂ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਅਤੇ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ।

ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਦਲਾਅ ਕਦੇ ਵੀ ਪਹੀਆਂ 'ਤੇ ਖੁਦ ਚੱਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾ ਸਕਾਂਗੇ ਜਿੱਥੇ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

28 ਅਕਤੂਬਰ, 1954 ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਘਾਈ 'ਚ 'ਯੰਗ ਪਾਇਨੀਅਰਸ ਪੈਲੇਸ' ਦੀ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ

16 ਦਸੰਬਰ, 1956, ਪੈਨਸਿਲਵੇਨੀਆ 'ਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਈਜ਼ਨਹਾਵਰ ਦੇ ਫਾਰਮ 'ਚ

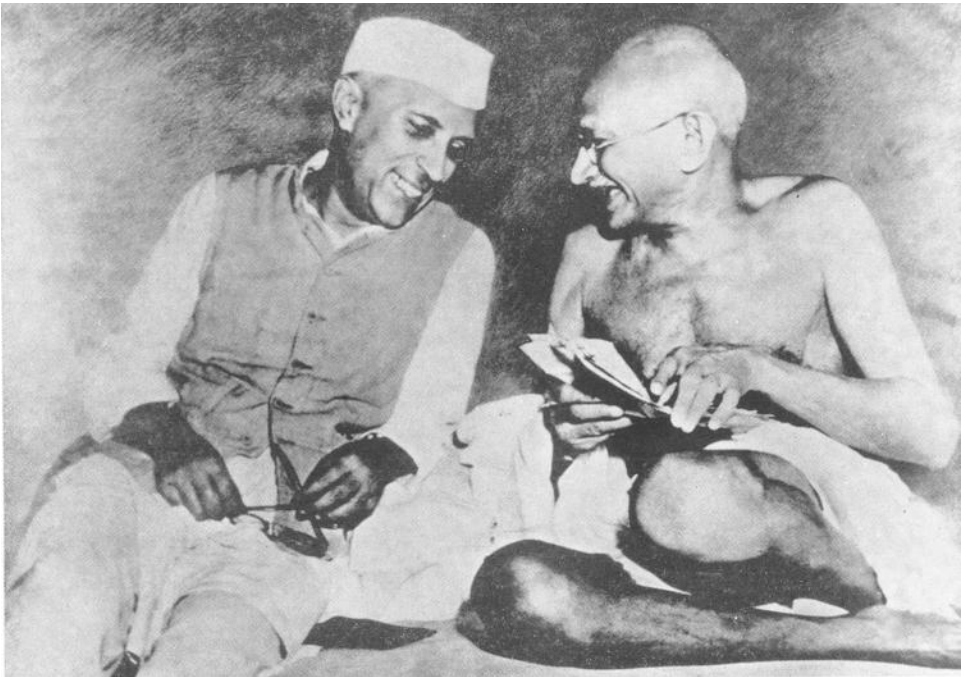
14 ਨਵੰਬਰ, 1957 ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਬਾਲ ਦਿਵਸ ਸਮਾਰੋਹ 'ਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ

16 ਸਤੰਬਰ 1958 ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਉਹਨਾਂ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੂਟਾਨ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਸੜਕ ਬਣਾਈ।

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ., ਭਾਗ 73 (1940-1941), ਫ੍ਰੰਟਿਸਪੀਸ, ਵਾਈਸਰਾਏ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ, ਸ਼ਿਮਲਾ।

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ., ਭਾਗ 84 (1946), ਪੇਜ 81, ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਨਾਲ

ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ: ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

(ਸਰਬਜਨਕ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਜ਼ਟਿੰਗ ਰੀਕ ਦੁਆਰਾ), ਨਿਊਮਾ (NUMA) ਬੈਂਗਲੁਰੂ, 15 ਅਕਤੂਬਰ, 2017

ਨਮਸਕਾਰ ਦੇਸ਼ੋ! ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਾਫੀ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਕੱਲ੍ਹ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਾਰਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਦੁਪਹਿਰ ਸਾਡੀ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਨਿਊਮਾ (NUMA) 'ਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ "ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਹੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਆਏ ਹਾਂ?"

ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜੋ ਆਦਿਵਾਸੀ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ 'ਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ ਜੋ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ 'ਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹਾਂ ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਜਨਮ 1942 'ਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੱਜ 75 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਉਹ ਦਿਨ ਅਜਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨ ਸਨ।

ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਹੋਏ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਗਾਂਧੀ, ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਪਟੇਲ, ਕਲਾਮ, ਅਜ਼ਾਦ, ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਵਰਗੇ ਲੋਕ, ਅਸਲੀ ਆਦਰਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਰਹਿਣ, ਸਚਾਈ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਆਤਮ ਨਿਰਭਰਤਾ, ਸਰਲਤਾ, ਬਲੀਦਾਨ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਬਚਪਨ 'ਚ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਘਰ 'ਚ ਪੰਜ ਵੱਡੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਨ। ਇਹ ਵੱਡੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਜਾਣ ਦੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਸਾਲ 1964 'ਚ ਮੈਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ 60ਵੇਂ ਦਹਾਕੇ 'ਚ ਜੋ ਕੁਝ ਉੱਥੇ ਸਿੱਖਿਆ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤ 'ਚ ਤਿੰਨ ਮੂਲ ਮੁੱਦੇ ਹਨ ਨਾਬਰਾਬਰੀ, ਜਨਸੰਖਿਆ, ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਸੰਪਰਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।

ਸਾਲ 1979 'ਚ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ, ਸ਼ਿਕਾਰੋ 'ਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ, ਇੱਕ ਪੰਜ ਤਾਰਾ ਹੋਟਲ 'ਚ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣੇ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਮੈਂ ਇਸ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।" ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਗਲੇ ਦਸ ਸਾਲ ਭਾਰਤ 'ਚ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ 'ਚ ਲਾਏ।

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੰਪਰਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਚੱਲਦੇ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਟੈਲੀਫੋਨ ਲਗਵਾਏ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਲਗਵਾਉਣ 'ਚ ਲਗਭਗ 15 ਸਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋਵੋ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਇਹ ਗੱਲ ਜਰੂਰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇਹੀ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ। ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਕੋਲ 1.2 ਅਰਬ ਫੋਨ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਹਨ। ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਸੌ ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਜੁੜਿਆ ਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਮੂਲ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਨੈਕਟੀਵਿਟੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ?

ਦੂਜੀ ਚੁਣੌਤੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ (ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ) 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਲਈ, ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਨੈਕਟੀਵਿਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਆਦਿ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਕਈ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਲੋੜੀਂਦਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਏ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨ 'ਚ ਕਿਉਂ ਲੱਗੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਭਾਰਤ 'ਚ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜਿਆਦਾ ਚਿੰਤਾਯੋਗ ਮੁੱਦੇ ਹਨ।

ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਵਾਬ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੋ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਗਰੰਟੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਹਰ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਭਾਰਤ ਲਈ ਮਾਅਨੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਹੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ 'ਚ ਮਾਹਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣਾ-ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਇਸ 'ਚ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਇਸ ਛੋਟੀ-ਛੋਟੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।"

ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਦੇਖੇ ਸਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ 'ਚ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇਗਾ।

ਮੇਰੇ ਲਈ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਉਪਨ ਡਾਟਾ ਇਸਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ। ਸੋ, ਜਦੋਂ ਉਥਾਮਾ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਇਕੱਠੇ ਬਿਤਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਭਾਰਤ 'ਚ ਫਾਈਬਰ ਕੇਬਲ ਨੂੰ ਵਿਛਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨਾਲ ਕਨੈਕਟ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪਰਕ ਪਲੈਟਫਾਰਮ, ਜੀਆਈਐਸ, ਯੂਆਈਡੀ, ਡੈਟਾ ਸੈਂਟਰ, ਸਾਈਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਪਲੈਟਫਾਰਮਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ।

ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਐਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚ ਲੈਂਦੇ ਹੋ?" ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, "ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਾਂਗੇ, ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।" ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਨਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਆਖਰੀ ਉਮੀਦ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। 1984 'ਚ ਮੈਂ ਜਦੋਂ CDOT (ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਡਿਵਲਪਮੈਂਟ ਆਫ ਟੈਲੇਮੈਟਿਕਸ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਸਥਾ 'ਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਉਮਰ 23 ਸਾਲ ਸੀ। ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰ, ਮਿਹਨਤੀ, ਇਮਾਨਦਾਰ, ਸਾਹਸੀ, ਸਮਰਪਿਤ, ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ।

ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, "ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ "ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਫਰੈਸ਼ਰ, ਉਰਜਾਵਾਨ, ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹਨ।"

ਭਾਰਤ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, "ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।" ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਸਾਹਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਸਫਰ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ 50 ਸਾਲ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਭਰੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਹਿੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, "ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹੁਨਰਮੰਦ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ 'ਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਸਲ 'ਚ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।"

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੁਨਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਭਾਰਤ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 'ਚ ਅਜਿਹੇ ਹੁਨਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 40 ਕਰੋੜ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਓ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਉਪਾਅ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜੋ ਵੀ ਕਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਵੀ 100 % ਸਹੀ ਹੋਵੋਗੇ। ਇਹੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ। ਨਵੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਭਾਰਤ 'ਚ ਹੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਦਿਖਣ 'ਚ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾ ਹੋਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਆਮ ਭਾਰਤੀ ਦਿਖਦਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੈਕਸੀਕੋ 'ਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਥੇ 500 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ 'ਚ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਦੂਤ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।" ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਖੇ। ਆਖਿਕਾਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਉਹ?" ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਕਤਾਰ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸਨ।"

ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ, ਉਹ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਸਨ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਦੂਤ ਮੇਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਇਹੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਚਿੰਤਾਵਾਂ 'ਚ ਘਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਜਾਦੀ 'ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਾਡੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਹਿੱਤ ਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਾਇਬਰਸਪੇਸ 'ਚ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੱਕ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਛੁਆਛਾਤ, ਭੇਦਭਾਵ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਿਮ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਅਸੀਂ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਓਨੇ ਵਿਆਪਕ ਹਾਂ। ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਭਾਰਤ 'ਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਭਾਰਤ 'ਚ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮੈਂ, ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਆਪਣੀ ਪੋਤੀ ਦੇ ਲਈ ਲਿਖੀ ਸੀ, ਜੋ ਅਜੇ ਸਿਰਫ 6 ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ 'ਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪੁੱਛੇਗੀ, "ਇਹ ਬੁੱਢਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕੌਣ ਸੀ ਜੋ 100 ਸਾਲ ਜਾਂ 75 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਆਇਆ ਸੀ?"

ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ, ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਹੀ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਅਲੱਗ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਆਦਿਵਾਸੀ ਪਿੰਡ 'ਚ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ 'ਚ 8 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵਕਤ ਨਾ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ, ਨਾ ਨਰਸ, ਨਾ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਂ ਫਾਰਮੇਸੀ, ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਸੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਾਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

ਹੁਣ ਇਹ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਏਸੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਦਲਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ 40 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਭਾਰਤ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਅਰਬਪਤੀ ਹੋਣ। ਜੇ ਉਹ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ।

ਇਹ ਸਿਰਫ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸੋਚ ਸਦਕਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਚਨਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹਾਪਣ, ਪਹੁੰਚ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ, ਨੈੱਟਵਰਕ,

ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਗਾਂਧੀਵਾਦ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹਨ।

ਜੇ ਅੱਜ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ। ਮੈਂ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ 'ਚ ਪਰਸੋ ਇੱਕ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਦਰਅਸਲ ਕਾਰਲ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ 2 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਕਨੈਕਟੀਵਿਟੀ ਦੇ ਯੁੱਗ 'ਚ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਅੱਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੂਜੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮੁੜ ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਰਚੀ ਹੈ ਉਹ ਅੱਜ ਬਿਲਕੁਲ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਦੁਨੀਆ ਅਮਰੀਕਾ ਦੁਆਰਾ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਚੀ ਗਈ ਸੀ। ਯੂਐਨ, ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ, ਨਾਟੋ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁਦਰਾ ਕੋਸ਼, ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ, ਕੁੱਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਤਪਾਦ, ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ, ਬੈਲੇਂਸ ਆਫ ਪੇਮੈਂਟ, ਲੋਕਤੰਤਰ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ, ਪੂੰਜੀਵਾਦ, ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਦ, ਅਤੇ ਜੰਗ ਆਦਿ ਜਿਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੀਡੀਪੀ ਦਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਜਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਹਰੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁਣ ਬਿਗ ਡੈਟਾ, ਕਲਾਊਡ ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ, ਡੈਟਾ ਐਨਾਲਿਟਿਕਸ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ 'ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ। ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਡੈਟਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਤਾਂ ਹੈ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਡੈਟਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੈੱਬ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲ ਝਗੜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਜੱਜ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨਸਾਫ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ 'ਚ 15 ਸਾਲ ਕਿਉਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰਾਇਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰਫ 3 ਸਾਲ 'ਚ ਹੀ ਇਨਸਾਫ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਵਾ ਸਕਦੇ? ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਬਿਲਕੁਲ ਸੈਮ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ; ਪਿਤਰੋਦਾ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ।" ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਔਸਤਨ ਹਰ ਔਨ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਨਵਾਂ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ, "ਤੁਸੀਂ ਸਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗੇ।" ਸਾਰੇ ਜੱਜ ਚੰਗੇ ਮਨਸੂਬੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਲਈ ਹਾਮੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਭਾਰਤ 'ਚ ਇੱਕ ਕੋਰਟ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਚ 15 ਸਾਲ ਕਿਉਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਤਜਰਬਾ ਜਾ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਇਹ ਇੱਕ ਸਾਲ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ 'ਚ, ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ 'ਚ ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆਈਟੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਵੇਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਇੱਥੇ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦਾ ਪੂਰਾ ਤਾਣਾ-ਬਾਣਾ ਬਦਲਣ ਦੇ ਲਈ ਹੋ। ਘਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੰਮ ਤੱਕ, ਫਿਰ

ਪੁਲਿਸ, ਅਦਾਲਤ, ਸਰਕਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਜਰੀਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਸੂਚਨਾ। ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਗਿਆਨ, ਸਿਆਣਪ, ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਭਾਰਤ 'ਚ ਜਿਸ ਦੀ ਵੀ ਉਮਰ 45 ਸਾਲ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਹੋਵੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਦਰਅਸਲ ਉਹਨਾਂ 'ਚ ਹੁਣ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਾਰੇ ਬੀਤੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇੱਥੇ ਰਾਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਤੁਰੰਤ ਹਨੂਮਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜ ਲਵੇਗਾ, ਸਾਰੇ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ।

ਕੋਈ ਵੀ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਾਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਵਿਰਾਸਤ, ਕਲਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਸੰਗੀਤ 'ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰਾਇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

15 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ 10 ਲੱਖ ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ ਖਰੜਿਆਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ। 15 ਸਾਲ, 40 ਸਾਲ ਅਤੇ 37 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਕਪਿਲਾ ਵਤਸਾਇਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ 'ਚ ਮਾਈਕ੍ਰੋਫਿਲਮ 'ਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਟੋਰ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਹੀ ਔਜਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਟੋਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਸਤਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਉਦਹਾਰਣ ਲਈ, ਮੈਂ 16-bit ਰੈਮ 16 ਡਾਲਰ 'ਚ ਖਰੀਦੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਚੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਚਾਰ ਇਨਪੁਟ NAND ਗੇਟਸ ਖਰੀਦੇ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਦੀ ਕੀਮਤ 37 ਡਾਲਰ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇੰਟੈਲ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਮਾਇਕ੍ਰੋਪ੍ਰੋਸੈਸਰ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤਾ, ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇੰਟੈਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫਾਊਂਡਰਸ, ਬਾਬ ਨੌਇਸ, ਲੈਸਟਰ, ਹੋਗਨ, ਗੋਰਡਨ ਮੂਰ, ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ 4-bit ਪ੍ਰੋਸੈਸਰ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਅਸੀਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ, "ਹੇ ਰੱਬ, ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਯੰਤਰ ਹੈ।"

ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਗੀਗਾਬਿਟਸ (Gigabits) ਅਤੇ ਟੈਰਾਬਿਟਸ (Terabits) ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸੈੱਲਫੋਨ 'ਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਪਾਵਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਚੀਜ਼ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਨਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਬੈਠੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ (ਕੰਟੈਂਟ), ਸਥਾਨਕ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਸਥਾਨਕ ਹੱਲ, ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਫਾਰਮੈਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਉਸ ਫਾਰਮੈਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਉਸ ਫਾਰਮੈਟ ਦੀ ਜੋ ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਡਲ ਨਾ ਤਾਂ ਵਧਾਉਣਯੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਟਿਕਾਊ ਹੈ, ਨਾ ਇਸਨੂੰ ਮੁੜ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ

ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਹੀ ਇਹ ਸੰਭਾਲਣਯੋਗ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਮਾਡਲ ਘੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਡੈਟਾ ਸੈੱਟ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹੋ?" ਮੈਂ ਬਸ ਇਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਜਿਲ੍ਹੇ ਲਈ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਆਨਲਾਈਨ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ। ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ, ਪੁਲਿਸ, ਅਧਿਆਪਕ, ਸਕੂਲ, ਹਸਪਤਾਲ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਆਨਲਾਈਨ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡਾਟਾਬੇਸ ਦੀ ਓਨੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਂ, ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ 500 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕਰਾਂ?" ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਓਸੇ ਸਮੇਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਅੱਜ, ਭਾਰਤ 'ਚ ਸੱਤਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ।

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਮੇਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੈਂਗਲੁਰੂ ਦੇ ਮੇਅਰ ਨਾਲ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਮੇਅਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਪਾਵਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।" ਭਾਰਤ 'ਚ ਮੇਅਰ ਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਮੇਅਰ ਕੌਣ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੇ ਲਈ ਮੇਅਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੁਣਨ 'ਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅਜੀਬ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਾਲ 'ਚ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ ਕਿ ਬਾਥਰੂਮ ਕਿੱਥੇ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ 'ਚ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਸੋ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਅਰ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਇਸਦੇ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਚ ਵੀ ਏਹੀ ਗੱਲ ਲਾਗੂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੌਣ ਹੈ? ਕਲੈਕਟਰ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਸਲ 'ਚ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਵਿਕਾਸ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਂਦੇ?

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਈ ਸੁਝਾਅ ਹਨ, ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇੱਕ ਬੀਤਿਆ ਹੋਇਆ ਕੱਲ੍ਹ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰੁੱਝਿਆ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸੋ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਾਤ 11, 12 ਵਜੇ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਅਤੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਦੀ ਛੁੱਟੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ 50 ਸਾਲ 'ਚ ਛੁੱਟੀ ਨਹੀਂ ਲਈ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕੰਮ 'ਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿਣਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

ਐਤਵਾਰ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ। ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਐਤਵਾਰ ਦੁਪਹਿਰ ਇੱਥੇ ਆਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਾਰਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਮੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਾਰਲ

ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨਹੀਂ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਗੂਗਲ 'ਤੇ ਸਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਲ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰੀਬੀ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੰਨੂਨੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਊਸਟਰ ਕਾਹਿਲੇ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ 'ਚ ਇੱਕ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ 4.5 ਲੱਖ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਘਬਰਾ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਰੁੱਕੋ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਇਹ ਹੁਣ ਵੀ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ।" ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, "ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨਗੇ ਉਦੋਂ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਲਵਾਂਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ।" ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

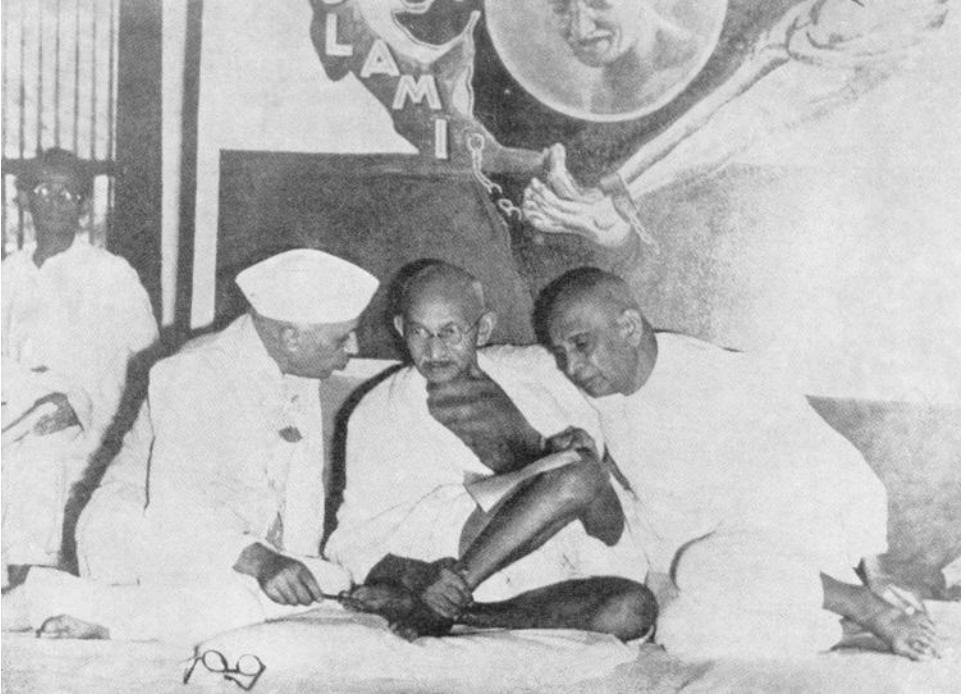
ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਕਾਰਲ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਬਿਊਰੋ ਦਾ ਸਾਰਾ ਡੈਟਾ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਪਰ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਬਿਊਰੋ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ, ਭਾਰਤ 'ਚ 14 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ 'ਚ 1.4 ਲੱਖ ਰੁਪਏ 'ਚ ਖਰੀਦਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ, ਅਗਨੀ ਮਾਪਦੰਡ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ, ਪਰ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਇਹਨਾਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ। ਕਿੰਨੀ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਰੁੱਕੋ, ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, "ਹੁਣ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।" ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਏ ਅਤੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦੇ ਵਾਹੁੰ ਵਰਤਾਅ ਕਰੇ। ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਨਾ ਗਿਣੋ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਨਾ ਕਹਿਣ ਦਿਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰੋ।

ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਇੰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਹ ਲੜਾਈ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਸੁਝਾਵਾਂ, ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

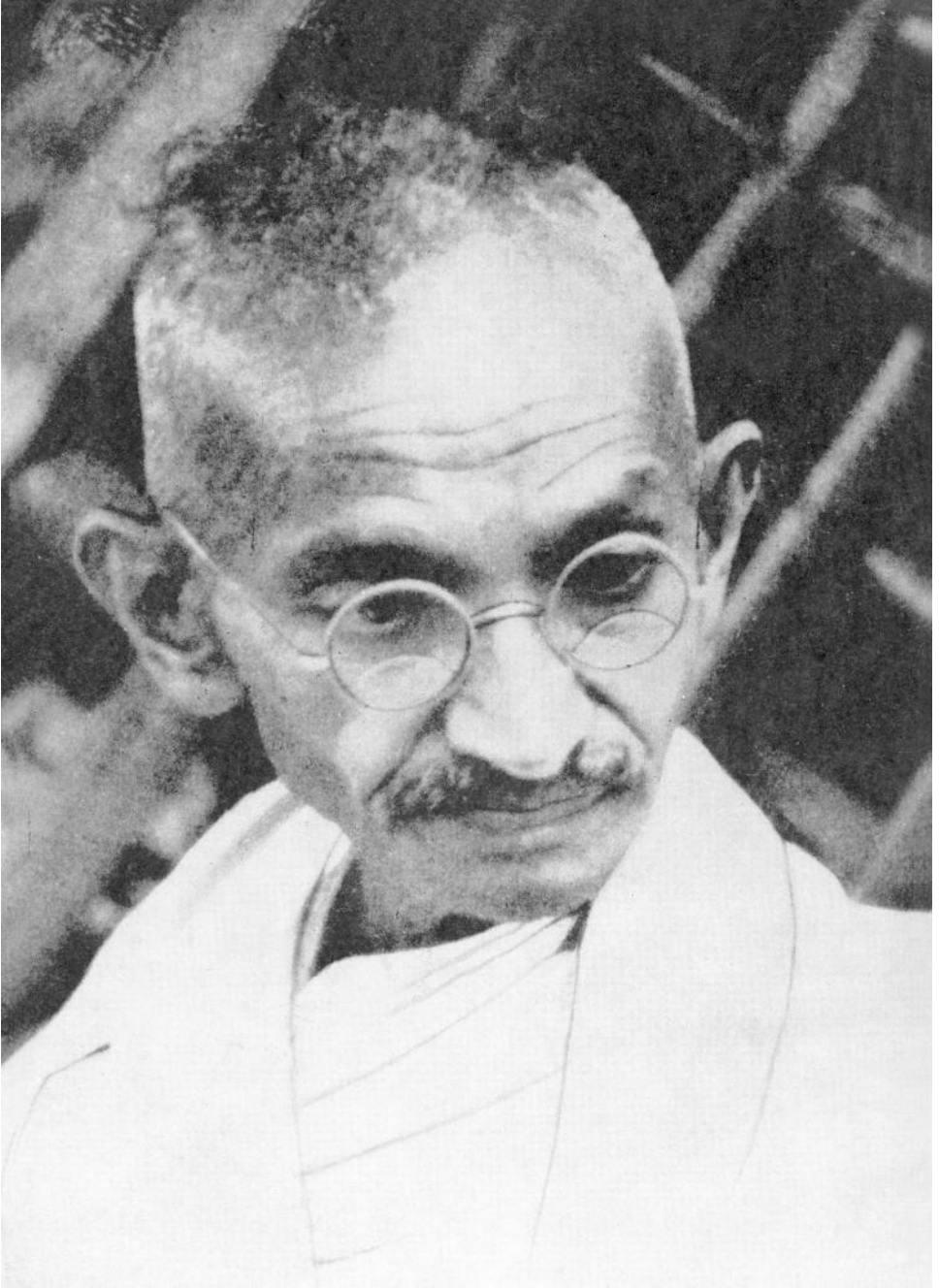
ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਾਰਲ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਹਾਂਗਾ, ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ 15 ਮਿੰਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ 5 ਮਿੰਟ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੈ ਲਏ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸਰੋਤੇ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲਣਗੇ? ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ।

ਸੀ. ਡਬਲਊ. ਐਮ. ਜੀ., ਖੰਡ 84 (1946), p. 161, ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਦੇ ਨਾਲ।

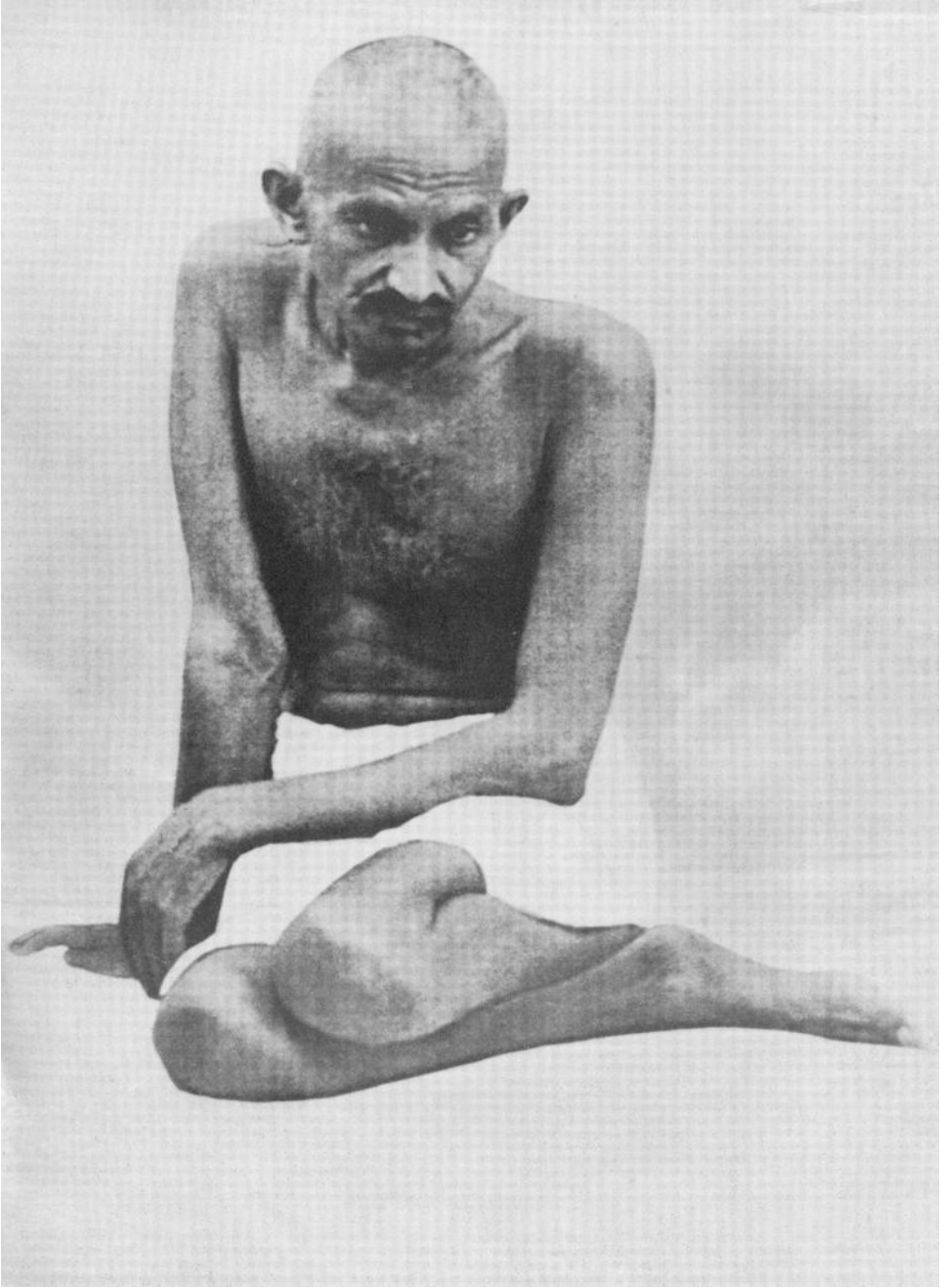
ਸੀ. ਡਬਲਊ. ਐਮ. ਜੀ., ਖੰਡ 86 (1947), p. 224, 'ਤਟਵਰਤੀ ਝੀਲ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਂਸ ਦੇ ਪੁੱਲ 'ਤੇ'

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ., ਖੰਡ 38 (1928-1929), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ।

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ., ਖੰਡ 86 (1946-1947), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ, ਸਿਰਲੇਖ ਏਕਲਾ ਚਲੇ ।

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ., ਖੰਡ 100, ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ, 'ਗਾਂਧੀ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਭਾਵ 'ਚ,' ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ, 1931

ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ: ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

'ਰੈਜ਼ ਗੀਕ ਗੀਕਅਪ' (ਵਿਜੀਟਿੰਗ ਗੀਕ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਲੈਕਚਰ), ਨਿਊਮਾ (NUMA) ਬੈਂਗਲੁਰੂ, 15 ਅਕਤੂਬਰ, 2017

ਧੰਨਵਾਦ, ਸੈਮ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਹਾਂ, ਇਹ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸਹੂਲਤ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਨਿਊਮਾ ਨੂੰ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਸ ਸਮਾਰੋਹ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ 'ਰੈਜ਼ ਗੀਕ' ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੰਧਿਆ ਰਮੇਸ਼ ਦਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਵਸਥਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਅਤੇ ਟੀਜੇ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ। ਨਾਲ ਹੀ ਸੈਮ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਭਾਰਤ ਲੈ ਕੇ ਆਏ।

ਇੱਥੇ ਆਉਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਪੇਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਹਾਂ।

ਤੁਸੀਂ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰਿੰਟਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੈ ਨਾ? ਉਹ ਹਾਲੀਵੁੱਡ 'ਚ ਨਾਵਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਨਤਕ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਅਸ਼ੋਕ ਸੀ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪਸੰਦੀਦਾ ਸ਼ਾਸਕ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਕਈ ਖੰਭਿਆਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹਤ ਕਰਕੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਫੈਲਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਣ, ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣ ਸਕਣ ਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਸਹੀ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਮ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਿਦਰੋਹ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ "ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਈਏ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦੇਵੋ।" ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰੋਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ 12 ਸਾਰਣੀਆਂ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਤਲ ਦੀ ਧਾਤੂ 'ਤੇ ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਤਖਤੇ 'ਤੇ ਉਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਮਨ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰ 'ਚ ਰਖਵਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਤਕ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਛਪਾਈ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 70 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਇਸੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਮੇਂ 150 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਵੀ ਜਨਤਕ ਵਿਸ਼ੇ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਜਾਏ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਉਹ ਜਨਤਕ ਛਪਾਈ ਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਮੈਂ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ, ਇਹ ਕੰਮ 37 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਤੱਕ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ 6,000 ਸਰਕਾਰੀ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਲਿਆ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯੂਟਿਊਬ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ 5 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਮਿਲੇ। ਇਹ ਵੀਡੀਓ ਹੁਣ ਵੀ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, 'ਦ ਸਿਕਿਓਰਿਟੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਕਸਚੇਂਜ ਕਮਿਸ਼ਨ' (Securities and Exchange Commission) ਤੋਂ, ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਨਿਗਮ ਦੀ ਆਈਪੀਓ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ 30 ਡਾਲਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਹੁਣ, ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਡੈਟਾ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ, ਪਰ ਹੁਣ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸੰਗ੍ਰਿਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ-ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਪਹਿਲਾਂ, ਤਸਵੀਰਾਂ: ਸੂਚਨਾ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਕੋਲ ਅਨੇਕਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜੋ ਆਨਲਾਈਨ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਲੁੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਇੰਡੈਕਸ ਪੇਜ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਿੱਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸਲੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਲਈ ਉੱਥੇ ਕਲਿੱਕ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ 12,000 ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸਨੂੰ 'ਫਲਿਕਰ' ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਿਲੱਖਣ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀਆਂ ਸਾਲ 1947, 1948 ਅਤੇ 1949 ਦੇ ਗਣਤੰਤਰ ਦਿਨ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਕਟ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ, ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਦੀਆਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੇਹੱਦ ਹੀ ਖੁਬਸੂਰਤ ਹਨ। ਉੱਥੇ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਕਈ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਵਧੀਆ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ 'ਚ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦੂਜਾ, ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਬਿਊਰੋ: 'ਦ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ', ਮੁੱਲ 14,000 ਰੁਪਏ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਹਰੇਕ ਸਾਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ 'ਚ 6,50,000 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ CD ROM ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਿਤਾਬ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸਲ 'ਚ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ 'ਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਬਿਊਰੋ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਪਦੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ 5,000 ਡਾਲਰ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰੀਨਿਊ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਜ਼ਰੂਰ, ਮੈਂ ਰੀਨਿਊ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ, ਕੀ ਇਹ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕੀ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ HTML 'ਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਵਾਂ?"

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਨਕ ਜੋ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਭੇਜੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ HTML 'ਚ ਮੁੜ ਟਾਈਪ ਕੀਤਾ, SVG 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਫਾਰਮੂਲਿਆਂ ਨੂੰ MathML 'ਚ ਬਦਲਿਆ। ਸੋ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਇਲ 'ਤੇ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਛੋਟਾ-ਵੱਡਾ ਕਰਕੇ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਤੇ ਪੇਸਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜਨਤਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਕੋਡਾਲੀ ਮੇਰੇ ਸਹਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ, ਸੁਸ਼ਾਂਤ ਸਿਨਹਾ, ਜੋ ਇੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਹ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਇੰਡੀਅਨ ਕਾਨੂੰਨ' ਦਾ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਹਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਹਨ। ਨਿਸ਼ੀਥ ਦੇਸਾਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਚ ਮੁਫਤ 'ਚ ਸਾਡੇ ਕੇਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਸਾਡੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਹਨ।

ਨਵੰਬਰ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਤੋਂ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕੰਮਕਾਜ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇਣ 'ਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਬਾਨੀ ਬਹਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਪਦੰਡ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

ਤੀਜਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ 'ਚ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਨੇ ਹੁਣੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਜ਼ਟਾਂ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ, ਗੋਆ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗਜ਼ਟ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਲੋਡ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਗਜ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ' ਹੈ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸੈਮ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ "ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਨਡਰਾਇਵ ਹੈ?"

"ਕੀ?" ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਯੂਐਸਬੀ ਡਰਾਈਵ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਚ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲਗਭਗ 15 ਮਿੰਟ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ "ਇਹ ਕੀ ਹੈ?"

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸੰਕਲਿਤ ਕੰਮ ਹਨ, ਸਾਰੇ 100 ਭਾਗ, ਜੋ 50,000 ਪੇਜਾਂ ਦੇ ਹਨ।" ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ?"

"ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਆਸ਼ਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ"

"ਚੰਗਾ, ਹੁਣ ਉਹ ਇਸਦਾ ਕੀ ਕਰਨਗੇ?"

ਸੈਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪਾਉਣਗੇ।

ਮੁੜ ਮੈਂ ਪੈਨਡਰਾਇਵ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੀ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?"

ਸੈਮ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਿਹਾ "ਹਾਂ, ਜ਼ਰੂਰ!"

"ਕੀ ਉਹ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ?"

"ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਇਸਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।"

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਓਸੇ ਸਮੇਂ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ 100 ਭਾਗਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਈ-ਬੁੱਕ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਡਾਊਨਲੋਡ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਵੀ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਖਾਸ ਕੰਮ ਮਿਲੇ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਗਾਇਬ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਡਾ. ਭੀਮਰਾਓ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਛੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਖੰਡ ਗਾਇਬ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਰਵਰ ਤੋਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇੰਟਰਨੈਟ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅੰਬੇਡਕਰ ਜੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜੋ ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਤੇ ਹੈ।

ਉਸ ਵਿੱਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੁਆਰਾ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 129 ਭਾਸ਼ਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨਕਾਲ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਲ, ਹਰੇਕ ਦਿਨ, ਉਹ ਬੇਨਤੀ ਸਭਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਣ ਵੀ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕੱਤਰਤ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਾਓ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਗਏ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਆਰਕਾਇਵ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲੀ ਗਈ "ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਖੋਜ" ਦੀ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਾਲੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਸਾਰੇ ਐਪੀਸੋਡ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਐਪੀਸੋਡ ਦੇ ਤੇਲੁਗੂ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਬਟਾਈਟਲ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਸਬਟਾਈਟਲ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੰਜ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਏਸੇ ਰੂਪ 'ਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗੇ।

ਪਰ ਮੈਂ 'ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ' ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਵਰ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 5,50,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਘੱਟ-ਘੱਟੋ ਇੰਨੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਹਨ।

ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੈਮ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਫੀ ਥੱਕ ਚੁੱਕੇ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਤਬੀਅਤ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਆਪਣੀ ਦੇਰ ਰਾਤ ਦੀ ਫਲਾਈਟ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਸੈਮ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦਿਖੀ।

ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉੱਥੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਘਰ

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰਵਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਕੰਮ 'ਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ। ਇਹ ਡੈਟਾ ਲਗਭਗ 30 ਟੈਰਾਬਾਇਟ ਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ 4,63,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ 'ਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਜਿਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ URL ਅਧੂਰੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ 4,63,000 PDF ਫਾਈਲਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ।

ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ (2016) ਦਾ ਦਸੰਬਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇੰਨੀ ਜਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਲੋਡ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਦੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਲੋਡ ਹੋਣ 'ਚ ਸਮਾਂ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਡੈਟਾ ਨਾ ਮਿਲ ਜਾਏ।

ਇੱਥੇ 50 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ 30,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਗੁਜਰਾਤੀ, ਬੰਗਾਲੀ, ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਤੇਲਗੂ ਆਦਿ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚ ਲਗਭਗ ਅੱਧੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਫਰੈਂਚ ਅਤੇ ਜਰਮਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਚ ਇੱਕ ਨਿਰਾਲਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ।

ਅਜੇ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਮਿਰਰ ਸਰਵਰ' 'ਤੇ ਕਾਪੀ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਰੀਬ 500 ਵਾਰ ਸਿਸਟਮ ਨੇ ਗਲਤੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੁੱਕਿਆ, ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰੀ ਸਕ੍ਰੀਨ ਵੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਕ੍ਰੀਨ ਚਲਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਡੈਟਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ DNS ਸਰਵਰ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ DNS ਸਰਵਰ ਲਗਾਤਾਰ ਡਾਊਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਅਤੇ ਐਵੇਂ ਹੀ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ DNS ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੋਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹੇਗਾ, "ਹੋਸਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ"। ਮੈਂ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਆਈਪੀ ਅਡਰੈੱਸ ਲਈ ਕੋਡਿੰਗ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਇਹੀ ਇੱਕ ਰਸਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਖਰਾਬ ਹੋਸਟਿੰਗ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਨ। ਮੈਟਾਡੈਟਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੂਰੇ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੀ ਸਕੈਨਿੰਗ ਵਧੀਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੀ ਖਰਾਬ ਸੀ।

ਉੱਥੇ ਕਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉੱਥੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਨ, ਜੋ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਰੋਚਕ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਜੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪਬਲਿਸ਼ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।" ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਹਿੱਸੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ "ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ।" ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।"

ਮੈਂ ਆਰਕਾਇਵ 'ਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਲੋਕ ਇਸਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ "ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।" ਇਸ ਲਈ

ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਆਨਲਾਈਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਪਚਾਸੀ ਲੱਖ ਲੋਕ ਦੇਖਣ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਇਹ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਆਨਲਾਈਨ ਹੈ। ਗੂਗਲ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਲਗਭਗ ਅੱਧਾ ਦਰਜਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਆਹ! ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ!" ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਡੀਐਮਸੀਏ (DMCA) ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ? ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਉੱਤਰ ਹੈ "ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਵਾਂਗੇ।"

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਨੋਰਥ ਕੈਰੋਲਿਨਾ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ 35 ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੁਚੱਜਾ ਪੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ: "ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸਾਡੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਆਨਲਾਈਨ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੈਕਫਾਈਲ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਵੇਚਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।"

ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੇਖੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਡਾਟਾਬੇਸ ਸਰਚ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੋ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਗਭਗ 127 ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਿਆਦਾ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਰੂਸ 'ਚ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਮਿਲੀ। ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਜੋ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਚੱਲਦੇ ਜਿਹਨਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਡਰ ਗਏ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ। ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪੱਤਰ ਮਿਲਣ ਲੱਗੇ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛਾ ਛੁਡਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।"

ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ "ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।" ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਅਸਲ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰਵਰ ਨੂੰ ਡਾਊਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ 'ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੁੜ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਗੱਲ ਤੋਂ ਚਿੰਤਤ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ "ਠੀਕ ਹੈ, ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਹੈ।" ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਟਾਡਾਟਾ ਨੂੰ ਸਰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉੱਥੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੀਆਂ।

ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਰਵਰ ਵੀ ਡਾਊਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਨੋਟਿਸ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਅਸਪਸ਼ਟ ਨੋਟਿਸ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਜੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਫਿਰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਤੇ ਮੈਟਾਡਾਟਾ ਫਿਰ ਤੋਂ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਸਰਵਰ ਇੱਕਦਮ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਨੋਟਿਸ ਫਿਰ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਫਿਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਨੈੱਟ ਤੋਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਇਬ ਹੈ।

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਮੈਂ ਜੋ ਸਮਝਿਆ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਇਹਨਾਂ 10 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਕੈਨਿੰਗ ਕੇਂਦਰਾਂ 'ਚ ਫੈਲ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਇਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਘਬਰਾ ਗਏ, ਮੈਂ ਸਿਸਟਮ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਰ ਝਾਤ ਮਾਰੀ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਜੋ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਆਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਟਾਵਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ 5,00,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੱਸ ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹਟਾ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ।"

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਠੀਕ ਹੈ, ਸੰਨ 1900 ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਟਾ ਦੇਵੋ।" ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੇਵਲ 60,000 ਹੀ ਬਣਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ "ਸੰਨ 1900 ਹੀ ਕਿਉਂ?" ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਐਵੇਂ ਹੀ ਇੱਕ ਤਰੀਕ ਤੈਅ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੰਨ 1923 ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਟਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।" ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 2,00,000 ਹੋ ਗਈ।

ਮੈਂ ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਬਚੀਆਂ 2,50,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ। ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਸਨ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕੰਮ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ।

ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਲ 314,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਫਲਾਈਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸੇ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਇੱਥੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ: ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਕੋਈ ਬਾਇਨਰੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਧੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਲਈ ਕਿਤਾਬ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ 'ਚ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕਦੋਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਆਖਰਕਾਰ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਇਆ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ ਹੋਏ ਮਾਮਲੇ ਤੋਂ ਤਾਂ ਜਾਣੂ ਹੀ ਹੋਵੋਗੇ। ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਲਈ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿੱਦਿਅਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਠੀਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਟਾਡਾਟਾ ਨੂੰ ਵਿਵਸਥਿਤ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਨੁਵਾਦ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਬਿਹਤਰ ਓਸੀਆਰ (OCR) ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਓਸੀਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕੁਝ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇਨਡੀਆ (DLI) ਦਾ ਸਰਵਰ ਆਨਲਾਈਨ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਅੰਤ 'ਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਿੰਸਿਪ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛੇ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ", ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਡੈਟਾ ਸਾਲ 2015 ਤੋਂ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।"

ਅਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰ ਲਿਆ।

ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਹਨ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰਵਰ ਨੂੰ ਹੈਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਜਨਤਕ ਡੈਟਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹੁਣ, ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ "ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ? ਸਾਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਹੈ?" ਅੱਜ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਇਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਪਰ, ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਪਾੜਾ ਵੱਧਣ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬੀ, ਬਿਮਾਰੀ, ਭੁੱਖ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਖਾਣਯੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਲੋੜ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਇੱਥੇ 20 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਖਾਣ ਦੇ ਲਈ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਤੀ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਨੂੰ ਦੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਕੋਈ ਹਵਾ 'ਚ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ।

ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਲਵੋ। ਦੂਜੀ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨਾ। ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨਾ। ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਣਾ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ। ਬੈਂਗਲੁਰੂ 'ਚ ਗੌਰੀ ਲੰਕੇਸ਼ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਵਰਗੇ ਭਿਆਨਕ ਕਾਂਡ।

ਝੂਠੀਆਂ ਖਬਰਾਂ? ਨਾਜੀ ਫੇਸਬੁੱਕ 'ਤੇ ਝੂਠ ਫੈਲਾ ਰਹੇ ਹਨ? ਝੂਠੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਸਾਡੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਚੋਣ ਜਿੱਤਣ 'ਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ?

ਮੇਰਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋ ਅਤੇ 1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੈਮ ਵਰਗੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਡਿਜੀਟਲ ਫੋਨ ਦੀ ਸਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਕਾਢ ਕੱਢਣ 'ਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੋਗਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ 1950 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਐਰੋਸਪੇਸ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵੋਗੇ। ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਮਾਜਿਕ

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ 1880 ਦੇ ਦਹਾਕੇ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਣਇੱਛਤ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਬਣ ਗਏ ਹੁੰਦੇ।

ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜੋ ਮੌਕਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਰਿਵਰਤਨ 'ਚ ਯਕੀਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦਾ ਹੱਲ ਇੱਕ ਦਿਨ 'ਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਜਾਈਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਲਈ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਚਾਬੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਨਾਜ਼ੀਆਂ (Nazis) ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਨਾ ਚੁੱਕੋ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ 'ਚ, ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ 'ਚ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਵਾਦ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਹ ਹੈ ਅੱਤ ਸੱਜੇ ਪੱਖੀ ਹੋਣਾ, ਹੈ ਨਾ? ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਬੋਲਦੇ ਹਨ "ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ।"

ਹੱਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਕਿੰਗ ਦੇਵਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਜਸਟਿਸ ਰਾਨਾਡੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, 'ਜੇ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਡਿਆਂ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।'

ਕਿੰਗ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀ ਦੇਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਫੀ ਵਕਤ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਦਾੰਡੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ ਸੀ, ਖੁਦ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ੀ ਭੇਜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਵੀ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ। ਰਵਿੰਦਰਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਵੀ ਏਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਟੈਗੋਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ 'ਸੱਚ ਦੀ ਅਵਾਜ਼' ਦਾ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਸਿੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।" ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਦੇਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ।

ਮੇਰਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਝੂਠੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਝੂਠੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਬਿਹਤਰ ਖਬਰਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਰਥਿਕ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ "ਬ੍ਰੈਂਡ ਲੇਬਰ" ਦੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਸਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਈਬਲ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਬ੍ਰੈਂਡ ਲੇਬਰ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਿਟਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਫਿਨਿਕਸ ਆਸ਼ਰਮ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਿਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚਰਖਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਜੇ ਅੱਜ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਓਪਨ ਸੋਰਸ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਕੋਡਿੰਗ ਕਰਨਾ ਬ੍ਰੈਡ ਲੈਬਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਅਸਲ 'ਚ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੱਥੀਂ ਮਿਹਨਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਅਸਲ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ।

ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਜੋ ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀ ਹੈ ਉਹ ਜਨਤਕ ਕੰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਜਰੂਰ ਬਿਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਕਿੱਤੇ 'ਚ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਦਾ ਇਸ ਲੋਕਤੰਤਰ 'ਚ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨਾ ਪਵੇਗਾ।

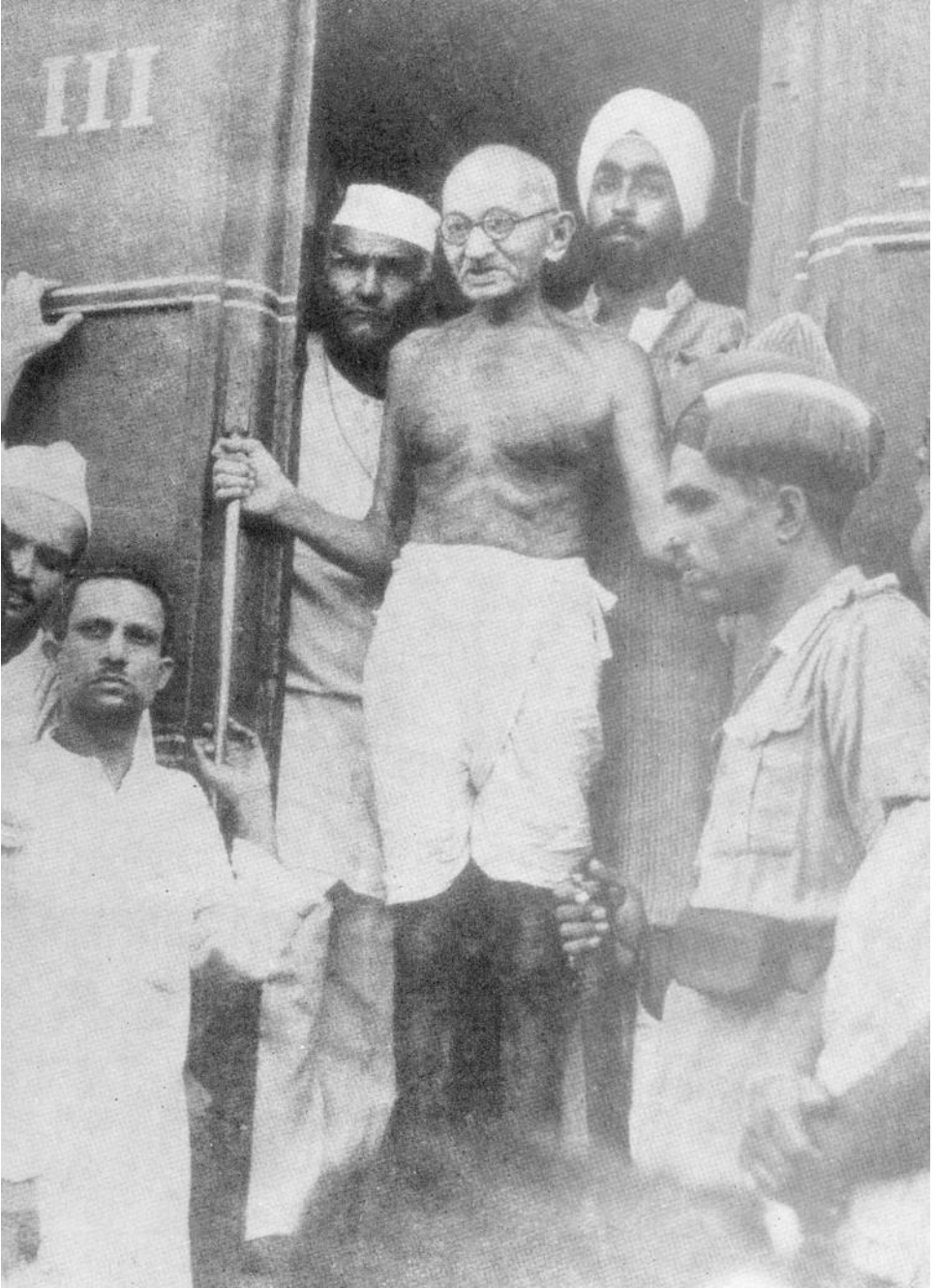
ਜੇ ਵੀ ਮਾਪਦੰਡ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਕਵਰ ਸ਼ੀਟ ਸੀ। ਉਸ ਉੱਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ 'ਲੋਗੋ' ਵੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਦੇ ਥੱਲੇ ਨੀਤੀ ਸ਼ਤਕਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਗਿਆਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।" ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਹੀ ਸਾਡਾ ਮੌਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ। ਹੁਣ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਹਨ ਤਾਂ ਦੱਸੋ, ਮੈਂ ਅਤੇ ਸੈਮ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ. ਭਾਗ 87 (1947), ਪੇਜ 193, ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ 'ਤੇ ਅਬਦੁਲ ਗੱਫਾਰ ਖਾਨ ਦੇ ਨਾਲ
ਟਹਿਲਦੇ ਹੋਏ।

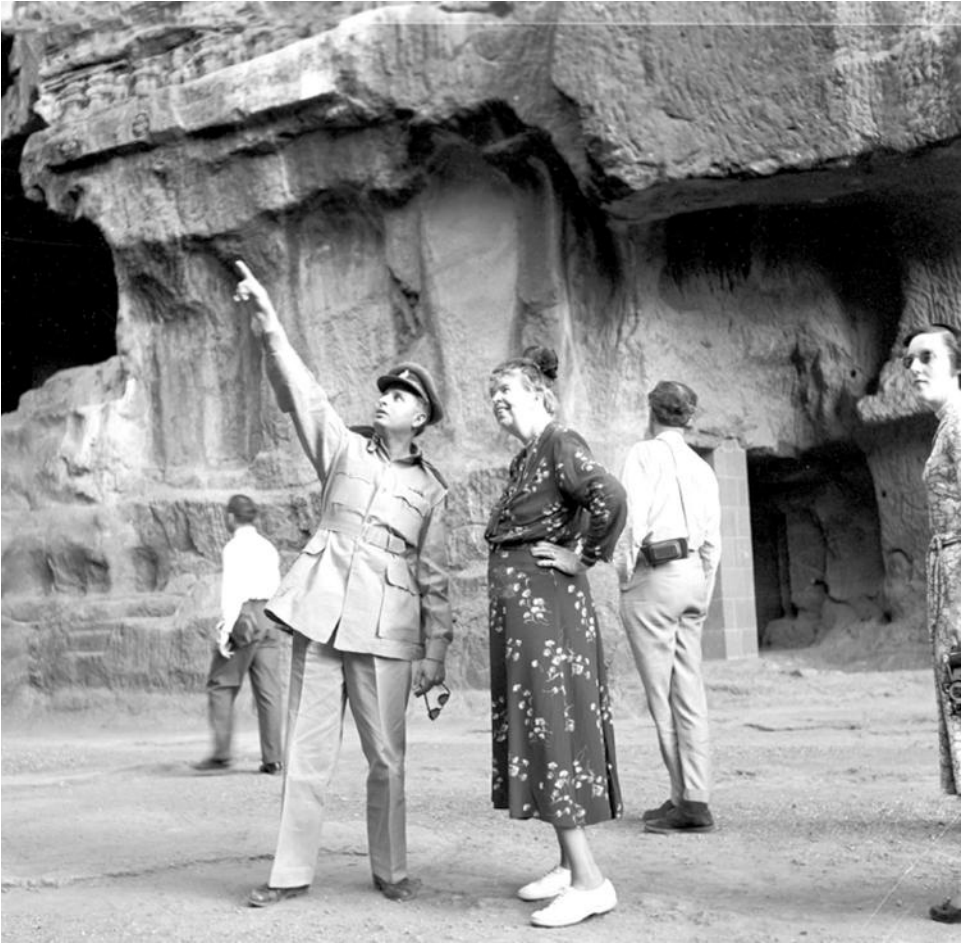
ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ. ਭਾਗ 90 (1947-1948), ਪੇਜ 449, ਬੇਨਤੀ ਸਭਾ 'ਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੋਏ

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ. ਭਾਗ 88 (1947), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ, ਲਾਹੌਰ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ।

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ. ਭਾਗ 13 (1915-1917), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ, ਭਾਰਤ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ, 1915

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਲੇਨੋਰ ਰੂਜ਼ਵੇਲਟ ਨੂੰ, ਐਲੋਰਾ ਦੀਆਂ ਗੁਫਾਵਾਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ 9 ਮਾਰਚ, 1952 ਨੂੰ ਗਏ ਸਨ।

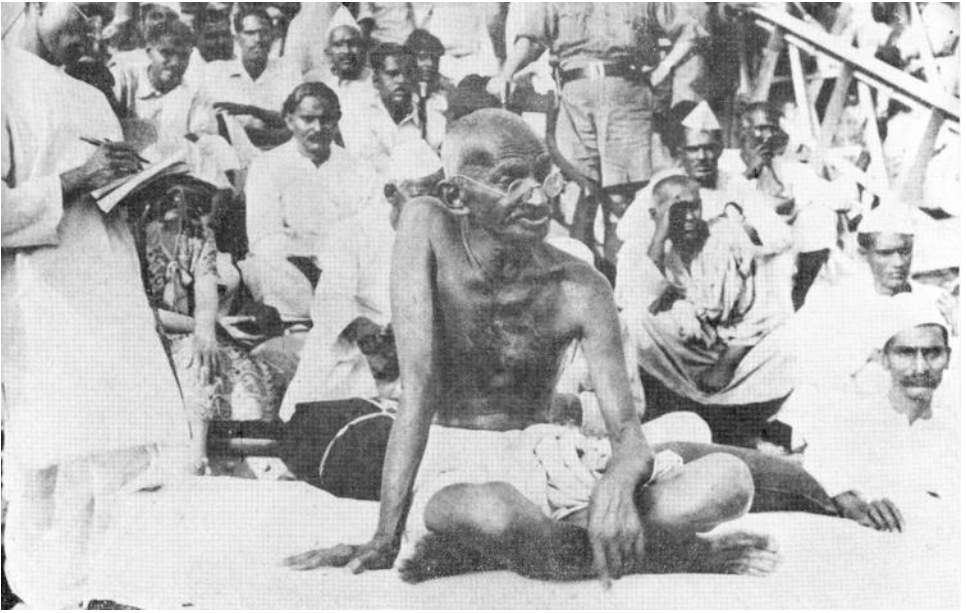
ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਲੇਨੋਰ ਰੂਜ਼ਵੇਲਟ ਦਾ ਮੈਸੂਰ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਮੈਸੂਰ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਐਚਸੀ ਦਾਸਗੁਪਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਲੇਨੋਰ ਰੂਜ਼ਵੇਲਟ, ਕੇਂਦਰੀ ਖਾਦ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀਕਲ ਰਿਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਮੈਸੂਰ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ 'ਚ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ 7 ਮਾਰਚ, 1952 ਨੂੰ ਗਏ ਸਨ।

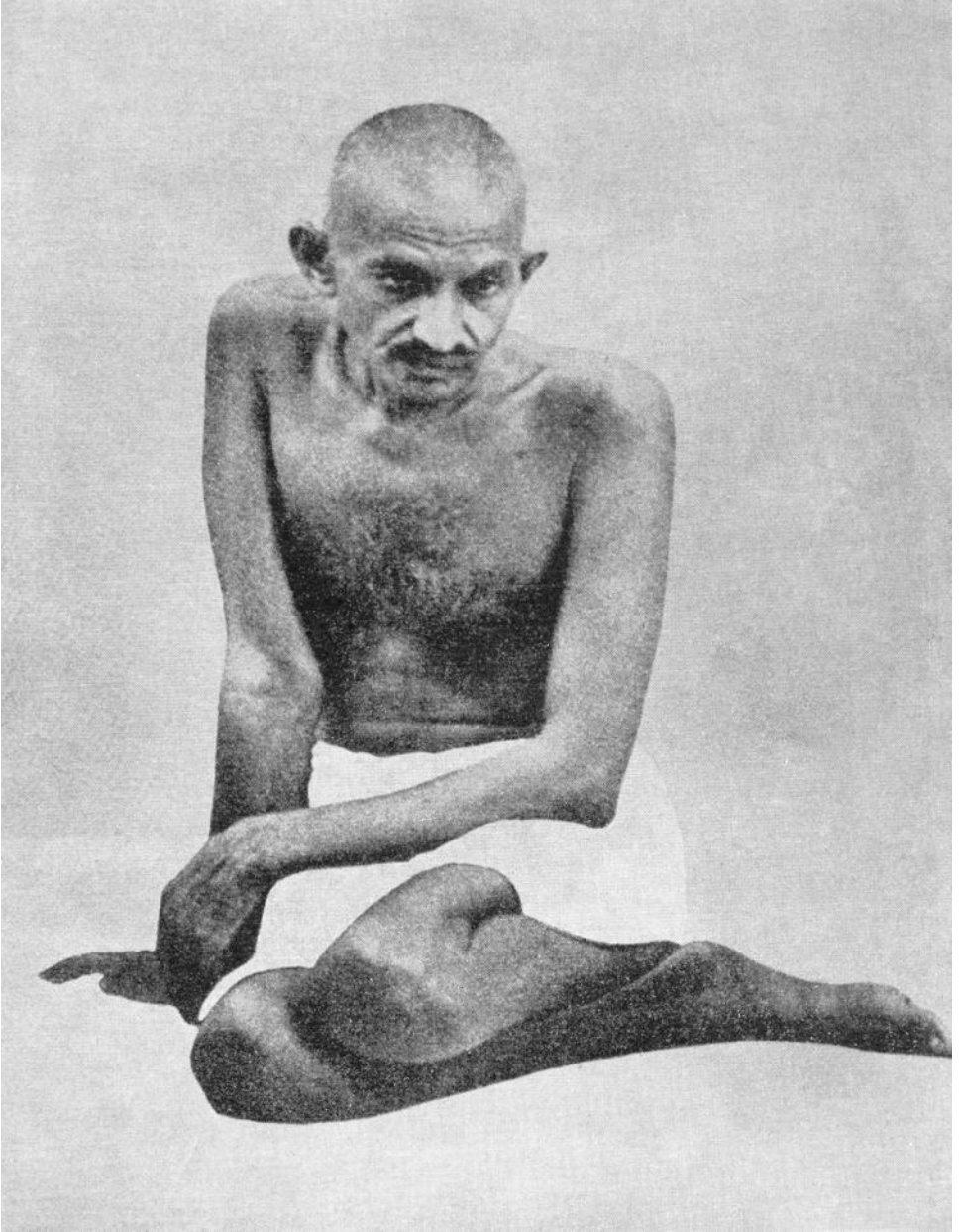
ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਲੇਨੋਰ ਰੂਜ਼ਵੇਲਟ ਮਹਾਰਾਣੀ ਗਰਲਸ ਸਕੂਲ, ਜੈਪੁਰ 'ਚ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ 13 ਮਾਰਚ, 1952 ਨੂੰ ਗਏ ਸਨ।

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ. ਭਾਗ 57 (1934), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ. ਭਾਗ 61 (1935), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ, ਪਲੇਗ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡ ਦਾ ਦੌਰਾ, ਪਿੰਡ ਬੋਰਸਾਦ

ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. ਐਮ. ਜੀ. ਭਾਗ 24 (1924), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ, ਗਾਂਧੀ ਜੀ 1924 'ਚ।

ਇੰਟਰਵਿਊ: ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਯੂਐਸਬੀ 'ਚ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ।'ਇਸਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ' ?

ਦ ਵਾਇਰ, ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ, 26 ਅਕਤੂਬਰ, 2017 (ਦ ਵਾਇਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ)

Public.Resource.Org ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਅਤੇ ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੋਡ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਜਨਤਾ ਲਈ ਮੁਫਤ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਬਾਰੇ ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਨਾਲ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਹੈਲੋ, ਅੱਜ ਅਸੀਂ 'ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਦ ਵਾਇਰ ਦੀ ਇਸ ਚਰਚਾ 'ਚ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਮਹਿਮਾਨ ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਹਨ।

ਕਾਰਲ ਨੂੰ 'ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਓਨ ਇਨਸਟੀਗੇਟਰ (Internet's own instigator)' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਗੈਰ ਰਸਮੀ ਜਨਤਕ ਪ੍ਰਿੰਟਰ (ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਅਨਔਫੀਸ਼ੀਅਲ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਿੰਟਰ Americas's unofficial public printer)' ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ 'ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਓਨ ਇਨਸਟੀਗੇਟਰ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਇੱਕ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ ਆਪ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। 25 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਕਾਰਲ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ, ਜਿੰਨੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਓਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਫਤ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ। ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ 'ਚ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਕੰਮ ਕਾਨੂੰਨ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੋਡ ਮਾਨਕਾਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਕਸਰ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਤੰਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਰਲ, ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ।

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਸਾਡੇ ਉਹਨਾਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੋ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਨਤਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਜਨਤਕ ਕਰਾਉਣਾ, ਉਸਨੂੰ ਜਨਤਾ ਤੱਕ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਆਮ ਤਰੀਕੇ ਕੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਆਮ ਜਨਤਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਵੈਸੇ, ਮੈਂ ਜਿਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨਾਂ ਵੱਸ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਫੀਸ ਦੀ ਤਿਜੋਰੀ 'ਚ ਬੰਦ ਹੈ, ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ 'ਚ ਤਕਨੀਕੀ ਰੂਪ ਤੋਂ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸਦਾ ਵਿਕਰੇਤਾ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰ 'ਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪੇਟੈਂਟ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਸਿਰਫ ਵੱਡੇ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡੈਟਾ ਖਰੀਦ ਲਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਪੇਟੈਂਟ ਦਫਤਰ ਇਸਨੂੰ ਵੇਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਡੈਟਾ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ 'ਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਡਾਲਰ ਲੱਗੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਲਈ ਪੈਸਾ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਇਆ, ਲੱਖਾਂ

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸਦੀ ਮੁਫਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਪੇਟੈਂਟ ਦਫਤਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਦਸਤਕ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਪੇਟੈਂਟ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਿੱਤੇ 'ਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਟੀਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣਾ ਕਿ ਲੋਕ ਅਸਲ 'ਚ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਪੇਟੈਂਟ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ, ਪੇਟੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਧਾਰਨ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਲੋਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼ੀਨਿਵਾਸ] ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ, ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ; ਪਰ ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਫੀਸ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਿਪਟਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ?

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀ, ਜਾਂ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਲਈ ਆਮਦਨੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੇਟੈਂਟ ਦਫਤਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ, ਉਹ ਹਰ ਸਾਲ 4 ਕਰੋੜ ਡਾਲਰ ਦਾ ਪੇਟੈਂਟ ਵੇਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਪੇਟੈਂਟ ਦਾ ਪੂਰਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਡੈਟਾਬੇਸ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਚੇ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਪੈਸਾ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਅਸਲ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਡੈਟਾ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਚ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਖਰੀਦ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਹੋਰ ਰੂਪ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਬਿਹਤਰ, ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋਵੇ? ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਫੀਸ ਲਵੇ। ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੈ?

[ਅਨੁਜ ਸ਼ੀਨਿਵਾਸ] ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਕੰਮ, ਭਾਰਤ 'ਚ ਵੀ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ 'ਚ ਹੋ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ?

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਇੱਥੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੱਗਰੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ, ਸੰਸਦ ਦੇ ਕੰਮ, ਸਰਕਾਰੀ ਨਿਯਮ ਹਨ; ਪਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਪਦੰਡ ਸਾਡੀ ਆਧੁਨਿਕ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹਨ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਟੈਕਸਟਾਇਲ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਜੋ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਕ ਗਜ਼ਟਾਂ 'ਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ, ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਉਤਪਾਦ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਵੇਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਤਸਦੀਕ ਨਾ ਹੋਣ; ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਬੀਆਈਐਸ ਦੁਆਰਾ ਤਸਦੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਹਨ।

ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਸੰਬੰਧੀ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਨੋਟਿਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ; ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਨੂੰ

ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਯੂਐਸਬੀ 'ਚ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ।

ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ ਦਾ ਮੁੱਲ 14,000 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਕੀਮਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਖਰੀਦਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ ਲਗਭਗ 1.4 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੈ, ਜੋ ਦਸ ਗੁਣਾ ਜਿਆਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਕੀ ਹਨ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ। 2013 'ਚ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਡੈਟਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ; ਪਰ ਬੀਆਈਐਸ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ।

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਹਾਂ, ਬੀਆਈਐਸ ਦਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਈ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਖਰੀਦੇ। ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਛੁਪੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਪਿਤਰੋਦਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਹਾਂ।" ਮੈਂ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀਆਂ ਲੈ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਤਫਸੀਲ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਵਾਂਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ?" ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹਾਂ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਚੰਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਬਿਉਰੋ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।" ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, "ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਹੀ 19,000 ਮਾਪਦੰਡ ਲੈ ਲਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਡੀਵੀਡੀ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੇ ਲਈ, 5,000 ਡਾਲਰ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ, ਮੇਰੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਜਰੂਰ

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਹਾਂ, ਇਹ ਇੱਕ ਖਰੀਦ ਸੰਬੰਧੀ ਆਰਡਰ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਬਹਾਲ ਕਰਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਵੈਸੇ, ਇੱਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ 971 ਮਾਪਦੰਡ ਲਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਐਚਟੀਐਮਐਲ ਫਾਰਮੈਟ 'ਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਐਸਵੀਜੀ ਗਰਾਫਿਕਸ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਫਾਰਮੂਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਥਐਮਐਲ (MathML) ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੋਗੇ?" ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਰੂਪ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਭ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਤੁਰੰਤ ਰੋਕਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰੀਏ।

ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬੀ ਉੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ, ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇਹ ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਸਾਡਾ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਸੀ। ਵੱਡੀ ਬਿਹਤਰੀਨ ਅਰਜ਼ੀ। ਪਿਤਰੋਦਾ ਨੇ ਹਲਫਨਾਮਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਿਨਟਨ ਸਰਫ ਨੇ ਹਲਫਨਾਮਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਵਾਟਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਨੇ ਹਲਫਨਾਮੇ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਮਾਪਦੰਡ ਬਿਹਤਰ ਕਿਉਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਅਰਜ਼ੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਪਹੁੰਚੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਕਿ "ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।" ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਇੱਕ ਜਨਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਕੋਡਾਲੀ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਨੌਜਵਾਨ ਆਵਾਜਾਈ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਡਾ. ਸੁਸ਼ਾਂਤ ਸਿਨਹਾ, 'ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ' (ਇੰਡੀਅਨ ਕਾਨੂੰਨ) ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ। ਨਿਸ਼ੀਥ ਦੇਸਾਈ ਦੀ ਲਾਅ ਫਰਮ ਮੁਫਤ 'ਚ ਸਾਡੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ, ਸਾਬਕਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ, ਸਾਡੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਡੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ। ਮਾਣਯੋਗ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਸਾਡੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਹੈ।

ਬੀਆਈਐਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਵਾਬ ਦੇਣ 'ਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ 13 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜੱਜ ਜੋ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੌਖਿਕ ਤਰਕ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗੀ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਜਰੂਰ। ਕਾਰਲ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਥੇ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਬੀਆਈਐਸ ਦੀ ਬਚਾਅ ਕਾਪੀਰਾਈਟ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੱਖ ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਮਾਪਦੰਡ, ਜੋ ਆਖਿਰਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਭਾਰਤ 'ਚ, ਬੀਆਈਐਸ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਮੇਰੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਆਦਾਤਰ ਮਾਪਦੰਡ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਅੰਤ 'ਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਕਾਲਜਾਂ, ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਮਦਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਬੀਆਈਐਸ ਦੇ ਆਮਦਨੀ ਮਾਡਲ ਦਾ ਵੀ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਦੌਰ 'ਚ ਇਸਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਖਰਚਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ 'ਚ ਹੋਈ?

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਆਓ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾ ਲਈਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਜਰੂਰ

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਭਾਰਤ 'ਚ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦੀ 4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਤਸਦੀਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਿਸ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਬਿਊਰੋ ਨੂੰ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਪੈਸਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਸਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਲਈ ਹੈ। ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੱਕ ਘੱਟ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ, ਤੁਸੀਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿਖਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਕੋਡਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਮਾਨਕਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਦੇ ਲਈ 14,000 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਘੱਟ

ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਯੂਐਸਬੀ 'ਚ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ।

ਪਹੁੰਚ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਰੋੜਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਬੀਆਈਐਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੈਸੇ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ, ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ, ਨਿੱਜੀ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੂਪ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਕੋਡ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ 50 ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਸੰਘੀ ਸਰਕਾਰਾਂ 'ਚ ਇਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਲਾਗੂ ਕਰਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਪੈਸਿਆਂ 'ਚ ਵੇਚਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ, ਕਿਤਾਬਚਾ (ਹੈਂਡਬੁਕ) ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੰਘੀ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਕੋਡ ਉਥੋਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵੇਚੇ ਬਿਨਾਂ, ਉਸ ਸੇਨੇ ਦੀ ਮੋਹਰ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਬਣਾਉਣ 'ਚ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਯੰਤਰਨ (ਕੰਟਰੋਲ) ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੇ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਹਰੇਕ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਬਦਲਣ/ਅਨੁਕੂਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਲ 1970 'ਚ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚਣਾ ਸਿਆਣਪ ਭਰਿਆ ਕੰਮ ਸੀ। ਇਸ ਦਿਨ ਅਤੇ ਇਸ ਯੁੱਗ 'ਚ ਵੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ 14,000 ਰੁਪਏ 'ਚ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਯੂਐਸਬੀ 'ਚ ਸਾਰੇ ਹੀ 19,000 ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ। ਇਹ ਪੂਰਾ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ 'ਚ ਇਸਨੂੰ ਹਰੇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਲਈ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਗੈਰ ਵਪਾਰਕ ਰੂਪ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਰੇਕ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਸਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਾਰਲ, ਪਰ ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਮੁਫਤ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਕੁਆਲਟੀ ਵੀ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਫਾਰਮੈਟ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਿਸਰਚ ਦੇ ਲਈ ਕਰ ਸਕਣ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵੱਧ ਕੇ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕੰਮ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ?

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਹਾਂ, ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕਈ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡਾਂ ਸਮੇਤ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨੂੰ ਐਚਟੀਐਮਐਲ 'ਚ ਫਿਰ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਡਾਇਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਕੋਡ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਵਰ 'ਤੇ 5,50,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਨ। ਭਾਰਤ 'ਚ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਕੈਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

[ਅਨੰਤ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ?

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਾਯੋਜਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿੱਸੀਆਂ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਰਚ ਕਰਨਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਸਰਵਰ ਕਾਫੀ ਧੀਮਾ ਸੀ। ਲਗਾਤਾਰ ਡੀਐਨਐਸ ਗਾਇਬ ਹੋਈ ਜਾਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸਰਵਰ ਡਾਊਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਕਾਪੀ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ। ਡੈਟਾਬੇਸ 'ਚ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੁਝ ਮਾਮਲੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਾਫੀ ਲਾਪਰਵਾਹ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੇਟਾਡਾਟਾ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਗਲਤ ਸਨ। ਸਕੈਨਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਲਾਪਰਵਾਹ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪੇਜ ਟੇਢੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਗਾਇਬ ਵੀ ਸਨ ਜਾਂ ਅੱਧੀ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਸੂਖਮਤਾ (resolution) ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰਫ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਚ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਇਸਨੂੰ ਲਗਭਗ ਦਸ ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ। ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨੋਟਿਸ ਵੀ ਮਿਲੇ। ਅਜਿਹਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ, "ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।"

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ।

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਹਾਂ, ਬਿਲਕੁਲ। ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਾਬ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਹਟਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋੜਾਂ ਜਾਂ ਲੱਖਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਰੂਕਸਟਰ ਕਾਲਜ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਕਾਫੀ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਡੈਟਾ ਜਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਨੋਟਿਸ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ।" ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।" ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਠੀਕ ਹੈ, ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੰਨ 1900 ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਟਾ ਦੇਵੋ।"

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ?

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਇਹ 50 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਧੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਜਰਮਨ, ਫਰੈਂਚ ਆਦਿ ਰੋਮਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਕਥੇਤਰ (ਨਾਨ ਫਿਕਸ਼ਨ) ਸਾਹਿਤ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਜ਼ਟ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਗਜ਼ਟ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ 50,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ। ਗੁਜਰਾਤੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ 30,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਸਟੀਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਹਨ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਅਨੇਕਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਯੂਐਸਬੀ 'ਚ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ "ਹੇ ਭਗਵਾਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ!"

ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ, "ਓ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਟਾਡੇਟਾ ਗਲਤ ਭਰਿਆ ਹੈ।" ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ 'ਚ ਸਮਰੱਥ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਾਂਗੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਣੀ ਸਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸਦਾ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਕਿਸ 'ਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ 'ਤੇ ਨਹੀਂ।"

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਉਹ ਇਸਦੇ ਮਾਹਰ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ 'ਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ 'ਤੇ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਕੋਈ ਬਾਇਨਰੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨੇਤਰਹੀਣ ਹੋ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਧੀ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਤਾਬ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਭਾਰਤੀ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਜੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਨੂੰਨੀ ਹੈ ਏਸੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਬਾਇਨਰੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਉਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਨਹੀਂ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਹਾਂ, ਇਹ ਸਹੀ ਗੱਲ ਹੈ।

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੋਈ ਮੁੱਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਆਏ, ਤਾਂ ਅਲੱਗ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ, "ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।" ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਕਹਿਣਾ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, "ਸਾਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।"

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਸਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਹਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਸੰਸਕਰਨ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਹਾਂ, ਜੋ ਠੀਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਦੇ ਬਜਾਏ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਈਏ, ਜਿਸਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਜਿਆਦਾ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਕੈਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਓਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ 'ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਸੰਗ੍ਰਹਿ' ਦੇ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚ ਕੁਆਲਟੀ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਹੈ। ਕੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਹਾਂ, ਜਰੂਰ।

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] 'ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਸੰਗ੍ਰਹਿ' ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸੰਕਲਿਤ ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ। ਇਹ ਆਨਲਾਈਨ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸਦੀ

ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲ ਅਤੇ ਈ-ਬੁੱਕ ਸੰਸਕਰਨ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਭਾਰਤ 'ਚ, ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ 129 ਰੇਡੀਓ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸਾਲਾਂ 'ਚ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਇੱਕ-ਦੋ ਦਿਨ ਦੇ ਵਕਫੇ ਦੌਰਾਨ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਹਰੇਕ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਸੰਕਲਿਤ ਕੰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਭਾਗ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਐਚਟੀਐਮਐਲ 'ਚ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਜਾਂ ਗੁਜਰਾਤੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਸੰਕਲਿਤ ਕੰਮ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕੀ ਕੀਤਾ? ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਕੀ ਕੀਤਾ? ਵਗ਼ੈਰਾ ਵਗ਼ੈਰਾ!

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਖੰਡ ਗਾਇਬ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹ ਖੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਸੰਸਕਰਨ ਹੈ। ਭੀਮਰਾਵ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਕੰਮ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਆਖਰੀ ਛੇ ਭਾਗ ਗਾਇਬ ਸਨ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਤ "ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਖੋਜ" ਨਾਮਕ ਕਿਤਾਬ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਬੜਾ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਅਸਲ 'ਚ ਇਸਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੁਰਦਰਸ਼ਨ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ 1980 ਦਾ ਦਹਾਕਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਦੁਰਦਰਸ਼ਨ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਉਂ ਹੀ ਆਨਲਾਈਨ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ ਸਗੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਸਬਟਾਈਟਲਸ ਪਾਏ। ਸਾਰੇ ਐਪੀਸੋਡਾਂ ਦੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਪੰਜ ਐਪੀਸੋਡਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸਬਟਾਈਟਲਸ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਸਬਟਾਈਟਲਸ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਉਰਦੂ, ਤੇਲਗੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਸਬਟਾਈਟਲਸ ਵੀ ਪਾਏ। ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਉਪਯੋਗੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਜਰੂਰ ਕਾਰਲ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਸਨੂੰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਖਿਲਾਫ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਤੁਸੀਂ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੀ ਲਛਮਣ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਚੋਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਮੈਂ ਕੋਈ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਲੁਟੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਦੋਂ ਕਿਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਹੈ? ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੁਸੀਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹੋ?

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਹਾਂ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਫੈਸਲਾ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਨਹਿਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਲੇਖਕ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਇਆ ਹੈ, ਠੀਕ? ਮੈਂ ਇੱਕ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਾਪੀਰਾਈਟ 'ਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ, ਉਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਪਯੋਗੀ ਕਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਗਿਆਨਆਤਮਕ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਾਂ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੀ ਵੀ ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵੀ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਜਨਤਕ

ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਯੂਐਸਬੀ 'ਚ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ।

ਪਾਰਕ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਵਪਾਰ ਦੀ ਚਾਹ ਰੱਖਦੇ ਹੋ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਨਾਗਰਿਕ ਜੀਵਨ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ।

ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਡੈਟਾ ਹੈ? ਕੀ ਇਸ 'ਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਲੋਕ ਹਿੱਤ 'ਚ ਹੈ? ਕੀ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਹੈ? ਜੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਹੈ, ਜੇ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਤਰੀਕਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨਨ ਹੀ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਫ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਓ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਹੈਕਰ ਹੋ।" ਠੀਕ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਕਨੀਕੀ ਗੁਣ ਹਨ। ਪਰ ਉਨੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੇ ਉਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਡੈਟਾਬੇਸਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਮਾਹਰ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਰਿਸਰਚ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਖੰਡ ਲਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਮੈਂ ਵਕੀਲ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ "ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਹੈ।" ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਗਲਤ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੋੜਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਵਰਤਮਾਨ 'ਚ ਭਾਰਤ 'ਚ, ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ; ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਹੀ ਜਨਤਕ ਮਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਲਈ, ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਸਹਿਜ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਈ-ਗਵਰਨੈਂਸ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਰਹੇ ਹੋ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ, ਜਿਸ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਜਿਸਦੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ? ਅਤੇ ਇਸ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋ?

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਨੌਕਰਸ਼ਾਹ ਅਸਲ 'ਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਕਰੋ।" ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਜਵਾਬ ਰਿਹਾ "ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਵੀ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।" ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ, ਜਾਂ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ 15 ਬੀਆਈਐਸ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਦੀ ਲੰਬੀ ਬੈਠਕ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਫੱਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਾਰ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਫੀ ਚੌਕਸ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਯਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋਗੇ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਖੁਲ੍ਹਾਪਣ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ ਓਥਾਮਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਇਸਦੀ ਚੰਗੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।

ਨਾਗਰਿਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੰਮ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੋ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਮਰਥਨ 'ਚ ਮੇਰੀ ਮੁੱਖ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਹੁਣ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਫਿਰ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰੀ ਸਮਰਥਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ "ਓਏ, ਓਏ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਲੱਖਾਂ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਭਾਰਤ 'ਚ ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਚੱਲਦੇ ਇਸਨੂੰ ਜਨਤਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਦੇਖੋ, ਆਕਾਸ਼ ਅਜੇ ਤੱਕ ਡਿੱਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਠੀਕ। ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਰਹੇ ਹੋ।" ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰ ਵੀ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਸਕਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਦੀਕ ਕਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਣਗੇ। ਮੈਂ ਜਿਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਯਾਤ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਹਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇਦਾਰ (ਸਟੇਕਹੋਲਡਰ) ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਜੋ ਜਨਤਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਸੰਬੰਧ 'ਚ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਬਿਹਤਰ ਕਰਨ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ?

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਹਾਂ ਇਹ ਓਹੀ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਬੀਆਈਐਸ ਇਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੋਰਸ ਕੋਡ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਐਚਟੀਐਮਐਲ 'ਚ ਬਦਲਣ ਦੇ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਟਾਈਪ ਕਰਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੇ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਡਿਜੀਟਲ ਰੂਪ 'ਚ ਸੋਰਸ ਫਾਈਲ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਫਾਰਮੈਟ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਹੀ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੀਡੀਐਫ ਤੋਂ, ਪੈਰਾਗਰਾਫ ਮਾਰਕ, ਇਟੈਲਿਕ, ਫੁਟਨੋਟਸ, ਸੁਪਰਸਕ੍ਰਿਪਟਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਮੂਲ 'ਵਰਡ' ਫਾਈਲਾਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਇੱਕਦਮ ਆਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜਨ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਉਦੋਂ 'ਇੰਡੀਅਨ ਕਾਨੂੰਨ', ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰਚ ਇੰਜਣ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਚਾਨਕ ਸਾਰੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹਰੇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਗੇ; ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆ ਜਿਆਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਵੇਗੀ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਜਰੂਰ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਇਸ ਧਾਰਣਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਸ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਛਲੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਅਤੇ ਗੱਲਬਾਤ 'ਚ ਜੇ ਵੀ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਲਿੰਕ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ?

ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਯੂਐਸਬੀ 'ਚ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ।

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਔਖੀਆਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸੁਲਝਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀਆਂ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਹ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਉਹ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਆਰਥ ਹੈ, "ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕੋਲੇ ਦੇ ਖਾਣ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਮਦਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।" ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਗਰੀਬੀ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਮੈਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਜੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਗਰਿਕ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਉਹ ਇਸਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ 'ਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸਦੇ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਕਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਨੇਤਾ ਹਨ। ਜੇ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ ਕਹੇਗਾ ਕਿ, "ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ! ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਵਾਟਰੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਇਹਨਾਂ ਅੱਗਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਇਹਨਾਂ ਸੈਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖੋ।" ਉਦੋਂ ਹੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਿੱਖਿਆ ਹੁਣ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਰੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਭਰਪੂਰ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਇਆ, ਤਾਂ ਇੰਟਰਨੈਟ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੁਝ ਬੇਨਾਮ ਵਿਅਕਤੀ ਆਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਸੰਕਲਪ/ਚਣੌਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਜਮਾਨੇ 'ਚ ਉਹ ਐਰੋਨੈਟਿਕਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਦੀ ਉਹ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਦੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵੋਟ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਮੀਦ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਇੰਟਰਨੈਟ, ਜੋ ਇੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ। ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਵੇਗਾ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਠੀਕ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ। ਧੰਨਵਾਦ, ਕਾਰਲ। ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ।

[ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ] ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ।

[ਅਨੁਜ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ] ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਾਂਗੇ ਜਿਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਦ ਵਾਇਰ 'ਤੇ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਧੰਨਵਾਦ।

© ਦ ਵਾਇਰ, 2017, ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ

<https://thewire.in/191059/interview-little-usb-holds-19000-indian-standards-not-made-public/>

ਮਾਇਕ੍ਰੋਫੋਨ 'ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, 1947-07-20

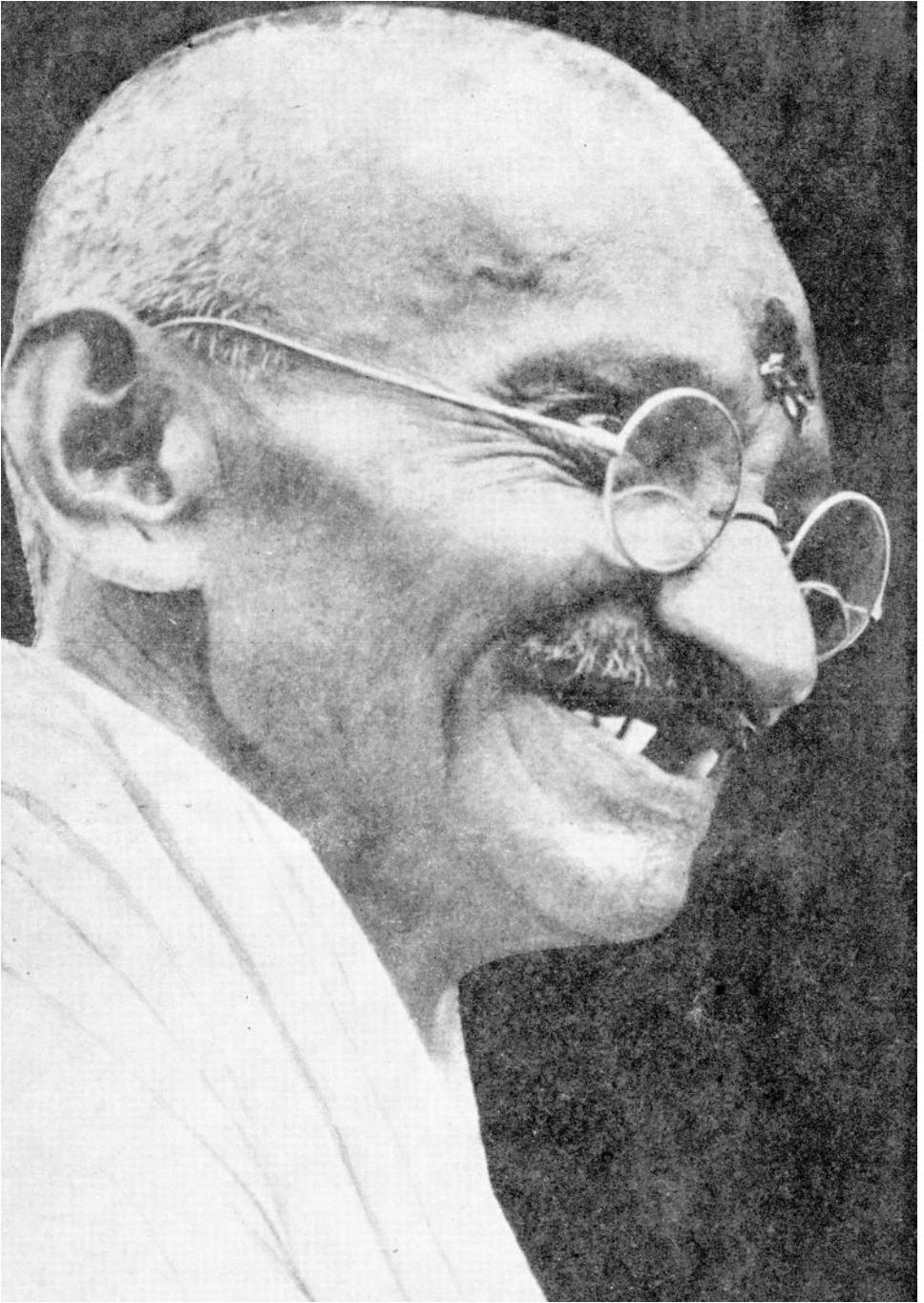
ਮਈ, 1948 'ਚ ਜੰਮੂ 'ਚ ਆਰਏਐਫ ਮੈਸ 'ਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਲਿਅਰਡਸ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ।

ਮਈ, 1948 'ਚ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੌੜ 'ਚ

ਮਈ 1948 'ਚ ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਾਇਸਰੋਗਲ ਲਾਜ਼ ਸ਼ਿਮਲਾ 'ਚ

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ ਖੰਡ 43 (1930), ਪੇਜ 185. ਬਿਨਾਂ ਤਰੀਕ ਦੇ।

ਆਪਣੀ ਭੂਟਾਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਯਾਕ 'ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, 20 ਸਿਤੰਬਰ, 1958

6 ਦਿਸੰਬਰ, 1954 ਨੂੰ ਚੀਨੀ ਵਫਦ ਦੌਰੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ

ਮਾਣਯੋਗ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਦੂਤ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਜੈ ਲਕਸ਼ਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ 28 ਅਕਤੂਬਰ 1949 ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਲੀ ਸਮਿਥ ਦੇ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਵੀ ਗਏ।

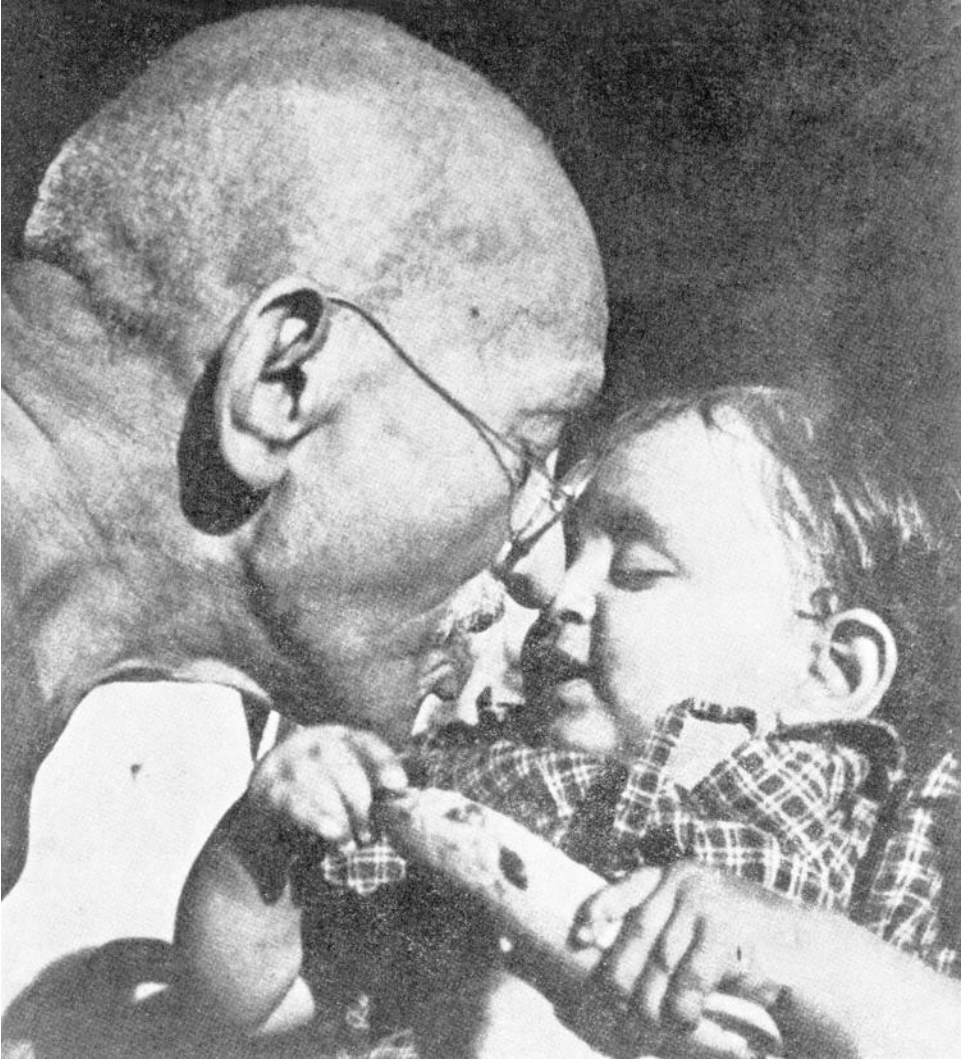
ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਟੈਗ ਕਵਾਨ ਸਾਨ (ਸਭ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ), ਚੀਨ ਦੇ ਗਣਤੰਤਰ ਦਿਵਸ ਸਮਾਰੋਹ, ਰਿੰਚਨਗੋਂਗ, ਤਿੱਬਤ ਭੂਟਾਨ ਸੀਮਾ, ਭੂਟਾਨ ਯਾਤਰਾ (ਸਿੰਤਬਰ 1958) ਦੇ ਦੌਰਾਨ।

ਗਣਤੰਤਰ ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕੁੱਲੂ ਘਾਟੀ ਦੇ ਲੋਕ ਨ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਸਵੀਰ, 29 ਜਨਵਰੀ 1958

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ ਖੰਡ 14 (1917-1918), ਫਰੰਟੀਸਪੀਸ, ਗਾਂਧੀ ਜੀ 1918 'ਚ।

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ ਖੰਡ 78 (1944), ਫਰੰਟੀਸਪੀਸ

ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ 'ਤੇ ਨੋਟ

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ, ਦਸੰਬਰ 4-25, 2017

ਮੈਂ ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਅੰਤ 'ਚ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਵਾਪਿਸ ਆਇਆ। ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਅਧੂਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਨਵੇਂ ਕੰਮ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਨ ਜੋ ਮੇਰੀ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਸੀ ਅਦਾਲਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਸੰਦ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

ਮੇਰੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ 9 ਵੱਡੇ ਸੰਦੂਕ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਵਜਨ 463 ਪੌਂਡ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਸੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ 312 ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਨ। ਇਹ ਓਹੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਰਡ ਰਿਚਰਡ ਐਟਨਬਰੋ ਨੇ 'ਗਾਂਧੀ' ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਨੇ ਸਾਲ 2015 ਦੀ ਨੀਲਾਮੀ 'ਚ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਾਲ 'ਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਊਂਸਲ ਜਨਰਲ, ਰਾਜਦੂਤ ਅਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਦੂਤ ਨੇ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਪਤਾ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤ 'ਚ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈਆਂ।

ਇਹ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਸਲ 'ਚ ਕਾਫੀ ਅਸਧਾਰਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਾਕਸ 'ਚ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਦੀ ਅਸਲੀ ਕਾਪੀ, ਸੈੱਟ ਦਾ ਬਜਟ, ਕਾਲ ਸ਼ੀਟ, ਅਤੇ ਨੀਲਾਮੀ ਘਰ ਦੀ ਰਸੀਦ ਅਤੇ ਸੂਚੀਪੱਤਰ (ਕੈਟਲਾਗ) ਸਨ। ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਆਰੇਲਾਲ ਨਈਅਰ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ, 8 ਖੰਡਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਖੰਡ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਚ ਨਵਜੀਵਨ ਟਰੱਸਟ ਬੁਕਸ ਦੀਆਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦਰਜਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਚੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ 47 ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗਪਤੀ ਜੀ. ਡੀ. ਬਿੜਲਾ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ 4 ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਰਗੀਆਂ ਸਰਬੋਤਮ ਕਿਰਤਾਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਬਿੜਲਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ 44 ਸਾਲ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸੰਸਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੂਲ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸੈੱਟ, ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸੀ। ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਥਾਪਨਾਸ਼ੀ ਭੱਟਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਚੋਂ ਇੱਕ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ ਲੈ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ 'ਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੀ ਅਸ਼ੋਕ, ਜੋ ਰਾਜਦੂਤ ਹਨ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸੱਜਣ ਨਾਲ ਮਿਲਵਾਇਆ ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ-ਖਾਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੀ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਖਰਚਾ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ 25 ਸੰਦੂਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ

212 ਵੱਡੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਵਜਨ 763 ਪੌਂਡ ਸੀ। ਇੰਨੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਅਲਮਾਰੀ ਖਰੀਦਣੀ ਪਈ। ਪਰ ਇਸਦੇ ਲਈ ਇਹ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਵਾਜਬ ਸੀ।

ਅਦਾਲਤੀ ਮਾਮਲੇ ਜਿਹਨਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ।

ਨਵੰਬਰ 'ਚ ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਅਦਾਲਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦਸੰਬਰ 2015 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈਕੋਰਟ 'ਚ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ 'ਚ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਦੋ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਬਿਊਰੋ ਅਤੇ ਖੁਦ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਿਊਰੋ ਜਵਾਬ ਦੇਣ 'ਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੂਨ 2016 'ਚ ਸਾਡੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜਵਾਬ ਦੇਣ 'ਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ। ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜਵਾਬ ਦੇਣ 'ਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਏ।

ਨਿਸ਼ੀਥ ਦੇਸਾਈ ਦੀ ਫਰਮ ਦੇ ਵਕੀਲ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਦੇਖ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਹ ਹਰ ਵਾਰ ਅਦਾਲਤ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਸਲ 'ਚ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬਿਊਰੋ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਆਇਆ ਸੀ। ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਮਾਨਕ ਬਿਊਰੋ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਤਰ ਦੇਣ 'ਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੁਣਵਾਈ 13 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਈ। ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਜਾਦੂਈ ਸੰਖਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਬਿਊਰੋ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ 27 ਫਰਵਰੀ 2018 ਦੇ ਲਈ ਜਬਾਨੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਰੋਮਾਂਚਕ ਸੀ। ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੀ।

ਓਸੇ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਲਈ ਐਟਲਾਂਟਾ, ਜਾਰਜੀਆ ਦੇ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਨਿਕਲ ਪਿਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਜਾਰਜੀਆ ਰਾਜ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ "ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅੱਤਵਾਦ" ਕਰਨ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਫੀਸ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਜਾਰਜੀਆ ਦੇ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਾਰਜੀਆ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਰਜੀਆ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਕਈ ਪੱਤਰ ਭੇਜੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਿਆ।

ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਰਜੀਆ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਧਾਰਾ (ਐਕਟ) ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ: "ਜਾਰਜੀਆ ਦੇ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਨੂੰ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਐਕਟ।" ਜਾਰਜੀਆ ਦਾ ਕੋਵਲ ਇੱਕ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹੀ ਹੈ। ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ 'ਚ, ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਸੀ।

ਰਾਜ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾਰਜੀਆ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਦੇ ਟੀਕਾਕਰਨ (ਐਨੋਟੇਸ਼ਨ) ਦੇ ਲਈ ਵਿਕਰੇਤਾ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਟੀਕੇ (ਐਨੋਟੇਸ਼ਨ) 'ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ 'ਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਰਾਜ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਿਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਉਹ ਸੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾਂਸ਼। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੈੱਡਰ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੈੱਡਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਵੈੱਡਰ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਈ ਸੌ ਡਾਲਰ ਦੇ ਲਈ ਕੋਡ ਵੇਚਣ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਤਿਆਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਚੱਲਦੇ, ਇਸਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲਾਗਤ, ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਡਾਲਰ 'ਚ ਹੁੰਦੀ, ਉਸਦਾ ਖਰਚ ਕਰਦਾਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਦੇ ਲਈ ਏਕਾਧਿਕਾਰ ਦੀ ਰਿਆਇਤ (ਮੋਨੋਪਾਲੀ ਕੰਸੈਸ਼ਨ) ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਸੌਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਸਿਰਫ ਜਾਰਜੀਆ ਦੇ ਸਟੇਟਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸੀ ਜਾਂ ਬਾਰ 'ਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੱਕ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਸਮਝ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਦੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਵੰਡ ਸਕਦੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ।

ਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਤਰਕ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੋਡ ਅਸਲ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੋਰਟਹਾਊਸਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ 'ਚ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਐਨਬੀਸੀ ਨਿਊਜ਼ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੋਰਟਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਕਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਗਏ। ਜਾਂਚ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੋਡਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਕਮਰਿਆਂ 'ਚ ਤਾਲਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਬੰਦ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਖੰਡ ਖਰਾਬ ਜਾਂ ਗਾਇਬ ਸਨ। ਐਨਬੀਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਲਈ ਐਮੀ (Emmy) ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਿਆ।

ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਇਕੱਲਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਜਾਰਜੀਆ ਦੇ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਜਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਘੋਸ਼ਣਾ ਪੱਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਫਾਸਟਕੇਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਾਸਟਕੇਸ ਦੇ ਸੀਈਓ ਅਤੇ ਸਹਿ ਸੰਸਥਾਪਕ ਐਡ ਵਾਲਟਰਸ ਮੇਰੇ ਬੋਰਡ ਆਫ ਡਾਇਰੈਕਟਰਸ 'ਚ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਵਕਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਾਸਟਕੇਸ, ਸਾਰੇ 50 ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਡੀਲ ਕਰਨਾ।

ਰਾਜ 'ਚ ਸਾਰੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਰਜੀਆ ਦੇ ਸਟੇਟ ਬਾਰ ਦੇ ਲਈ ਫਾਸਟਕੇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ 'ਚ ਆਪਣੀ ਮੈਂਬਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੁਫਤ 'ਚ ਫਾਸਟਕੇਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਫਾਸਟਕੇਸ ਨੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੈੱਡਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਨੂੰ ਲਾਇਸੈਂਸ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਾਰਜੀਆ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰਜੀਆ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਕ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਣ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਫਾਸਟਕੇਸ ਨੂੰ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ" ਜਾਰਜੀਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਅਸੀਂ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਕੋਰਟ 'ਚ ਕੇਸ ਹਾਰ ਗਏ। ਜੱਜ ਨੇ ਸਾਡੀ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ 'ਚ ਠੀਕ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਕਾਪੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਵੈਂਡਰ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਅਦਾਲਤੀ ਸਾਰਾਂਸ਼ ਲਿਖੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਅਸਲ 'ਚ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੱਜ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਨ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਮੈਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅਦਾਲਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰਾਂਸ਼ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਰਜੀਆ ਦਾ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਕੋਈ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਨਿੱਜੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਬਿਆਨ ਸੀ ਜੋ ਜਾਰਜੀਆ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸਲ 'ਚ, ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 1-1-1 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਣਅਧਿਕਾਰਕ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਸਲਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ "ਆਪਣੇ ਜੋਖਮ 'ਤੇ" ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਗੇ।

ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਲੈਵੇਂਥ ਸਰਕਿਟ ਦੇ ਲਈ ਯੂਐਸ ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅਪ੍ਰੈਲ 7, 2017 ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਦਾ ਸਾਡਾ ਨੋਟਿਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਅਪੀਲ ਦਾ ਸਾਰ 17 ਮਈ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਅਪੀਲ ਦੇ ਸਾਰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ ਲੋਕ ਸਾਡਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਰੈਂਡ ਆਫ ਦ ਕੋਰਟ ਮਤਲਬ ਕਿ ਐਮਿਕਸ ਕਿਊਰੇ (*amicus curiae*) ਦੇ ਸਾਰ ਨੂੰ 24 ਮਈ ਤੱਕ ਦੇਣਾ ਸੀ।

ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਰ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ ਨਾਗਰਿਕ ਅਜਾਦੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਏਸੀਐਲਯੂ ਨੇ ਮੋਰਚਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਸਾਊਦਰਨ ਪਾਵਰਟੀ ਲਾਅ ਸੈਂਟਰ' ਵਰਗੇ ਸਮੂਹ ਇਸ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸਟੈਨਫੋਰਡ ਲਾਅ ਸਕੂਲ ਦੇ ਲੀਗਲ ਕਲੀਨਿਕ ਨੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਇੰਨੋਵੇਟਿਵ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਦੂਜਾ ਬ੍ਰੀਫ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਲੱਭ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। 'ਪਬਲਿਕ ਨਾਲੇਜ' ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਡੀਸੀ ਦੇ ਨੀਤੀ ਸਮੂਹ (ਪਾਲਿਸੀ ਗਰੁੱਪ) ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਲਾਸ ਸਮੂਹ ਦੇ ਵੱਲੋਂ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਰਗੇ ਅਮਰੀਕੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਅਮਰੀਕਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਲੋਂ, ਤੀਜਾ ਸਾਰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖਣ 'ਚ ਕਾਫੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ।

ਸਾਡੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ 30 ਜੂਨ 2017 ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਰ ਦਾਖਿਲ ਕੀਤਾ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੇ ਸਮਰਥਨ 'ਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਐਮਿਕਸ ਬ੍ਰੀਫ (*amicus briefs*) ਫਾਈਲ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਏਸੀਐਲਯੂ ਨੇ ਮੌਖਿਕ ਬਹਿਸ 'ਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਲਈ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਤੁਰੰਤ ਮੰਨ ਗਏ। ਉਹ 'ਅਲਸਟਨ ਐਂਡ ਬਰਡ' ਫਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੇਰੇ ਵਕੀਲ ਐਲੀਜਾਬੈੱਥ ਰੇਡਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਬੌਧਿਕ ਜਾਇਦਾਦ ਸੰਬੰਧੀ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਮਾਹਰ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਰਜੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨੀ ਫਰਮ ਹੈ। ਐਲੀਜਾਬੈੱਥ ਅਤੇ ਅਲਸਟਨ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਅਪੀਲੇਟ ਕੋਰਟ 'ਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲਗਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਐਟਲਾਂਟਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੋਰਟ 'ਚ ਛੇਤੀ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦੇਖ ਸਕਾਂ ਕਿ ਜੱਜ ਜਥਾਨੀ ਬਹਿਸ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ 'ਚ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਹਾਟ ਬੈਂਚ" ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜੱਜ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਵਕੀਲ ਤਾਂ ਬੱਸ "may it please the court" ਹੀ ਕਹਿ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜੱਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹਾਟ ਬੈਂਚ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਣ 'ਚ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਰਖਿਆ।

16 ਨਵੰਬਰ, ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਵਾਰੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪੈਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ; ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾਰਜੀਆ ਰਾਜ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਔਖੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ। ਉਹ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ 'ਚ ਟੀਕੇ (annotations) ਕਿਉਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਦੇ ਕੁਝ ਪੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਕੋਡ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੋਡ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ।

ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਤ 'ਚ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਹ ਸਮਝ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਜਿਹੜਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਉਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਐਨੇਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਡ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨੇਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੁਫਤ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਥਾਨੀ ਬਹਿਸ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੱਲੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਉਸ ਹਫਤੇ ਜੋ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਸੁਣੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਦੁੱਗਣੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੱਲੀ। ਅੰਤ 'ਚ, ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਉੱਠੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।" ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇਖਿਆ। ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪ ਮਾਮਲੇ ਪਸੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਬੈਂਚ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਿਆਸ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੇ ਦੀ ਅੱਗੇ ਕੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਲੈ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ, ਮੈਂ 6 ਵਜੇ ਉਡਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਬੇਅ ਏਰੀਆ (ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ) ਆ ਗਿਆ।

"ਮਾਪਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ" ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕੇਸ

ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕੋਰਟ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸੀ ਕੇਲੀਬੀਆ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਯੂਐਸ ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲ 'ਚ ਦਰਜ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕੇਸ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ 'ਚ ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਪਦੰਡਾਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ, ਖਤਰਨਾਕ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਕਾਰਖਾਨੇ 'ਚ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਪਾਣੀ 'ਚ ਲੈਂਡ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਸੰਘੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ 1,400 ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕੰਮ ਸਾਲ 2008 'ਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ 979.95 ਡਾਲਰ 'ਚ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ। ਸਾਲ 2012 ਤੱਕ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡਾਂ

ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਾਈਪਲਾਈਨ, ਅੱਗ, ਬਿਜਲੀ, ਬਾਲਣ ਅਤੇ ਗੈਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਈ ਕੋਡ ਪੋਸਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਸੰਘੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਵੀ ਪੋਸਟ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਕਸਿਕੋ ਦੀ ਖਾੜੀ ਅਤੇ ਆਰਕਟਿਕ ਮਹਾਸਾਗਰ 'ਚ ਤੇਲ ਫੈਲਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ, ਰੇਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਪਦੰਡ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਾਰ ਸੀਟਾਂ, ਪੰਘੂੜੇ, ਪਲੇਪੈਨਸ, ਸਟਰਾਲਰ, ਝੁਲੇ ਅਤੇ ਨਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਟੱਬ ਆਦਿ ਸਨ।

ਸਾਲ 2013 'ਚ ਤਿੰਨ ਮਾਪਦੰਡ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ। ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ, ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਮੁਦੱਈਆਂ ਨੇ ਦੂਜਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਛੇ ਮੁਦੱਈਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਫੈਸੀ ਵਾਈਟ-ਸ਼ੂ ਕਾਨੂੰਨ ਫਰਮਾਂ ਦੇ ਦੋ ਕੇਸ ਇਕੱਠੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਅਤੇ ਮੁਦੱਈਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਅਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ-ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਡ ਦੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੁਦੱਈਆਂ ਨੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ, ਇਹਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਚਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੰਡਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹਰੇਕ ਨਿੱਜੀ ਨਾਗਰਿਕ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਦਹਾਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਲਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਫਾਰਮੂਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਉਣਾ, ਅਸਾਨ ਅਤੇ ਸਸਤਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿਹਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਫੋਰਸ ਆਫ ਲਾਅ ਲੱਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਵੇਚੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸੰਸਕਰਨ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਅਮੈਜ਼ਨ, ਅਬੇਬੁਕਸ (Abebooks) ਅਤੇ ਈਬੇ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਸੰਸਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਇਆ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਗੁਜਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਕੇ ਆਪਟੀਕਲ ਕੈਰੇਕਟਰ ਰਿਕਾਗਨਿਸ਼ਨ (ਓਸੀਆਰ) ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ। ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਕਵਰ ਸ਼ੀਟ ਪਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਏਜੰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਡਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਆਧੁਨਿਕ HTML 'ਚ ਟਾਈਪ ਕੀਤਾ, ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ। ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਕੋਡ ਕੀਤਾ। ਤਾਂ ਜੋ ਨੇਤਰਹੀਣ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤ ਸਕਣ। ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਈਟ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਤੇ ਪਾਇਆ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ ਨੇ, ਇਸਦੇ ਬਦਲੇ 'ਚ ਆਪਣੀ ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ 'ਚ ਹੋਰ ਵੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਈ-ਬੁੱਕ ਦੇ ਫਾਰਮੈਟ 'ਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸਰਚ ਇੰਜਣਾਂ 'ਚ ਲੱਭਣ ਯੋਗ ਫਾਰਮੈਟ 'ਚ ਬਦਲਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਗੂਗਲ 'ਚ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਟਿੱਪਣੀ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਲਿਖ ਸਕੇ।

ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ 'ਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਲ 2015 'ਚ ਸਾਨੂੰ 23 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਹਲਫੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ। ਮੇਰੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਲਈ ਹਰੇਕ ਦਿਨ 12-14 ਘੰਟੇ ਦੀ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪੱਖ 'ਚ ਚਾਰ ਵਕੀਲ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੱਖ 'ਚ ਛੇ ਵਕੀਲ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਟੈਨੋਗ੍ਰਾਫਰ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰ ਵੀ ਸਨ। ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਜੇਰਾਂ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਕੇਸ ਹਾਰ ਗਏ। ਜੱਜ ਸਾਡੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ "ਕਾਨੂੰਨ" ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਜੱਜ ਨੇ, ਸਾਨੂੰ ਯੂਐੱਸਏ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ "ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਵੱਡੀ ਸਫੈਦ ਇਮਾਰਤ (US Capitol)" ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਦਸਤਕ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ।

ਅਸੀਂ ਫਰਵਰੀ 2017 'ਚ, ਅਪੀਲ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਆਫ ਕੋਲੰਬੀਆ 'ਚ ਕੰਮ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ 'ਚ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ। ਆਖਿਰਕਾਰ ਅਸੀਂ ਅਗਸਤ 'ਚ ਆਪਣੀ ਫਾਈਲ ਦਾ ਸਾਰ (ਬ੍ਰੀਫ) ਦਰਜ ਕੀਤਾ। ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਅੰਤ 'ਚ ਸਾਡੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਾਰ (amicus briefs) ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੀ। ਅਮਰੀਕਨ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਲਾਅ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਅਮਰੀਕਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਸ ਸਾਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉੱਥੇ ਕਈ ਸਾਬਕਾ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਰਜ ਡਬਲਯੂ ਬੁਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਰੋਮੰਡ ਮੋਸਲੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ 18 ਸਾਲ ਤੋਂ ਆਫਿਸ ਆਫ ਦ ਫੈਡਰਲ ਰਜਿਸਟਰ (Office of the Federal Register) 'ਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਆਫ ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਟੇਟਸ ਵੀ ਸਨ। ਫੈਡਰਲ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਸ ਦੇ ਕੋਡ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਫੀਸੀਅਲ ਜਰਨਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਆਫਿਸ ਆਫ ਦ ਫੈਡਰਲ ਰਜਿਸਟਰ (Office of the Federal Register), ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਆਫਿਸ (Government Publishing Office) ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਏਹੀ ਲੋਕ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੇਰੇ ਸਾਬਕਾ ਮਾਲਕ ਜਾਨ ਡੀ. ਪਾਡੇਸਟਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੇਬਰ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸਕੱਤਰ ਰਾਬਰਟ ਰੀਚ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਨ (OSHA) ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਡੇਵਿਡ ਮਾਇਕਲਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਸੁਝਾਅ 'ਤੇ ਇੱਕਜੁੱਟ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਸਧਾਰਨ ਜਨਤਾ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਨ ਪਾਡੇਸਟਾ ਨੇ ਫੋਨ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ "ਮੁਰਖਤਾ ਭਰਿਆ" ਕਿਹਾ।

ਮੈਨੇ-ਪ੍ਰਮੈਨੇ ਟਰੇਡਮਾਰਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੇ ਵੀ ਇੱਕ ਬ੍ਰੀਫ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ (Congresswoman) ਲੇਫਗਰੇਨ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸਮੈਨ ਇਸਾ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬ੍ਰੀਫ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ 'ਚ ਕਾਨੂੰਨ ਸੁਲੱਭਤਾ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਦਨ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਕਮੇਟੀ 'ਚ ਕਈ ਸਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸਾ, ਕੋਰਟਸ, ਇੰਟੈਲੈਕਚੁਅਲ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਐਂਡ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਫੀ ਦਮਦਾਰ ਸੀ।

ਨਵੰਬਰ 'ਚ ਮੁਦੱਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬ੍ਰੀਫ ਦਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਵਕੀਲ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸਾਲੀਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਸਨ। ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਅਮਲਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸੀ। ਅਮਰੀਕਨ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੇਡਮਾਰਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰੀਫ ਦਰਜ ਕੀਤੇ। ਅਮਰੀਕਨ ਮੈਡੀਕਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਨ ਡੈਂਟਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਹਾਸਪਿਟਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਅੰਤ 'ਚ 10 ਹੋਰ ਮਾਪਦੰਡ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਪਦੰਡ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ (American National Standards Institute) ਨੇ ਐਮੀਕਸ ਬ੍ਰੀਫ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਿਨੇਵਾ 'ਚ ਸਥਾਪਿਤ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਪਦੰਡ ਸੰਗਠਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਸਰਲ ਸੀ: ਸਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਵੇਚਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉੱਚ ਕੁਆਲਟੀ ਵਾਲੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਾਂਗੇ।

ਮੈਂ ਇਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਅਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਕੁ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ 50 ਰਾਜਾਂ 'ਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਕੋਡ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੈਸ ਰਿਲੀਜ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੜ੍ਹ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਰਨ 'ਚ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ 'ਚ ਮਾਪਦੰਡ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ 'ਚ ਜਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਪੈਸਾ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਤਸਦੀਕ (ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ) 'ਚ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਲਬ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ ਵਰਗੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਅੰਡਰਰਾਈਟਰਸ ਲੈਬੋਰੇਟਰੀਜ਼, ਹਰ ਸਾਲ 2 ਬਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਨਾਲ ਕਮਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ 'ਚ, ਬਿਊਰੋ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਰੂਰੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੈਂਡਬੁਕ, ਸਿਖਲਾਈ, ਮੈਂਬਰੀ ਫੀਸ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਕਈ ਆਮਦਨ ਦੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਸਰੋਤ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਮਾਪਦੰਡ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਨ ਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ। ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਖਣ 'ਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਜਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਕਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਆਦਾ ਮੁੱਲ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਜਰੀਆ ਉਹ ਕੰਪਨੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ 'ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ'।

ਜਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ 'ਚ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਲ 'ਚ ਲਾਲਚੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ ਪੇਰਾਟ ਨੇ ਬਿਹਤਰੀਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੱਧ ਆਮਦਨੀ ਅਤੇ ਆਲਸੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੈਚ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ "ਮੋਟੇ, ਸੁਖੀ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬੇਵਕੂਫ" ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਅਮਰੀਕਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲਾ ਸੇਵਾ (ਇਨਟਰਨਲ ਰੈਵੇਨਿਊ ਸਰਵਿਸ) 'ਚ, ਤਸਦੀਕ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਚੈਰਿਟੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਲ 2015 'ਚ 44.2 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਡਾਲਰ ਕੁਝ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਨੇਜਰਾਂ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ 'ਚ ਖਰਚ ਹੋ ਗਏ। ਸੀਈਓ ਸਾਲਾਨਾ ਵੇਤਨ 'ਚ 2

ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਨੇਜਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਹਫਤੇ 'ਚ, 35 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫਾਇਰ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਨੇ ਸੀਈਓ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ 1 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 4 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦਾ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਚੈੱਕ ਵੀ ਦਿੱਤਾ।

ਇੱਕ ਚੈਰਿਟੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਤਨ ਮੋਟੀ ਰਕਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਪੈਸਾ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਸਾਫ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ: ਇਹਨਾਂ ਸੰਗਠਨਾਂ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉੱਚ ਕੁਆਲਟੀ ਵਾਲੇ ਕੋਡ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਸਲੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸਮਰਪਿਤ ਅਤੇ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਦਫਤਰ 'ਚ ਬੈਠੇ ਮੋਟੀ ਤਨਖਾਹ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਕੋਡ ਲਿਖਣ ਦੇ ਲਈ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਸਮਰਪਿਤ ਸੰਘੀ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਰਾਜ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।

...

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ 'ਚ ਜਿਆਦਾਤਰ ਕੰਮ ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਜਨਤਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਾਅ ਫਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰੀਫ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਚ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ 'ਚ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਖੋਜ ਅਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼-ਖਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਜੋ ਅਸਲ 'ਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ (ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰਜ ਟਾਊਨ ਲਾਅ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂਰਖ ਸਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਾਗਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਲਾਅ ਫਰਮ ਨੂੰ ਹਾਇਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਗਾਹਕ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਹੋਗੇ, ਉਹ ਲੋਕ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕਰਨਗੇ। ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਵਕੀਲ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸੀਨੀਅਰ ਲਿਟੀਗੇਟਰਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਜਿਆਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਜਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਰੂਪ ਕਿਵੇਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਹ ਕੇਵਲ ਆਗਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇਗਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰੋ-ਬੋਨੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਹਿਸਾਨਮੰਦ ਹਾਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਨੌ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨ ਫਰਮਾਂ, ਪਬਲਿਕ ਰਿਸੋਰਸ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਪ੍ਰੋ-ਬੋਨੋ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2015 'ਚ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ 2.8 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਲ 2016 'ਚ ਇਹ 1.8 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਾਲ 2017 'ਚ 1 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਦਾ ਹੋਇਆ। ਸਾਡੀ

ਲੜਾਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਮਕਿਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੰਨੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਆਖਿਰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟਣਾ ਪੈਂਦਾ।

ਅਸਲ ਡੈਟਾ ਵਾਲੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਮੇਰੀ "ਬ੍ਰੈਡ ਲੇਬਰ"

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਨਵੰਬਰ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਬਚੇ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ 'ਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸੰਸਕਰਨ ਦੁਬਾਰਾ ਆਨਲਾਈਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਲਈ ਨੋਟਸ ਭੇਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਸਰਵੇਖਣ (Archaeological Survey of India) ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ 4,450 ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੁੱਲ 4,00,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਲਦਾਂ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰ ਲਈਆਂ।

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਗਜ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਘੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗਜ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਮਿਰਰ ਕਰਨਾ ਸਿੱਧਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚ ਛਾਣਬੀਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਅਜਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕਈ ਸੌ ਪੁਰਾਣੇ ਗਜ਼ਟ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖਾ ਭਾਗ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਗਜ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ।

ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਓਡੀਸ਼ਾ ਦੇ 43 ਲੱਖ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਗਜ਼ਟ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਜ਼ਟ ਦੇ 38,073 ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲਾਂ 'ਚ ਆ ਗਏ। ਪਰ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਓਡੀਆ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਖਾਸ ਫੌਂਟ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਜੋ ਵੀ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਾਂ ਉਹ ਸਭ ਘਾਚਾ-ਮਾਚਾ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਫਾਈਲ 'ਚ ਐਂਬੇਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੌਂਟਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿਸਟਮ 'ਤੇ ਇੰਸਟਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੌਂਟਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਖਾਸ ਫੌਂਟ ਨੂੰ ਖੋਜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕਈ ਸਕ੍ਰਿਪਟਾਂ ਚਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਕਿ 35,705 ਫਾਈਲਾਂ 'ਚ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਚ ਅਪਲੋਡ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੌਂਟ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਿਸ ਫੌਂਟ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਚ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਅਸਲ 'ਚ ਇੰਡੀਅਨ ਰਿਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਸਾਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਲੱਭਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਫਿਲਹਾਲ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਓਡੀਸ਼ਾ ਵਾਲੀ ਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਨ। ਓਡੀਸ਼ਾ ਵਾਲੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਗਜ਼ਟਾਂ ਦੇ ਤਤਕਰਾ ਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਤਤਕਰਾ ਇੱਕ ਯੂਆਰਐਲ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਧਾ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਤਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੈਟਾਡਾਟਾ ਅਤੇ ਫਾਈਲ ਦੇ ਅਡਰੈਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਛਾਂਟੀ ਕੀਤੀ, ਅਸਲ 'ਚ ਸਾਰੀਆਂ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਕਾਫੀ ਅਸਾਨ ਕੰਮ ਸੀ। ਪਰ ਜਿਆਦਾਤਰ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਇੰਨਾ ਅਸਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗਜ਼ਟ ਮਾਇਕ੍ਰੋਸਾਫਟ ਸਰਵਰ ਸਾਫਟਵੇਅਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹਨ ਜੋ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇ ਯੂਆਰਐਲ (ਨੋਟਵਰਕ ਅਡਰੈੱਸ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਰਾਜ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹਰੇਕ ਕਾਪੀ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਅਪਾਰਦਰਸ਼ਕ ਤਰੀਕਾ ਸੀ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਕਈ ਦਰਜਨ ਅਧਿਕਾਰਕ ਗਜ਼ਟ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਲਈ ਅਲੱਗ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਨਗਰ ਨਿਗਮਾਂ ਲਈ ਅਲੱਗ। ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਕਲੈਕਸ਼ਨ 'ਚ ਕੁੱਲ 1,63,977 ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਫ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਾਲ 2018 'ਚ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਰੇ ਗਜ਼ਟਾਂ ਦੇ ਲਈ ਨਾ ਕੇਵਲ ਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ ਸਗੋਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਅਸਲ 'ਚ ਉਪਯੋਗੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਡੇਟ ਵੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਗਜ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਰੂਪ 'ਚ ਵਿਵਸਥਿਤ ਵੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਰੂਪ 'ਚ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਸਕੈਨ ਕੀਤੇ ਗਈ ਗਜ਼ਟਾਂ 'ਤੇ ਉੱਚ ਕੁਆਲਟੀ ਵਾਲੇ ਆਪਟੀਕਲ ਕੈਰੇਕਟਰ ਵਰਗੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਪਿਆ। ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਪਿਆ। ਕੇਂਦਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਗਜ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੇਬਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਗਾਇਬ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁਆਲਟੀ ਦਾ ਭਰੋਸਾਯੋਗ ਹੋਣਾ ਕਾਫੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

ਕਿਸੀ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸੰਘੀ ਰਜਿਸਟਰ 'ਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਜੋ ਸੰਘੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰਕ ਰਸਾਲਾ ਸੀ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੋਰਟ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਚੱਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਹਾਮੰਦੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਲ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜਸਟਿਸ ਬਰੈਂਡਿਸ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਹਾਰਵਰਡ ਲਾਅ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਇੱਕ "Government in Ignorance of the Law—A Plea for Better Publication of Executive Legislation" ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਰਚਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਰੀ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨਿਯਮ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰੰਭਕ ਰੂਪ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ "Notice of Proposed Rulemaking" ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅੰਤਿਮ ਨਿਯਮ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਨਿਯਮ ਉਦੋਂ ਇੱਕ ਸਮੂਹਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼, ਮਤਲਬ ਕਿ ਸੰਘੀ ਨਿਯਮ ਕੋਡ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸੋਧਾਂ, ਕਟਾਈ-ਛਟਾਈ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨੋਟਸ ਅਤੇ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪ-ਟੂ-ਡੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੰਘੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਮੇਰੀ ਲੜਾਈ 'ਚ ਮੈਂ ਸੰਘੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਕੋਡ 'ਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕਮੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਕਿ 30 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੋਡ, ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਖਰਚਣ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਮੁੱਢਲੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਈ ਮਾਡਲ ਕੋਡ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਪਰ ਹੋਰ ਨਿਯਮ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਰਜਾ ਮਿਲ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ "ਸੰਦਰਭ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ" ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਚਾਉਣਾ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੁਆਰਾ

ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਅਤੇ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਕਿਰਾਇਆ ਵਸੂਲਣ ਦਾ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਜ਼ਰੀਆ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ 'ਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਰੁਚੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਇੰਨਾ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਘੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਦਫਤਰ ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਸ਼ਾਰਟਲਿਸਟ 'ਚ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ 'ਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦਫਤਰ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਆਫਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ, ਅਤੇ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸੀ।

ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ 'ਚ ਮੇਰੀ ਰੁਚੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਸੰਪਰਕ ਵੀ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਜਾਨ ਸ਼ੇਰੀਡਨ (John Sheridan) ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਯੂਨਾਈਟਡ ਕਿੰਗਡਮ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਰੂਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ, ਜੋ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰਫ-ਬ-ਹਰਫ ਦੇਖਣ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਗਨਾ ਕਾਰਟਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਮੁੜ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਤਰਮੀਮ ਹੋ ਕੇ ਬਦਲੇ ਸਨ।

ਭਾਰਤ 'ਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਨਿਸ਼ੀਥ ਦੇਸਾਈ ਐਸੋਸੀਏਟਸ, ਗੌਰੀ ਗੋਖਲੇ ਅਤੇ ਜੈਦੀਪ ਰੈਡੀ ਦੀ ਫਰਮ ਦੇ ਦੋ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ, "a push for procedural certainty" 'ਤੇ 'ਵਾਂਟੇਜ ਏਸ਼ੀਆ' (Vantage Asia) ਨਾਮਕ ਰਸਾਲੇ 'ਚ ਇੱਕ ਲੇਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ 'ਚ ਅਸਮਰਥਤਾ ਦੀਆਂ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਪਟੀਸ਼ਨਰ, ਸੁਸ਼ਾਂਤ ਸਿਨਹਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਸਾਲੇ 'ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ' 'ਚ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਮੁਢਤ ਆਨਲਾਈਨ ਕਲੈਕਸ਼ਨ ਪਾਏ ਹਨ, ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਚ ਵੀ ਗਹਿਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ। ਮੇਰੇ ਹੋਰ ਸਹਿ-ਪਟੀਸ਼ਨਰ, ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਕੋਡਲੀ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਗਜ਼ਟਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਤੰਬਰ 2017 'ਚ, ਦਿੱਲੀ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਜਸਟਿਸ ਮਨਮੋਹਨ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਣਵਾਈ 'ਚ ਕਾਨੂੰਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਕੇਂਦਰੀ ਐਕਟ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਪੋਰਟਲ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ। ਆਦੇਸ਼ 'ਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ "ਮਸ਼ੀਨ ਰੀਡੇਬਲ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਰਮੈਟ" ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲ ਤੋਂ ਟੈਕਸਟ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਬਿੱਗ ਡੈਟਾ ਐਨਾਲਿਸਿਸ, ਐਚਟੀਐਮਐਲ, ਬਿਹਤਰ ਮੈਟਾਡੇਟਾ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਪਯੋਗਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖੇਤਰ 'ਚ ਸਾਲ 2018, ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ?

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਨ 'ਚ, 6000 ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਕਰਨ 'ਚ, ਅਧਿਕਾਰਕ ਗਜ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ 'ਚ ਬਿਤਾਇਆ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ

ਕੰਮਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਬਲਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ, ਅਪਵਾਦਾਂ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ, ਜੋ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਘੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ। ਜਨਤਾ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਮਤਲਬ ਜਨਤਾ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਸਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਧਾਰਣਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਤਾ ਲਗਾਏ ਕਿ 1990 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਪੇਟੈਂਟ ਐਂਡ ਸਿਕਿਓਰਿਟੀ ਐਂਡ ਐਕਸਚੇਂਜ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਉੱਚੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਕਦੇ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਵੇਚ ਰਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਨ 'ਚ ਸਮਰੱਥ ਸੀ। ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਦੇ ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ ਕਈ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਪੈਸਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਡੈਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਖਰੀਦਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਵੰਡ ਸਕਾਂ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਰਾਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਾਇੰਸ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਐਨਐਸਐਫ) ਤੋਂ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਦੇ ਲਈ ਅਪਲਾਈ ਕਰਾਂ। ਐਨਐਸਐਫ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜੇ ਇਸਦੇ ਡਵੀਜ਼ਨ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਟੀਫਨ ਵਾਲਫ ਜੋ ਇੱਕ ਦਲੇਰ ਸ਼ਖਸ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਦਿੱਤੀ।

ਜਦੋਂ ਇਸ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਬਾਰੇ ਖਬਰ ਫੈਲੀ ਤਾਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ 'ਹਾਊਸ ਐਨਰਜੀ' ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਿੰਗੋਲ ਨੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਾਇੰਸ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਿੱਖਾ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵੰਡ ਕੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿਊਯਾਰਕ ਟਾਈਮਸ 'ਚ ਛਪੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗੋਰ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ "ਇਹ ਅਮਰੀਕੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਹੈ" ਅਤੇ ਹੁਣ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਹੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਅਲ ਗੋਰ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਰੱਖਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਘੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ 'ਚ ਕਾਫੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਨਿੱਜੀ ਮਾਪਦੰਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਹੀ ਰੁਝਾਨ ਹੋਰ ਵਿੱਦਿਅਕ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ (scholarly publishing) 'ਚ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਓਬਾਮਾ ਦੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪਾਈ ਹੈ ਅਤੇ 'ਹਾਰਵਰਡ ਲਾਅ ਰਿਵਿਊ' 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਅਜੀਬ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਰਵਰਡ ਲਾਅ ਰਿਵਿਊ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਗਿਆਨ ਰਸਾਲਿਆਂ 'ਚ ਵੀ ਦੇਖੀ ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਾਲ 2016 'ਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਅਕਤੂਬਰ 2016 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਲ 2017 ਦੇ ਲਈ 5,00,000 ਡਾਲਰ ਅਤੇ ਸਾਲ 2018 'ਚ 4,00,000 ਡਾਲਰ ਦੇਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚਾਲ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਬੋਰਡ ਆਫ ਡਾਇਰੈਕਟਰਸ 'ਚ ਇੱਕ ਸੀਟ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਨਿਯੰਤਰਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ, ਉਵੇਂ-ਉਵੇਂ ਹੀ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦਿਨੇਸ਼ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਦੇ ਬੰਗਲੇ 'ਚ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਏ ਫੋਨ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ 'ਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਦਿਨੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੈਮ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਮੈਂ 9,00,000 ਡਾਲਰ ਦੀ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਲਈ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਉਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ 'ਚ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਉਲੰਘਣਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ 'ਚ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੇਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ 'ਚ ਜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ 'ਚ ਹੈ, ਵਰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ 'ਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੈਸਾ ਕਿਸੇ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਨ (ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਰਦੇ ਹੋ) ਦੇ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ 'ਚ ਹੀ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਗ੍ਰਾਂਟ 'ਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਖਰਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਕਿਸੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ 'ਚ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਲੇਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ 'ਚ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਜੋ ਜਿਆਦਾਤਰ ਝਗੜਾਲੂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਆਪਣੀ ਬੇਇਮਾਨੀ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ, ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਕੰਮ 'ਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਲਈ, ਉਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣਗੇ।

ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਭਰਿਆ ਕੰਮ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨੂੰ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਨ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਸੰਸਥਾਨ, ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਸਿਰਫ ਪੈਸਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੋਗੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੈਸਾ ਦੇਣਗੇ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਪੈਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਆਖਿਰਕਾਰ ਉਹ ਸੰਸਥਾ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਆਈ ਅਤੇ ਜਨਵਰੀ 2017 'ਚ ਸਾਨੂੰ 2,50,000 ਡਾਲਰ ਦੀ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੁਲਾਈ 'ਚ ਬਾਕੀ ਦੀ ਰਕਮ 2,50,000 ਡਾਲਰ ਦੇਣਗੇ। ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਹੋਏ 4,00,000 ਡਾਲਰ ਸਾਲ 2018 ਅਤੇ 2019 'ਚ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮਿਲਣਗੇ। ਇਹ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟੁਕੜਿਆਂ 'ਚ ਪੈਸੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਕਾਗਜ਼ਾਤ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਛਾਣ-ਬੀਣ

ਮੈਂ ਸਾਲ 2017 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਸੋਧ ਕੀਤੀ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਨਾਰਥ ਕੈਰੋਲਿਨਾ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਅਤੇ ਗਰੈਜੂਏਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ, ਅਤੇ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਅਤੇ ਸਟੈਨਫੋਰਡ ਦੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਤ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਿਹਨਾਂ ਲਈ ਲੇਖਕ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਅਸਲ 'ਚ ਇਸ ਜਰਨਲ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਆਸਾਨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਥਰ ਐਂਟੀਲੀਏਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜੋ ਕੀਤਾ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਪਾਰਕ ਸਰਚ ਇੰਜਣਾਂ 'ਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ "ਰੋਗ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕੇਂਦਰ" ਨੂੰ ਸਰਚ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਚੀਨ ਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਲੱਭਦੇ ਸਮੇਂ "ਅਮਰੀਕਾ" ਜਾਂ "ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ" ਜਾਂ "ਅਟਲਾਂਟਾ" ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਉਹ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਆਡਿਟ 'ਚ 1,264,429 ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਜੋ ਸੰਘੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਰੰਭਕ ਸੂਚੀ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਨ। ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਾਲੀ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸੰਘੀ ਫੰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਦੀ ਛੂਟ ਹੈ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜੇ ਲੇਖ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਛਪੇ ਲੇਖ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਡਿਊਟੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਮਨ 'ਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੇ ਲਈ ਵਾਜਬ ਤੌਰ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੇ ਸਾਨੂੰ 1.2 ਮਿਲੀਅਨ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੜੀਬੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਸੁਝਾਏ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਡਿਜੀਟਲ ਆਬਜੈਕਟ ਆਇਡੈਂਟੀਫਾਇਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਮਿਲੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਰੀਡ ਐਲਸੇਵੀਅਰ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸ਼ਾਖਾ 'ਚ 2,93,769 ਲੇਖ ਸਨ, ਜਦੋਂਕਿ ਅਮਰੀਕਨ ਮੈਡੀਕਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ 5,961 ਲੇਖ ਸਨ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਰਚ ਕਰਨ 'ਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਰੇਕ ਏਜੰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਕਰ ਕੇ ਕੱਢ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਆਰਮੀ ਕੌਰਪਸ ਆਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ 20,027 ਲੇਖ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ (ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਹੈਲਥ) ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ 45,301 ਲੇਖ ਮਿਲੇ।

29 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਲਈ, ਅੰਕੜਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਰੂਪ ਤੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਕੱਢੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਲਈ 50 ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਲਈ 500 ਲੇਖਾਂ ਤੱਕ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 22 ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਲਈ ਏਸੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਤ 'ਚ, ਅਸੀਂ ਲਗਭਗ 10,000 ਲੇਖ ਕੱਢੇ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਰੀਖਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕੀ ਸਿਰਲੇਖ ਪੇਜ 'ਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸਾਡੀ ਖੋਜ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਸਟੀਕਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਗਲਤ ਨਤੀਜਿਆਂ (ਫਾਲਸ ਪਾਜੀਟਿਵ) ਨੂੰ ਛਾਂਟਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਲਈ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ "ਆਧਿਕਾਰਕਪਣ" ਦੇ ਸੰਕੇਤਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ

ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਕੀ ਲੇਖ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਨਤੀਜੇ ਬੇਹੱਦ ਸਪਸ਼ਟ ਸਨ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਲੇਖ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੇਖ ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਸਨ। ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ, ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਇੱਕ 'ਪੇਅ ਵਾਲ' ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਲੇਖ ਸਰਕਾਰੀ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਰੇਕ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਇਵ 'ਤੇ ਪਾਏ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਆਰਕਾਇਵ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖੋਜ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਤਾਬ ਸੂਚੀ ਸਰਚ ਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ 'ਤੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਾਹਿਤ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਐਵੇਂ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਧਾਰਨ ਕਿਤਾਬ ਸੂਚੀ ਸਰਚ ਇੰਜਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਅਸਲ 'ਚ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰਸਾਲਿਆਂ 'ਚ ਕੀ ਖਾਸ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਲਾਅ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇੱਕ ਵਲੰਟੀਅਰ, ਯੇਲ ਲਾਅ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੀਸ਼ਾ ਗੁਟਟੈਂਟਾਗ (Misha Guttentag) ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਸਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਹਰੇਕ ਅੰਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਘੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਪ੍ਰੈਡਸ਼ੀਟ 'ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮੀਖਿਆ (ਲਾਅ ਰਿਵਿਊਜ਼) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੂਜੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਅਮਰੀਕਨ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਆਪ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਰਜਨਾਂ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ 'ਚ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ। ਮੈਨੂੰ 552 ਲੇਖ ਮਿਲੇ ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸੰਘੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਨ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਲਿਖੇ ਸਨ।

ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਸੰਘੀ ਵਪਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ। ਉਹ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਹੈਗੂਲੇਟਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਲਈ ਸੁਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਧਿਕਾਰਕ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰੈਕਿਓਰਮੈਂਟ ਲਾਅ 'ਚ ਐਡਵਾਂਸ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਰਸਾਲੇ 'ਚ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਨਹੀਂ ਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਸਧਾਰਨ ਸੋਧ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਾਹਿਤ 'ਚ ਖੋਜ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਦੇ ਉਪਵਾਕ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਿਵੇਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਬੜੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਛਾਣਬੀਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਐਕਟ 1895 'ਚ, ਇਸ ਉਪਵਾਕ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ 'ਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸਿਨੇਟਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਵਾਦ ਉੱਠ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ, ਜੋ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ 1909 ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਅਦ 'ਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਚ ਇਸਦੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਮੈਂ ਬਾਰ 'ਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤੀ ਬਣਾਈ। ਇਸ ਰਣਨੀਤੀ 'ਚ ਅਮਰੀਕੀ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਏਬੀਏ) ਦੇ ਹਾਊਸ ਆਫ ਡੈਲੀਗੇਟਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਏਬੀਏ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇੱਕ ਸਹਿ-ਲੇਖਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਪਰਚਾ ਲਿਖਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਉਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਹਾਊਸ ਆਫ ਡੈਲੀਗੇਟਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕੀਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਏਬੀਏ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਤਜਵੀਜ਼ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ।

ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ, ਮੈਂ ਸਾਲ 2016 'ਚ ਹਾਊਸ ਆਫ ਡੈਲੀਗੇਟਸ 'ਚ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ 'ਚ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ "ਸਦਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ (special privileges of the floor)" ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਾਲ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘੀ ਕਾਨੂੰਨ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਏਬੀਏ ਨੇ ਇੱਕ ਹੱਲ, ਤਜਵੀਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ 'ਤਕਨੀਕੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ' ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਲਈ। ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹੋ-ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਪਯੋਗੀ ਫਾਰਮੈਟ 'ਚ ਬਿਨਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਫਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਈ ਮਾਪਦੰਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਫਤ ਉਪਯੋਗ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਾ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਲ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੋਲੋਮੋਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਕੱਟਣ ਦਾ ਨਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੇ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ।

ਮੇਰਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਆਏ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਠੋਸ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਚਰਚਾ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਅਧਿਐਨਸ਼ੀਲ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਏਬੀਏ ਇਸਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ 'ਚ ਅਵਾਜ਼ ਚੁੱਕਣਾ ਦੇ ਇੱਕ ਚੰਗੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇਖ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਦਵਤ ਪਰਚੇ (scholarly paper) 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ, 15 ਪੇਜਾਂ 'ਚ (ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ) ਅਤੇ 69 ਫੁਟਨੋਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਬਹੁਤ ਅਸਾਨ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਲੇਖ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦਫਤਰ (ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਆਫਿਸ) 'ਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮੋਹਰਬੰਦ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ (ਏਬੀਏ ਸਹਿਤ) ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਦੇ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੇਬਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਭਾਗ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਜਰੂਰਤ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਜਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਬਦਲਾਅ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਸੀ: ਇਹ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬੈਕਫਾਈਲਾਂ ਵੱਲ ਸੰਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿਹਨਾਂ 'ਤੇ ਗਲਤ ਲੇਬਲ ਲੱਗੇ ਸਨ।

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ 'ਕਮੇਟੀ ਆਨ ਰੂਲਸ ਐਂਡ ਕਲੰਡਰ' 'ਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਟੀਕ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸੋਧ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਚੋਂ ਗੁਜਰਨਾ ਪਿਆ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਅਮਰੀਕੀ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦਾ ਸਹਿ ਮੈਂਬਰ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪੂਰਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮੈਂ ਪੇਪਰ ਦੇ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ 'ਚੋਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਹਟਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿਨ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਗਸਤ ਅੱਧ 'ਚ ਨਿਊਯਾਰਕ 'ਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਾਲਾਨਾ ਬੈਠਕ 'ਚ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਹੋਣੀ ਤੈਅ ਹੋਈ।

ਏਬੀਏ ਦੀ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਚ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੈਕਸ਼ਨਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਹਰੇਕ 'ਚ, ਪ੍ਰਤਿਨਿਧੀਆਂ, ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਪੱਧਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ 'ਚ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਅਸਲ 'ਚ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਰੇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸੈਕਸ਼ਨ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਹਿ-ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ (co-sponsorship) ਦੇ ਲਈ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਬੀਏ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ 'ਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਿ-ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਈ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਈ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਟੈਲੈਕਚੁਅਲ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ, ਐਂਟੀਟ੍ਰਸਟ, ਸਾਇੰਸ ਐਂਡ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ, ਜਿਹਨਾਂ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੋਵੇ, ਉਸ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਨਿਊਯਾਰਕ 'ਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬੈਠਕ ਦੇ ਲਈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਤਤਕਾਲ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਫੋਨ ਕਾਲ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਲ 'ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਮੇਰੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਪੂਰਨ ਏਬੀਏ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਦਾ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੀ ਅਧਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਸੂਚੀ 'ਚ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਕਾਲ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਨਿਗਰਾਨ (adult supervision) ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਉਹ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਟਿਮ ਸਟੇਨਲੀ ਸਨ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਏਬੀਏ ਦੇ ਪੂਰਨ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਯੇਲ ਲਾਅ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਲੰਟੀਅਰ, ਮੀਸਾ ਗੁੱਟੇਨਟੈਗ ਸਨ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ, ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਅੱਠ ਗੁੱਸੇਬੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਚ ਇੰਟਲੈਕਚੁਅਲ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ, ਐਂਟੀਟ੍ਰਸਟ, ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਐਡਮਿਨੀਸਟ੍ਰੇਟਿਵ ਲਾਅ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧੀ ਸਨ।

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਫ਼ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜਾਂ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਐਂਟੀਟ੍ਰਸਟ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜੇ ਐਂਟੀਟ੍ਰਸਟ ਜਰਨਲ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ 75 ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਯਕੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸਮੇਂ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਕਾਜ ਦੇ ਦੌਰਾਨ। ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਲੇਖਾਂ 'ਚ ਹਰੇਕ ਲੇਖ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸਨ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਪੱਕੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਲਿਸਟ 'ਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 17 ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਿਆ ਸੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੈਡਰਲ ਟਰੇਡ ਕਮਿਸ਼ਨ (FTC) 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਫਾਫੀ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਬਾਰ ਨੂੰ ਐਫਟੀਸੀ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਨੂੰ ਅਮਲ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੁੱਢ ਕਰਨਾ "ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ" ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਵਿਗਿਆਨ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਔਰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਵਾਰਥਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ (conflicts of interest) ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਸਵਾਰਥ ਦੇ ਝਗੜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ 'ਚ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਕੈਰੀਅਰ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਜਾਰਜੀਆ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲੜ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰਥ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਾਫੀ ਗੰਦੇ ਅਤੇ ਘਿਰਣਾਯੋਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਹੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਸ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਨ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਇੰਟਲੈਕਚੁਅਲ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੇ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੁੰਮਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੇਜ ਨੰਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਫੋਟੋ 'ਚ ਟਾਈਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੀ ਪਰਤ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਧੁਰਾ ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਕਵਾਸ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ ਇਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਫੋਟੋ ਦੀ ਚੋਣ ਜਾਂ ਪੇਜ 'ਤੇ ਨੰਬਰ ਲੱਗਣ 'ਚ ਕੋਈ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਅਸਲੀ ਸਹਿ-ਲੇਖਕ ਹੀ ਕਾਪੀਰਾਈਟ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਹੁਣ, ਮੈਂ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਡੂੰਘੀ ਰਿਸਰਚ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਮਾਹਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੈਨਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਹਵਾ 'ਚ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ।

ਇਹ ਸਾਫ਼ ਸੀ ਕਿ ਸਦਨ 'ਚ ਬਹਿਸ ਦੇ ਜਰੀਏ ਸਾਨੂੰ ਘਸੀਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬਦਤਰ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅੱਠ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼-ਬਿਆਨੀ ਜਾਂ ਸਮਝਾਉਣ-ਬੁਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂ, ਵੋਟ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੇਕ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਗਲਤ ਸਨ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਯਕਿਨ ਸੀ ਕਿ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਆਫ਼ ਡੈਲੀਗੇਟਸ (House of Delegates) ਦੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਾ ਦੇਣਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਦੇ ਕੋਈ ਅਸਾਰ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਨਿਉਯਾਰਕ ਯਾਤਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਮੁੜ ਉੱਭਰੀ

ਆਪਣੀ ਸਖਤ ਹਾਰ ਨੂੰ ਝੱਲਣ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧੀ ਸਭਾ 'ਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ 2,50,000 ਡਾਲਰ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ 'ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਬੀਏ ਦੀ ਬੈਠਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰਾਂਗੇ। ਚਰਚਾ ਕੀ ਰੂਪ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਜੂਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਮੈਂ ਫਾਊਨਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੁਲਾਈ 31 ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਦੂਜੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਮੈਨੇਜਰ ਜਾਂ ਫਾਊਨਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਸਟਾਫ਼ ਨਾਲ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਰਿਪੋਰਟ ਠੀਕ ਸੀ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਸਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ? ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਠੀਕ ਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਹੀ 31 ਜੁਲਾਈ ਨੇੜੇ ਆਈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਪੈਸਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਨੋਟ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਾ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਪੂਰਵ ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ 'ਚ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਕਿੱਥੇ ਭੁੱਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਜਿਕਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੈਸੇ ਕਿੱਥੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਦਾ, ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਭੁਗਤਾਨ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ, ਆਪਣੇ ਸੰਗਠਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਪਿਛਲੀ ਰਿਪੋਰਟ (retrospective reporting) ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਸੰਭਾਵਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ (prospective approval) ਦੇ ਵੱਲ ਭਟਕ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਇੱਕ ਰਾਜੀਨਾਮੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡੀਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਪੈਸਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਣਾ ਸੀ ਜੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਚੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ 2,50,000 ਡਾਲਰ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀ ਬਾਕੀ ਰਕਮ 6,50,000 ਡਾਲਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਣਗੇ। ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਨੂੰ ਇਹੋ-ਜਿਹੇ ਵੱਡਿਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ 'ਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸਥਿਰ ਆਮਦਨੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਪੇਸ਼ਵਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਥਾਈ ਯੋਜਨਾ ਹੋਵੇ।

ਗੈਰ-ਲਾਭਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਚਾਲਨ ਮੁਖੀ (operations-oriented) ਇੰਟਰਨੈਟ ਸੰਗਠਨ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਧਨ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਅਥਾਹ ਹੈ। ਕਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਏਜੰਡੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਯੋਜਨਾ 'ਚ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਮੈਨੇਜਰ ਦੁਆਰਾ ਸੋਚੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਨੂੰ ਕਰਾਉਣ 'ਚ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਬਣਵਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਉਹ ਕਾਫੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ "ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਕੰਮ ਦੇ ਲਈ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।"

ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ "ਨਵੇਂ" ਕਿੱਤੇ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਤੇ ਔਖੇ ਟੀਚੇ 'ਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਰੱਖਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਕੇਵਲ ਗੈਰ-ਲਾਭਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਿਲੀਕਾਨ ਵੈਲੀ 'ਚ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਟਾਰਟਅੱਪ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕੰਮ 'ਚ ਲੱਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਫੰਡਿੰਗ ਦੇਣ ਦੇ ਬਜਾਏ, ਉਸ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਆਇਡੀਆ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਮਿਹਨਤੀ ਸਟਾਰਟਅੱਪ 'ਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਸਟਾਰਟਅੱਪ 'ਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਜਨਤਕ ਸਰੋਤ' ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੈਸਾ ਦੇ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਯੂਕੇ ਸਥਿਤ ਆਰਕੇਡੀਆ, ਲਿਸਬੇਟ ਰੌਸਿੰਗ ਅਤੇ ਪੀਟਰ ਬਾਲਡਵਿਨ ਵਰਗੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਪੈਸਾ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਓਮੀਡੀਆਰ ਨੈੱਟਵਰਕ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਗੂਗਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਸਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮਨਾਈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ "ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ" ਦੇ ਲਈ 20 ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਪੁਰਸਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਿਆ।

ਫੰਡਿੰਗ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਰੋਤ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵੈਲੀ 'ਚ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਕਮਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਅਲੈਕਜੈਂਡਰ ਮੇਕੀਲਿਵੇਰੇ ਗੂਗਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਵਕੀਲ ਸਨ, ਫਿਰ ਟਵਿਟਰ ਦੇ ਜਨਰਲ ਕਾਊਂਸਲ ਬਣ ਗਏ। ਉਹ ਟਵਿਟਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਉੱਪ ਮੁੱਖ ਤਕਨੀਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ 10,000 ਡਾਲਰ ਦਾ ਚੈੱਕ ਭੇਜਣ ਦੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦਾਨ-ਸਲਾਹਿਆ ਫੰਡ (donor-advised fund) ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ, ਓਬਾਮਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜਾ ਚੈੱਕ ਵੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਯੂਐਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸਹਾਇਕ ਅਟਾਰਨੀ, ਗਿੱਲ ਐਲਬਜ਼ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਐਲਿਸਾ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਾਲ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗਿੱਲ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਆਈਪੀਓ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਗੂਗਲ ਨੇ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੈਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਫੰਡਿੰਗ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਫੀ ਉਦਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਨੌਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਫਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਕੰਟਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਬੋਰਡ ਨੂੰ 'ਜਨਤਕ ਰਿਸੋਰਸ' ਦੇ ਆਪਣੇ "about" ਪੇਜ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਨਤਕ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਗੈਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ

ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਪੈਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਣਾ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕਥਨੀ ਅਤੇ ਕਰਨੀ 'ਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕਠੋਰ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ (stringent conflict of interest), ਵਿਸਲਬਲੋਅਰ, ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਵਿੱਤੀ ਨਿਯੰਤਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਗੈਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ (ਮਾਨਿਟਰਿੰਗ) ਸਮੂਹ ਗਾਇਡਸਟਾਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗੋਲਡ ਸੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੈਸੇ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੰਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਸਾਲ 2016 'ਚ, ਮੈਂ 12 ਮਹੀਨੇ ਚੋਂ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਛੁੱਟੀ 'ਤੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੰਨਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਮੈਂ ਸਾਲ 2017 'ਚ ਕੰਮ 'ਤੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਫੀ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਪਰ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦੇ ਮਗਰੋਂ, ਮੈਂ ਮੁੜ ਪੇਰੋਲ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇਵੋਗੇ।

ਮੈਂ ਜਿਆਦਾ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਕੰਮ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ (ਅਸਲ 'ਚ ਮੈਂ ਹੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੀ) ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਸਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਬਚਾਈ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਣ 'ਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਹੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਾਂ, ਪਰ 'ਜਨਤਕ ਸਰੋਤ' ਇੱਕ ਖਰਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੈਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਹੈ, ਜੋ ਇੰਟਰਪ੍ਰਾਇਜ਼ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਸੰਚਾਲਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਮਾਣਯੋਗ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਬੋਰਡ ਆਫ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼, ਕੁਝ ਚੰਗੇ ਕੰਨਟਰੈਕਟਰ ਹਨ। ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਚੰਗੀ ਪਕੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਹੋਸਟਿੰਗ, ਆਫਿਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੰਡਡ ਸਿਲੀਕਾਨ ਵੈਲੀ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਦੇ ਲਈ ਈਰਖਾਪੂਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਿਆਦਾ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੇ ਬਜਾਏ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚ (ਕੈਪੀਟਲ ਐਕਸਪੈਂਡੀਚਰ) 'ਤੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਯੂਐੱਸਏ ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲ ਦੀ ਰਾਏ ਖਰੀਦਣ ਦੇ ਲਈ 6,00,000 ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਕੀਤੇ, ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਕੋਡ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਦੇ ਲਈ 2,50,000 ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਕੀਤੇ, ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਗਠਨ ਸਾਲ 1891 ਤੋਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਦੇ ਨਾਇੰਥ ਸਰਕਿਟ ਆਫ ਦ ਯੂਐੱਸਏ ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲ ਦੇ 3.5 ਮਿਲੀਅਨ ਪੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ 3,00,000 ਡਾਲਰ 'ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ' ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ।

ਮੈਂ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ?

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪੈਸਾ ਜੁਟਾਉਣ ਦੇ ਲਈ 'ਕਿੱਕ ਸਟਾਰਟਰ' ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ "ਕ੍ਰਾਊਡਸੋਰਸਿੰਗ" ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਜਿਆਦਾ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਕਿੱਕ ਸਟਾਰਟਰ ਵਰਗੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਉਦੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਦਮ ਨਵੇਂ ਹਾਰਡਵੇਅਰ, ਜਾਂ ਕਿਸੀ ਕਿਤਾਬ ਜਾਂ ਕਿਸੀ ਹੋਰ ਠੋਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਚੰਗੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਆਮ ਸਮਰਥਨ ਮਿਲਣਾ ਤਾਂ ਵੀ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।

ਮੈਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਛੋਟੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਯੋਗਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸੁਝਾਅ

ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਈਐਫਐਫ ਜਾਂ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ ਵਰਗੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਆਪਰੇਸ਼ਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਚੈਰਿਟੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੂਡ ਬੈਂਕ, ਆਫਤੀ ਰਾਹਤ, ਆਦਿ।

ਕ੍ਰਾਉਡਸੋਰਸਿੰਗ ਮੁਹਿੰਮ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਫੰਡ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ PACER ਫੀਸ ਆਦਿ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੀ ਵੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਟੀਚਾ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੋਡ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਗਰਾਫਿਕ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਐਚਟੀਐਮਐਲ 'ਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਹਣੇ ਕਵਰ ਦੇ ਨਾਲ 2 ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਹਾਰਡਕਵਰ 'ਚ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਿੰਟਾਂ ਨੂੰ ਲੜੀਬੱਧ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਵਾਇੰਟ.ਬੀ ਸਟੂਡੀਓ ਦੁਆਰਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਕਾਪੀਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰਾਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਕਾਫੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਨ।

ਮੈਂ ਜੋ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਕਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਸੈਮ ਪਿਤਰੇਦਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਬਿਊਰੋ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਫੀ ਗੰਭੀਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਅਸਲ 'ਚ ਕਾਫੀ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਨਾਲ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕੇ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਡੇਲਾਵੇਅਰ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਕੋਡ ਦਾ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਕਰਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਰਾਜ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਰਨਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਭੇਜੀਆਂ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਗਲੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਰਨਲ ਬੀਊ ਬਿਡਨ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਰਿਵਾਇਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਜਿੱਥੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਮੋਹਰਬੰਦ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਯੋਗ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੇਕਾਂ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪੱਤਰ ਇੱਕ ਫਰੇਮ 'ਚ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਾਈ 'ਚ ਚਿੰਨ੍ਹਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤਾ ਦੇ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਜਿਹਨਾਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਾਫੀ ਸੋਹਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦੇ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਕੈਨ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਾਂ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪੋਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲਗਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੈਂ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪੋਸਟ ਕਾਰਡ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਲਾ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰਨ 'ਚ ਆਨੰਦ ਆਇਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਸਟਮ ਲੇਬਲ ਅਤੇ ਪੋਸਟੇਜ ਸਟੈਂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਮਾਹਰ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪੈਕੇਜ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਮਾਹਰ ਕੁਝ ਹੀ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ।

ਮੈਂ ਸਜਾਵਟੀ ਛਪਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਛਪਾਈ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦਾ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰਾਜ ਕੋਡ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੱਡੇ

ਫਾਰਮੈਟ 'ਚ 'Proclamation of Promulgation' ਨੂੰ 19"x22" ਲਾਲ ਚਮਕੀਲੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਵਾਲੇ ਚੌਰਸ ਲਿਫਾਫੇ 'ਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸਪੀਕਰ ਆਫ ਦ ਹਾਊਸ ਆਫ ਜੋਰਜੀਆ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਜਰੂਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ 'ਚ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਪਿੱਛਾ ਛੱਡਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਓਸੇ ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇੰਨਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਜਨਤਕ ਰਿਸੋਰਸ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪੈਸਿਆਂ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਜਾਵਟੀ ਛਪਾਈ ਵਾਲੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਉਦੋਂ ਨਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਤੋਹਫੇ 'ਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੀਨੀਅਰ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ, ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪੈਕਜ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਜਦੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਮਾਂ ਦੇਵੇਗਾ।

ਕੁਝ ਲੋਕ ਹਾਰਡਕਾਪੀ ਨੂੰ ਨਾਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਡੱਬੇ 'ਚ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਨਾਲ ਮੋਹਰਬੰਦ ਮਾਨਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਡੱਬੇ ਨੂੰ ਲਾਲ, ਚਿੱਟੇ ਅਤੇ ਨੀਲੇ ਕ੍ਰਿਕਲ ਪੈਕ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਕ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਵਰਗਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਪਦੰਡ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਗਲ ਹਾਂ। ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ 'ਚ ਕੈਸ ਸੰਸਟੀਨ (Cass Sunstein) ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਡੱਬੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਬੈਗ 'ਚ ਆਇਆ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ, ਮੈਂ ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ 'ਚ ਜਾਨ ਪੇਡੇਸਟਾ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਤੋਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੈਸਟ ਵਿੰਗ ਦੇ ਮੇਲ ਡਿਲਵਰੀ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪੈਕਜ ਦੇ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਬੜਾ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪੁਰਾਲੇਖਪਾਲ ਨੂੰ ਪੈਕਜ ਕਾਫੀ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਲ ਭੇਜੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ "ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ"। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਮੈਂਬਰ ਡੈਰੇਲ ਇਸਾ (Darrell Issa), ਕ੍ਰਿਕਲ ਪੈਕ ਨਾਲ ਬਣੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਟਵੀਟ ਕੀਤਾ। ਫੈਡਰਲ ਟਰੇਡ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਜਾਨ ਲੀਬੋਵਿਟਸ (Jon Leibowitz) ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਕਜ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਫੀ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਦੁੱਗਣੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਲਾਗ Boing Boing ਨੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੇਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸੂਚਨਾ (Memorandum of Law) ਪ੍ਰਿੰਟ ਕੀਤੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਐਫਟੀਸੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਲਾਗ ਪੜ੍ਹਦੇ ਵੀ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ

ਪੈਸੇ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਅਤੇ ਏਬੀਏ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਲੱਗਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖਣ 'ਚ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਸੋਧ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ 'ਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਵੀ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ 'ਤੇ ਫਿਰ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਇਸ ਰਿਸਰਚ 'ਚ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਪਹਿਲਾ, ਇਸ ਉੱਠ ਰਹੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਦੂਜਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ

ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਫਿਰ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਾਲ ਠੀਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਤੀਜਾ, ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਮਿਲਣਗੀਆਂ ਜਿੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਰਸਾਲੇ ਉਧਾਰ ਲੈ ਸਕੀਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ ਨਾਲ ਸਕੈਨਿੰਗ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਇਸ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਾਡੇ ਬਜਟ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗ੍ਰਾਂਟ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਖਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੀ।

ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜੋਖਮ ਭਰਿਆ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਦੋ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਡੈਟਾਬੇਸ 'ਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਕੈਨਿੰਗ ਕਰਨਾ, ਇੱਕ ਮਾਅਨੇ 'ਚ ਫਾਲਤੂ ਕੰਮ ਸੀ। ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੀ ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਲਾਗਇਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਦਵਤ ਖੋਜਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੇਵਲ ਸੀਮਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਜ਼ਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਐਲੇਕਜ਼ਾਂਡਰਾ ਐਲਬਾਕਿਆਨ (Alexandra Elbakyan) ਨਾਮਕ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਏਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਉਸ ਵਰਗੇ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਫੈਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਹਿਕਰਮੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਖਾਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੁਨੀਆ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣੀ ਹੈ। ਐਲੇਕਜ਼ੇਡਰਾ ਨੇ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਸਿਸਟਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸਨੂੰ Sci Hub ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੂਸ 'ਚ ਰੱਖੀ ਇੱਕ ਮਸ਼ੀਨ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ 6 ਕਰੋੜ 60 ਲੱਖ ਲੇਖ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Sci Hub ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿਦਵਤ ਸਾਹਿਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਲ 2017 'ਚ Sci Hub ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਚੀਨ 'ਚ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 2 ਕਰੋੜ 49 ਲੱਖ ਲੇਖਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 1 ਕਰੋੜ 31 ਲੱਖ ਡਾਊਨਲੋਡ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਸੀ। 1 ਕਰੋੜ 19 ਲੱਖ ਡਾਊਨਲੋਡ ਦੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਾਹਿਤ ਤੱਕ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਰੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਈ ਦੇਸ਼ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ, ਈਰਾਨ, ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ, ਰੂਸ ਅਤੇ ਮੈਕਸੀਕੋ ਵੀ ਇਸ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਲਾਭ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਉਹ ਐਲੇਕਜ਼ਾਂਡਰਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਵਾਜਬ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕਾਫੀ ਸ਼ੱਕੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਿਊਯਾਰਕ 'ਚ ਐਲੇਕਜ਼ਾਂਡਰਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ। ਐਲੇਕਜ਼ਾਂਡਰਾ ਦੇ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ, ਐਲੇਕਜ਼ਾਂਡਰਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੱਖਾਂ ਡਾਲਰ ਹਰਜਾਨੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਐਲੇਕਜ਼ੇਡਰਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਡੋਮੇਨ ਨਾਮ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਸੇਵਾ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਹਨ ਜੋ ਅਜੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਐਲੇਕਜਾਂਡਰਾ ਨਾਲ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਯੂਟਿਊਬ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਾਫੀ ਸਥਿਰ, ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਦਲੇਰ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ।

...

ਅਪ੍ਰੈਲ 'ਚ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅੱਠ ਡਿਸਕ ਡਰਾਈਵ ਆਈਆਂ, ਹਰੇਕ ਡਰਾਈਵ ਅੱਠ ਟੈਰਾਬਾਇਟ ਦੀ ਸੀ। ਡਿਸਕ 'ਚ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਸਨ, ਜਾਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਹਿ ਲਵੋ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ, ਜੋ Sci-Hub ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਮੈਂ ਡੈਟਾ ਨੂੰ ਦੋ ਡਿਸਕ array 'ਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਹਰੇਕ ਡਿਸਕ array 'ਚ ਅੱਠ ਡਰਾਈਵਾਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈੱਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ array 'ਤੇ ਦੋ ਡਰਾਈਵ ਗੁਆ ਵੀ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਸਾਰਾ ਡੈਟਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਚ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਲੱਗ ਗਏ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਡੈਟਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਚ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਿਤਾਏ। ਫਿਰ ਮੈਂ, ਇਹਨਾਂ ਡਿਸਕ array ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਇਸ ਡੈਟਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਮੇਰਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਪਰਿਵਰਤਨਕਾਰੀ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ: ਮੈਂ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਲੇਖ ਅਸਲ 'ਚ ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ 'ਚ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ 'ਚ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਪਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਟਵਿਟਰ 'ਤੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਟਵੀਟਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅੰਤੀਕਾ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜੋੜਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦਸੰਬਰ 'ਚ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੋਧ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖਾਂਗਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਮੈਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਇਹ ਸ਼ਬਦ "ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ" ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਿਆ, ਇਹ ਇੱਕ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ਟੇਢਾ ਸਫਰ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ 'ਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਡੀਸੀ 'ਚ ਚਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਜਕਾਲਾਂ 'ਚ ਕੁੱਲ 15 ਸਾਲ ਬਿਤਾਏ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਲ 2007 'ਚ ਮੈਂ ਫਿਰ ਉੱਥੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਫੈਡਰਲਿਕਸ, ਫਿਲਮਾਂ 'ਤੇ ਬਿਤਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਂ

ਮੈਂ ਪਬਲਿਕ ਰਿਸੋਰਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਮੈਂ ਜਿਸ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਸੀ 'ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਅਸਾਨ' ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ। ਮੈਂ 1990 ਦੇ ਦਹਾਕੇ 'ਚ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਉਦੋਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ, ਪੇਟੈਂਟ ਅਤੇ ਐਸਈਸੀ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਡੈਟਾਬੇਸ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ, ਡੀਸੀ 'ਚ ਜਾਨ ਪਾਡੇਸਟਾ (John Podesta) ਦੇ ਲਈ ਦੋ ਸਾਲ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਅਮਰੀਕਨ ਪ੍ਰੋਗਰੈਸ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ

ਜੇਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਗੈਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਜਿਆਦਾ ਠੀਕ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਟਿਮ ਰੇਲੀ (Tim O' Reilly) ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ 'ਚ, ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਲ 2007 ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵੀਡੀਓ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ। ਸਾਡੇ "ਫੈਡਫਲਿਕਸ" ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਭਾਗ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਘੀ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਇਵ 'ਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਜਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਵੀਡੀਓ ਦੇ ਲਈ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸੂਚਨਾ ਸੇਵਾ (ਨੈਸ਼ਨਲ ਟੈਕਨੀਕਲ ਇਨਫਾਰਮੇਸ਼ਨ ਸਰਵਿਸ) ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਉੱਦਮ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੀਐਚਐਸ, ਬੀਟਾਕੋਮ ਅਤੇ ਯੂਮੈਟਿਕ ਟੇਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਾਈਜ਼ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਵੀਡੀਓ ਦੇ ਡਿਸਕ ਡਰਾਈਵ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਮੁਫਤ ਸਹਾਇਤਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਓਬਾਮਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਫੌਜ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਸਕੱਤਰ ਸਨ। ਸੈਨਾ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀਡੀਓ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਡੈਟਾਬੇਸ ਸੀ ਜੋ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਂਬਰ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵੀਡੀਓ ਦੀ ਕਾਪੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ 'ਚ ਭੇਜਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵੀਡੀਓ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਖਲਾਈ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮੱਗਰੀ ਸਨ, ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸ ਆਦਿ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ 800 ਵੀਡੀਓ ਮੰਗਵਾਂ ਲਈਆਂ। ਫੌਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਯੂਟਿਲਿਟੀ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਵੀਡੀਓ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਉਸੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ 'ਚ ਕਾਫੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ 'ਚ, ਉਹਨਾਂ 6,000 ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਅਰਕਾਇਵ ਅਤੇ ਯੂਟਿਲਿਟੀ 'ਤੇ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ 7.23 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ (views) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਯੂਟਿਲਿਟੀ ਚੈਨਲ ਨੇ "ਕੰਟੈਂਟ ਆਈਡੀ" ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੰਟੈਂਟ ਨਿਰਮਾਤਾ ਖੁਦ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਵੀਡੀਓ ਅਪਲੋਡ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੀਡੀਆ ਆਊਟਲੈਟ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰਮਾਤਾ ਯੂਟਿਲਿਟੀ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਆਸ਼ੰਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਇੱਕੋ-ਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣ। ਜੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਵੀਡੀਓ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੰਟੈਂਟ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹਤ (ਫਲੈਗ) ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਹਟਾਉਣ (takedown) ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਟੇਕਡਾਊਨ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਚੋਂ ਇੱਕ ਵੀ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ "ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਸਕੂਲ" (ਜਿਸ 'ਚ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ) ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਤੁਹਾਡਾ ਖਾਤਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਸਕੂਲ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਖਾਤੇ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ੱਕ ਟਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਸੀਮਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਅਸਲ 'ਚ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸੁਣਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਖਾਤਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਟੇਕਡਾਊਨ

ਨੋਟਿਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਅਸਲ 'ਚ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ, ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਖਿੱਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕਥਿਤ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਜਿਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੱਗਰੀ 'ਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਭਲੇ ਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ (ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫਰ ਕੁਝ ਫਿਲਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਨੈੱਟਵਰਕ ਵੀ ਓਸੇ ਨੂੰ ਫਿਲਮਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਟੇਕਡਾਊਨ ਨੋਟਿਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਉਹਨਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗਲਤ ਸਨ, ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦੇ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੱਕੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਦੂਜਿਆਂ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਯੂਐਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੀਡੀਓ ਪੋਸਟ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਝੂਠਿਆਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ 'ਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ। ਸਾਲ 2011 ਤੱਕ, ਮੈਂ 5,900 ਵੀਡੀਓਜ਼ 'ਤੇ 325 ਕੰਟੈਂਟ ਆਈਡੀ ਵਾਲੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਾਰਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਵੀਡੀਓਜ਼ ਦੀ ਅਸਲ 'ਚ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸੀ। ਸਾਲ 1927 ਦੀ ਥਾਈਲੈਂਡ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਸਾਇਲੈਂਟ ਫਿਲਮ, ਅਤੇ ਇੱਕ 1940 ਟਾਈਮ, ਇੱਕ. ਦੀ ਫਿਲਮ ਜੋ ਰਿਕਾਰਡ ਰੂਮਾਂ 'ਚ ਦਾਨੀ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧ (ਡੋਨਰ ਰੈਸਟ੍ਰਿਕਸ਼ਨ) ਦੇ ਨਾਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਆਪਣੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਪੁਰਾਲੇਖਪਾਲ, ਡੇਵਿਡ ਫੇਰੀਏਰੋ (David Ferriero) ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਸਾਲ 2011 ਤੋਂ ਚੈਨਲ ਟੇਕਡਾਊਨ ਫਰੰਟ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਚੈਨਲ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਵੀਡੀਓਜ਼ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਵਿਉਂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2014 'ਚ, ਬਾਬ ਹੋਪ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਸਪੈਸ਼ਲ 'ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਾਫੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੋਪ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਾਫੀ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਥ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਬ ਹੋਪ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਸਪੈਸ਼ਲ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਿਰਫ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਵੀਅਤਨਾਮ 'ਚ ਰਹੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਕੰਟਰੈਕਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀਡੀਓਜ਼ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਲ 2007 'ਚ ਮੈਂ ਇਹ ਚੈਨਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ FedFlix ਨੂੰ ਦੇਖਣ 'ਚ ਕੁੱਲ 207,066,021 ਮਿੰਟ ਬਿਤਾਏ ਹਨ। ਜੇ ਦੇਖਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 394 ਸਾਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਵੀਡੀਓਜ਼ ਦੇ ਲਈ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਿਜੋਰੀ 'ਚ ਪਈਆਂ ਧੂੜ ਖਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਮਾਈ ਆਇਲੈਂਡ ਆਫ ਟੀਅਰਸ

ਦਸੰਬਰ 'ਚ ਮੁੜ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਸਕੂਲ 'ਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਨੋਟਿਸ ਇੱਕ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਸਾਨੂੰ ਚਾਰਲਸ ਗੁਗੇਨਹੇਮ (Charles Guggenheim) ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਮਿਤ ਫਿਲਮ "ਆਇਲੈਂਡ ਆਫ ਹੋਪ, ਆਇਲੈਂਡ ਆਫ ਟੀਅਰਸ" ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਰਸਮੀ ਟੇਕਡਾਊਨ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਐਲਿਸ

ਆਇਲੈਂਡ ਦੀ ਇਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਹਾਣੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਜੀਨ ਹੈਕਮਨ (Gene Hackman) ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਸਰਵਿਸ (National Park Service) ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਟੈਕਨੀਕਲ ਇੰਫੋਰਮੇਸ਼ਨ ਸਰਵਿਸ ਨੇ ਇੱਕ ਵੀਡੀਓਟੇਪ ਡਿਜੀਟਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਲ 2008 'ਚ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ 80,000 ਵਿਊਜ਼ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਸਰਵਿਸ (National Park Service) ਨੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਪੇਜ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ 'ਤੇ ਪਾਈ ਗਈ ਕਾਪੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਣ।

ਟੇਕਡਾਊਨ ਨੋਟਿਸ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲ ਔਰਤ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੀ ਧੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਚਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸਦੀ ਘਟੀਆ ਕਾਪੀ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਕੰਮ ਦੀ ਕੁਆਲਟੀ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਿਰਫ ਬਿਏਟਰ 'ਚ, ਸਿਰਫ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਸਰਵਿਸ (National Park Service) ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਸਰਵਿਸ (National Park Service) ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕਲੇਜ਼ਿੰਗ ਕ੍ਰੈਡਿਟਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਗੁਰੋਨਹੇਮ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ "ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ" ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਸਰਵਿਸ (National Park Service) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਨ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਸਕੂਲ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਵੀਡੀਓ ਯੂਟਿਊਬ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ ਤੋਂ ਹਟਾ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਦੇ ਲਈ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਰਿਹਾ।

ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੋਨਹੇਮ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ੰਸ, ਅਮੇਜ਼ਨ 'ਤੇ ਇਸ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਵੇਚ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਖੁਦ ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵ 'ਚ ਡੇਵਿਡ ਫਰੇਰੇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਨੂੰ ਮੋਸ਼ਨ ਫਿਲਮ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਸੀਨੀਅਰ ਆਰਕਾਈਵਿਸਟ ਤੋਂ ਇੱਕ ਨੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਸਰਵਿਸ (National Park Service) ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਕੰਨਟਰੈਕਟ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਨੱਥੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਫ਼ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇ ਕੇ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦਾ ਉਸ ਕੰਮ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਿਰਫ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨੂੰ ਟੇਕਸਪੇਅਰ ਫੰਡ ਤੋਂ 3,25,000 ਡਾਲਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮਦਦ 'ਚ ਉਸਨੂੰ ਅਮਰੀਕਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਤੋਂ ਗਿਫਟ ਵੀ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਆਮੇਜ਼ਨ 'ਤੇ ਵੀ ਵੇਚ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ 'ਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਟੇਕਡਾਊਨ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਉਹ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਯੂਟਿਊਬ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਟੇਕਡਾਊਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਪੈਨਲਟੀ ਆਫ ਪਰਜ਼ਰੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਹਲਫ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਿਲਮ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਾਲਕ ਓਹੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਲਫ ਲਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਝੂਠਾ ਟੇਕਡਾਊਨ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਚੈਕਬਾਕਸ ਜਾਂਚਣੇ ਪਏ ਸਨ। ਉਹ ਮੂਰਖਤਾ ਭਰਿਆ ਕੰਮ ਕਰ

ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਅਪਰਾਧੀ ਦੱਸ ਕੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ।

ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਕੰਟਰੈਕਟ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹਾਈ ਡੈਵੀਨੇਸ਼ਨ ਵੀਡੀਓ ਫਾਈਲਾਂ ਭੇਜਣਗੇ। ਮੈਂ ਯੂਟਿਊਬ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ, ਨੈੱਟ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਗਿਆ, ਅਮੇਜਨ ਡੀਵੀਡੀ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਡਿਸਕ ਡਰਾਈਵ 163 ਗੀਗਾਬਾਇਟ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ 28 ਮਿੰਟ ਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੀਡੀਓ ਕਾਫੀ ਚੰਗੀ ਕੁਆਲਟੀ ਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਪ੍ਰੈਸ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹਾਈ ਡੈਵੀਨੇਸ਼ਨ ਵੀਡੀਓ ਚੋਂ 276 ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਫਰੀ ਸਟਾਕ ਫੁਟੇਜ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਫਲਿਕਰ 'ਤੇ ਪੋਸਟ ਕਰ ਕੀਤਾ। ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਰੌਚਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇਖ ਕੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵ ਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਮੈਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ-ਜਿਹੇ ਹੋਰ ਰੇਫਰੈਂਸ ਪ੍ਰਿੰਟਸ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣਗੇ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫਿਲਮਾਂ ਤੋਂ ਡਿਜੀਟਲਾਈਜ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਮੁੱਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਦੁਹਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਨਟੈਂਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਕਨਟੈਂਟ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਝੂਠੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਸਾਬਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਇਹੋ-ਜਿਹੇ ਕਨਟੈਂਟ 'ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਮਾਲਕਾਨਾ ਦਾਅਵੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੰਮ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੰਮ ਹੈ।

ਦ ਐਕਸੀਡੈਂਟਲ ਕਾਂਗਰੇਸ਼ਨਲ ਵੀਡੀਓ ਆਰਕਾਈਵ

ਅਸਲ 'ਚ ਮੈਂ ਫੈਡਫਲਿਕਸ (FedFlix) 'ਚ ਫਸ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਵੀਡੀਓ ਦਿਲਚਸਪੀ, ਕਾਂਗਰੇਸ਼ਨਲ ਹਿਅਰਿੰਗਸ 'ਚ ਸੀ। ਜਾਨ ਪੋਡੇਸਟਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਇੱਕ ਪਲਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ 'ਚ ਦੋ ਸਾਲ ਲਾਏ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ "ਆਈ ਸਪੈਨ" ਕਿਹਾ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਾਂਗਰੇਸ਼ਨਲ ਸੁਣਵਾਈ ਨੂੰ ਬਰਾਡਕਾਸਟ ਕਵਾਲਿਟੀ ਵੀਡੀਓ ਦੇ ਨਾਲ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਨੈਸੀ ਪੇਲਾਸੀ (Nancy Pelosi) ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਭੇਜੀ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਚਲਦੇ ਬਾਅਦ 'ਚ ਕਾਂਗਰੇਸ਼ਨਲ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਬੈਠਕਾਂ ਹੋਈਆਂ।

ਸਾਲ 2010 'ਚ ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰਨ 'ਚ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰਨ। ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਸਪੀਕਰ ਜਾਨ ਬਾਹੇਨਰ (John Boehner) ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਆਵਰਸਾਈਟ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਰਕਾਈਵ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰਨ 'ਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਾਂ। ਸੁਣਵਾਈ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਸੁਣਵਾਈ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਕ੍ਰਿਪਟਸ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ ਉੱਚ ਕੁਆਲਟੀ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕਈ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਮਿਲ ਕੇ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਸਗੋਂ ਸੁਣਨ 'ਚ ਅਸਮਰੱਥ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ, ਕਿਵੇਂ ਕਲੋਜ਼ਡ ਕੈਪਸ਼ਨਿੰਗ ਜੋੜਨਾ ਹੈ, ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ। ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਾਰੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਉੱਚ ਕਵਾਲਟੀ ਵਾਲੀ ਫੀਡ ਸੀ, ਅਜਿਹਾ ਹਾਊਸ 'ਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹਾਊਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਸਮਝੌਤੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹਾਊਸ ਆਵਰਸਾਈਟ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਆਰਕਾਈਵ ਲੈਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਬਰਾਡਕਾਸਟ ਸਟੂਡੀਓ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਦ ਹੀ ਉਸ ਡੈਟਾ ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਫਾਰਮੈਟ 'ਚ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੈਂਡਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ (ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਫੋਨ ਕਾਲ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ) ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਡਿਸਕ ਭੇਜਣਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਗੱਲ ਇੱਕ ਵੀਡੀਓ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਗੰਭੀਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਸਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਵੀ ਨਾ ਸਕਾਂ।

ਅੱਗੋਂ ਜੋ ਹੋਇਆ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਨੋਰੰਜਕ ਸੀ। ਹਾਊਸ ਬਰਾਡਕਾਸਟ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਬਾਇੰਡਰ, ਫੈਡਰਲ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਹ ਬਲੂ-ਰੇਅ ਡੀਵੀਡੀ ਡਿਸਕ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਉਹ ਡੈਟਾ ਮਿਲੇ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਹਾਊਸ ਆਵਰਸਾਈਟ ਦੇ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ 600 ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਘੰਟੇ ਦੇ ਬਰਾਡਕਾਸਟ ਕਵਾਲਿਟੀ ਵੀਡੀਓ ਸਨ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਡੈਟਾ ਸਨ।

ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਛੇ ਬਲੂ-ਰੇਅ ਰੀਡਰਸ ਖਰੀਦ ਲਿਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੈਕ ਡੈਸਕਟਾਪ 'ਤੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਹੀ ਸਮੇਂ 'ਚ, ਡੈਟਾ ਨੂੰ ਛੇ ਡਿਸਕਾਂ 'ਚ ਕਾਪੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਓਸੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੋਰੀਅਰ ਰਾਹੀਂ ਬਾਇੰਡਰ ਨੂੰ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਕਾਲ ਕੀਤੀ, ਉਸਨੂੰ ਧੰਨਵਾਦ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ। "ਜ਼ਰੂਰ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਜੀਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਾਇੰਡਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਪੂਰੀ ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ 'ਚ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਬਾਇੰਡਰਸ ਭੇਜਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਪੀ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦੇ ਲਈ ਟਿਕਟ ਖਰੀਦੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਕਈ ਸਾਰੀਆਂ ਡਿਸਕਸ ਡਰਾਈਵਾਂ ਸਨ, ਜੋ ਅੱਜਾਰਾਂ ਦੇ ਰੈਕ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫੈਡੈਕਸ ਸਟੋਰ ਤੋਂ ਪੈਕਿੰਗ ਟੇਪ ਦੇ ਬਕਸੇ ਖਰੀਦੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੇਬਰਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੀ ਬੇਸਮੈਂਟ 'ਚ ਲਿਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਪਿੰਗ ਦੇ ਲਈ ਪੈਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਾਂਗਰੇਸ਼ਨਲ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ 14,000 ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਸੀ। ਅੱਗੋਂ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮੇਰੀ ਬੈਠਕ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਜਨਰਲ ਕੌਂਸਲ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ 2.4 ਗੀਗਾਬਾਇਟ ਦੀ ਲਾਈਨ, ਕੈਪੀਟੋਲ ਦੇ ਬੇਸਮੈਂਟ ਤੋਂ ਸੀ-ਸਪੈਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਤੱਕ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 2 ਦੀ ਬੈਕਬੋਨ ਤੱਕ ਜੋੜਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ 48 ਬਰਾਡਕਾਸਟ ਕਵਾਲਿਟੀ ਵੀਡੀਓ ਮਿਲ ਕੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਦੇਖਣ ਦੇ ਲਈ ਲਾਈਵ ਸਟਰੀਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ, ਯੂਟਿਊਬ, ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਨਿਊਜ਼ ਸਟੇਸ਼ਨਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ।

ਮੈਂ, ਡੈਡੀਕੇਟਡ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਇਨਕੋਡਰਸ ਅਤੇ ਇਥਰਨੈੱਟ ਸਵਿੱਚ 'ਤੇ 42,000 ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜੋ ਦੂਜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰੈਕ 'ਚ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸੈੱਟਅਪ ਦੇ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸਦੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰ

ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰਫ 90 ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਇਸ ਪੂਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਤੇਮਾਲ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ।

ਅਸੀਂ, ਯੂਐੱਸਏ ਕੈਪੀਟੋਲ ਦੇ ਬੇਸਮੈਂਟ 'ਚ ਉਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਾਂ ਜਿੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਹਾਊਸ ਬਰਾਡਕਾਸਟ ਸਟੂਡੀਓ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਫਾਈਬਰ ਵੀਡੀਓ ਫੀਡਸ ਨੂੰ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸਤੰਬਰ, 2011 'ਚ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਨਵਰੀ 2012 ਤੱਕ, ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਇਜਲਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਆਪਣੇ ਬੱਸ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਨਿਊਜ਼ਰੂਮਾਂ 'ਚ ਸਿੱਧਾ ਹਾਈ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਵੀਡੀਓ ਲਿਆ ਸਕਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਥਾਨਕ ਟੀ ਵੀ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਹਾ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਫਿਸ 'ਚ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਲੱਗ ਤੋਂ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਊਸ ਸਟੂਡੀਓ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਹੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰਸਮੀ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਡੈਟਾ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕਰ ਦੇਵਾਂ, ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ, ਉਸ ਰੈਕ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਬਣਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਚਾਰਟਸ ਅਤੇ ਟੇਬਲਸ ਵੀ ਦਿੱਤੇ।

ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਇੱਕ ਰੌਚਕ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਕਾਂਗਰਸ 'ਚ ਵੱਡੀ (ਅਤੇ ਮਹਿੰਗੀ) ਆਡੀਓ-ਵੀਡੀਓ ਸੁਵਿਧਾ ਹੈ ਜੋ ਵਰਜੀਨੀਆ 'ਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਬਰਾਡਕਾਸਟ ਸਟੂਡੀਓ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਤੰਤਰ 'ਚ ਕਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਿਰਕਾਰ ਉਹ ਖੁਦ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਕਰਵਾਉਣਗੇ। ਜਾਂ ਉਹ ਅਸਲ 'ਚ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਰੇਕ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਫ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਾਂ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਊਸ ਐਡਮਿਨੀਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਕਾਂਗਰਸਮੈਨ ਲੁੰਗਰੇਨ (Lungren) ਨੇ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਡੈਟਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਨੇ ਇੱਕ ਕਾਫੀ ਨਿਮਨ ਬੈਂਡਵਿਡਥ ਦੀ ਸਟ੍ਰੀਮਿੰਗ ਸੇਲਿਊਸ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਪੂਰੇ ਆਰਕਾਈਵ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਉਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵਧੀਆ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕੁਝ ਜਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਲ 'ਚ ਕਾਫੀ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹਾਰਡਵੇਅਰ 'ਚ ਪੈਸੇ ਫਸੇ ਸਨ, ਜੋ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ, ਲੋਕਲ ਡੰਪ 'ਤੇ ਈ-ਸਾਇਕਲਿੰਗ ਦੇ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਬਰਬਾਦੀ ਸੀ।

ਸਭ ਤੋਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪਲ ਉਹ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਐਡਮਿਨੀਸਟਰੇਸ਼ਨ 'ਚ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ ਕੱਢਿਆ, ਇੱਕ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ, ਜਿਸਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਡੈਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੀ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਬਸ਼ਰਤ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਰੇਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਸਮਝੌਤਾ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮੇਰਾ 14,000 ਘੰਟੇ ਦਾ ਵੀਡੀਓ ਹੁਣ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਈਵ 'ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀਡੀਓ ਕਦੇ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਮੈਂ 6,390 ਸੁਣਵਾਈਆਂ ਦੇ ਲਈ ਮੈਟਾਡਾਟਾ ਵੀ ਬਣਾ ਲਏ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਈ-ਮੇਲਾਂ ਅਤੇ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਬੇਵਕੂਫੀ ਵਾਲਾ ਸਮਝੌਤਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪੋਸਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸਾਡੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਐਫਬੀਆਈ (FBI) ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ

ਵੀਡੀਓ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਿਐਨ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਨੇਕਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਮੈਂ ਕੇਸ ਲਾਅ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਹਾਰਵਰਡ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਲੇਰੀ ਲੇਸਿਗ (Larry Lessig) ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਵਿਕਰੇਤਾ ਤੋਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੈੱਟ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨੈੱਟ 'ਤੇ ਪਾਉਣ 'ਚ ਸਾਡੇ 6,00,000 ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਹੋਏ। ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਵਿਧਾ ਮਿਲੀ ਕਿ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਖਰਚ ਦੇ, ਨੈੱਟ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਕੰਮ ਸੀ।

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜੋ "ਪੇਸਰ" (ਪਬਲਿਕ ਅਕਸੈਸ ਟੂ ਕੋਰਟ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਰਿਕਾਰਡਸ) ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਸਿਸਟਮ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵੇਰਵੇ, ਰਾਏ, ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਰਜਿਸਟਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਪੇਜ 8 ਸੈਂਟ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ (ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਪ੍ਰਤੀ ਪੇਜ ਦੇ ਲਈ 10 ਸੈਂਟ ਵੀ ਦੇਣੇ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ)। ਇਹ ਸੱਚੀ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੇਤੁਕਾ ਲੱਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ 'ਪੇਸਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਕਸਰ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ' ਦੇ ਵੱਡੇ ਸੈਟ ਉੱਪਰ ਪੇਸਰ ਡੇਕਸ ਨੂੰ ਰੀਸਾਈਕਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਿਸਟਮ ਬਣਾਇਆ। ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਕਈ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਖਾਮੀਆਂ 'ਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਿਆ।

ਇਹ ਸਾਲ 2008 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਵੱਜਿਆ। ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਐਮਆਈਟੀ (MIT) ਤੋਂ ਸਟੀਵ ਸ਼ੁਲਟਜ਼ (Steve Schultz) ਨਾਮਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਮਿੱਤਰ ਆਰੋਨ ਸਵਾਰਟਜ਼ (Aaron Swartz) ਵੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਰੋਨ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ 12 ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਲੈਰੀ ਲੇਸਿਗ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਇੰਡਸਟਰੀ ਗੌਟ ਟੂਰਗੈਦਰਸ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਚ ਅਕਸਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਆਰੋਨ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਈਆਰਐਸ (IRS) ਵਰਗੇ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੇਰੀ ਸਾਬਕਾ ਪਤਨੀ ਰਿਬੈਕਾ ਮਾਲਾਮੂਦ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇੰਟਰਨੈਟ ਅਰਕਾਈਵ ਦੇ ਲਈ ਓਪਨ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਆਰੋਨ ਨੂੰ ਮੇਰਾ FAQ ਕਾਫੀ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰੀਸਾਈਕਲਿੰਗ ਦੇ ਲਈ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਸਟੀਵ ਨੇ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਪੇਸਰ ਕ੍ਰਾਲਰ (crawler) ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਰੋਨ ਨੇ ਉਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੀਆਂ ਖਾਸ 20 ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ 'ਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪ੍ਰਯੋਗਮਈ ਸੇਵਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਹ ਦੇਖਣ ਦੇ ਲਈ ਕਿ ਕੀ "ਸਧਾਰਨ" ਲੋਕ ਪੇਸਰ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਤਿਅੰਤ ਦਬਾਅ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਝੁਕਣ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇੰਨੇ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ 2 ਸਾਲਾ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਆਸਾਨ ਤਰੀਕਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਨ ਨੇ ਸਟੀਵ ਦਾ ਕੋਡ ਲਿਆ ਹੋਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਾਲਰ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ (ਅਕਸੈਸ) ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, 'ਕੁਕੀ' 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ, ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 'ਚ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਸਿਸਟਮ 'ਤੇ ਲਾਗਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਬੈਠ ਕੇ ਮੁਫਤ 'ਚ ਪੇਸਰ ਨੂੰ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਆਰੋਨ ਨੇ ਇੱਥੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੈਕਿਊਰਿਟੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ 'ਚ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਕੁਕੀ (cookie) ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਕੁਕੀ ਨੂੰ ਆਰੋਨ ਨੂੰ ਈਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕੁਕੀ, ਜੋ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਉਹ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਭਰ ਲਈ, ਕਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਗਏ।

ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਆਰੋਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਨੋਟ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਡੈਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਲਾਗਇਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਅਸਲ 'ਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿਸਟਮ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਗੈਸਟ ਅਕਾਊਂਟ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਆਰੋਨ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਅਕਾਊਂਟ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਰੀਬ 900 ਗੀਗਾਬਾਈਟ ਡੈਟਾ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਇੱਕ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਲੜਕਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਨੋਟ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵਾਧੂ ਡਿਸਕ ਸਪੇਸ ਉਪਲਬਧ ਸੀ।

ਫਿਰ ਫੋਨ ਵੱਜਿਆ। ਆਰੋਨ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕਦਮ ਵਿਹਾਰਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਸਟਮ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਐਫਬੀਆਈ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ 20 ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ 'ਹੈਕ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਮਾਮਲਾ ਸੀ।

...

ਫਿਰ ਦੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਘਟੀਆਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਵਕੀਲ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਰੋਨ ਨੂੰ ਵੀ ਵਕੀਲ ਲੱਭਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਜੋ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਗੋਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਝੌਤੇ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਾਂ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਬਲਿਕ ਟਰਮੀਨਲ ਤੋਂ 900 ਗੀਗਾਬਾਈਟ ਡੈਟਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਐਫਬੀਆਈ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨਾ ਵਾਲਾ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।' ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਡੈਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੁਵਿਧਾ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹਾਂ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਗੁਪਤਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਡੈਟਾ ਨੂੰ ਤਿੱਖੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਿਲੇ ਜੋ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਨਿੱਜੀ ਸੂਚਨਾ ਪਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੰਬਰ, ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ, ਗੁਪਤ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਪਤੇ, ਇਲਾਜ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਆਦਿ, ਜਿਸਨੂੰ ਹਰਗਿਜ਼ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ 'ਚ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਲੱਗੇ। ਆਡਿਟ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਅਤੇ ਤਸਦੀਕ ਪੱਤਰ 32 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਹਰੇਕ ਮੁੱਖ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਆਡਿਟ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ, ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜੇ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੈਂ ਲਾਲ ਸਿਆਹੀ 'ਚ "ਤੀਜਾ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਨੋਟਿਸ" ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੁਸਤਾਖੀ ਭਰਿਆ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

ਯੂਐੱਸਏ ਸੈਨੇਟ ਨੇ ਇਸ ਨੋਟਿਸ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਤਿੱਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ। ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੁਪਤਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ (privacy practices) 'ਚ ਕੁਝ ਹਲਕੇ ਬਦਲਾਅ ਕੀਤੇ ਪਰ ਹਾਂ, ਕੁਝ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਸਿਹਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਫਰੀ ਅਕਸੈਸ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬੰਦ ਰਿਹਾ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇਖਣ ਦੇ ਰੋਟ ਵੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ।

ਐਫਬੀਆਈ ਨੇ ਆਰੋਨ ਦੇ ਘਰ 'ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਅਦ 'ਚ ਐਫਬੀਆਈ ਨੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਨਿਊਯਾਰਕ ਟਾਈਮਸ 'ਚ ਲੇਖ ਛਪਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਫਬੀਆਈ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਐਫਬੀਆਈ ਨੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

...

ਇਹ ਗੱਲ ਉਦੋਂ ਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਨਾਗਰਿਕ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਖਤਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਜਿਹਨਾਂ ਖਤਰਿਆਂ ਦਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਨੇ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਨਿਗਰਾਮ ਅਮਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਤੋਂ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਗੇ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਕਸੈਸ ਕਰਨਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਇਨਸਾਫ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 'ਚ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਸੀ। ਇਹ ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਪਰ ਸਾਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ, ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਜ 'ਚ ਅਸਰਦਾਰ ਬਦਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਅਮਲ 'ਚ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੱਝ ਅੱਗੇ ਬੀਨ ਵਜਾਉਣ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਮਹਿਲ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੇ ਬਦਲਾਅ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ 'ਚ ਨਾ ਉਲਝ ਕੇ, ਕਿਵੇਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਮੇਰਾ ਇਹ ਅਧਿਐਨ, ਸਾਲ 2011 ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਡੂੰਘਾ ਹੁੰਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੇਸ ਲਾਅ 'ਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸੋਚਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਚੱਲਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੱਖਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦਾਅ 'ਤੇ ਸੀ। ਉਹ ਸਖਤ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ

ਸਨ। ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਿਆ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਗੈਰ-ਲਾਭਕਾਰੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਕਾਫੀ ਚਿੰਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਇਹ ਬਦਲਾਅ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਰੋਨ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ 'ਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਜੇਐਸਟੀਓਆਰ (JSTOR) ਸਿਸਟਮ ਤੋਂ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਦਵਤਾਪੂਰਨ ਲੇਖ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਐਮਆਈਟੀ 'ਚ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਉਥੇ ਮਹਿਮਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ (guest privileges) ਹਾਸਲ ਸੀ। ਐਮਆਈਟੀ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਬੁਲਾ ਲਈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ, ਆਰੋਨ ਵਰਗੇ ਦੁਰਲੱਭ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਜੈੱਫ ਸ਼ਿੱਲਰ (Jeff Schiller) ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਜੋ ਐਮਆਈਟੀ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸਲ 'ਚ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਉਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਹੋਰ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੁਲਿਸ ਬੁਲਾ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਸਕਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਯੂਐੱਸਏ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਰੋਨ 'ਤੇ 13 ਗੰਭੀਰ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ। ਇਹਨਾਂ ਇਲਜ਼ਾਮਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧ ਹੋਣ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਰੋਨ ਦੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖੌਫ ਇਹ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਲਈ ਅਪਰਾਧੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਵੋਟਿੰਗ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਹ ਗੁਆ ਦੇਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਤਥਾਕਥਿਤ ਹੈਕਰ ਦੇ ਛੁਟਣ 'ਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਇਹ ਆਮ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਤੇ ਇਹ ਆਰੋਨ ਵਰਗੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਦਰਦ ਭਰੀ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦਹਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਅਜਾਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਰੋਨ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਇਹ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਆਰੋਨ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਸੌਂਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਆਰੋਨ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਲੇਖ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਜੇਐਸਟੀਓਆਰ (JSTOR) ਸਰਵਿਸ 'ਤੇ ਡਾਊਨਲੋਡਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੂਰੇ ਕੈਂਪਸ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ, ਜੇਐਸਟੀਓਆਰ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਰੋਨ ਇਹ ਲੇਖ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਵੀ ਚਕਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਬਣ ਗਿਆ।

ਆਰੋਨ ਨੇ ਇਹ ਲੇਖ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕਿਤੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਆਰੋਨ ਨੇ ਪੇਸਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕ੍ਰਬ ਕਰਕੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਰਵਰ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਬਰੂਸਟਰ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ, ਜੇਐਸਟੀਓਆਰ (JSTOR) ਦਾ ਡੈਟਾ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਸ਼ਾਇਦ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਲੇਖ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਦਮ ਉਠਾਏ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਨੈੱਟ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਾਥ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੈਸਟ (West) ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਲਾਅ ਜਰਨਲ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਈ ਰਿਲੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਗੋਂ ਉਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਆਰਟੀਕਲਸ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਬਿੱਗ ਡੈਟਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰ ਕੇ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ (seminal) ਪੇਪਰ ਸੰਯੁਕਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਲਾਅ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਲਈ ਗ੍ਰਾਂਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਚੱਲਦੇ ਉਤਪੰਨ ਵਿਧਾਨਿਕ ਦੇਣਦਾਰੀ (Liability), ਅਤੇ ਬਾਅਦ 'ਚ ਏਹੀ ਆਰਟੀਕਲਸ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਆਰੋਨ ਨੇ ਸਾਡੇ ਅਜੀਜ਼ ਮਿੱਤਰ ਕਲੇ ਜਾਨਸਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਰਿਸਰਚ 'ਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਸਬੂਤ ਲੱਭਣ ਦੇ ਲਈ ਉਹ ਜੇਐਸਟੀਓਆਰ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਰੋਨ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਲੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨ, "ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਡੈਟਾ ਮੁਫਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੇ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।" ਅਜਿਹਾ ਆਰੋਨ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਨ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਮੈਂ ਕਈ ਰਾਤਾਂ ਤੱਕ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੱਤਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਣਗਿਣਤ ਰਾਤਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ 'ਚ ਬਿਤਾਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਜਨਵਰੀ, 2013 'ਚ ਆਰੋਨ ਨੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੋਗ ਮਨਾਇਆ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਅਤੇ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੈ।

ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ

"ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ" ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਨੇ 1909 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਲੰਡਨ ਤੋਂ ਕਿਸ਼ਤੀ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ 'ਚ ਜਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਅਭਿਆਨ ਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਸਫਲਤਾ ਬਹੁਤ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਕੇ ਅਤੇ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ, ਐਸਐਸ ਕਿਲਦੇਨਨ ਕੈਸਲ ਨਾਮਕ ਕਿਸ਼ਤੀ 'ਤੇ ਨੌਂ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਡੱਟ ਕੇ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ 'ਚ ਦਰਦ ਹੋਣ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਉੱਪਰ ਵੱਡਿਆਂ ਅੱਖਰਾਂ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ "ਕੋਈ ਹੱਕ ਰਾਖਵਾਂ ਨਹੀਂ (No Rights Reserved)।"

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਸਭ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਹੈ ਪਰ ਲਾਜਵਾਬ ਹੈ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਅਨੇਕ ਵਿਚਾਰ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਟੈਗੋਰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ 'ਚ ਕੁਝ ਇਹੋ-ਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਜੋ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਮੂਰਖਤਾਪੂਰਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ "ਹਸਪਤਾਲ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ (hospitals are institutions for propagating sins)।" ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸਖਤ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ ਤਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਪੂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਚ ਦਮ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤਾਬ 'ਚ ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੋਵੋ ਪਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਭਾਰਤ 'ਚ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ

ਦੁਆਰਾ ਝੱਲੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵੇਰਵਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੱਲ ਦੇ ਲਈ ਦਮਦਾਰ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇੱਕ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਰਫ ਇਹੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਉੱਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਸੰਦਰਭੀ ਉੱਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਬਿਆਨ ਸੀ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸਨੂੰ ਮੁੜ ਦੁਹਰਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੇ 100 ਖੰਡਾਂ ਦਾ ਇਕੱਤਰ ਕੰਮ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਏ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ, 'ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ' ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਾਲੀ ਅਲਮਾਰੀ 'ਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਛਾਪਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ "ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗਾ। ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਸਵੈ-ਸ਼ਾਸਨ (ਸੈਲਫ ਰੂਲ), ਦੋਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਟੀਚਿਆਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਯੋਗ ਵੀ ਸਨ। ਕੁਝ ਸੱਚਾ ਅਤੇ ਖਰਾ। ਕੁਝ ਠੋਸ। ਇਹ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ। ਸ਼ਬਦ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ "ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸੁਣਿਆ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਖਾਸ ਅਰਥ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਸਮੂਹਿਕ ਟੀਚੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਬਣ ਗਿਆ।

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਵਾਕਿਫ਼ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਇੱਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਆਮ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਟੀਚੇ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਕੇ ਲੂਣ ਬਣਾਉਣਾ।

ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਲਈ ਡੂੰਘੀ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਚ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਲਈ ਨੈਤਿਕ ਅਧਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਟ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਟੀਚਾ ਹਾਸਲ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿੱਤ ਦੇ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਅਭਿਆਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਵਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ।

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੰਡੇਲਾ ਅਤੇ ਕੇਨੀਅੱਟਾ ਅਤੇ ਨਕਰੂਮਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਅਫਰੀਕਾ 'ਚ ਫੈਲ ਗਏ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਤੱਕ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਨਸਲਭੇਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਦੀ ਲੜਾਈ ਤੱਕ ਫੈਲੇ। ਇਹਨਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ।

ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਟੀਚੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ

ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਾਵਲੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਓਪਨ ਸੋਰਸ ਸੋਫਟਵੇਅਰ ਅਤੇ ਓਪਨ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਇਹ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੰਟਰਨੈਟ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲ ਦਾ ਵੇਰਵਾ (ਸਪੈਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨਸ) ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਲਈ ਸਮਾਂ ਕੱਢਣ ਜੋ ਜਨਤਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤੈਅ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਲ 1980 'ਚ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਸਨ। ਇੱਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨੂੰ, ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਗਨਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਸਟੈਨਡਰਡਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਓਪਨ ਸਿਸਟਮ ਇੰਟਰਕਨੈਕਸ਼ਨ (ਓਐਸਆਈ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਮਾਡਲ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਉਦੋਂ ਦਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਦਾ ਮਾਡਲ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੀ ਮਾਪਦੰਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਕਾਫੀ ਮਹਿੰਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ, ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੈੱਟਵਰਕ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਰੈਫਰੈਂਸ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ "ਓਐਸਆਈ" ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਟਰੇਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਲਈ ਕਾਲਮ ਵੀ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਾਲਮ ਇਸ ਸੰਰਦਭ 'ਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਉੱਚੀ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਬੰਦ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (ਕਲੋਜ਼ਡ ਪ੍ਰੋਸੈਸ) ਇਸ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਘੇਟ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ (ਆਈਈਟੀਐਫ) ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਮੂਹ ਸਵੈ-ਸੰਗਠਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲ ਓਪਨ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁਫਤ ਉਪਲਬਧ ਸਨ। ਜਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ "ਵਰਕਿੰਗ ਕੋਡ" ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬੈਠਕ 'ਚ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਮਾਨਕੀਕਰਣ ਦੇ ਲਈ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕੋਡ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਅਮਲ 'ਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਈ-ਮੇਲ ਹੈਡਰ ਦੇ ਫਾਰਮੈਟ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਈ-ਮੇਲ ਹੈਡਰ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਕੋਡ ਕਰ ਕੇ ਅਮਲ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲ ਉਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਅਸਲ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂਕਿ ਓਸੀਆਈ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਦੇ ਏਜੰਡੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਯੋਗਦਾਨ ਘੱਟ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਆਈਈਟੀਐਫ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਖਿਰਕਾਰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮੂਹ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਜੋ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਮਾਹਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਬਾਟਮ ਅਪ ਮਾਡਲ ਦੇ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਪਾਂਸਰਾਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਾ ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀਆਂ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਕਈ ਨਿਗਰਾਨ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਬੋਰਡ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਡਟੇ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੈਨਕਾਂ 'ਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਣ, ਨਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਗ ਲੈ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਅਰਜੀ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸਮਾਂ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਉਪਲਬਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਈਈਟੀਐਫ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ 'ਚ ਮੈਂ ਮਾਰਸ਼ਲ ਟੀ. ਰੋਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਲਈ, ਲੇਖਕ ਭਾਸ਼ਾ (authoring language) 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅੱਜ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੇ ਓਐਸਆਈ (OSI) ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਾਈ ਜਿੱਤੀ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਹੱਲ ਅਸੰਭਵ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਸਾਡਾ ਓਪਨ ਨੈੱਟਵਰਕ, ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਚਾਨਕ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਹੱਲ ਕੱਢ ਲਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਦੀ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਣ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸਦੀ ਤਰੱਕੀ 'ਚ ਰਾਹ 'ਚ ਕਦੀ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਓਐਸਆਈ (OSI) ਦਲ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਪੰਨੇ 'ਚ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਫੁਟਨੋਟ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ।

...

ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ ਅਸਲ 'ਚ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵੱਡੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਲਾਇਨਕਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖ ਸਕੋਗੇ ਕਿ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਈਫੋਨ ਦੇ ਸੋਰਸ ਕੋਡ ਨੂੰ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਨੈੱਟ ਦੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲ ਵੇਰਵੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ ਪਰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਇਸ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਲਾਉਡ ਸੇਵਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਨੈੱਟ ਨਿਊਟ੍ਰੈਲਿਟੀ ਦੇ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਇਆ (ਓਪਨ ਸੋਰਸ) ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਰੂਪ 'ਚ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ ਲੜਦੇ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਵੀ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ, ਝੂਠੀਆਂ ਖਬਰਾਂ, ਅਭਿਊਸਿਵ ਬੋਟਸ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਕੇ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੂੰ ਓਪਨ ਅਤੇ ਕਰ ਮੁਕਤ ਰੱਖਣ ਦੇ ਕੰਮ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅੱਗੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਉਹ ਹੀ ਅਧੂਰੇ ਹੋਣ, ਤਕਨੀਕੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਤਰੁੱਟੀਪੂਰਨ ਹੋਣ, ਅਤੇ ਮਹਿੰਗੇ ਹੋਣ, ਅਸੀਂ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ 'ਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਜਦੋਂ ਅੱਜ ਵਕੀਲ, ਵੈਂਡਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਕੰਪਨੀ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਜਾਰਜੀਆ ਲਾਅ ਦੇ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਅਕਸੈਸ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਤਕਨੀਕੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਤਰੁੱਟੀਪੂਰਨ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਸਿਸਟਮ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯੂਐਸ ਫੈਡਰਲ ਕੋਰਟਸ ਦਾ ਐਕਸੈਸ ਵੀ ਬੇਹੱਦ ਅਯੋਗ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗੇ ਕੈਸ਼ ਰਜਿਸਟਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁੱਕਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਸਧਾਰਨ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਪਤਤਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨਾ।

ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ 'ਤੇ ਨੋਟ

ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਅਤੇ, ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵੱਲ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਨਕਾਂ ਦੀ ਅਜਾਦੀ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼, ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਜਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਤਕਨੀਕੀਕਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝੀਏ ਕਿ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਰਚਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਪਦੰਡ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਰਬ-ਸਹਿਮਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਅਰਥਪੂਰਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਨਿੱਜੀ ਮਾਪਦੰਡ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਾਹੁੰ ਅਰਥਹੀਣ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੈਨੂੰ ਇਲਾ ਭੱਟ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਟੀਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਤਾਘਮਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਦੇ ਹੋਵੇਗਾ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਉਸਦੇ ਲਈ ਯਤਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ ਇੱਕ ਤਾਘਮਈ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਸਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਟੀਚਾ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਕੁਝ ਤਾਘਮਈ ਟੀਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਟੀਚਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਜਨਤਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਟੀਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਅਜਾਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਕਰਨ 'ਚ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੋਗੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰ 'ਚ, ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਿਯੰਤਰਨ 'ਚ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ।

ਓਪਨ ਗਵਰਨੈਂਟ: ਇੱਕ ਮੰਤਰ

ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਦੇ ਕਾਰਜਭਾਰ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਘਟਨਾ ਹੋਈ। ਸਿਲੀਕਾਨ ਵੈਲੀ 'ਚ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਲਈ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਾਡੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਓਬਾਮਾ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਚੱਲਦੇ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਉਮੀਦ ਦੀ ਇੱਕ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ। ਗੂਗਲ ਅਤੇ ਫੇਸਬੁਕ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਜਿਆਦਾ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਆ ਗਏ।

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਇੱਕ ਚੀਫ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਕਾਰਜਭਾਰ ਸੰਭਾਲਿਆ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਰਗੇ ਸਨ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਇਵ ਦੇ ਲਈ ਡੇਵਿਡ ਫੇਰੀਏਰੋ (David Ferriero) ਵਰਗੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਿਪਬਲਿਕਨ, ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਕੰਜ਼ਰਵੇਟਿਵ ਰਿਪਬਲਿਕਨ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਡੈਰੇਲ ਈਸਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਸਭ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਕਾਂਗਰੇਸ਼ਨਲ ਵੀਡੀਓਜ਼ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ ਦੁਆਰਾ ਓਪਨ ਗਵਰਨੈਂਟ ਦੀ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ 'ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਕਸਰ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆ ਕੇ ਮਿਲਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਓਪਨ ਗਵਰਨੈਂਟ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਟੀਚਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਹਰੇਕ ਸੰਘੀ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ

ਓਪਨ ਗਵਰਨੈਂਟ ਸੰਬੰਧੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਜਨਤਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡੈਟਾ ਸੈੱਟ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੈਂਕ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਇੱਕ ਨਾਅਰਾ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਓਪਨ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਟੀਚਾ।

ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ 'ਚ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਦੀ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਏਜੰਸੀ, ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਡਿਜੀਟਲ ਸਰਵਿਸ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਜੋ ਆਧੁਨਿਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਨਾਲ ਆਨਲਾਈਨ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ 'ਚ ਲਿਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਨਵੀਂ ਯੂਐਸ ਡਿਜੀਟਲ ਸਰਵਿਸ ਨਾਲ "18F" ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਮੂਹ ਵੀ ਜੁੜ ਗਿਆ। "18F" ਨਾਮਕ ਇਹ ਸਮੂਹ ਜਨਰਲ ਸਰਵਿਸਜ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਰੀਬ ਸੱ ਹੋਣਹਾਰ ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਰ ਸਟਾਫ਼ ਭਰੇ ਹਨ। (ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਇਹ ਅਨੋਖਾ ਨਾਮ ਇਸ ਲਈ ਪਿਆ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਸਦੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ, 18ਵੀਂ ਸਟਰੀਟ ਅਤੇ F ਸਟਰੀਟ ਦੇ ਕੋਨੇ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਸੀ।)

ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਰੋਨ ਸਵਾਰਟਜ਼ ਨੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅੰਤ 'ਚ ਨੱਥੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਨੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਟੀਚੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ, ਇੱਕ ਗਲਤ ਟੀਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਸੀ। ਅਸਲ 'ਚ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਾਫੀ ਗੁੱਸਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ, ਸਰਕਾਰ 'ਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਗਲਤ ਨਾ ਸਮਝੋ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਕਾਰੀ ਬਣਾਉਣ 'ਚ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਉਪਯੋਗ 'ਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਸਿਰਫ਼ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ 'ਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਪਬਲਿਕ ਚੈਰਿਟੀ ਦੇ ਲਈ ਵੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਸਦੇ ਲਈ ਇਹ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦਾ ਫਰੇਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ 'ਚ ਇੱਕ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਵਰਗੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਅਭਿਆਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਟੀਚਾ, ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਫਰੇਮ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਜ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਜ ਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ 'ਚ ਰੁਚੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ, ਖੁਦ ਨੂੰ, ਬਾਰ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਉਪਕਰਣ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲਈ, ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ 'ਚ ਲੱਗੇ ਨੇਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਦੀ ਸੋਚ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਦਲਣ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਨ 'ਚ ਸਫਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ SWAT ਟੀਮ ਦੇ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਜਿਸਨੇ healthcare.gov ਨੂੰ ਇੱਕ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਨਰਕ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਪਰ ਕਈ ਲੋਕ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅੰਦਰ 'ਚ ਇੱਕ ਗੁੱਟ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਹੱਲ ਦੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ 'ਚ ਝਿਝਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਲਈ ਚਿੰਤਤ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ, ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਓਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਅਮਰੀਕਾ, ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਹੁਨਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਿਸ਼ਨ ਮੁਖੀ (oriented) ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਉਸ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ 'ਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਲੋਕ ਮਿਲਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵਚਨਬੱਧ ਪਾਉਗੇ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਰਫ ਅੰਦਰੂਨੀ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 'ਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਟੀਚੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਪਸ਼ਟ (ਸਪੈਸਿਫਿਕ) ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਜਨਤਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਬਣਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਪਕਰਣ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕੇਵਲ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਯੂਨਾਇਟਡ ਕਿੰਗਡਮ ਦੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਡਿਜੀਟਲ ਸਰਵਿਸ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਇਹ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ, ਯੂਐਸ ਡਿਜੀਟਲ ਸਰਵਿਸ ਅਤੇ 18F ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ 'ਚ ਨੀਤੀ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਏਜੰਸੀਆਂ 'ਚ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਦੋਸਤ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਹ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ 'ਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਏਜੰਡਾ

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਦਸੰਬਰ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸਾਲ 2017 ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 'ਚ ਆਪਣੇ ਦਿਨ ਬਿਤਾਏ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਜਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥੀ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਬਹੁਭਾਂਤੀ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਮੀਰ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਦਿਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਮ ਪਿਤਰੇਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਇੱਕ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਮੈਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਮੇਰੇ ਚੰਗੇ ਦੋਸਤ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਮੈਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਅੰਤ ਉਹਨਾਂ ਚਰਚਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ, ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਲਈ ਏਜੰਡਾ ਬਣੇਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੜੀਬੱਧ ਰੱਖ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਾਂਗਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਚ ਜੁੜਨਗੇ।

ਕੁੱਲ ਦਸ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਲਿਸਟ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਸ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ

ਰੂਪ 'ਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ "ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਜਰੀਆ ਬਣੇ" ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੇਵਲ ਏਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਕੋਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

1. **ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ:** ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ, ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੜਾਈ, ਇਹੀ ਕੋਡ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਾਹਿ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ 'ਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਪੋਸਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਮਾਣਯੋਗ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਯੂਐਸ ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ, ਸਿੱਖਿਆਵਾਦੀ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਚੁੱਕਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਤਕਨੀਕੀ ਨਿਯਮ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜਨਤਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

2. **ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ:** ਦੂਜਾ, ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ। ਕਾਫੀ ਕੰਮ ਹੋਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਾਰੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ 'ਚ ਉੱਚ ਕੁਆਲਟੀ ਦੀ ਸਕੈਨਿੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਲਈ ਕਾਫੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਟਾਡੇਟਾ ਨੂੰ ਵਿਵਸਥਿਤ ਕਰਨਾ, ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕੈਨ ਨਾ ਹੋਏ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ, ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ। ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਆਪਟੀਕਲ ਕੈਰੇਕਟਰ ਰੀਡਰ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਟੈਕਸਟ 'ਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਖਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਇਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਯਤਨ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਸਕੈਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਕੈਨਿੰਗ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦੀ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਕਈ ਪੇਜ ਗਾਇਬ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਟੇਢੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਟੀਕਲ ਕੈਰੇਕਟਰ ਰੀਡਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਨਤਕ ਸਕੈਨਿੰਗ ਕੇਂਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਸਿੱਖਿਅਕ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਾਫੀ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ 'ਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲ 4,00,000 ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਹੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਲੱਖਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਾਫੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਟੀਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ 'ਚ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰੀਨ ਨਿਵੇਸ਼ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਨ ਪਾਡੇਸਟਾ (John Podesta) ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਬਾਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਨਾਅਰੇ "ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ (Yes We Can)" ਪਰ ਅਧਾਰਿਤ YesWeScan.org ਨਾਮ ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਪੱਤਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲ ਖਿੱਚਵੀਂ ਲਾਈਨ ਸੀ "ਜੇ

ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਚੰਨ 'ਤੇ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੂੰ ਸਾਈਬਰ ਸਪੇਸ 'ਤੇ ਵੀ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।" ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਸਹਿ ਲੇਖਕਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਆਰਕਿਵਿਸਟ ਡੇਵਿਡ ਫੇਰੀਏਰੋ (David Ferriero) ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਉੱਤਰ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਨਵੀਂ ਡਿਜੀਟਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਤਾਘਮਈ ਟੀਚੇ 'ਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਵਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇਸ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਗਿਆਨ ਮੰਦਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰੇਗਾ।

3. *ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਦੇਸ਼*। ਤੀਜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਸਰਕਾਰੀ ਰਸਾਲਿਆਂ/ਫਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਉਣਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਫੀਸੀਅਲ ਗਜ਼ਟਾਂ 'ਚ, ਸਮਰਥਨ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਖੇਤਰ 'ਚ ਜਿਆਦਾ ਯਤਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗਜ਼ਟਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਹੱਸਮਈ ਤਕਨੀਕੀ ਇੰਟਰਫੇਸ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਜ਼ਟਾਂ, ਨਿਯਮਾਂ, ਐਕਟਾਂ, ਅਧਿਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲਾਭਕਾਰੀ ਯਤਨ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇਖਣਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ 'ਚ ਲੱਗੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਦੋ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾ ਤਕਨੀਕੀ ਕੰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੈ, ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਗਜ਼ਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤਿਲਿਪੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਰਤਮਾਨ ਆਨਲਾਈਨ ਫਾਈਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਸਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਕੈਨ ਕਰਨਾ। ਉਪਲਬਧ ਆਨਲਾਈਨ ਗਜ਼ਟ ਦਾ ਮਿਰਰ ਬਣਾਉਣਾ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਪਰ ਨਿਰੰਤਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਗਤੀਵਿਧੀ ਜੋ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਜਾਂ ਮਹਾਂਸੰਮੇਲਨ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮਾਰੋਹ ਦੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ, ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ। ਇੱਥੇ, ਅਧਿਕਾਰਕ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਤੰਤਰ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਉਣ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਵਿਧਾਨਕ ਬਦਲਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਯੂਕੇ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਠੋਸ ਕਦਮ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

4. *ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ*।-ਇਹ ਚੌਥਾ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਦੇ ਅਮੀਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਾਫੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹਾਂ। ਇੱਥੇ ਕੁਝ ਮੁੱਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਨਿਯੰਤਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਵੇਰਵਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕਥਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਸਰਕਾਰੀ ਧਨ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਦੀ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਵੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਪੀਡੀਐਫ ਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧ (ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਹਰੇਕ ਪੇਜ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਤੋਂ ਕੱਢ ਸਕਣ) ਨੂੰ ਅਤੇ ਹਰੇਜ ਪੇਜ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇ ਵਾਟਰਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪੇਜਾਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਮੈਂ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪੋਰਟਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਗਰੀਆਂ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿੱਚ, ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਟਰਮਾਰਕ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਾਂ ਦੇ ਕਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਨੱਥੀ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ 'ਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੰਕਲਿਤ ਕੰਮਾਂ 'ਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਉਸ ਕੰਮ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਲਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਕੇਵਲ ਇਸਦੇ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਗੇ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੀ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ।

5. *ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ*। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਘਟੀਆਂ ਕੁਆਲਟੀ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕਾਫੀ ਬਿਹਤਰ ਸਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਆਰਕਾਇਵ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਕੁਆਲਟੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸਕੈਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੱਗੀ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਪੇਅ ਵਾਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੰਦ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਅਨੇਕ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ।

ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚ ਕੁਆਲਟੀ ਵਾਲੇ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਸਾਰਥਕ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪ੍ਰਿੰਟ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੈੱਬ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੋਕ ਦੇ ਉਪਲਬਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਸੂਚਨਾ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

6. *ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ*। ਛੇਵਾਂ, ਮੈਂ ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ 'ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਲ ਦੇ 129 ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਦੀ ਤਿਜੋਰੀ (ਵਾਲਟ) 'ਚ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕ ਉਪਯੋਗੀ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਸੀਡੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਰਕਾਇਵ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਨਾ ਕਾਫੀ ਰੌਚਕ ਕੰਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

7. *ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਵੀਡੀਓ ਰਿਕਾਰਡ*। ਸੱਤਵਾਂ, ਵੀਡੀਓ ਆਰਕਾਇਵ, ਆਡੀਓ ਆਰਕਾਇਵ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ "ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਖੋਜ" ਨਾਮਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ 53 ਐਪੀਸੋਡ ਪੋਸਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੁਣ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸੀ। ਰਮਾਇਣ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾਏ? ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੀਤਾਂ, ਨਾਚ, ਕਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ

ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ 'ਤੇ ਨੋਟ

ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾਏ? ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਦੇ ਵਾਗੂੰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਹੈ।

ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਵੀਡੀਓ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਆਰਕਾਇਵ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯੂਐਸ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਇਵ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਤਜਰਬਾ ਇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵੀਡੀਓ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੇ 6,000 ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ 7.5 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਊਜ਼ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਪੁਰਾਲੇਖਕਰਤਾ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਆਰਕਾਇਵ ਦਾ ਮੋਨੋਟਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਗਲਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਚੱਲਦੇ, ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਛੁਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਵੰਡ ਹੋ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਮਿਲ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਦੀ ਢੁੱਕਵੀਂ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਚੰਗੀ ਕੁਆਲਟੀ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀਡੀਓ, ਫੋਟੋਆਂ ਅਤੇ ਆਡੀਓ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਇੱਕ ਫਿਲਮ ਜਾਂ ਸਮਾਚਾਰ ਉਤਪਾਦਨ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਉਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਲੇਖ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖਾ ਹਿੱਸਾ ਫਿਲਮ ਦੇ ਲਈ "ਬੀ-ਰੋਲ" ਜਾਂ ਪ੍ਰਿੰਟ ਦੇ ਲਈ "ਸਟਾਕ ਫੋਟੋ" ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਯਾਤਰਾ ਸੰਬੰਧੀ ਲੇਖ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਜ ਮਹਿਲ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੀ ਲੋੜ ਪਏ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਇੱਕ ਫਿਲਮ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਫੁਟੇਜ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਵੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਕਸਰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਜਨਤਕ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਾਈਜ਼ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਗੈਰ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ, ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਅਤੇ ਸਮਾਚਾਰ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ ਸੁਤੰਤਰ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ, ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਤੋਹਫਾ ਦੇਵੇਗੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਕੰਮਾਂ 'ਚ ਇਸ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਸਧਾਰਨ ਮੂਲ ਜਨਤਕ ਕੰਮ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਨਿੱਜੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਸੱਤ ਕੰਮ ਖੇਤਰ ਕਾਫੀ ਔਖੇ ਪਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

8. ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ;
9. ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਗਿਆਨ;
10. ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਤਾਘਮਈ ਟੀਚਾ;

ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਲੁਟੇਰੇ (Biopirates)

ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵਾਂ ਖੇਤਰ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਤਫਸੀਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਸਾਲ 2017 ਅਕਤੂਬਰ 'ਚ ਮੈਂ ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਤੋਂ ਫਲਾਈਟ ਲਈ ਅਤੇ ਸੈਮ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਰੋਂ ਤੋਂ ਫਲਾਈਟ ਲਈ। ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਸਿੱਧਾ ਬੈਂਗਲੁਰੂ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਸੈਮ ਇਸ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਚਾਂਸਲਰ ਸਨ। ਇਸ ਸੰਗਠਨ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 30 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪਾਠਾਂ 'ਚ ਆਯੁਰਵੇਦ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਦਾ ਰਿਵਾਇਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਇਸਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵੈਦ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੂਨਾਨੀ ਇਲਾਜ ਪਰੰਪਰਾ, ਆਯੁਰਵੇਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਇਲਾਜ ਪਰੰਪਰਾ ਅਰਬੀ ਅਤੇ ਫਾਰਸੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਆਈ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਅਭਿਆਸ ਮੁਸਲਿਮ ਹਕੀਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਸੈਮ ਆਪਣੇ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ 'ਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗਾ। ਟਰਾਂਸ ਡਿਸਿਪਲਿਨਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਟੀਡੀਯੂ) ਇੱਕ ਦਿਲਕਸ਼ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ 6,500 ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਦਵਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਬੁਟਿਆਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ 'ਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਟੀਡੀਯੂ 'ਚ 1,640 ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਬੁਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬਨਸਪਤੀ ਅਜਾਇਬ ਘਰ 'ਚ, 4,500 ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਟੀਡੀਯੂ ਰਿਵਾਇਤੀ ਪਾਠਾਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। 50 ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਪੀਐਚਡੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਯੁਰਵੇਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ (ਜਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ)। ਹਾਲ 'ਚ ਹੀ ਸਕੂਲ ਨੇ ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਕੋਰਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਸਪਤਾਲ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਟੀਡੀਯੂ, 6,500 ਦਵਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਬੁਟਿਆਂ, ਸੂਤਰੀਕਰਨ (ਫਾਰਮੂਲੇਸ਼ਨ), ਦਵਾਈ ਵਿਗਿਆਨ, ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਧੀਆਂ, ਇਲਾਜ ਵਿਗਿਆਨ, ਰੋਗਜਨਨ, ਜੈਵ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਕੰਮਪਿਊਟਰਾਈਜ਼ਡ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਦੀਆਂ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਅਧਿਐਨ ਹਨ ਜੋ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਖਾਦ ਪਦਾਰਥ ਉਮਰ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੁਣ ਨੂੰ ਰੈਡ ਵਾਈਨ 'ਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਆਯੁਰਵੇਦ 'ਚ, ਅਨਾਰ ਅਜਿਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਯੁਰਵੇਦ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖਾ ਜਿਸਨੂੰ ਰਸਾਇਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਚਿਰਜੀਵੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਪੀਐਚਡੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਾ ਪਰੀਖਣ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਡਰੋਸੇਫਿਲਾ (ਫਲ ਮੱਖੀ) 'ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਮੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਰੈਡ ਵਾਈਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨਾਰ ਦਾ ਰਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਸਮੂਹ 'ਚ ਸਨ। ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੱਖੀਆਂ ਇੱਕ ਕੰਟੇਨਰ 'ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਤੱਕ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਮਾਪਦਾ ਸੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਮੱਖੀ 'ਤੇ ਪੂਰਕ ਭੋਜਨ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਮਿਆਦ ਵਧਾਈ ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਜਨਨ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾਇਆ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੱਖੀਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੈਡ ਵਾਈਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨਿਯੰਤਰਨ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੱਖੀਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 'ਚ ਬਿਹਤਰ ਸਨ।

ਟੀਡੀਯੂ ਬੋਰਡ ਆਫ ਟਰਸਟੀਜ਼ ਦੇ ਕੋ-ਚੇਅਰਮੈਨ ਡਾ. ਰਾਮਾਸਵਾਮੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੰਤੂ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਇਲਾਜ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ 'ਚ ਇੱਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ 'ਚ ਚੁਹਿਆਂ ਜਾਂ ਮੱਖੀਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹਨ। ਮਨੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫੀਲਡ ਟੈਸਟ ਦੇ ਲਈ ਸਖਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਸਰਚ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਕਠਿਨ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ।

ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਦਾ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਮਲੇਰੀਆ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ 'ਚ ਸਹਾਇਕ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਲੀਵਰ ਦੀ ਬਾਓਪਸੀ ਲੈਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈ ਦਾ ਇੰਜੈਕਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਲੇਰੀਆ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਤ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਮਨੁੱਖ 'ਤੇ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਟੀਮ ਨੇ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਤਕਨੀਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਦੀ ਚਮੜੀ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅੰਗ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਮਿਹਨਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਮਿਹਨਤਾਂ 'ਚ ਮਲੇਰੀਏ ਦੀ ਸੂਈ ਲਗਾਈ। ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਮਹਿੰਦੇ 'ਚ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਦਵਾਈ ਪਾਈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਦਵਾਈ ਦੇ ਅਸਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ।

ਇਹ ਸਫਰ ਦਿਲਚਸਪ ਸੀ। ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਨਾਲ ਬਦਲ ਗਏ ਸਨ। ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ੰਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਡੈਟਾਬੇਸ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਵਾਇਤੀ ਪਾਠਾਂ 'ਚ ਉਲੇਖਿਤ ਦਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਐਕਟ ਇਸ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਉਸ ਸ਼ਾਮ, ਮੈਸੂਰ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ, ਪ੍ਰਮੋਦਾ ਦੇਵੀ ਵਾਡੀਆਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੈਂਗਲੁਰੂ ਪੈਲੇਸ 'ਚ ਬੈਂਗਲੁਰੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕੁਝ ਚੁਣਿੰਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਟੀਡੀਯੂ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਾਰੋਹ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤੀ ਭੋਜਨ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਖਾਣੇ ਦਾ ਲੁਤਫ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡੋਸਾ ਅਤੇ ਗੋਲ-ਗੱਪੇ ਅਤੇ ਤਰਬੂਜ 'ਚ ਪਰੋਸੀ ਗਈ ਤਰਬੂਜ ਦੀ ਬਣੀ ਕੁਲਫੀ ਅਤੇ ਖੋਖਲੇ ਸੰਤਰੇ 'ਚ ਪਰੋਸੀ ਗਈ ਸੰਤਰੇ ਦੀ ਕੁਲਫੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਡੀਨਰ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਪਸਾਰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨਿਯਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣ ਦੇ ਲਈ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਸੀ।

...

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਪਾਇਰੇਸੀ (biopiracy) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵੰਦਨਾ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਅਸਧਾਰਨ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਇਲਾਜ ਦੇ ਕੁਝ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਭੇਜੇ, ਜੋ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਵਰਤੋਂਕਰਤਾ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੀ ਰਾਏ ਹੈ। ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਪੇਟੈਂਟ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਿਆ।

ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੇਚੈਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਹਿਲਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ੰਕਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ 13 ਸੀਡੀਆਂ ਭੇਜੀਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ "Medicinal Plants in Homeopathy" ਅਤੇ "Medicinal Plants of Kerala" ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਸੀਡੀ 'ਚ ਸਧਾਰਨ ਡੈਟਾਬੇਸ ਇੰਟਰਫੇਸ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮੂਲਪਾਠ, ਸੰਕੇਤ ਸ਼ਬਦ (keywords) ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸੀਡੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਇੰਟਰਫੇਸ 'ਚ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ ਟ੍ਰੈਡੀਸ਼ਨਲ ਨਾਲੇਜ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨਾਮਕ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਯਤਨ। ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 150 ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਟਰਾਂਸਕ੍ਰਾਈਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਡੈਟਾਬੇਸ 'ਚ 2,97,183 ਰਿਵਾਇਤੀ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਸੂਤਰੀਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਾਹਰਾਂ ਨੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਡੈਟਾਬੇਸ ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਸੂਤਰੀਕਰਨ ਦੀ ਕੋਡ ਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਚਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਡੈਟਾਬੇਸ ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੇਵਲ ਪੇਟੈਂਟ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਮੈਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਯੂਐਸ ਪੇਟੈਂਟ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਿੰਤਿਤ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜੋ ਵੀ "ਬਿਜ਼ਨਸ ਦੇ ਤਰੀਕੇ" ਅਤੇ "ਸਾਫਟਵੇਅਰ" ਪੇਟੈਂਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਲਾਭ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਜਿਆਦਾ ਹੋਈਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਿਆਦਾ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਜਾਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਲ 1994 'ਚ ਯੂਐਸ ਪੇਟੈਂਟ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੇਟੈਂਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਣ 'ਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਕੰਮ 'ਚ ਪੇਟੈਂਟ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ 'ਚ, ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਪੇਟੈਂਟ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ ਚੋਂ ਕੁਝ ਯੂਐਸ ਪੇਟੈਂਟ ਐਂਡ ਟਰੇਡਮਾਰਕ ਆਫਿਸ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਫਤਰ 'ਚ ਖਰਾਬ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੋਧ ਦੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਵਪਾਰਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਪੇਟੈਂਟ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਨਾਲ, ਯੂਐਸ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀ ਪੇਟੈਂਟ ਦਫਤਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਸੰਖਿਆ 'ਚ ਸ਼ੱਕੀ ਪੇਟੈਂਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ, ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ 'ਤੇ, ਜਿੱਥੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ 'ਚ ਇਸ ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਇਤਿਹਾਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੇਟੈਂਟ ਹਲਦੀ ਦਾ ਸੀ। ਹਲਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਸਹਿਤ ਹੋਰ ਕਈ ਇਲਾਜਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਲਈ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੋ ਅਮਰੀਕੀ ਖੋਜੀਆਂ ਨੇ "ਹਲਦੀ ਪਾਊਡਰ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਉਪਯੋਗ" 'ਤੇ ਇੱਕ ਪੇਟੈਂਟ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਉਚਿਤ ਗੁੱਸਾ ਜਾਹਰ ਕੀਤਾ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਰਿਸਰਚ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਡਾ. ਆਰ ਏ ਮਾਸ਼ੇਲਕਰ ਨੇ ਇਸ ਪੇਟੈਂਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ, ਕਾਫੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਪੇਟੈਂਟ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਬਾਸਮਤੀ ਚੌਲਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਇੱਕ ਪੇਟੈਂਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਬੰਗਾਲ 'ਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਟੈਂਟ ਚੰਗੀ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਚੌਲ ਦੀਆਂ ਮਧਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਸਮਤੀ ਚੌਲ ਦੀ ਕ੍ਰਾਸ ਬਰੀਡਿੰਗ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ 'ਚ ਕਿਸਾਨ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕ੍ਰਾਸ ਬਰੀਡਿੰਗ ਕਰਕੇ ਚੌਲ ਉਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੇਟੈਂਟ 'ਚ ਬਾਸਮਤੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਚੱਲਦੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਮੇਲਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੇਟੈਂਟ ਜੋ ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਪੱਛਮੀ ਜੈਵਿਕ ਪਾਈਰੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ (corporate biopirates) ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਹੜੱਪ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ

ਸੰਮੇਲਨ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਾਲ 2002 ਦੇ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਸੰਮੇਲਨ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ, ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕਮਾਈ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਤੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀਮਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਪੇਟੈਂਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ 'ਚ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਦੇ ਲਾਭ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜੇ ਜੈਵਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਿਕਿਤਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਖੇਤਰ 'ਚ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਈ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਐਕਟ ਇਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦਾ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੇਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਲਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਸਮਤੀ ਚੌਲ ਤੱਕ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪੇਟੈਂਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਕਲੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹੋ-ਜਿਹੇ ਰੱਦੀ ਪੇਟੈਂਟਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੇਟੈਂਟ ਪ੍ਰੀਖੀਅਕ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰੱਦੀ ਪੇਟੈਂਟ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਲਈ ਕਰਨ। ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਪੇਟੈਂਟ ਦਫਤਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੇਟੈਂਟ ਪ੍ਰੀਖੀਅਕ ਨੂੰ ਇਸ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਿਯਮਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਕਰਾਤਮਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

ਪਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਨਾ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬੁਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਗਿਆਨ ਗਲਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸਦਾ ਉਹ ਲਾਭ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਟੀਡੀਯੂ ਦੇ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਏਰੀ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤਰਕ ਸਮਝ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਜਨਤਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਤਰਕ ਮੇਰੇ ਇਸ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਠੀਕ ਉਲਟ ਸੀ।

ਮੈਂ ਇਸ 'ਤੇ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ 'ਚ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਸਨ ਕਿ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਬੁਰੇ ਪੇਟੈਂਟ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ 'ਚ ਅੜਿੱਕਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਤਰੀਕਰਨ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਡੈਟਾਬੇਸ 'ਚ ਪਾਉਣਾ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਦਾ ਫੇਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਹੀ ਨਿਕਲੇਗਾ।

ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚੀ ਕੁਆਲਟੀ ਵਾਲਾ ਡੈਟਾਬੇਸ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ, ਲਾਹੇਵੰਦ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ 'ਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬੁਰੇ ਪੇਟੈਂਟ ਨੂੰ ਰੋਕਣ 'ਚ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਪੇਟੈਂਟ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਵਿਆਪਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਡੈਟਾ ਉੱਚ ਕੁਆਲਟੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਮਾਹਰ ਇਸ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ 'ਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੀਖੀਆਂ ਤੱਕ ਡੈਟਾਬੇਸ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੰਦਨਾ ਸ਼ਿਵਾ ਵਰਗੇ ਗਲਤ ਪੇਟੈਂਟ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਮੇਰੀ ਸਹਿਕਰਮੀ ਬੇਬ ਨਾਵੇਕ, ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ 'ਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਦੇ ਓਪਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਨੀਸ਼ੀਏਟਿਵ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ (ਉਹ ਸੈਮ ਪਿਟਰੋਡਾ ਦੀ ਵੀ ਦੇਸ਼ਤ ਹਨ)। ਉਹ "ਪੀਅਰ ਟੂ ਪੇਟੈਂਟ (Peer To Patent)" ਨਾਮਕ ਤੰਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਮੋਟਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੇਟੈਂਟ ਪ੍ਰੀਖੀਆਂ ਪੂਰਵਵਰਤੀ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਨੈੱਟ 'ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਪੇਟੈਂਟ ਪ੍ਰੀਖੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਡੈਟਾਬੇਸ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਬਜਾਏ, ਪੀਅਰ ਟੂ ਪੇਟੈਂਟ ਬਿਹਤਰ ਨਤੀਜਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਜਵਾਬ ਕੀ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰਾ ਇਹ ਝੁਕਾਅ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਟ੍ਰੈਡੀਸ਼ਨਲ ਨਾਲੇਜ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਨਾ ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਰਕਾਰੀ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ, ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ, ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਝੁਕਾਅ ਮੁਕਤ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਗਲਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2018 'ਚ ਇਸ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਰਜ ਕਰਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਡੈਟਾ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰੇ, ਕੇਵਲ ਪੇਟਰਲ ਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਦੇ ਲਈ।

ਵਿਗਿਆਨਕ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਫੋਟੋਕਾਪੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ

ਨੌਵਾ ਖੇਤਰ ਹੈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਗਿਆਨ ਦਾ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਖੋਜ ਰਸਾਲਿਆਂ 'ਚ ਛਪੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੈ। ਸਾਲ 2017 'ਚ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਗਿਆਨਕ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ 'ਚ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਲਿਖੇ ਗਏ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਸੇ ਦੀ ਕੰਧ (ਪੇਅ ਵਾਲ) ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੇਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਮੂਲ ਯੋਜਨਾ ਅਮਰੀਕੀ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ 'ਚ ਮੇਰੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਸੀ ਕਿ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਮੈਨੂੰ ਵੋਟ 'ਹਾਂ' 'ਚ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ 'ਨਾ' 'ਚ। ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਦਰਜਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਪੱਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਉੱਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 60 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਇੱਕ ਹੀ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ "ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ"? ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ ਦੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਨਾਵਾਜਬ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੱਤਰ ਭੇਜਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ 'ਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ

ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਮੰਗੀਆਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮਾਤਰ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ਮੈਨੂੰ ਸਕੀ ਹਬ (Sci Hub) ਦੇ ਐਲੇਕਸਜਾਂਡਰਾ ਐਲਬਾਕਿਆਨ ਅਤੇ ਜੇਐਸਟੀਓਆਰ (JSTOR) ਦੇ ਐਰੋਨ ਸਵਾਰਟਜ਼ ਦੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਹਿੱਤਾਂ 'ਤੇ ਖਤਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸੁਣਨਗੇ। ਉਹ ਓਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਝਗੜਨ ਦੇ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਸ ਨੋਟਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਰਾਹ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਘੱਟ ਰੁੱਖਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਟੀਚਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਏ।

ਭਾਰਤ 'ਚ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕਾਪੀ ਕਰਨ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਉਹ ਰਾਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਫੋਟੋਸਟੋਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਕਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਸਿਲੇਬਸ ਕਿਤਾਬ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਉਸ ਸਿਲੇਬਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਦਰ 'ਤੇ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਰਾਮੇਸ਼ਵਰੀ ਫੋਟੋਕਾਪੀ ਸ਼ਾਪ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਅਤੇ ਟੇਲਰ ਐਂਡ ਫਰਾਂਸਿਸ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਪੁਲਿਸ ਟੋਲੀ ਨੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ 'ਦ ਵਾਇਰ' ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, "ਇਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਲੱਗ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।"

ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬੌਧਿਕ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮਰਪਿਤ ਜਨਤਕ ਵਰਕਰ, ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਸ਼ਮਨਾਦ ਬਸ਼ੀਰ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ 'ਚ ਕੁਝ ਅਪਵਾਦ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ, ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੋਵਾਂ 'ਚ, ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇਤਰਹੀਣ ਦੇ ਲਈ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਧੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ 'ਚ, ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਸੰਬੰਧ 'ਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਪਵਾਦ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਕਾਪੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ ਸਿਲੇਬਸ ਕਿਤਾਬ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਇਸ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਰਾਮੇਸ਼ਵਰੀ ਫੋਟੋਕਾਪੀ ਸ਼ਾਪ ਨੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਲੇਬਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਸਾਰ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਜੋ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਕਾਨੂੰਨ ਇਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕੈਂਪਸ 'ਚ ਦਿਖਾਵਾਂ? ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਵਾਹੁੰ ਹੀ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਵੀ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਹੋਵੇ।

ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੈਨੂੰ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਡਿਜੀਟਲ ਆਬਜੈਕਟ ਆਇਡੈਂਟੀਫਾਇਰ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ, ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਖਿੜਕੀ 'ਤੇ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਯੂਐਸਬੀ (USB) ਡਰਾਈਵ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਏਸੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਮੁਫਤ ਯੂਐਸਬੀ ਡਰਾਈਵ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾਸ਼ਤਾ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਗੁਆਕੇਮੇਲੇ ਵਿਅੰਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ 'ਚ ਕਾਫੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸ਼ਾਮਨਦ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ "ਕੀ ਇਸ ਸਿੱਖੀ 'ਤੇ ਸਾਫ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ?" ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਯੂਐਸਬੀ ਡਰਾਈਵ ਵੀ ਸਿਲੇਬਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਇਸਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੇਗੀ। ਕੀ ਉਹ ਯੂਐਸਬੀ ਡਰਾਈਵ ਦੇ ਕੋਰਸ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੇਖਣਗੇ? ਪਰ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਨਿਸ਼ਚਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਨ।

ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ 'ਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜੋ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਪੇਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਏਹੀ ਤਰਕ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਿਆਨ ਪਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਏਹੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖਾਂਗਾ। ਇੱਕ ਜਾਣਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਲੋਕਤੰਤਰ 'ਚ ਮੁੱਖ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੂਚਨਾ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਜਾਏ ਮੈਂ 2 ਕਰੋੜ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸੂਚਨਾ ਇੱਕ ਵਾਰ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ 'ਚ ਖੁਸ਼ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿੰਦੂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ-ਅਧਾਰੀ (ਬਾਇਨਰੀ) ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰਾਸਤੇ 'ਚ ਅਢੁੱਕਵੀਂ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਨੈਤਿਕਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨਾਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਏਹੀ ਮੌਕਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਡੈਟਾ ਦੀ ਭਾਰਤ 'ਚ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ 'ਚ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਹੈ। ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ 'ਚ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੈਂਪਸ 'ਚ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਆਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ? ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਲਾਲਚੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ

ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇਣਗੇ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਤੀਵਿਧੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਗਿਆਨ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਹੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਰਾਹ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ

ਦਸਵਾਂ ਖੇਤਰ ਹੈ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਧਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਵੱਡੇ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਫੰਡ ਨਾਲ, ਮਤਲਬ ਜਿਆਦਾਤਰ ਸਰਕਾਰੀ ਫੰਡ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਉਪਰ ਤੋਂ ਥੱਲੇ (ਟਾਪ ਡਾਊਨ) ਜਾਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਹੈ ਜੋ ਅਕਸਰ ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰ ਗਿਆਨ ਉਪਰੋਂ ਥੱਲੇ (ਟਾਪ ਡਾਊਨ) ਨਹੀਂ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2016 'ਚ, ਆਪਣੇ ਸਫਰ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੰਕਰ ਰਾਏ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਸੈਮ ਨੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਮੇਥੇ ਕਾਲਜ 'ਚ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਅਸੀਂ ਬੇਅਰਫੁਟ ਕਾਲਜ 'ਚ ਸੈਮ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦੇਸਤ ਬੰਕਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ। ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਸੈਮ ਨੇ ਸੈਂਟਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਚਾਂਸਲਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨਵੇਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਨੀ ਸੀ।

ਬੇਅਰਫੁਟ ਕਾਲਜ ਵਿਲੱਖਣ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਬੰਕਰ ਨੇ ਸਾਲ 1972 'ਚ ਇਸਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਵਰਤਮਾਨ 'ਚ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਮੱਧ 'ਚ ਤਿਲੋਨੀਆ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਸਦਾ ਵੱਡਾ ਕੈਂਪਸ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਇੱਕ ਮਾਅਰਕੇ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਹੈ ਸੌਰ ਲਾਲਟੈਣ ਦਾ। ਉਹ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਤੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਰ ਲਾਲਟੈਣ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਲੋਕ ਸੋਲਡਰ ਕਰਨਾ, ਸਕੈਮੈਟਿਕਸ ਡਾਇਗਰਾਮ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਫੈਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਲਗਾਂ ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸੌਰ ਊਰਜਾ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਈ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੈੱਲ ਫੋਨ ਨੂੰ ਚਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ।

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਬੇਅਰਫੁਟ ਕਾਲਜ ਨੇ ਸੋਲਰ ਕੁਕਰ, ਜਲ ਦਾ ਭੱਜ-ਸੁਧਾਰ (ਰਿਕਲਮੇਸ਼ਨ) ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਸੌਰ ਊਰਜਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਜਲ ਦੇ ਖਾਰੇਪਣ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ (ਡੀਸੈਲਿਨੇਸ਼ਨ), ਕਚਰਾ ਨਿਪਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਐਪਲ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸਿਸਟਮ 'ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੇ ਬੱਚੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਖੇਡਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਪੀਐਚਡੀ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੀਐਚਡੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਦਾ (ਪੋਸਟ ਡੌਕ) ਇੱਕ ਸਾਲ ਤਿਲੋਨੀਆ 'ਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਜਿਆਦਾ ਬਿਹਤਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤੀ।

ਗਿਆਨ ਜਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਸਿਰਫ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅਣਗਿਣਤ ਛੋਟੀਆਂ

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ, ਸਕੂਲਾਂ, ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ, ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ 'ਚ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕਈ ਭੰਡਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਇੱਕ ਟੀਚਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਰਾਸ ਫਰਟੀਲਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਦੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਹੀ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ, ਅਤੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ। ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪੇਂਡੂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਫੈਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਾਧਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ-ਭਾਰਤ ਭਾਈ-ਭਾਈ, ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਨਾਅਰਾ ਰਹੇਗਾ। ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ 35 ਲੱਖ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਇਸ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਧਾਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਅਕਸਰ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਲੈਕਚਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਉਪਯੋਗ 'ਚ ਮੌਲਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਵੇਗਾ। ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ। ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਟੀਚੇ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੋਜ

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਦੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਜਾਦੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਲਈ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਹਨਾਂ ਦੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਰਾਸਤਾਂ 'ਚ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਇੱਕ ਅਪਰਵਾਸੀ ਗੈਰ-ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਰੁੱਖਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਗਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ।

ਇਹ ਮੇਰਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਪਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਿਯੰਤਰਨਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਛਿੜ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਭਾਰਤ, ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੋ ਕਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ।

ਡਾ. ਕਵਿਰਾਜ ਨਾਗੋਂਦਰਨਾਥ ਸੇਨਗੁਪਤ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਤ ' ਦਵਾਈ ਦੀ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ', ਖੰਡ 2 ਬੰਗਲਾ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਲਿਖੀ ਇੱਕ ਲਾਜਵਾਬ ਕਿਤਾਬ, ਜਿਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਸੰਨ 1901 'ਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਇੱਕ ਕਥਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਸੇਨਗੁਪਤ ਉਹਨਾਂ ਵੈਦਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਵਸ਼ੰਸ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਕਲਕੱਤਾ 'ਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਡਾਕਟਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵਿਕਰੀ ਦੇ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਹੈ।

ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਉਹਨਾਂ ਸਭ ਉੱਪਰ ਭਰਤ ਮੁਨੀ ਦੇ ਨੀਤੀਆਸਤਕਮ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ, "ਗਿਆਨ ਅਜਿਹਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਚੁਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।" ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲ 1901 ਦੀ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਕਿਤਾਬ 'ਤੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦੇ ਲਈ ਹੈਰਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਸੇਨਗੁਪਤ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਾਰਡ ਫਰਾਂਸਿਸ ਬੇਕਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਗ੍ਰੰਥ "ਦ ਐਡਵਾਂਸਮੈਂਟ ਆਫ ਲਰਨਿੰਗ" ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਬੇਕਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਕੰਮ "ਲਾਭ ਜਾਂ ਵਿਕਰੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ" ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸਗੋਂ ਗਿਆਨ ਨੂੰ "ਉਸ ਰੱਬ ਦੀ ਉਸਤਤ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਚੈਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ" ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਸੇਨਗੁਪਤ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ:

"ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਇੱਛੁਕ ਯੋਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣਗੇ ਸਗੋਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਨਾਲ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਖਾਣ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਗੇ। ਸੰਪੰਨ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਗੇ।"

ਸੁਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸ਼ੱਕੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੇਖੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਮਨਾਦ ਬਸ਼ੀਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੀਮਤ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਸੂਦਰ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਪਿਘਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀਸਾ ਪਾ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੰਚਾਰ, ਜਾਤ-ਪਾਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

ਰਿਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਮੇਰਾ ਸਾਹਮਣਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ *ਡਾਕਟਰਿੰਗ ਟਰੇਡਿਸ਼ਨ* ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਉੱਨੀਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਚ ਬੰਗਾਲ 'ਚ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਪਿਛਲੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 'ਚ, ਪੱਛਮੀ ਇਲਾਜ ਸਿੱਖਿਆ ਜਿਆਦਾ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਡਾਕਟਰੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਵਰਗਾਂ 'ਚ ਕਈ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਥਰਮਾਮੀਟਰ, ਮਾਈਕ੍ਰੋਸਕੋਪ ਅਤੇ ਸਟਾਪ ਵਾਚ ਵਰਗੇ ਨਵੇਂ ਉਪਕਰਣਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਾਰਮੇਸੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿਆਦਾ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਨਵੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਇਲਾਜ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਨਵੇਂ 'ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਆਯੁਰਵੇਦ' ਕਾਲਜ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਸੱਦੇ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਤੁਰਹੀ ਨਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਦੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਪੂਰੇ ਮਹੁਰਤ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਤੁਸੀਂ 6 ਮਈ, 1925 ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸੰਕਲਿਤ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਖੰਡ 27 ਦੇ ਪੇਜ 42 'ਤੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਫੈਸੀ ਡਿਸਪੈਨਸਰੀਆਂ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਜਾਏ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਡਾਕਟਰਾਂ 'ਚ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ

ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਵੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਅਦ 'ਚ, ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਤੱਕ ਜਾ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸਖਤ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਸਿਰਫ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਥੇ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਮੱਚ ਗਈ। ਸੱਦਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਭਾਸ਼ਣ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤੇ ਬੰਦੂਆਂ 'ਤੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ। ਸੈਮ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਰੋਕਥਾਮ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਡਾਕਟਰਾਂ, ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ 'ਤੇ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉੱਤਰ ਹਨ, ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਡਾਕਟਰ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਵਾਬ ਆਯੁਰਵੇਦ ਕੋਲ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਗਲਤ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਡਾਕਟਰਾਂ 'ਚ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ, ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਵੀ ਕਮੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੇ ਲਈ ਭਾਰਤ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਸੂਚਨਾ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਅਤੇ ਗਣਤੰਤਰ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚੇ 'ਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਉੱਚੀ ਕੀਮਤ, ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਪੈਟੈਂਟਸ, ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ (ਕਾਰਪਸ) ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਪਹੁੰਚ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਨਿਯੰਤਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਲੋਕ ਪਛਾਣਦੇ ਅਤੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਕੁਝ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨਾ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਸ਼ਟਾਂਗ 'ਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸਮਰਾਟ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲਈ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਨ 'ਚ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ।

ਇਹ ਨੋਟ ਮੈਂ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ 'ਚ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਫਰਵਰੀ 'ਚ ਭਾਰਤ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਟਿਕਟ ਬੁੱਕ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਨਵਾਂ ਸਾਲ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਸਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਯਾਤਰਾ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ਤ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਨਮੰਦ ਹਾਂ। ਜੈ ਹਿੰਦ। ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ

ਟੀਡੀਯੂ ਬੈਂਗਲੂਰੂ 'ਚ ਬਨਸਪਤੀ ਅਜਾਇਬ ਘਰ (ਹਰਬੇਰੀਅਮ)

ਟੀਡੀਯੂ, ਬੈਂਗਲੂਰੂ 'ਚ ਬਨਸਪਤੀ ਅਜਾਇਬ ਘਰ (ਹਰਬੇਰੀਅਮ)

ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ

NEW KNOWLEDGE: RASAYANA FOR WELLNESS & NUTRITION

तत्र रसायनतन्त्रं नाम वयस्थापनं आयुर्मोधाबलकरं रोगापहरणं समर्थं च

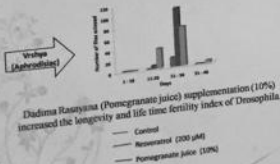
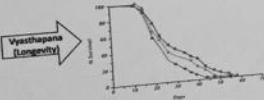
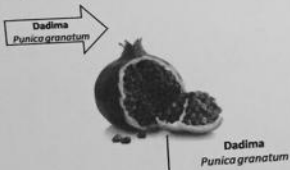
Susrutha samhitha

The word 'Rasayana' refers to optimum supply of nourishment to the body tissues.

Rasayana line of treatment slows down the aging process, provides youthfulness, optimum health, enhanced physical and mental competency, immunity against diseases and longevity.

RASAYANA

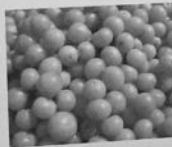
Dhatuvardhaka (Direct Nourishment)

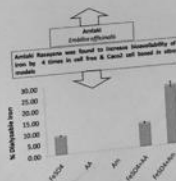
Dadima Rasayana (Pomegranate juice) supplementation (10%) increased the longevity and life time fertility index of *Drosophila*.

— Control
— Resveratrol (10%)
— Pomegranate juice (10%)

Agnivyapara (Metabolism)

Amla
Emblica officinalis

Amla Rasayana was found to increase the antioxidant activity of Amla by 4 times in all four Amla cell lines in other months.

Srotoshodhaka (Clearing channels)

Antioxidant activity

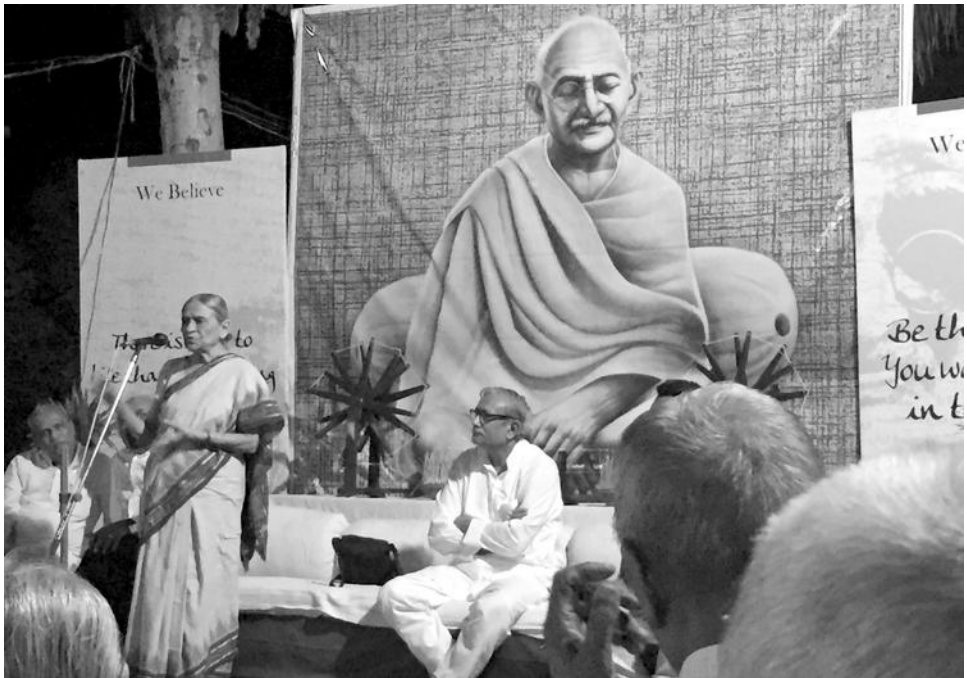
ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਦਵਾਈ ਦੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸਿਧਾਂਤ, ਰਸਾਇਣ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਰੀਖਣ 'ਤੇ, ਡਾਕਟਰੇਟ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪੋਸਟਰ

ਮੈਸੂਰ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ

ਰਾਤ ਦੇ ਖਾਣੇ 'ਤੇ ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਦੇ ਨਾਲ। ਵਿਚਕਾਰ ਟੀਡੀਯੂ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ੰਕਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ।

ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ 'ਚ ਇਲਾ ਭੱਟ ਅਤੇ ਅਨਾਮਿਕ ਸ਼ਾਹ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ

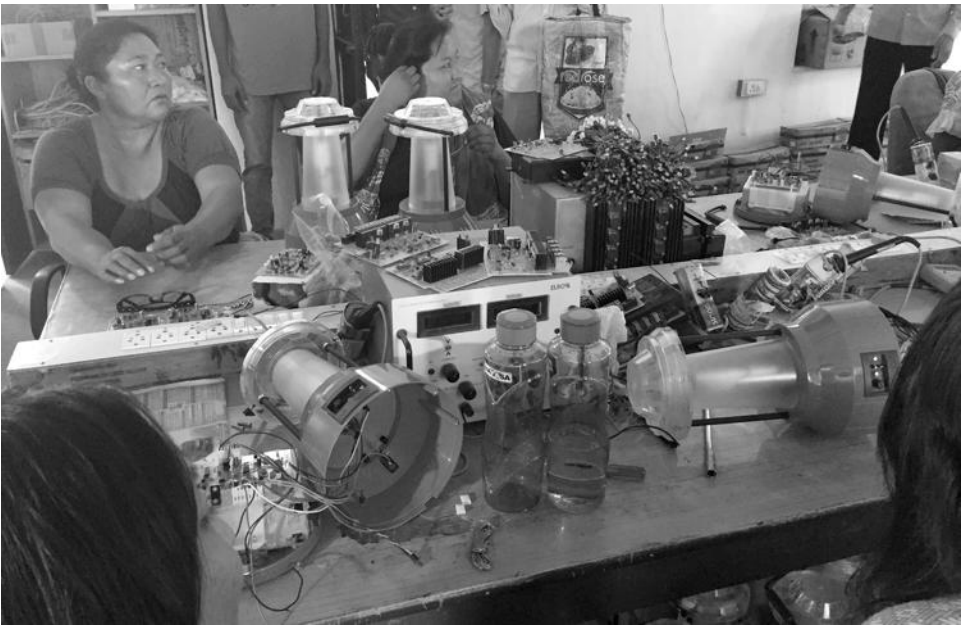

ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਦਿਆਪਿਠ 'ਚ ਕੋਨਵੋਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇਕੱਠ

ਬੇਅਰਫੁਟ ਕਾਲਜ 'ਚ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਠਪੁਤਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ

ਬੇਅਰਫੁਟ ਕਾਲਜ 'ਚ ਔਰਤਾਂ ਸੌਰ ਲਾਲਟੈਣ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।

ਬੇਅਰਫੁਟ ਕਾਲਜ 'ਚ ਬੰਕਰ ਰਾਏ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੁੜ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ (reclamation) ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਦਿਨੇਸ਼ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਦੇ ਘਰ 'ਚ ਗੁਜਰਾਤੀ ਭੋਜਨ

ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਦੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਨਿਸ਼ੀਥ ਦੇਸਾਈ ਦੇ ਫਰਮ ਦੀ ਅਨੰਤ ਮਾਲਤੀ ਅਤੇ ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ।

ਸ਼ੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ, ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਦਿਆਪਾਠ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

ਨਿਸ਼ੀਥ ਦੇਸਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੰਬਈ 'ਚ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ 'ਤੇ

ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਸ ਦੇ ਡੱਬੇ, ਜੋ ਮਾਪਦੰਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਕਰਕ ਵਾਲਟਰ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਤਸਵੀਰ।

ਕੰਪਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਜੋ ਸਾਡੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਦੋ ਡਿਸਕ ਸਾਰਣੀਆਂ (arrays) 'ਚ 5 ਕਰੋੜ 45 ਲੱਖ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਜਿਸ 'ਚ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਭਾਗ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਡਿਸਕਾਂ ਨੂੰ 'ਪਬਲਿਕ ਰੀਸੋਰਸ' ਆਫਿਸ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ 'ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅੰਤਿਕਾ : ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਟਵੀਟਸ

ਕਾਰਲ ਮਲਾਮੁਦ, ਸੈਬਸਟੋਪੋਲ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ, 6 ਜੂਨ, 2017

@carlmalamud, 2:13 PM - 6 Jun 2017

1/10 ਪਬਲਿਕ ਰਿਸੋਰਸ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਲੇਖਾਂ/ਵਿਦਵਤ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

Replying to @carlmalamud, 2:13 PM - 6 Jun 2017

2/ ਸਾਡੀ ਪੜਤਾਲ ਨੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਘੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ 1,264,429 ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਸ਼ਾਇਦ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ।

Replying to @carlmalamud, 2:13 PM - 6 Jun 2017

3/ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਮੈਂ ਉਸ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ SciHub ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 63+ ਮਿਲੀਅਨ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਹਨ।

Replying to @carlmalamud, 2:14 PM - 6 Jun 2017

4/ ਇਸ SciHub ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਉਸਦਾ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ 'ਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਹੈ ਜੋ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ (ਪਬਲਿਕ ਡੋਮੇਨ) ਦੇ ਹਨ।

Replying to @carlmalamud, 2:14 PM - 6 Jun 2017

5/ ਜਿਹਨਾਂ 1,264,429 ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮੈਟਾਡੇਟਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਰਿਲੀਜ਼ ਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ 1,141,505 ਫਾਈਲਾਂ (90.2%) ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

Replying to @carlmalamud, 2:14 PM - 6 Jun 2017

6/ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੰਨ 1923 ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ 2,031,359 ਲੇਖ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਮਿਲ ਕੇ Scihub ਦੇ 4.92% ਲੇਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

Replying to @carlmalamud, 2:15 PM - 6 Jun 2017

7/ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ 'ਚ ਉਹ ਲੇਖ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਲੇਖ ਜਿੱਥੇ ਉਪਨ ਅਕਸੈਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਲੇਖ ਜਿਸਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ।

Replying to @carlmalamud, 2:15 PM - 6 Jun 2017

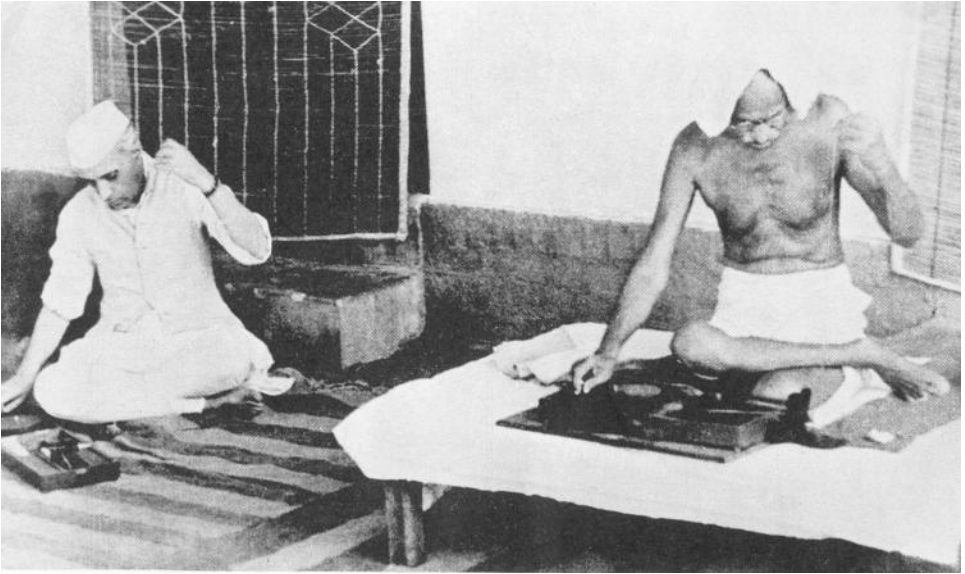
8/ ਪਬਲਿਕ ਰਿਸੋਰਸ ਜਲਦੀ ਹੀ ਐਲੋਕਜਾਂਡਰਾ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ।

Replying to @carlmalamud, 2:15 PM - 6 Jun 2017

9/ ਐਲੋਕਜਾਂਡਰਾ ਐਲਬਾਕਿਆਨ ਨੇ Scihub ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਜਨਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਡੂੰਘਾ ਅਤੇ ਦਲੇਰਾਨਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Replying to @carlmalamud, 2:16 PM - 6 Jun 2017

10/ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਣਾ ਸਾਡੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅਧੂਰਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ।
ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਜਰੀਏ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸੱਚ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 85 (1946), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਭੰਗੀ ਕਲੋਨੀ 'ਚ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 48 (1931-1932), ਪੰਨਾ 80, ਲੰਕਾਸ਼ਾਇਰ 'ਚ ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ ਖੰਡ 90 (1947-1948), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ

ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ 'ਤੇ ਆਰੋਨ ਸਵਾਰਟਜ਼ ਦੀ ਨਿਊਲਾ ਕ੍ਰੀਡ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਮੂਰਤੀ। ਬੀਜੈਡ ਪੈਟਰਾਫ਼ ਦੁਆਰਾ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਫੋਟੋ

ਆਰੋਨ, ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਅਜਾਦੀ 'ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ। ਡੈਨੀਅਲ ਜੇ. ਸਿਰਾਦਸਕੀ ਦੁਆਰਾ ਖਿੱਚੀ ਫੋਟੋ

ਅੰਤਿਕਾ: ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਕਦੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਆਰੋਨ ਸਵਾਰਟਜ਼ (Aaron Swartz), ਜੂਨ, 2009

"ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ" ਇੱਕ ਬੇਇਤਬਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਇਹ "ਸੁਧਾਰ" ਸ਼ਬਦ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੁਣਨ 'ਚ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ 'ਚ ਉਸਦਾ ਜੋੜ ਉਸ ਅਨਿਯਮਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਗੱਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਮੂਰਖਤਾਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕੀ "ਸੁਧਾਰ" ਸ਼ਬਦ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ (ਇਹ ਸੁਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ), ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਾਂਗੇ। ਜਨਤਕ ਸੁਣਵਾਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਟੇਪ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਕੈਟੇਗਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਜਿਆਦਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਤੁਹਾਨੂੰ "ਸੁਧਾਰ" ਜਾਂ "ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸ਼ੱਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਤਮਕ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਖੁਦ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਧੀਆ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਕਵਚ ਨਾਲ ਢੱਕ ਲੈਣ ਦਾ ਇੱਕ ਲੰਬਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਹੋਏ 'ਚੰਗੇ ਸ਼ਾਸਨ' (ਗੁੱਡ ਗਵਰਨਮੈਂਟ : ਗੂ-ਗੂ) ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖੋ। ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਸਥਾਨਾਂ (ਫਾਊਨਡੇਸ਼ਨਸ) ਦੁਆਰਾ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਮਿਟਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਲਈ ਜੋ ਉਦੋਂ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ 'ਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣ ਗਈ।

ਗੂ-ਗੂ ਸੁਧਾਰਕਾਂ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤਵਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਕੇ ਵੋਟਿੰਗ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਦਮ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਹੀ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਸੀ ਪਰ ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਲ ਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਅਰਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਚੁਣੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਜੇਤੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਜੇਤੂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅੰਦੋਲਨ ਪੁਰਾਣੇ 'ਚੰਗੇ ਸ਼ਾਸਨ' (ਗੂ-ਗੂ) ਅੰਦੋਲਨ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਗੈਰ-ਲਾਭਕਾਰੀ (ਨਾਨ-ਪ੍ਰਾਫਿਟ) ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਸੋਚ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਮੀ ਦੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਅਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ

ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਾਜ 'ਚ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ, ਸੂਚਨਾਵਾਂ, ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਫਾਰਮ ਅਤੇ ਫਾਈਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਅਸਲ 'ਚ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਨਤੀਜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਲੇ ਹੀ ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰਿਕਾਰਡ ਰੂਮ (ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕਿਓਰਟੀ ਆਰਕਾਇਵ) ਦੇ ਹੋਣ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਅਜਾਦੀ ਐਕਟ (ਐਫਓਆਈਏ) ਦੇ ਚੱਲਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲ ਸਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਕਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਾਂ ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉਹ ਹੋਣ ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਕੈਨਿੰਗ ਦੇ ਚੱਲਦੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਣ, ਜਿਸਨੇ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਯੋਗੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫਿਲਮਾਂ ਤੱਕ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ 'ਚ "ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੈਬ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ" ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹੈ (ਇਹ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨਰਾਂ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਵਰਗਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਖਤਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਨਿੱਜਤਾ ਦੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਢੁੱਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ, ਐਫਓਆਈਏ ਅਤੇ ਨਿੱਜਤਾ ਐਕਟ (ਪ੍ਰਾਇਵੇਸੀ ਐਕਟ, ਪੀਏ) ਇਸ ਸੰਬੰਧ 'ਚ ਸਪਸ਼ਟ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਯਕੀਨੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਇਹ ਜਿਆਦਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਅਤੇ ਗੈਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਤੱਕ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਜਨਤਕ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਰਸਮੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਈ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕੰਮਕਾਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਐਫਓਆਈਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਰਕਰ ਦੇ ਰਡਾਰ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨਿਗਮ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਅਰਬਾਂ ਡਾਲਰ ਦੀਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਪਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਡੈਟਾਬੇਸ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ

ਕਈ ਨੀਤੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਪਸੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹਨ, ਕੋਈ ਵੀ ਡਰਾਈਵਰ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਮੋੜਦੇ ਸਮੇਂ ਡੋਲ ਜਾਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈ ਲਵੇ, ਪਰ ਕਾਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵੇਚਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਗੱਲਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਵੋਟ ਪਾਈ ਹੈ। ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਵੱਡਾ ਨਿਗਮ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸਲ 'ਚ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਪੱਖ ਦੀ ਜਿਆਦਾ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਇਸ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ, ਟਰਾਂਸਪੇਰੈਂਸੀ ਰਿਕਾਲ ਇਨਹਾਂਸਮੈਂਟ, ਅਕਾਊਂਟਬਿਲਿਟੀ, ਐਂਡ ਡਾਕੂਮੈਂਟੇਸ਼ਨ (ਟੀਆਰਈਏਡੀ) ਐਕਟ।

ਅੰਤਿਕਾ: ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਕਦੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਕਾਂਗਰਸ ਕਾਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਦੀ ਕਿਨ੍ਹਾਂ-ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ 'ਚ ਡੋਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਇਸਦੀ ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਹੈ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਫਿਰ ਤੋਂ ਜਿੱਤ!

ਜਾਂ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਉਦਾਹਰਣ ਇਹ ਹੈ: ਵਾਟਰਗੇਟ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਸਨ ਕਿ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਨਿਗਮਾਂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਡਾਲਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਗਮ ਰਾਜਨੀਤਿਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕੰਮ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਕੇਵਲ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਨੇਤਾ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਜਨਤਕ ਨਿਰੀਖਣ ਦੇ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਾਸੇਰੀਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕੁਝ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋੜ ਰਹੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਕਣ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਦੇ ਲਈ, ਨਾ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਮੱਰਥਾ। ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ: ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਨਿਗਮ ਸਪਾਂਸਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਖਤਰੇ 'ਚ ਪਾਏ।

ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ

ਇਹ ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕਵਾਦੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। "ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।" ਤਕਨੀਕਵਾਦੀ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ "ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਹੈ।" ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸੰਖੇਪ ਅੰਕੜੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸਰਚ ਅਤੇ ਵਿਜ਼ੁਅਲਾਈਜੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਗਰਿਕ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੌਣ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਕਿੰਨੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ।

ਸੁਸਤ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਅਨਿਯਮਤਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ੱਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਸੀਂ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਉਹਨਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।" ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਈ ਸਟੀਕ ਹੱਲ ਕੱਢੇਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰੋ, ਲੋਕ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰਕੇ ਡੈਟਾ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ: ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਡੈਟਾ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਹੋ?

ਡੈਟਾਬੇਸ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਸਗੋਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੈਬਸਾਈਟ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਵਾਲੇ ਡੈਟਾਬੇਸ 'ਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗੱਲਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਉਹ ਇੰਨੀਆਂ ਜਿਆਦਾ ਝੂਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਕਾਰਖਾਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਦੇ ਖਾਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ: ਜਿਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਸੱਟ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ 10% ਸੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।² ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: ਕੁਝ ਫਾਰਮ ਤਾਂ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ 'ਚ ਟਾਈਪਿੰਗ ਦੀ ਗਲਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਡੈਟਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਫਾਰਮ 'ਚ ਦਰਸਾਇਆ ਹੀ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹਨਾਂ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਫਾਰਮ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ 'ਚ ਸਿਰਫ ਝੂਠ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਉਦਾਹਰਣਾਂ:

- ਅਜਿਹਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਜਨਤਾ ਦੇ ਦੇਖਣ ਦੇ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਦਨ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ (ਜਾਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਸਾਈਟਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ) ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਡਾਕ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇਣ 'ਤੇ ਬਿਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਸਲੀ ਕੰਮ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਧਾਰਨ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਉਪਭਾਗਾਂ 'ਚ ਅਟਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ, ਪਾਲ ਵੈਲਸਟੋਨ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਐਕਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ)। ਮੈਟ ਟੈਂਬੀ (Matt Taibbi) ਦੀ 'ਦ ਗ੍ਰੇਟ ਡਿਰੇਜ਼ਮੈਂਟ' (ਸਪਾਈਜਲ ਐਂਡ ਗਰਾਊਂਡ) ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।
- ਇਹਨਾਂ ਸਾਈਟਾਂ 'ਚੋਂ ਕਈ ਸਾਈਟਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੌਣ ਹਨ, ਪਰ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਅਸਲ 'ਚ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। 40 ਸਾਲ ਤੱਕ, ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਨਗਰ ਪਰਿਸ਼ਦ, ਮੇਅਰ, ਗਵਰਨਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਰਾਬਰਟ ਕੈਰੋ ਨੇ 'ਦ ਪਾਵਰ ਬਰੋਕਰ (ਵਿੰਟੇਜ)' 'ਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਗਲਤ ਸਨ। ਨਿਊਯਾਰਕ 'ਚ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਸੀ, ਜੋ ਹਰ ਵਾਰ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਹਾਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਪੂਰਾ ਨਿਯੰਤਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਪਾਰਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਰਾਬਰਟ ਮੇਜੇਜ਼।
- ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਈਟਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਗੀਆਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ 'ਚ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਚੰਦਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਸਲ 'ਚ ਮਿਲੇ ਚੰਦੇ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਗੂਣਾ ਜਿਹਾ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਨ ਸਿਲਵਰਸਟੀਨ ਨੇ ਹਾਰਪਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਲਈ ਆਪਣਿਆਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਲੜੀ 'ਚ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਭੱਤਾ ਅਤੇ ਨਕਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਲੁਕਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਇਆ ਕਿੱਥੋਂ। ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਲੇਖ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਤੁਰਕਮੇਨੀਸਕੈਮ (ਰੈਂਡਮ ਹਾਊਸ)'

ਅੰਤਿਕਾ: ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਕਦੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਡੈਟਾ ਤਾਂ ਸਹੀ ਹੋਣਗੇ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਝੂਠ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਾਂਗੇ?" ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਉਦਾਹਰਣ ਮਿਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ (ਅਸਲ 'ਚ ਅਜਿਹੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਕੰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਉਦਾਹਰਣ ਸੋਚਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਤਸਦੀਕ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਜਿਆਦਾ ਹੋਈ ਹੈ)। ਪਰ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਕੀਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ 'ਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਲਈ ਲੱਖਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੈਸਾ ਅਸਮਾਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੁਝ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੈ: ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਿ ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੁਲਨਾ 'ਚ ਬਿਹਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਟੀਚੇ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਚੱਲਦੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਵੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵੀ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕ ਆਨਲਾਈਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਨੇਤਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਨਿਸ਼ਚਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਹ ਛੋਟੇ ਬਦਲਾਅ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਇਸ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਦੂਜੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 'ਚ ਕੁਝ ਘੱਟ ਪੈਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਦੇਵਾਂਗਾ (ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਿਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਝੂਠ ਬੋਲਦੀ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪੀਏਸੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਨਾਂ (ਫਾਊਨਡੇਸ਼ਨ) ਜਾਂ ਹੋਰ ਪੈਰਵੀਕਾਰਾਂ (lobbyists) ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਲੈਂਦੀ ਹੋਵੇ) ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ: ਵੈਬਸਾਈਟ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਕਾਰ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਾਰ ਬਣਾਉਣ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ: ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ: ਸਾਰੇ ਹੀ ਨੇਤਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕਾਰਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਹੀ ਕੀ ਸਕਦੇ ਹੋ?

ਇੱਕ ਬਦਲ

ਵਿਡੰਬਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੰਟਰਨੈਟ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਰਬਸਾਹਿਮਤੀ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਜਿਆਦਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਿਲ ਕੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪਏ ਡੈਟਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਾਲ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਵਿਕੀ (Wiki) ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ,

ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਕੀ ਬਣਾਓ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੋਸ਼ਲ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੋਸ਼ਲ ਨੈੱਟਵਰਕ ਬਣਾਓ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਸੈਟਿੰਗ 'ਚ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਜਾਦੂ ਦੀ ਛੜੀ ਹਨ। ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਚ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਜੋ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਸਫਲ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਡੈਟਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਸ ਸਮੂਹ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚੋ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਾਦ ਪਦਾਰਥ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਮੁੱਦਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਤਕਨੀਕਵਾਦੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰਿਕਾਰਡਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਫੋਨ ਕਾਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਵਕੀਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਮਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ 'ਚ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਣ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਜਿਹੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਬਲਾਗਰ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ, ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਵਿਕਸਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਲਪਨਾ ਕਰੋ: ਇੱਕ ਜਾਂਚ ਦਲ, ਇੱਕ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੱਚ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਲਈ ਜੋਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੁਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਹ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮਾ (ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਂਚ)? ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸੋਰਸ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਚੁਕਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਜੋ ਵੀ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕਿਆਸ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਜਿਸਦੀ ਕਦੇ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ।

ਇਹ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਡੈਟਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਸਲ 'ਚ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਰਫਰ ਨੂੰ ਵੈੱਬ 'ਤੇ ਬਣਿਆ-ਬਣਾਇਆ ਜਵਾਬ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ ਸਗੋਂ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਖਰਾਬੀਆਂ, ਅਤੇ ਪੈਟਰਨ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਦੇ ਲਈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲੱਭਣ ਦੇ ਲਈ ਜਿਸਦੀ ਪੜਤਾਲ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਲਈ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੋਈ ਉਤਪਾਦ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਛਾਣਬੀਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦੇ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਜਾਂਚ ਦਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਉਹ "ਤਕਨਾਲੋਜੀ", "ਪੱਤਰਕਾਰਤਾ" ਅਤੇ "ਰਾਜਨੀਤੀ" ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ 'ਚ ਵੰਡੇ ਨਾ ਹੋਣ।

ਅਜੇ, ਤਕਨੀਕਵਾਦੀ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਡੈਟਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਨਿਰਪੱਖ ਮੰਚ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

ਅੰਤਿਕਾ: ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਕਦੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

(objective observer) ਨਿਰੀਖਕ ਹਨ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੋਕ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉੱਤਰ ਪਤਾ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ-ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੱਡਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਵੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਗੰਭੀਰ ਹਾਂ ਮੈਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨੇਤਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ; ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤਕਨੀਕਵਾਦੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ 'ਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਵਹਾਅ 'ਚ ਵਹਿ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਡ ਲਿਖਣਾ, ਡੈਟਾਬੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰ ਇਹ ਕੁਝ ਜਿਆਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡੈਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ 'ਚ ਜਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਓਨਾ ਅਸਲ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਖੁਦ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ 'ਚ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਖਿਰਕਾਰ, ਤਕਨੀਕਵਾਦੀਆਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੈ ਨਾ? ਵਰਲਡ ਵਾਇਡ ਵੈਬ ਨੂੰ ਖਬਰਾਂ ਦੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਸਲੀਲ ਸਾਹਿਤ ਤੱਕ ਦੇ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਰਾਜਨੀਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ "ਨਿਊਯਾਰਕ ਟਾਈਮਸ" ਨਾਮ ਦੇ ਇੱਕ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਫ੍ਰੰਟ ਪੇਜ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਸੁਲਝਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਹੁਣ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣਾ, ਉਸਦੀ ਜਾਂਚ ਹੋਣਾ, ਉਸਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਸੁਲਝਾ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਤਕਨੀਕਵਾਦੀ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ; ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਢੰਗਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਬ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਤਕਨੀਕਵਾਦੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ।

ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਟੀਚੇ ਵਜੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਨਾਪ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਨਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਨਾਪਣ। ਉਹ ਇਹ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਅਸਲ 'ਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬੰਦ ਕਰੋ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਸਿਰਫ ਉੱਥੇ ਡੈਟਾ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ

ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਡੈਟਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਤੈਅ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਚੰਗਿਆਈ ਦੇ ਲਈ ਲੜਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਲੱਖਣ ਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

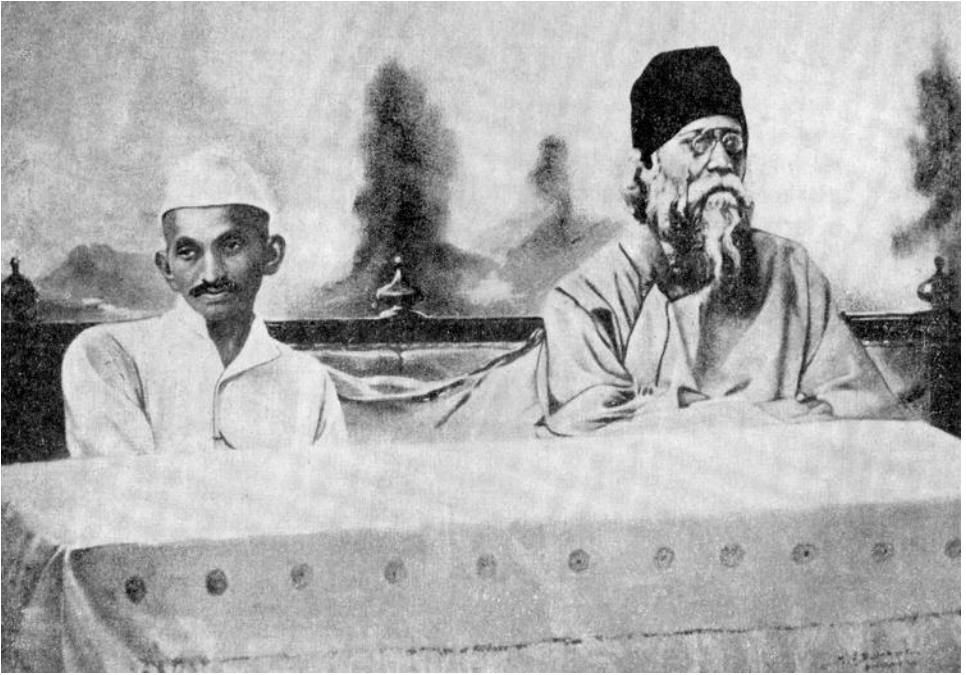
ਨੋਟਸ

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ <http://sociology.ucsc.edu/whorulesamerica/power/local.html>
'ਤੇ ਜਾਓ।

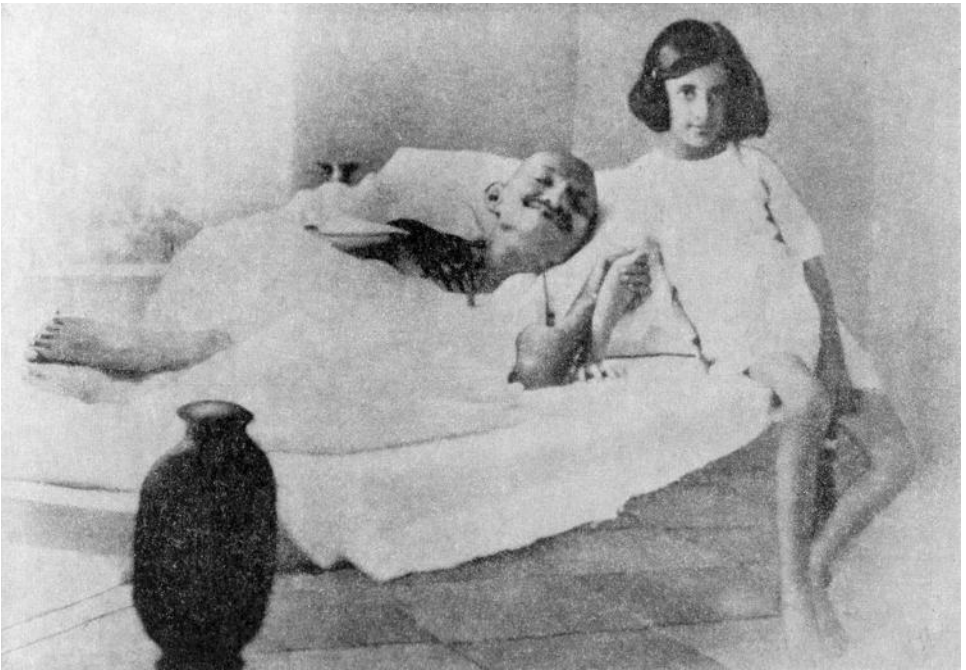
2. ਫਾਸਟ ਫੂਡ ਨੇਸ਼ਨ, ਐਰਿਕ ਸ਼ਲੋਸੇਰ, ਹਾਰਟਨ ਮਿਫਲਿਨ, 2001

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 74 (1941), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ, ਡਾਨੁਸ਼ ਟਾਕਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਤਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 17 (1920), ਪੇਜ 169, ਗਾਂਧੀ ਜੀ, ਟੈਗੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ 'ਚ, ਅਪ੍ਰੈਲ, 1920

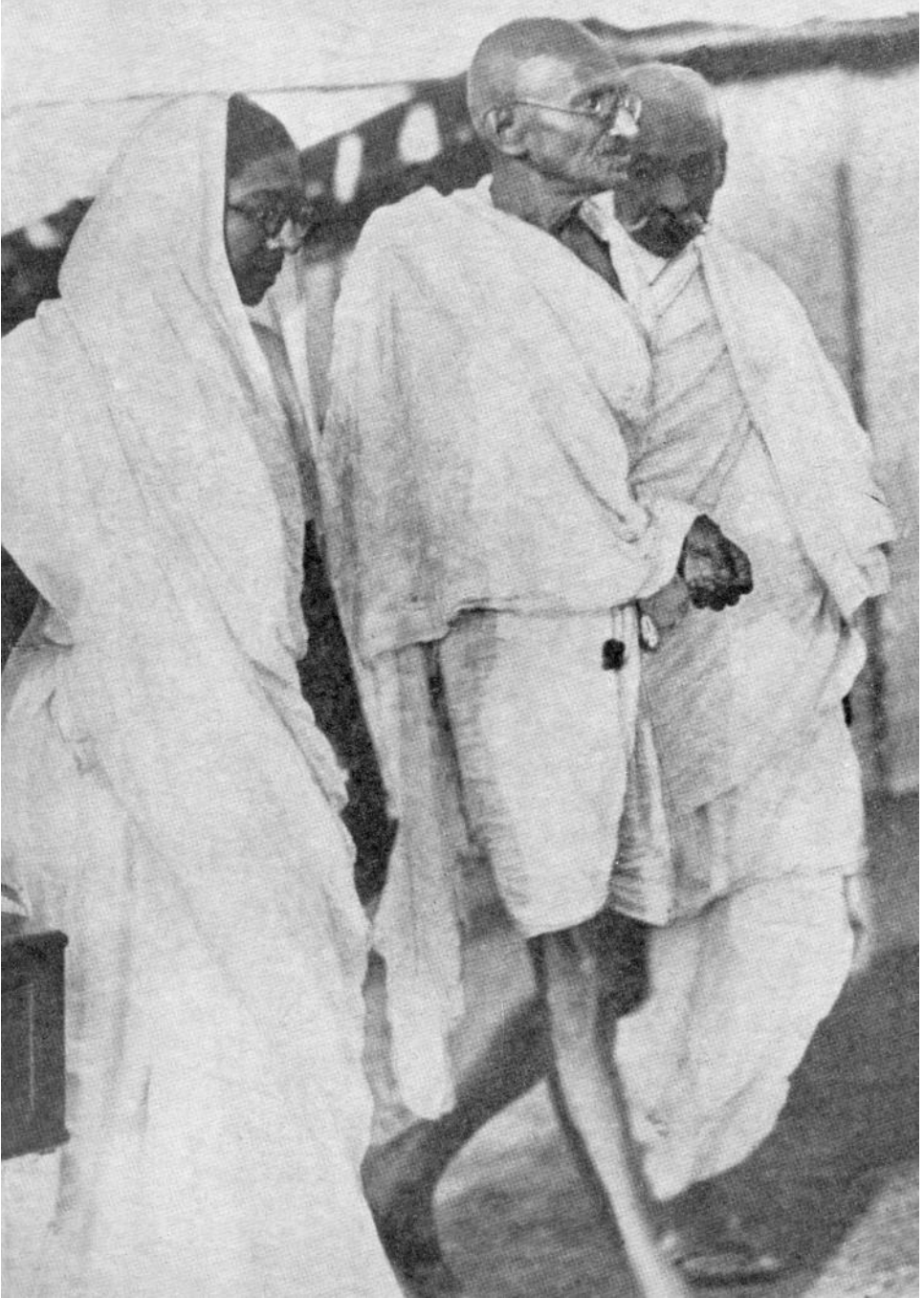
ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 25 (1924 1925), ਪੇਜ 177, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਨਸ਼ਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਨਾਲ।

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 86 (1947), ਪੇਜ 225, ਨੋਆਖਾਲੀ 'ਚ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 89 (1947), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ।

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 59 (1934), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ, ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਅਤੇ ਮਣੀਬੇਨ ਪਟੇਲ ਦੇ ਨਾਲ, ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਇਜਲਾਸ 'ਚ।

ਚੋਣਵੇਂ ਪਾਠ

ਐਡਮਸ, ਜਾਨ, ਜਾਨ ਐਡਮਸ: ਰੈਵੋਲਿਊਸ਼ਨਰੀ ਰਾਈਟਿੰਗ, 1755-1775 ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਅਮਰੀਕਾ, 2011

ਐਲਿੰਸਕੀ, ਸ਼ਾਊਲ ਡੀ., ਰੂਲਸ ਫਾਰ ਰੈਡੀਕਲਸ, ਵਿੰਟੇਜ, 1989

ਐਲੇਨ, ਚਾਰਲਸ, ਅਸ਼ੋਕਾ: ਦ ਸਰਚ ਫਾਰ ਇੰਡੀਆ'ਜ਼ ਲੇਸਟ ਐਂਪਰਰ, ਲਿਟਲ, ਬਰਾਊਨ, 2012

ਅੰਬੇਡਕਰ, ਬੀ. ਆਰ., ਐਨਹਿਲੇਸ਼ਨ ਆਫ ਕਾਸਟ, ਸੈਲਫ-ਪਬਲਿਸ਼ਡ, 1936, ਵਰਸੋ, 2014

ਆਸਟਿਨ, ਗ੍ਰੇਨਵਿਲ, ਦ ਇੰਡੀਅਨ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਆਫ ਏ ਨੇਸ਼ਨ, ਕਲੈਰਨਡਨ ਪ੍ਰੈਸ, 1966.

ਬੈਕਨ, ਲਾਰਡ ਫਰਾਂਸਿਸ, ਦ ਐਡਵਾਂਸਮੈਂਟ ਆਫ ਲਰਨਿੰਗ ਐਂਡ ਨਿਊ ਐਟਲਾਂਟਿਸ, ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 1984.

ਭੱਟਾਚਾਰੀਆ, ਸਬਿਆਸਾਚੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦ ਜਰਨਲਿਸਟ, ਪ੍ਰੈਜਰ, 1984

ਭੱਟਾਚਾਰੀਆ, ਸਬਿਆਸਾਚੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਐਂਡ ਦ ਪੋਇਟ; ਲੈਟਰਸ ਐਂਡ ਡਿਬੇਟਸ ਬਿਟਵੀਨ ਗਾਂਧੀ ਐਂਡ ਟੈਗੋਰ 1915-1941, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰਸਟ, 1977

ਬਿੰਨਗਮ, ਥੋਮਸ ਹੈਨਰੀ, ਦ ਰੂਲ ਆਫ ਲਾਅ, ਪੈਂਗੁਇਨ ਪ੍ਰੈਸ, 2011.

ਬਰਾਂਚ, ਟੇਲਰ, ਪਾਰਟਿੰਗ ਦਾ ਵਾਟਰਸ: ਅਮਰੀਕਾ ਇਨ ਦ ਕਿੰਗ ਯੀਅਰਸ 1954-63, ਸਾਈਮਨ ਐਂਡ ਸਕੂਸਟਰ, 1988.

ਬਰਾਂਚ ਟੇਲਰ, ਪਿਲਰ ਆਫ ਫਾਇਰ: ਅਮਰੀਕਾ ਇਨ ਦ ਕਿੰਗ ਯੀਅਰਸ, 1963-65, ਸਾਈਮਨ ਐਂਡ ਸਕੂਸਟਰ, 1988.

ਬਰਾਂਚ, ਟੇਲਰ, ਐਟ ਕੈਨਾਨ'ਜ਼ ਐੱਜ: ਅਮਰੀਕਾ ਇਨ ਦ ਕਿੰਗ ਯੀਅਰਸ, 1965-68, ਸਾਈਮਨ ਐਂਡ ਸਕੂਸਟਰ, 2006.

ਬਰਾਊਨ, ਜੂਦਿਥ ਐਮ., ਗਾਂਧੀ'ਜ਼ ਰਾਈਜ਼ ਟੂ ਪਾਵਰ: ਇੰਡੀਅਨ ਪਾਲੀਟਿਕਸ 1915-1922, ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 1972.

ਬ੍ਰਾਇਨ, ਵਿਲੀਅਮ ਜੈਨਿੰਗਸ, ਸਪੀਚਸ ਆਫ ਵਿਲੀਅਮ ਜੈਨਿੰਗਸ ਬ੍ਰਾਇਨ, 2 ਖੰਡ., ਫੰਕ ਐਂਡ ਵਗਨਾਲਸ, 1911.

ਬਾਇਰਡ, ਰਾਬਰਟ ਸੀ., ਦੀ ਸੈਨੇਟ ਆਫ ਰੋਮਨ ਰੀਪਬਲਿਕ: ਐਡਰੈੱਸ ਆਨ ਦ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਰੋਮਨ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨਲ ਲਿਜ਼ਮ, ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਆਫਿਸ, 1995.

ਚੌਧਰੀ, ਸੁਜੀਤ, ਮਾਧਵ ਖੇਸਲਾ, ਐਂਡ ਪ੍ਰਤਾਪ ਭਾਨੂ ਮਹਿਤਾ, ਸੰਪਾਦਕ., ਦ ਆਕਸਫੋਰਡ ਹੈਂਡਬੁੱਕ ਆਫ ਦ ਇੰਡੀਅਨ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ, ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2016.

ਕਲੇਟਨ, ਰਿਚਰਡ ਐਂਡ ਟਾਮਲਿਨਸਨ, ਹਿਊਗ, ਦ ਲਾਅ ਆਫ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ, ਸੈਕਿੰਡ ਐਡੀਸ਼ਨ, 2 ਖੰਡ, ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009.

ਕਰਾਸ, ਹਾਰੋਲਡ ਐਲ., ਦ ਪੀਪਲ'ਜ਼ ਰਾਈਟ ਟੂ ਨੋ: ਲੀਗਲ ਐਕਸੈਸ ਟੂ ਪਬਲਿਕ ਰਿਕਾਰਡਸ ਐਂਡ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਸ, ਕੋਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 1953.

ਡਾਰਟਨ, ਰਾਬਰਟ, ਸੈਂਸਰਸ ਐਂਡ ਵਰਕ: ਹਾਓ ਸਟੇਟਸ ਸ਼ੇਪਡ ਲਿਟੇਰੇਚਰ, ਡਬਲਯੂ. ਡਬਲਯੂ. ਨੋਰਟਨ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, 2014.

ਦੇਵਜੀ, ਫੈਜ਼ਲ, ਦ ਇੰਪਾਸੀਬਲ ਇੰਡੀਅਨ: ਗਾਂਧੀ ਐਂਡ ਦ ਟੈਂਪਟੇਸ਼ਨ ਆਫ ਵਾਇਲੈਂਸ, ਹਾਰਵਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2012.

ਡੀਸਾਲਵੇ, ਚਾਰਲਸ ਆਰ., ਐਮ.ਕੇ. ਗਾਂਧੀ: ਐਟਰਨੀ ਐਂਡ ਲਾਅ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਪ੍ਰੈਸ, 2013.

ਡੋਕੇ, ਜੇਸਫ ਜੇ., ਐਮ.ਕੇ. ਗਾਂਧੀ: ਇੰਡੀਅਨ ਪੈਟਰੀਓਟ ਇਨ ਸਾਊਥ ਅਫਰੀਕਾ, ਖੀਲ ਭਾਰਤ ਸਰਵ ਸੇਵਾ ਸੰਘ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, 1909.

ਹਰਜਾ, ਕਾਈ ਲਾਲ, ਅਸ਼ੋਕਾ ਐਜ਼ ਡੈਪਿਕਟਡ ਇਨ ਹਿਜ਼ ਐਡਿਕਟਸ, ਮੁੰਸ਼ੀਰਾਮ ਮਨੋਹਰਲਾਲ ਪਬਲੀਸ਼ਰਸ, 2007.

ਗਾਂਧੀ, ਐਮ. ਕੇ. ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ: ਅ ਕ੍ਰਿਟੀਕਲ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਸੁਰੇਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ ਐਂਡ ਤ੍ਰਿਦਿਬ ਸੁਹਰਦੁ, ਐਡੀਟਰਸ, ਨਵਾਵੀਜਨ ਟ੍ਰਸਟ, 1910, ਓਰੀਐਂਟ ਬਲੈਕ ਸਵਾਨ, 2010.

ਗਾਂਧੀ, ਐਮ.ਕੇ., ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਇਨ ਸਾਊਥ ਅਫਰੀਕਾ, ਐਸ ਗਣੇਸ਼ਨ, 1928.

ਗਾਂਧੀ, ਐਮ.ਕੇ., ਦ ਸਟੋਰੀ ਆਫ ਮਾਈ ਐਕਸਪੈਰੀਮੈਂਟਸ ਵਿਦ ਟਰੁੱਥ, 2 ਖੰਡ., ਨਵਜੀਵਨ ਪ੍ਰੈਸ, 1927.

ਗਾਂਧੀ, ਸੇਨੀਆ, ਸੰਪਾਦਕ, ਫਰੀਡਮ ਡਾਟਰ: ਲੈਟਰਸ ਬਿਟਵੀਨ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਐਂਡ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ 1922-1939, ਹਾਡਰ ਐਂਡ ਸਟਾਘਟਨ, 1989.

ਘੋਸ਼, ਅਨੰਦਿਤਾ, ਪਾਵਰ ਇਨ ਪ੍ਰਿੰਟ: ਪਾਪੁਲਰ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਐਂਡ ਦ ਪਾਲਿਟਿਕਸ ਆਫ ਲੈਂਗਵੇਜ਼ ਐਂਡ ਕਲਚਰ ਇਨ ਅ ਕੋਲੋਨੀਅਲ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2006.

ਗੋਪਾਲ, ਸਰਵਪੱਲੀ, ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ: ਏ ਬਾਇਓਗ੍ਰਾਫੀ, ਅਨਵਿਨ ਹਾਈਮਨ, 1989.

ਹਾਫਮੇਅਰ, ਇਸਾਬੈਲ, ਗਾਂਧੀ'ਜ਼ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਹਾਰਵਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2013

ਚੋਣਵੇਂ ਪਾਠ

ਹੰਟ, ਜੇਮਸ ਡੀ., ਗਾਂਧੀ ਇਨ ਲੰਡਨ, ਨਟਰਾਜ ਬੁਕਸ (ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਸੰਸਕਰਨ), 1993.

ਹਾਟੇਨਬੈਕ, ਰਾਬਰਟ ਏ, ਗਾਂਧੀ ਇਨ ਸਾਊਥ ਅਫਰੀਕਾ: ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਪੀਰੀਅਲਿਜ਼ਮ ਐਂਡ ਦ ਇੰਡੀਅਨ ਕਵੈਸ਼ਚਨ, 1860-1914, ਕਾਰਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 1971.

ਜੈਫਰਸਨ, ਥੋਮਸ, ਜੈਫਰਸਨ: ਰਾਇਟਿੰਗਸ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਅਮਰੀਕਾ, 1984.

ਜਾਨਸ, ਐਡਰੀਅਨ, ਪਾਈਰੇਸੀ: ਦ ਇੰਟਲੈਕਚੁਅਲ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਵਾਰਸ ਫਰੋਮ ਗੁਟੇਨਬਰਗ ਟੂ ਗੇਟਸ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਪ੍ਰੈਸ, 2010.

ਖੁਰਸ਼ੀਦ, ਸਲਮਾਨ, ਸੰਸ ਆਫ ਬਾਬਰ: ਅ ਪਲੇਅ ਇਨ ਸਰਚ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਰੂਪਾ ਐਂਡ ਕੰ., 2008.

ਕਲਿੰਗ, ਬਲੇਅਰ ਬੀ., ਦ ਬਲੂ ਮਿਊਟਿਨੀ, ਫਰਮਾ ਕੇ.ਐੱਲ.ਐੱਮ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ, 1977.

ਕੁਲਕਰਣੀ, ਸੁਖਿੰਦਰ, ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਆਫ ਦ ਸਪਿਨਿੰਗ ਫ੍ਰੀਲ, ਅਮਰਾਇਲਿਸ, 2012.

ਮਾਧਵੀ, ਸੁੰਦਰ, ਫਰੋਮ ਗੁਡਸ ਟੂ ਅ ਗੁਡ ਲਾਈਫ: ਇੰਟਲੈਕਚੁਅਲ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਐਂਡ ਗਲੋਬਲ ਜਸਟਿਸ, ਯੇਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2010.

ਮੰਡੇਲਾ, ਨੈਲਸਨ, ਲਾਂਗ ਵਾਕ ਟੂ ਫਰੀਡਮ: ਦ ਆਟੋਬਾਇਓਗ੍ਰਾਫੀ ਆਫ ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ, ਬੈਕ ਬੇਅ ਬੁੱਕਸ, 1995.

ਮਾਸ਼ੇਲਕਰ, ਰਘੂਨਾਥ, ਸੰਪਾ., ਟਾਈਮਲੈੱਸ ਇੰਸਪੀਰੇਟਰ: ਰਿਲਿਵਿੰਗ ਗਾਂਧੀ, ਸਕਲ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨਸ, 2010.

ਮਿਤਰਾ, ਦੀਨਬੰਧੂ, ਨੀਲ ਦਰਪਣ ਔਰ ਦ ਇੰਡੀਗੋ ਪਲਾਂਟਿੰਗ ਮਿਰਰ, ਪਸ਼ਚਿਮਬੰਗਾ ਕਾਟਿਆ ਅਕਾਦਮੀ, 1997

ਮੁਖਰਜੀ, ਪ੍ਰੇਜੀਤ ਬਿਹਾਰੀ, ਡਾਕਟਰਿੰਗ ਟ੍ਰੈਡੀਸ਼ਨਸ: ਆਯੂਰਵੇਦ, ਸਮਾਲ ਟੇਕਨੋਲਾਜੀਸ ਐਂਡ ਬ੍ਰਾਂਡਡ ਸਾਇੰਸੇਜ਼, ਯੂ. ਆਫ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਪ੍ਰੈਸ, 2016.

ਮੁਖੇਪਾਧਿਆਏ, ਗਿਰੀਦ੍ਰਨਾਥ, ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਮੈਡੀਸਨ, 3 ਖੰਡ., ਮੁੰਸ਼ੀਰਾਮ ਮਨੋਹਰਲਾਲ, 1922, 2007 'ਚ ਮੁੜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ.

ਨੰਦ, ਬੀ.ਆਰ., ਦ ਨਹਿਰੂਜ਼, ਮੋਤੀਲਾਲ ਐਂਡ ਜਵਾਹਰਲਾਲ, ਜੇ.ਡੇਅ ਕੰ., 1963.

ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਾਂਧੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ, ਗਾਂਧੀ-ਜੀ ਆਨ ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਐਂਡ ਸਲੈਕਟ ਵਿਯੂਜ਼ ਆਫ ਅਦਰਜ਼, ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਾਂਧੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ, 2009.

ਨੌਰੋਜੀ, ਦਾਦਾਭਾਈ, ਪੇਟਰਟੀ ਐਂਡ ਅਨ-ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰੂਲ ਇਨ ਇੰਡੀਆ, ਸਵਾਨ ਸੋਨੇਨਸਚੀਨ ਐਂਡ ਕੋ., 1901.

ਨੌਰੀਆ, ਅਨਿਲ, ਦ ਅਫਰਿਕਨ ਐਲੀਮੈਂਟ ਇਨ ਗਾਂਧੀ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਾਂਧੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਐਂਡ ਗਿਆਨ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, 2006.

ਨਹਿਰੂ, ਜਵਾਹਰਲਾਲ, ਦ ਡਿਸਕਵਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਵਾਈਕਿੰਗ, 2004.

ਨਹਿਰੂ, ਜਵਾਹਰਲਾਲ, ਗਲਿੰਪਸੇਸ ਆਫ ਵਰਲਡ ਹਿਸਟਰੀ, ਵਾਈਕਿੰਗ, 2004.

ਰਾਥਾਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ, ਸਰਵਪੱਲੀ, ਸੰਪਾ., ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ: ਐਸੇਜ਼ ਐਂਡ ਰਿਫਲੈਕਸ਼ਨਸ ਆਨ ਹਿਜ਼ ਲਾਇਫ ਐਂਡ ਵਰਕ, ਜਾਇਕੋ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, 1994.

ਸੰਧਿਆ, ਤੇਤਾਰਾਮ, ਮਾਈ ਟਵੰਟੀ-ਵਨ ਯੀਅਰਸ ਇਨ ਦ ਫਿਜੀ ਆਈਲੈਂਡ, ਫਿਜੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ, 1991.

ਸਨਿਆਲ, ਸ਼ੁਕਲਾ, ਰੈਵੋਲਿਊਸ਼ਨਰੀ ਪੈਂਫਲੇਟਸ, ਪ੍ਰੋਪਾਗੈਂਡਾ ਐਂਡ ਪਾਲੀਟੀਕਲ ਕਲਚਰ ਇਨ ਕਾਲੋਨੀਅਲ ਬੰਗਾਲ, ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 2014.

ਸਰਕਾਰ, ਸੁਮਿਤ, ਦ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਮੂਵਮੈਂਟ ਇਨ ਬੰਗਾਲ 1903-1908, ਓਰੀਅੰਟ ਬਲੈਕ ਸਵਾਨ, 2011.

ਸਕੇਲਮਰ, ਸੀਨ, ਗਾਂਧੀ ਇਨ ਦ ਵੈਸਟ: ਦ ਮਹਾਤਮਾ ਐਂਡ ਦ ਰਾਈਜ਼ ਆਫ ਰੈਡੀਕਲ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ, ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 2011.

ਸ਼ੀਆਵੇਨ, ਐਲਡੋ, ਦ ਇਨਵੈਨਸ਼ਨ ਆਫ ਲਾਅ ਇਨ ਦ ਵੈਸਟ, ਬੈਲਕਨੇਪ ਹਾਰਵਰਡ, 2012.

ਸੀਰਵਈ, ਐੱਚ.ਐੱਮ., ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨਲ ਲਾਅ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, 3 ਖੰਡ., ਚੌਥਾ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਲਾਅ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1991

ਸੇਨ, ਅਮਰਤਿਆ, ਦ ਆਰਗਿਊਮੈਂਟੇਟਿਵ ਇੰਡੀਅਨ: ਰਾਈਟਿੰਗ ਆਨ ਇੰਡੀਅਨ ਹਿਸਟਰੀ, ਕਲਚਰ, ਐਂਡ ਆਇਡੈਂਟਿਟੀ, ਫਰਾਰ, ਸਟਰਾਸ ਐਂਡ ਗਿਰੋਕਸ, 2005.

ਸੇਨ, ਅਮਰਤਿਆ, ਦ ਆਇਡੀਆ ਆਫ ਜਸਟਿਸ, ਹਾਰਵਰਡ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 2009.

ਸੇਨ, ਅਮਰਤਿਆ, ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਐਂਡ ਫਰੀਡਮ, ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1999.

ਸੇਨਾਪਤੀ, ਫਕੀਰ ਮੋਹਨ, ਸਿਕਸ ਏਕਰਸ ਐਂਡ ਏ ਥਰਡ, ਮੂਲ ਰੂਪ ਨਾਲ 1902 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਪ੍ਰੈੱਸ, 2005.

ਸੇਨਗੁਪਤ, ਕਵੀਰਾਜ ਨਾਰੇਂਦਰਨਾਥ, ਦ ਆਯੂਰਵੇਦਿਕ ਸਿਸਟਮ ਆਫ ਮੈਡੀਸਨ, 2 ਖੰਡ, ਲੇਗੋਸ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1919.

ਸ਼ਾਰਪ, ਜੀਨ, ਦ ਪਾਲੀਟਿਕਸ ਆਫ ਨਾਨਵਾਇਲੈਂਟ ਐਕਸ਼ਨ, 3 ਖੰਡ, ਪਾਰਟਰ ਸਾਰਜੈਂਟ 1973.

ਸ਼ਿਵਾ, ਵੰਦਨਾ, ਬਾਇਓਪਾਇਰੇਸੀ: ਦ ਪਲੰਡਰ ਆਫ ਨੇਚਰ ਐਂਡ ਨਾਲੇਜ਼, ਸਾਊਥ ਐਂਡ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1999.

ਸ਼ਿਵਾ, ਵੰਦਨਾ, ਹੂ ਰਿਆਲੀ ਫੀਡਸ ਦ ਵਰਲਡ?: ਦ ਫੇਲੀਅਰਸ ਆਫ ਐਗਰੀਬਿਜਨਸ ਐਂਡ ਦ ਪ੍ਰਾਮਿਸ ਆਫ ਐਗਰੀਕੋਲੋਜੀ, ਨਾਰਥ ਐਟਲਾਂਟਿਕ ਬੁਕਸ, 2016.

ਤਲਵਲਕਰ, ਗੋਵਿੰਦ, ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਖਲੇ: ਹਿਜ਼ ਲਾਈਫ ਐਂਡ ਟਾਈਮਜ਼, ਰੂਪਾ, 2006.

ਥਾਪਰ, ਰੇਮਿਲਾ, ਅਸ਼ੋਕਾ ਐਂਡ ਦ ਡਿਕਲਾਈਨ ਆਫ ਦ ਮੌਰਿਆ, ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1999.

ਥਾਪਰ, ਰੇਮਿਲਾ, ਦ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਲੈਕਚੁਅਲ ਇਨ ਇੰਡੀਅਨ, ਐਲਿਫ, 2015.

ਥਰੂਰ, ਸ਼ਸੀ, ਐਨ ਇਰਾ ਆਫ ਡਾਰਕਨੈਸ: ਦ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਐਂਪਾਇਰ ਇਨ ਇੰਡੀਆ, ਐਲਿਫ, 2016.

ਥਰੂਰ, ਸ਼ਸੀ, ਨਹਿਰੂ - ਦ ਇਨਵੈਨਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਪੈਂਗੁਇਨ, 2003.

ਥੋਰੀਓ ਹੈਨਰੀ ਡੇਵਿਡ, ਕਲੈਕਟਡ ਐਸੇ ਐਂਡ ਪੋਇੰਟਸ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਅਮਰੀਕਾ, 2001.

ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਲਿਸਾ, ਕਲੋਇੰਗ ਗਾਂਧੀ'ਸ ਨੇਸ਼ਨ: ਹੋਮਸਪਨ ਐਂਡ ਮਾਰਡਨ ਇੰਡੀਆ, ਇੰਡੀਆਨਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 2007.

ਵਾਰਨਰ, ਮਾਇਕਲ, ਸੰਪਾ., ਅਮਰੀਕਨ ਸਰਮਨਸ: ਦ ਪਿਲਗਰਿਮਸ ਟੂ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਜੂਨੀਅਰ., ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ ਅਮਰੀਕਾ, 1999.

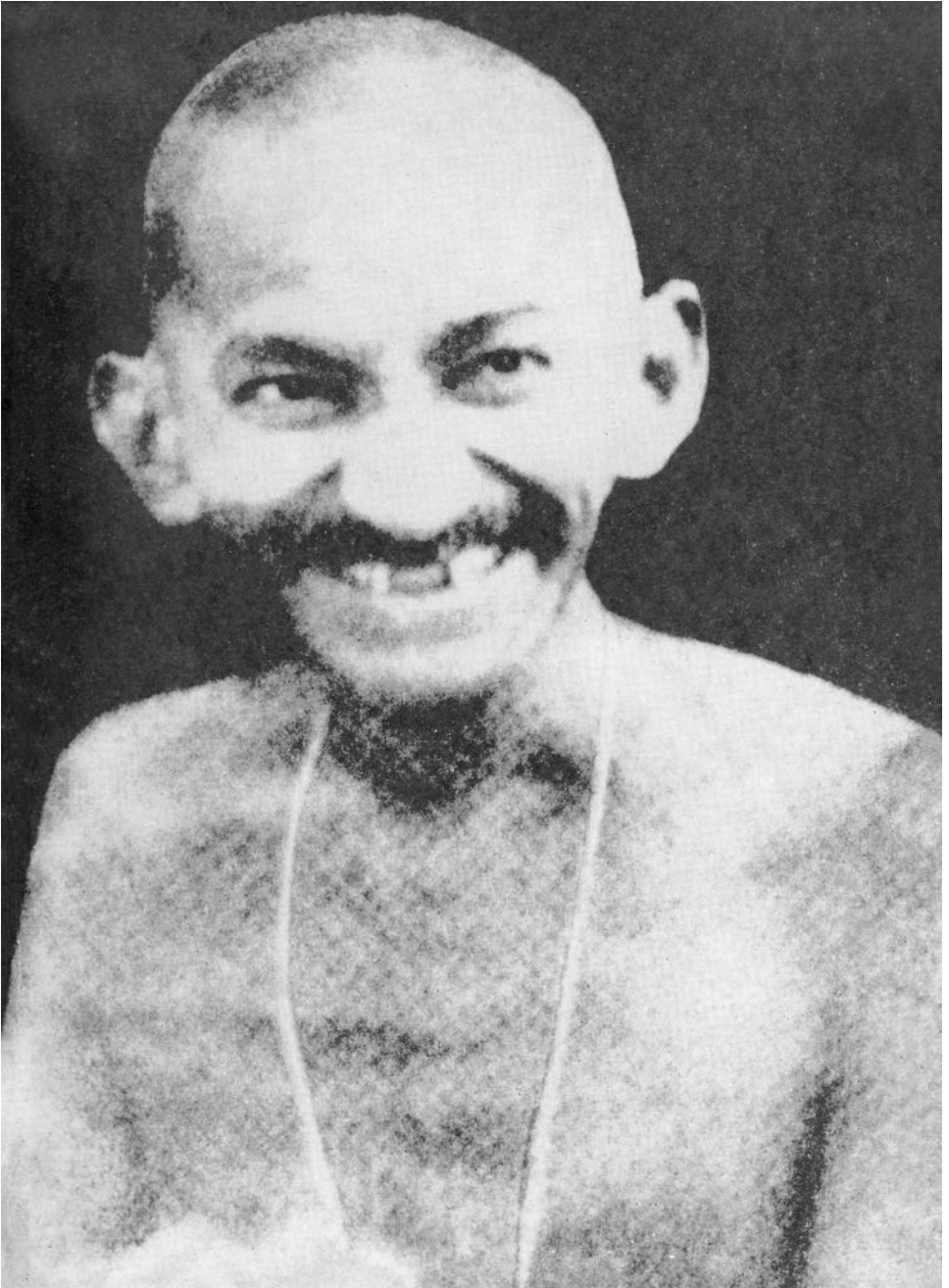
ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ, ਜੇਮਸ ਐੱਮ., ਸੰਪਾ., ਅ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਆਫ ਹੋਪ: ਦ ਅਸੈਂਸੀਅਲ ਰਾਈਟਿੰਗ ਆਫ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ, ਹਾਰਪਰ ਐਂਡ ਰੋਏ, 1991.

ਵੈਬਰ, ਬੋਮਸ, ਆਨ ਦ ਸਾਲਟ ਮਾਰਚ: ਦ ਹਿਸਟੋਰੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਆਫ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ'ਜ਼ ਮਾਰਚ ਟੂ ਡਾਂਡੀ, ਰੂਪਾ, 2009.

ਵ੍ਰਜਾਸਤਿਕ, ਡੇਮੀਨਿਕ, ਐਟ. ਆਲ., ਐਡੀਟਰਸ, ਮੈਡੀਕਲ ਟੈਕਸਟ ਐਂਡ ਮੈਨਿਊਸਕ੍ਰਿਪਟਸ ਇਨ ਇੰਡੀਅਨ ਕਲਚਰਲ ਹਿਸਟਰੀ, ਮਨੋਹਰ, 2013.

ਕੋਚਰਬ ਆਸ਼ਰਮ 'ਚ

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 37 (1928), ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ

ਸੀਡਬਲਯੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 13 (1917), ਪੇਜ 368, ਕਠੀਆਵਾੜੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ

ਲਿੰਕ ਸਾਰਣੀ

ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਰਕਾਇਵ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ
<https://archive.org/details/A2KInIndiaAndAmerica>

ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ, ਡਿਜੀਟਲ ਇੰਡੀਆ
<https://www.youtube.com/watch?v=sSGCLBt1juo>

ਨਿਊਮਾ ਬੈਂਗਲੁਰੂ 'ਚ ਹੈਜ਼ਰੀਕ ਇਵੈਂਟ
<https://archive.org/details/in.hasgeek.2017.10.15.1>

ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ
<https://www.flickr.com/photos/publicresourceorg/collections/72157666804055474/>

ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਤਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ
<https://archive.org/details/digitallibraryindia>

ਹਿੰਦ ਸਵਰਾਜ ਸੰਗ੍ਰਹਿ
<https://archive.org/details/HindSwaraj>

ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਜ਼ਟ
<https://archive.org/details/gazetteofindia>

ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੋਡ
<https://archive.org/details/publicsafetymcode>

ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ
<https://sampitroda.com/>
[@sampitroda](https://www.instagram.com/sampitroda)

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ
<https://public.resource.org/@carlmalamud>

ਸੀਡਬਲੂਐਮਜੀ, ਖੰਡ 96, ਫਰੰਟਿਸਪੀਸ, ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਲ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈੱਸ, ਫੀਨਿਕਸ।

ਕੋਡ ਸਵਰਾਜ, ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ, ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੋਜ 'ਚ ਮਾਲਮੁਦ ਅਤੇ ਪਿਤਰੋਦਾ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ 'ਚ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਦਮਦਾਰ ਏਜੰਡਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਡਾ. ਸੈਮ ਪਿਤਰੋਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤਰੀਆਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ 'ਚ ਭਾਰਤ 'ਚ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੈਮ ਦੇ ਕੋਲ 20 ਪੀਐਚਡੀ, 100 ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਪੇਟੈਂਟ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਲ 1960 'ਚ ਪਹਿਲੇ ਡਿਜੀਟਲ ਪੀਬੀਐਕਸ (PBXs) ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ 'ਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਦਯੋਗਪਤੀ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਾਰਲ ਮਾਲਾਮੁਦ ਨੇ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਡਨ ਯੂਐਸ ਓਪਨ ਗਰਵਰੈਂਟ ਮੂਵਮੈਂਟ ਦੇ ਇੱਕ ਅਗਵਾਈਕਰਤਾ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਲ Public.Resource.Org ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਗੈਰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਨੇ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਗੈਰ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ 19,000 ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਦੰਡ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਠ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਕੋਈ ਹੱਕ ਰਾਖਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

PUBLIC.RESOURCE.ORG

ISBN 9781892628107

9 781892 628107

90000 >

